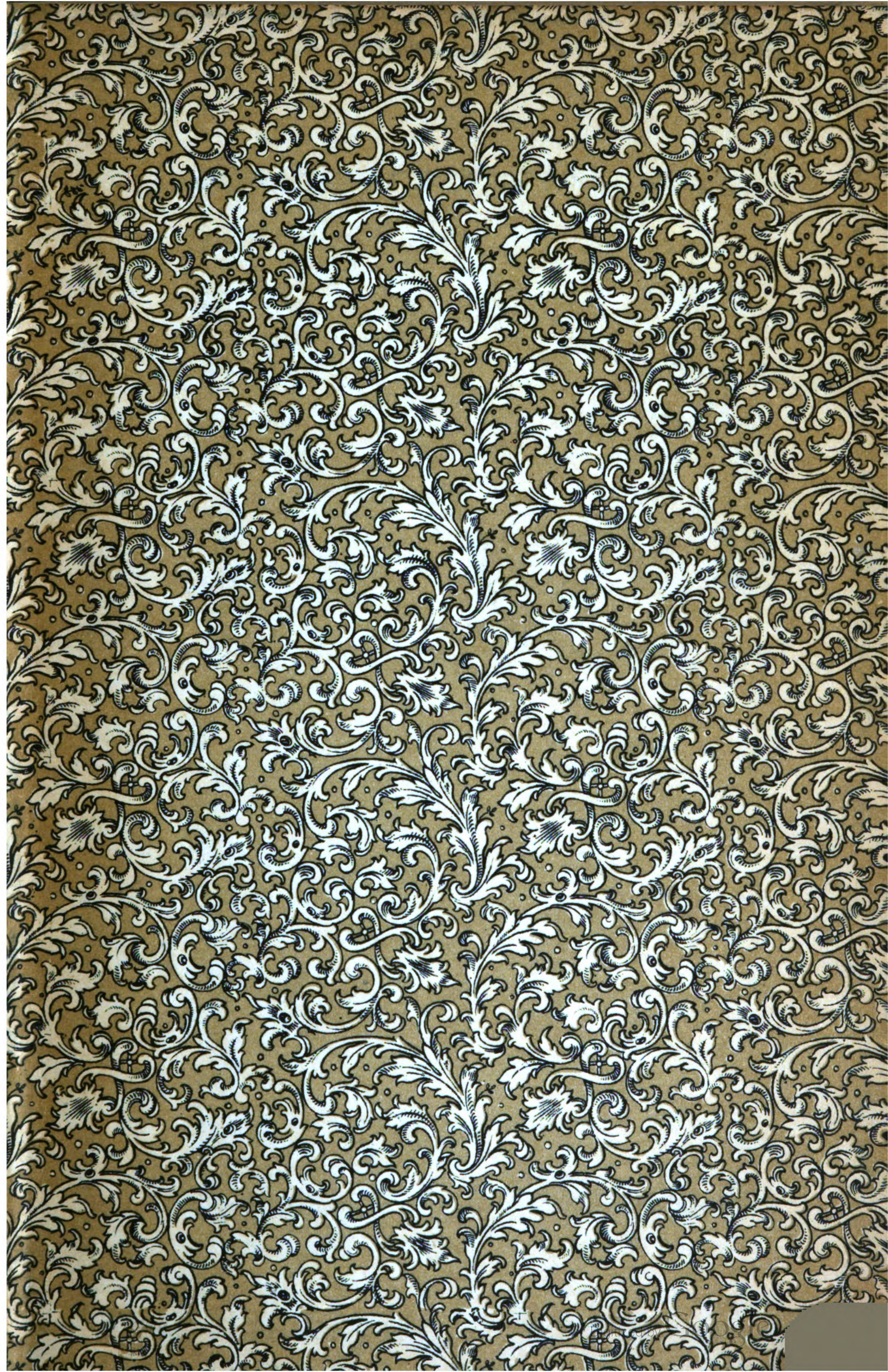

JÓKAI MÓR

University of Michigan Libraries

JÓKAI MÓR
ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

IV. KÖTET

EGY MAGYAR NÁBOB. I.

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1894

EGY MAGYAR NÁBOB

IRTA

JÓKAI MÓR

I. RÉSZ

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1894

A «MAGYAR NÁBOB» MEGKÖLTÉSE.

«Megköltés» : ez megint új szó. Én csináltam. Azért csináltam, mert eddig nem volt, s szükség volt rá. Irókra nézve ez műszaki kifejezés. Meghatározója annak az agyműködésnek, a míg az iró egy alapeszméből, a mit tárgyul elfogadott, egy egész művet megalkot.

A magyar nyelvben igen szerencsés szó az, hogy «költ», mert kétféle értelmet fejez ki tökéletesen : azt, hogy «dichtet» és azt, hogy «brütet». S ez a kettő az irói működésnél együtt jár.

Kissé mókás helyzet ugyan, ha elképzeljük, hogy ül az a *romantikus tollas* azon a tikgömbön,* saját fantáziája melegével iparkodva azt kikölteni, s maga sem tudja, hogy mi lesz belőle, ha kikel? Talán *kakuk?* vagy épen *lidércz?* (baziliszk). A *realisztikus tollas* már komolyabban végzi : ő a tapasztalat, az életismeret egyiptomi kemenczéjébe rakja be az eszmetojását, a minek a héjára már rá van irva a név : «Créve cœur», a hévmérő szerint alá fűt s bizonyosra működik.

Hát én a galamboktól vettem a példát. A galambköltésnél felváltja egymást a nő és a hím a fészken. A nő a fantázia, a hím a tapasztalat, az emlékezet, az itélő ész. Ezeknek együtt kell az új költeményt életre melengetni.

Ha lehet a galamb vallási szent jelvény, miért ne lehetne épen olyan szent jelvénye a költészetnek is.

* Ezt a szót egy nevezetes irónőtül sajátítottam el, a ki a tyúkot «kakasnő» névvel jelzi.

Pusztán fantáziával lehet irni szép meséket; fantázia nélkül lehet irni remek korrajzokat; de a regényirásnál egyesülni kell mind a kettőnek. A regényirónak *érezni* is kell, *tudni* is kell, *ébren* is kell *látni, álmodni* is kell *tudni*. Ez az én elméletem.

Első kisérletemnél, mikor a «Hétköznapok»-at irtam, hol a képzelem, hol az életismeret ragadta magával a másikat, s az erősebb önkényével vitte magával pusztákon, ingoványokon, szalonokon, csárdákon és emberi szenvedélyeken keresztül, a merre neki tetszett.

Későbbi munkáimban aztán egészen a fantázia vállalta magára a megköltést, s mikor a magyar történelmi regények terére átbarangoltam, ott meg épen minden alkotás a képzeletre volt bízva. Az «*Erdély aranykora*», «*Török világ Magyarországon*», «*Kétszarvú ember*» megirásánál egyedüli kútforrásom volt Cserey Mihály naplója. Egy vonás, egy esemény, abból kellett megteremteni az egész történetet, nagy és apró alakjaival együtt; olyan volt az, mint mikor az ember álmában egy akkordot meghall, s fölébredtében az egész szimfoniát kifundálja belőle. Szabadon alkothattam képzeletből kétszáz év előtti Magyarországot, erdélyi fejedelmi udvart, török basákat, magyar dynasztákat; senki sem czáfolhatott meg, hogy nem olyan volt mindaz. Apor monografiája, Décsy ozmanografiája legalább segitett stilszerűen felöltöztetni az alakjaimat. Ugyanezen a hyppogriffon süvöltöztek azután a török elbeszéléseim: a «*Fehér rózsa*», «*Janicsárok végnapjai*», «*Véres könyv*».

Egy kis kitérés az *élő világba* esett meg rajtam, mikor a «*Csataképek*»-*et* és a «*Bujdosó naplóját*»-*t* irtam: ezekben már volt igazi életismeret (nem mindenütt), de a mint ezen a földhöz kötött pályán tovább akartam ballagni s szedegetni az *élő* virágot: egyszer csak azt mondta az államhatalom, hogy «hands off»! magyarul «kacsi»! s azzal a kiadóm tizenöt ív kész munkámat, a mi a 48/9-es időkrül szólt, szépen betapostatta papier machéenak;

«Sajó» barátom letünt a látóhatárról, s az én fantáziám is kivándorolt Törökországba, Oceániába: egy elsülyedt világrészbe; aztán meg a régi Rómába, s ha már épen valami magyart kivántam írni, felkerestem a régi várkunokat, Oldamurt az ő Dalmájával, valahol a Kaspi-tó mellett. Ezen a réven még is csak csempésztem be egy kis hazaszeretetről, szabadságról szóló gondolatot; az államhatóság szemet húnyt rá. Mért ne legyenek a magyarok szabadok és hazaszeretők — az óbi pusztán?

Egy évvel *később,* hogy *«Erdély aranykorát»* megirtam, látogattam el Erdélybe. A nőmmel együtt utaztam, ki Kolozsvárott vendégszerepelt. Érdekes út volt. Négy nap alatt Szolnoktól Nagyváradig gyors (?) kocsin. Az egész világ egy feneketlen sártenger; többet gyalog a kocsi mellett, mint fennülve, egy egész nap folyvást sík vizen keresztül, minden út nélkül, torony irányában.

Ezen az úton regélte el nekem a feleségem azt a jelenetet, a min a *«Magyar nábob»* kezdődik. Ő találkozott egykor, nagyváradi vendég-szereplése alkalmával, épen ilyen árvízlepte sík pusztán a szemközt utazó alföldi dynasztával, a kit egész Magyarország *«Józsa Gyuri»* név alatt ismert.

Ez volt az első eszmecsira, a miből én a *«Magyar Nábob»*-ot megköltöttem.

A többi munkáimnál is őszintén el fogom mondani, hogy honnan jutottam az alapeszméhez, némelykor az egész meséhez; annál inkább bevallhatom ezt a Magyar nábobnál, mert a feleségemtől kaptam, s csupán az első akkordot.

A *«magyar nábob»* egy tipikus alakja volt a magyar közéletnek, mondhatni egy egész korszaknak a kifejezése, a kinek bizarr ötleteit, hatalmaskodásait, tréfás kalandjait sokan ismerték, egész adomakör gyűlt össze körüle. Nekem az az eszmém támadt, hogy én ezt az őseredeti magyar alakot, elébb a maga tüskés kopáncsaiban bemutatom, s azután megtisztulva állítom elé jobb tulajdonságai nemes *székével* (nem «Stuhl», hanem «Kern»).

Vezérfonalam volt ebben maga a korszellem nagy átalakulása, mely a harminczas évek nyilvános életében kezdett erőre jutni.

Ez új korszellem személyesítőit megtaláltam abban a két nagy vezéralakban, kiket regényemben *István* grófnak és *Miklós* bárónak nevezek. Akkor még mind a kettő élő alak volt s én nem tartottam jó ízlésnek élő személyeket regényben névszerint szerepeltetni. Ma már mind a kettő a multé; bátran megnevezhetem ideál alakjaimat: *Széchényi Istvánt* és *Wesselényi Miklóst.* Ifjúkori utazásaikat érdekes részletezéssel írta meg báró *Kemény Zsigmond, a Magyar szónokok és államférfiak életrajzai* közt, sokkal jobban, mint én tudtam volna.

A párizsi eseményeket az egykorú lapokból tanulmányoztam, a *Catalani-Mainvillené* epizódot a «Tudományos Gyüjtemény» «Koszorú» mellék-lapjában találtam. Ugyanebben leltem a leirását a még azon évben dívott *«pünkösdi király»* népszokásnak.

A pozsonyi diætát, s a honatyák nemzeti pompáját, mint pozsonyi diák szemeimmel láttam.

Abellinonak az alakja is teljesen korrajzi sablon. Volt olyan elég. A külföldön élő, vagyonukat elpazarló magyar főurak. Azok közül egy alak különösen kitünt: a kinek fényes ősi nevéhez még egy prædikátumot ragasztott a nagyvilági mèdisance: annak a híres tánczosnőnek a nevét, a kit a főúr egész Európán keresztül városrul városra kisért s a kire a félvagyonát elköltötte; pedig egyéb öröme sem volt belőle, mint hogy minden este abba az ágyba fekhetett le, a melyet a tovább utazó művésznő reggel elhagyott.

Az a párbaj Abellino és Fennimor között is valódi esemény.

A mellék alakok, még a legbizarrabb különczök is, csupa ismerősök, a kik akkor a magyar társadalmat kiegészítették, a kortyondi fráterek, a nagyúri tányérnyalók, a pusztai kocsmáros, Kecskerey és a becsületes lelkek.

Még a női alakokról kell szólnom.

Flóra grófnénak az alakja félig a képzelet, félig a valóság alkotása nálam. Gyermek koromban a rajztanárom egy aczélmetszetű női arczképet adott elém lemásolásra, a ki képzeletemben a női szépség legelőkelőbb eszményét képviselte. Azt én nekem finom hollótollal (még akkor ércztoll nem volt) egészen az aczélmetszés modorában, pontozva kellett megrajzolnom. Azt én háromszor is megpróbáltam, a míg csak tökéletesen nem hasonlított az eredetihez. Ez volt gróf *Seilern Crescencia,* később gróf *Széchényi Istvánné* arczképe. Erről vettem Flóra grófnőnek a mintáját, arczban és lélekben.

Végül a *Mayer leányok.* Ezeket is nagyon jól ismerte az egész világ, én is ismertem. Hirhedett szépségek voltak. Három közülök már «világszépleány», a negyedik még gyermek. S a hány, annyiféle szépség. Az egyik angol beauty, gesztenyeszín fürtökkel, porczellán zománczú fehér piros arczszínnel, gyilkos szép kebellel. A másik franczia lyonne, szőke haj, fekete szemöldök, kék szem, nevető száj és fitos orr, rózsaszín lüktető czimpákkal. A harmadik valódi alma-piros arczú, fekete langos hajú, bogárszemű magyar szűz. De sok lepkeszárnyat leperzseltek ezek a tűzszemek! A legkisebb nővér valóságos Psyche-ideál: görög szoborminta, élő márvány. *(Magyar családnevük* volt: előkelő.)

A költőket különösen nagy előszeretettel fogadták a háznál. Az egyik leánynak az volt ambicziója, hogy íróval vetesse el magát. Egy napon (a forradalom évének a közepén) egyike a legjobb barátaimnak, Lisznyay Kálmán, odajön hozzám s beavat a legmélyebb titkába.

— Barátom, én feleségül veszem a szép *Jennyt.* Mit szólsz hozzá?

— Ha tudod, hogy mit cselekszel, akkor idvezülsz; ha nem tudod, akkor elkárhozol.

(Ez ugyan idézet volt az evangeliumból: Jézus mondá ezt a szombatnapon mezei munkát végező izraelitának.)

— Hát tudom.

— Akkor vedd el.

Rövid időn ismét odajött hozzám a palócz-dalok költője.

— Hát már nem veszem el a Jennyt. Megtudtam felőle még valamit.

— Még?

— Igen; azt, hogy sok pénze van. Már most nem veszem el.

Tehát a szerelmes költő azt, a mit a leány szerelmében elvesztett, megtudta neki bocsátani; de azt, a mit nyert benne: — azt nem.

Később aztán a szép Jenny férjhez ment egy földesúrhoz, s példás életű tekintetes asszony lett belőle.

Öt évvel később már a legifjabb leány is *eladó* leány volt. Ez a magyar nyelvben a bevett kifejezés a felnőtt hajadonokra nézve.

A színházban láttam őt páholyban ülve. A szerénység, a szűzesség világított az arczáról. Ezt már őrizték, mint drága kincset.

Megtaláltam benne azt az alakot, a kit a regényem hősnőjévé tegyek. Ő lett a «Fanny».

S milyen csodája a sorsnak! *Két évvel azután,* hogy a «Magyar nábob» megjelent: ezt az utolsó szép gyermeket nőül vette egy külföldi előkelő, dúsgazdag mágnás. Lett belőle grófné. Még most is él, s a nevét nimbusz veszi körül. Minden évben találkozunk vele a világlapok legelőkelőbb rovataiban.

Ezek mind élő alakok, ezek mind az életből ellesett vonások, ennek a mesének az alapja való, a földje termőföld, az ege igazi levegő.

Azóta negyven év elmult, hogy a *Magyar Nábobot* megírtam, azóta sok mindenfélét összeírtam; de most is ezt tartom a kedvencz munkámnak, s midőn a jelen kiadásnál újból át kell olvasnom az egészet: nem találok benne kiigazítani valót, sőt meg kell vallanom, hogy «ma» nem tudnám ezt így megírni, mint negyven év előtt.

1893. aug. 6. *Jókai Mór.*

I. EGY KÜLÖNCZ 1822-BŐL.

Rút, förgeteges idő van odakünn a pusztán, az ég felhős, a föld sáros, szakad az eső két hét óta, mint a parancsolat; minden ér kiáradt, kiöntött, nád terem a buzavetés helyén, gólya szánt, kácsa költ a drága tengeri közt.

— Medárdus napján kezdődött az itéletidő, már ez negyven napig majd így fog tartani, már pedig ha így tart, akkor nem tudom, ki lesz az a Noe, ki e partiális özönvízből embert és barmot kiszabadít?

E sajnos észrevételt nemzetes Bús Péter uram tevé, ki a kegyetlen sors által arra volt hivatva, hogy a keresztúti gáton, nemes Szabolcs vármegyében, a vendégekkel veszekedjék, a «Törikszakad» csárdának levén korcsmárosa.

Szép menedék volt a «Törikszakad» csárda a keresztúti gáton, melyben Bús Péter uram vala a korcsmáros. Nevét nem őseitől nyerte e derék ház, hanem érdemekkel szerzé, mert míg azt elérte az utas, törni vagy szakadni kellett valaminek.

Kivált ilyen kedves időben, midőn megerednek az égnek csatornái és eszébe juttatják az embernek, hogy mennyivel jobb volna, ha inkább a földnek volnának csatornái; ekkor nem állna meg a tó két felől a gát mellett, fenekéig áztatva azt keresztül, hogy a ki vesztére belehajt, ott vénül meg benne, vagy a hátán hordja ki a szekerét.

Estére kezd már az idő járni. Bús Péter uram a szántóföldről jött meg lóháton; csak úgy lassan dörmögdél magában, mert a pipáját restelli a szájából kivenni azért, a mit mond. Az a pipa azért látszik feltalálva lenni, hogy

az embernek legyen mivel bedugni a száját, hogy ne káromkodjék annyit.

— A szénát boglyástul elvitte az ördög, a buza a földön fekszik, mind az ördögé lesz. Beleütött az egész gazdaságba a menydörgős mennykő!

Mert a pusztai korcsmáros nem abból él, hogy bort ad el, hanem gazdálkodik, s nála a csaplárság csak sinecura.

Míg így háborog magában, egy kétes némberi alak, kiről hirtelen nehéz megitélni: feleség-e vagy szolgáló? a gát tulsó végire mutat, mely a Tisza felé visz.

— Nem valami hintó jön ott?

— Hiszen csak az kellene még, hogy most még vendéget hozzon az istennyila, szól Bús Péter morogva s oda se néz, hanem bemegy a konyhába, átázott bundáját kiteríteni a tűzhely elé s csak ott dörmögi el a többit. Azt sem tudom, ha a kenyerünk elfogy, hol kapunk másikat pénzért? én pedig senki fiáért sem koplalok.

Végre mégis kitekinte az ablakon, letörölve róla az izzadtságot s megláta egy hintót jó tova négy postalóval lubiczkolni a gáton, s megnyugtató legyintést téve felé kezével, vigasztalódottan mondá:

— Nem ér ez ma ide.

Azzal kiült a kapu elé, s pipáját félrevágva szájában, elnézte boldog nyugalommal, mint kárhozik el négy ló szekerestül a hosszú gáton? A nehéz kasornya magas rugóin akkorákat vetődik, hogy szinte felbillen, de két ember fogja kétfelől s a hol zökkenő jön, majd egyik, majd másik nehezedik a lépcsőkre, a hol pedig istenigazában levág a kerék tengelyig, s mind a négy ló kiáll, elébb kikiabálják magukat a lovakra, azután neki fanyarodnak, kapával, doronggal kiássák, kiemelik a kereket, a küllőkről lefaragják az egy tömeggé vált sarat, s annál nagyobb diadallal mennek aztán ismét néhány lépést.

Bús Péter uram nézi igaz prædestinatiót hivő képpel a más veszedelmét, a hajszolás, ostorpattanás hangja elhat olykor a fülébe; de biz ő nem bánja: volna ugyan négy

jó paripája, melylyel ha segélyére menne az érkező vendégnek, úgy kirántaná a sárból, hogy a szeme is szikrát hányna; de minek az? ha a végzetek könyvében az volt megirva, hogy az a hintó szerencsésen a csárdáig jusson, akkor így is eljut, ha pedig az van róla határoztatva, hogy a sárban megfenekelvén, ott virradjon, akkor úgy kell annak megtörténni, s kár volna a gondviselés utjait bevágni.

Végre csakugyan mind a négy kerekével úgy levág a hintó épen a gát közepén, hogy sem előre, sem hátra nem lehet azt mozdítani.

Emberek elrekedtek, hámok, istrángok elszakadtak, lovak lefeküdtek a sárba, az idő is elsötétült szépen. Bús Péter uram könnyebbült szívvel verte pipája hamvát a tenyerébe. Hála Istennek, ide ma nem jön vendég, s örült a lelke, midőn kapuján befordulva, az üresen álló kocsiállást megpillantá, melyben kedélyesen veszekedtek az éjszakai álláson összekapott apró baromfiak. Maga is lefeküdt mindjárt egész háznépével, mert a gyertya drága, — még a tüzet is kioltá; s ott bundáján heverészve, s utolján égő pipáját szortyogtatva, elmélkedék a felett, hogy milyen balgatagság ilyen moslék időben útnak indulni valahová!

..... Míg Bús Péter uram csendesen aluszik az Urban, jön másfelől házára a veszedelem: a tulsó oldalon. Nyiregyháza felé nincsen ugyan gát, hanem szabadon járhat alá s fel a víz, a merre neki tetszik. Ismeretlen ember ha neki bódorodik e süppedéknek, tegyen testamentomot, mert ott vész, ellenben a kik ismerősök a föld titkaival könnyebben jönnek rajta, mint a csinált uton, sőt vannak kocsisok, a kik sokáig betyárkodtak a vidéken, s azalatt úgy kitanulták a láposok és dombosok minden tekervényeit, hogy késő éjszaka is keresztül jönnek rajta bármilyen hintóval.

Már közel lehet az éjfél, mert a «Törikszakad» csárda kakasai egyre-másra kezdenek kukorikolni, midőn vilá-

gosság kezd támadni a sömlyéken. Tizenkét lóhátas ember jön égő fáklyákkal, egy hintót és egy szekeret fogva közre.

A szekér elől megy, a hintó hátul, azért hogy ha gödörbe találna tévedni, a szekér düljön fel, s a hintó okuljon a példán és kikerülje a helyet.

A fáklyát vivő férfiak mindnyájan sajátságos egyenruhát viselő hajduk.

Fejeiken csákós kalpag, fehér lószőr-bokrétával, derekukon piros dolmány, sárga zsinórral, melyre farkasbőr kaczagány van vetve a szakadó zápor ellen. Nyeregkápájába mindegyiknek fokos van akasztva és két pisztoly. Övig csak megjárná a gunya, de azon alul kurta rojtos vászon lábravaló következik, mely sehogy sem akar illeni a skárlátposztó dolmányhoz.

Most lássuk a szekeret: négy jó mokány ló van eléje fogva, miknek sörénye csaknem a vízben úszik, a gyeplőt egy betyárképű vén kocsis kezeli. Alszik a jó fiu, mert hiszen lovai jól tudják az utat, s csak olyankor ébred, ha megrántják a kezében a gyeplőt; akkor aztán nagyot csergdít közé és még ő haragszik.

Benn a szekérben nagyon furcsán ülnek; mert noha a hátulsó ülés nem látszik elfoglalva lenni, mégis az első ülésbe helyezkedék két bizonytalan külsejű férfiu, háttal a kocsisnak; kicsodák, micsodák? azt hirtelen kivenni nem lehet, mert úgy el vannak téve gubákba, fejökre levén húzva azoknak kámzsája, hogy semmi emberi ábrázat azokból nem látszik, azonfelül jócskán alusznak is; liglóg mind a kettő feje jobbra-balra s csak néha-néha hőköl fel hol egyik, hol másik, hol mind a kettő, a szerint, a mint a lőcsbe, vagy egymásba ütődnek fejeikkel, s olyankor kiegyenesedik, mintha elszántan mondaná: már most igazán nem alszom! a másik perczben aztán újra elalszik.

A szekérderék be van fedve pokróczczal, melynek domborulásairól azt lehet gyanítni, hogy nagyon sok mindenféle van alatta. A hátulsó ülésen néha-néha megmozdul a pokrócz, s azt engedi hinni, hogy ott mégis csak kell

valami élő állatnak létezni, ki iránt való tiszteletében a két uri ember a rosszabb ülést foglalta el; míg végre csakugyan hosszas küzködés után, a ráterített pokrócz alól kibirkózza magát a rejtélyes valaki s kidugja fejét a világba egy gyönyörű szép — agár. Tehát őt illeté az elsőbbség! S ezt jól látszott érzeni; felült két lábra a szekérben s méltóságteljesen ásított egy nagyot, azután megvakarta kegyelmes füleit hosszuságos lábaival, megrázta a nyakán csengő-bongó aczél-lánczos örvét, s minthogy egy impertinens éjjeli bögöly erővel ismeretséget akart vele kötni, azzal nagy vitába elegyedett, utána kapkodva s nagyokat csattantva fogaival. Miután ezt a mulatságot is megunta, alvó társaira vetette figyelmét s épen leereszkedő kedélyben levén, midőn a hosszabbik férfiu szundikáló állapotában nagyokat bókolt előre, a humoristicus agár fölemelé első lábát és végighuzá annak orczáján. Az nagyot dörmögött rá: «Ne izéljen a tekintetes úr!»

Most lássuk a hintót.

Öt telivér ménló van eléje fogva, csakúgy hányja-veti a czifra czafrangot mindegyik a fején; kettő a rúd mellett, három ló van elől, mind a három nyakán csengetyű lóg, hogy messziről meghallja a szembejövő a neszt s előre kitérhessen.

A bakon vén kocsis ül prémesbekecsében, kinek azon egy instructiója van, hogy akármerre jár, soha hátra ne merjen tekinteni a hintóba, mert rögtön főbe lövetik.

Minthogy azonban mi nem félünk a főbelövethetéstől, nézzük meg, ki van ottan?

A kocsi ernyője alatt egy éltes férfi ül, torkig farkasbőr bundába takarva, fejébe nagy asztrakán süveg van húzva, egész a szeméig.

Belőle sem látszik egyéb az arczánál, de az arczvonások és e szemek oly szokatlanul képesek meglepni a szemlélőt; egy eltévedt lélek látszik e szemekben, mely tán döntő nagy eszmékre volt hivatva, s fátuma, környezete, elhagyatása miatt kereste a szokatlant a kicsiségekben s most

mintha önmagában bámulna el, oly mereven tud nézni; az egész arcz kövér, de szintelen tekintetével, nemes vonásaival, de melyek mind oly bizarr szegletekké vannak elferdülve, a durva szemöldök, az elhanyagolt bajusz oly visszataszító hatást okoznak első tekintetre, pedig ha tovább nézné az ember, lassankint kibékülne minden vonással; kivált midőn szemeit behunyja, s az álom elsimítja a dúlt körvonalakat, oly ős patriarchális tekintetet vesz föl az arcz, hogy az ember atyjára gondol utána. De a mi még feltünőbbé teszi őt, ez azon különös körülmény, miszerint mellette két felől két parasztleány ül, szorosan mellé férkőzve, két pirospozsgás leányzó, kiknek komoly, sőt mondhatni aggodalmas arczáról azt lehet következtetni, miszerint nem pusztán csintalan tréfa ülteté őket az öreg úr mellé.

Az agg férfi fázik a hűvös, nedves éjszakában, a farkasbőr bunda nem képes testét melegen tartani, azért ültették mellé a két fiatal pórleányt, hogy azoknak életerős magnetizmusa kölcsönözzön meleget szétbomladozó életműszereinek.

Az ember sietett élni és hamarább megszünt élni, mint meghalt volna, úgy hogy most csak egy eleven hazajáró lélek, ki eltompul, elfásul, s csak akkor kezd újra élni, ha valami új inger, valami új mámor, bohó, bizarr, rendkívüli eszme, vagy gondolat fölébreszti lelki tetszhalálából.

Most is az hozza távol fekvő kastélyából éjszakának idején, hogy egész éjjel nem tudott aludni, nem találta semmiben örömét, végre azt gondolta ki, hogy elmegy a «Törikszakad» korcsmárosra veszekedni, abba minden áron beleköt, az különben is mérges fog lenni, hogy éjjel fel kell neki kelni és káromkodni fog, ha enni, inni kérnek tőle, a miért ő azt azután jól megvereti a hajduival. A korcsmáros nemes ember, az egész tréfa kerülni fog egy pár ezer forintba, de a mulatság megér annyit.

Ezért fellármázta az embereit, befogatott, fáklyát gyújtatott s éjszakának idején tizenkét hajdúval nekiindult az

úttalan sömlyéknek, magával vivén minden enni-innivalót, a mi szükséges leend a megtörtént tréfa után rendezendő lakomához, nem feledkezvén meg egyuttal azon három személyről, kik leginkább szokták mulattatni, s kik ott vitetnek elül a másik szekéren: egyik a kedvencz agár, másik a czigánybohócz, harmadik a tányérnyaló poéta, kik ott egy társaságban ülnek szépen.

Így halad végig a zimankós éjben a bizarr csoport, tüszkölő paripáival, sziporkázó fáklyáival a sík vízúton keresztül a «Törikszakad» csárda felé, mely nagy tetejével úgy tünik elő egy távol dombon, mint valami vár, megnagyítva az éji látás csalódásától.

Odaérve meghagyatott az egyik hajdúnak, hogy verje fel a korcsmárost és beszéljen vele per kend.

A kik ismerik a magyar nyelvet, tudni fogják, hogy ez a «kend» szó nem fejez ki valami hizelgő megszólítást és hogy azt nemes embernek mondani, még ha korcsmáros is, valóságos injuria.

Már pedig nemes Bús Péter uram hires volt arról, hogy nála nem sokat kellett instálni egy kis gorombaságért és semmit sem lehetett olyan könnyen kapni tőle, mint összeszidást; egy görbe nézés elég volt rá, hogy az emberbe belekössön, s ha valakinek a képe nem tetszett neki, vagy okoskodni próbált az ellen, a mit ő mondott, avagy megszólítás közben elmulasztá őt nagy uramnak czímezni: annak úgy kitette a szürét, mintha benn sem lett volna; azt a merényt pedig, hogy őt «hallja kend»-nek szólítsa valaki, csupán egyszer merte megpróbálni két jó futó pataki diák; azok is annak köszönjék, hogy elbujtak a sásban, megszabadulásukat, mert utánok indult lóháton s meg akarta őket vasvillázni.

Tehát ezt a derék urat kelté fel ilyen szavakkal egy hajdú, pogány dörömbözést mivelvén az ablakán:

— Keljen fel kend szaporán korcsmáros: jöjjön kend ki gyorsan és szolgáljon kend izibe!

Bús Pétert mintha kiöntötték volna e szóra az ágyából,

kiugrott, kapta a fokosát, s veszettségében az almáriomba ment be a konyhaajtó helyett.

Amint azonban kitekinte az ablakon, s meglátta azt a sok fényes cselédet, kik egészen bevilágíták a házat fáklyáikkal, mindjárt megtudta, kivel van dolga? Észrevette, hogy őt bosszantani akarják mulatságból s föltette magában, hogy csak azért sem fog bosszankodni.

Mindjárt szépen felakasztotta szegre a fokost, fejébe nyomta báránybőr süvegét, s bundáját vállára kanyarítva, kilépett az udvarra.

Az érkezett vendégek már akkor mind a tornáczon voltak; középen, testőreitől körülvéve, maga a nagyságos úr, hosszú, térdig érő nagy aranygombos attilában, testének terjedelme miatt fejét kissé hátra tartva, s egy nagy aranyfejű spanyolnád-botra támaszkodva. Most tünt még csak ki, mily rosszul illik arczához e gúnyos, kötekedő kifejezés, mely egészen kiforgatta azt joviális vonásaiból.

— Jőjön közelebb kend! kiálta a korcsmárosra, erőltetett, felcsapott hangon. Nyisson kend nekünk szobákat és készítsen vendégséget; bort nekünk, tokajit és ménesit; fáczánhust, árticsókát, meg rákfarkat.

A korcsmáros levette nagy alázatosan a süvegét és kezébe fogta s nagy csendes hidegvérrel viszonzá:

— Isten hozta a nagyságos urat nálunk; mindennel szolgálok, a mit csak parancsolt, csupán csak azért kell engedelmet kérnem, hogy tokaji és ménesi borom nincs, s fáczánjaim még nem híztak meg, a rákok pedig, a mint tetszik látni, mind belefúltak a nagy vízbe, hacsak ezt a tizenkét rákot itt konyhámra nem adja nagyságod.

Ez czélzás volt a hajdúk skárlát montúrjára s az ötlet azonnal félrevitte a nagy úr figyelmét. Tetszett neki, hogy a korcsmáros csak úgy komázik vele. Ezt nem várta és még jobban mulattatá.

A czigánybohócz e közben előtolta fekete pofáját, mely vetekedett akármelyik szerecsennel s két sor fehér fogát a

korcsmárosra villantva, ujjain kezdé elszámlálni, hogy neki meg mi kell?

— Nekem nem kell egyéb, mint egy tál kolibrimadártojás, szoptatós őznek a vaja, meg a kecsege porczogójából főzött kocsonya; soha sem élek egyébbel.

— Kár az ilyen úri gyomorba, szólt Bús Péter, szolgálok inkább egy kis czigány-pecsenyével.

— De már azt kikérem! kiáltá a bohócz, az nekem atyámfia, azt nem szabad megsütni.

A nagy úr kaczagni kezdett ez ízetlen tréfákon; neki az ilyenekben telt mulatsága s hogy a korcsmáros eltalálta a kedvét, egészen megváltozott iránta való szándéka.

— Hát mit tud kend adni vendégeinek? folytatá a vitatkozást.

— Mindent biz én, nagyságos uram; csakhogy a mim volt, az elfogyott, a mim pedig lesz, az messze van, a mim pedig volna, az nincs.

A nagy urnak annyira megtetszett e körülirása a semminek, hogy hahotára fakadt rajta s kivánta megörökíttetni.

— Hol van Gyárfás? Hol kuttog a poéta? kiálta összevissza; pedig ott áll mellette a jámbor, hátul összetett kezekkel, sovány, száraz, bőrré vált orczával kedvetlenül szemlélve az egész mulatságot. Frissen, Gyárfás, izibe! mondjon kend verset erre a csárdára, hol az emberek nem kapnak enni.

Gyárfás úr lehúzá szemöldökét, száját feltolta az orráig, s újjahegyével megbökve homlokát, extempore kiugratá a distichont:

«Enni ha nem hoztál ide, állhat előtted üres tál;
Böjt vagyon itten örök, nem megy el itt a török.»

— Micsoda beszéd már ez! hát mi köze ehhez a csárdához a töröknek?

— Nagy köze van, felelt nyugodtan Gyárfás. Minthogy a töröknek enni kell, különben nem mehet, itt pedig nem kap enni, tehát a vers tökéletes.

— Szarva között a tőgye, mondá rá a nagy úr, s azzal mintha hirtelen valamit meglátott volna, ismét a korcsmároshoz szólt: van kendnek egere?

— Nem az enyimek, mert én csak árendás vagyok a háznál, hanem van elég, s ha egy-kettő elfogy, nem kell róla a tiszttartónak számot adnom.

— No hát süttessen meg kend nekünk egy egeret.

— Csak egyet?

— Hát mi a gutát? Csak nem pokol a béle ennyi embernek, hogy egygyel be ne érjék.

— Szolgálhatok vele, mondá a korcsmáros, s rögtön hivta magával a macskákat a kamrába. Csak a mángorló köveit kellett megbolygatni, azután válogathatott bennök az ember, azaz hogy a macska.

Különben az egér olyan szép, kedves kis állat, én meg nem foghatom, miért irtóznak tőle? csak olyan, mint a mókus, mint a tengeri malacz, miket szobában tartanak, czirógatnak, játszadoznak velök, csakhogy még azoknál is ügyesebb; olyan finom kis orra van, csinos kedves fülecskéi, parányi piczi lábai, furcsa komikus nagy bajusza, s olyan ragyogó, fekete szemei, mint a gyémánt, s mikor játszik, mikor czinczog, mikor feláll két lábra fonni, oly ügyes, oly módos, mint akármely más állat.

Attól, hogy a rákot megfőzik, senki sem irtózik, az asztalra tett csigától senki sem szalad el, pedig azok sokkal iszonyúbb állatok az egérnél, mi van hát azon elszörnyedni való, hogy egy egeret megsütnek? kivált mikor az Chinában a legnagyobb delicia, urias nyalánkság, melyet kalitkában hizlalnak dióval, mandulával, s csemegekép adnak fel az asztalra.

Egyébiránt az egész társaság meg volt győződve felőle, hogy ebből a leggyönyörűbb tréfa fog kerekedni, s előre nevetett magában mindenki.

Bús Péter uram ezalatt felnyitá egyetlen nagy pajtányi szobáját az úri vendég számára, melynek egyik szegletében volt egy üres nyoszolya, a másikban pedig egy fogas.

Az ember válogathatott: ha nem tetszett hálni a nyoszolyában, hálhatott a fogason.

A hajdúk azonban lepakolván a szekérről, párnákat, szőnyegeket, tábori székeket és asztalokat hurczoltak elő, s egy percz alatt úri lakká varázsolák az üres kongó termet. Az asztal tetézve rakatott meg ezüst-tálakkal és billikomokkal, s nagy ezüst-vedrekben jég közé eltéve nyujtogatták fel karcsú nyakaikat a metszett velenczei kristály-edények, mik csábító tartalmat látszottak igérni.

A nagy úr végig feküvék a számára elkészített tábori ágyon, hajdúi lehúzták lábáról a nagy sarkantyus csizmákat, az egyik parasztleány a fejéhez ült, kezeivel gyér ősz hajában kapargálva, a másik pedig az ágy végéhez, flanelldarabbal dörzsölve lábait. Gyárfás, a poéta és Vidra, a bohócz, ott álltak előtte, távolabb a hajdúk, ágy alatt az agár.

Ilyen környezete volt Magyarország leggazdagabb urai egyikének: hajdúk, bohóczok, parasztleányok és agarak. Különben mind szemen szedett nép; a hajdúk a nép legizmosabbjaiból válogatva, a bohócz a legfeketébb species, melyet czigányok között találhatni, s a poéta olyan fűzfáról szakadt, a milyet csak a két hazában valaha lőni lehetett.

Mindig létezett ez a faja a tollatlan két lábú állatoknak, melynek a költő név csizma volt, a melyben járt; mely csavargott úrtól-úrhoz, irva és nyomatva köszöntő, beköszöntő, üdvözlő és magasztaló, installationalis, restaurationalis, gratuláló verseket úri mæcenások névnapjaira, születésnapjaira, főispáni beiktatásokra, lakodalmakra és keresztelőkre, nemkülönben halálozásokra, csúffá téve önmagában a költő szép nevét. Egy pár példány a régi jó időkből maig is fenmaradt, kik palotáról-palotára henyeséggel és hizelgéssel keresik kenyeröket. Elég keserű kenyér.

Ez alatt megsült az egér. Maga a korcsmáros hozta be, feltéve egy roppant nagy ezüst-tál közepére, szíjácscsá

faragott torma közé, a szájába zöld petrezselymet téve, ahogy egy bizonyos más állatnak szokták.

Letevék az asztal közepére.

Legelébb a hajdúkat kinálta vele sorba a nagy úr. Nem tetszett nekik. Csak a fejöket csóválták; végre a legöregebb kirukkolt a szóval:

— Hátha ezt a csárdát nekem adná a nagyságos úr, korcsmárosostól, hozzányúlnék-e?

Ekkor a poétára került a sor.

— Pardon, gratia, nagyságos uram! majd én csak verset irok arra, a ki megeszi.

— No hát ide, Vidra. Kapd be izibe.

— Én, nagyságos uram? szólt az, mintha nem hallott volna jól.

— No mit félsz tőle? Mikor a sátorban laktál, egy ökröm megdühödött s ti megettétek.

— Meg biz azt, még ha egy hordó bora megdühödött volna a nagyságos úrnak, azt is megittuk volna. Akkor volt az!

— No hát csak szaporán, a tál tisztességeért.

— De ilyen állattal nem hadakozott ám az öregapám sem.

— Légy különb az öregapádnál.

— Különb leszek — száz forintért! szólt a bohócz, kondor haját körülvakargatva.

A nagy úr dolmánya zsebébe nyúlt s kivett belőle egy nagy degesz tárczát, melyet felnyitva, látni engedé a sok szép veresszemű bankót.

A bohócz félszemmel a tömött tárczába sandítva, ismétlé még egyszer:

— Száz forintért, nem bánom, megteszem.

— Hadd lássuk.

A bohócz kigombolá frakkját (mert mellesleg mondva, a nagy úr frakkban járatta a bohóczát, mint a mely öltözet előtte igen különösnek tetszett s gyakorta a legújabb divatok szerint öltözteté őt fel, a mint jöttek a bécsi jour-

nálokban, hogy majd halálra kaczagta magát fölötte). Tehát kigombolá frakkját, ostoba gömbölyű képét négyszegletesre húzta, nehányszor alá- s feltolta mozgékony fejbőrét, mely által egész hajerdeje előre-hátra mozdult, mint a babuka bóbitája, azzal megfogá a borzalmas állatot azon részénél fogva, mely legtávolabb van a fejétől s ilyen formán a levegőbe emelte, csúnya savanyú képet csinált, megcsóválta fejét s kétségbeesett elszántsággal nekifanyalodva, eltátá a száját, szemeit behunyta s egy percz alatt eltűnt az egér.

A bohócz még nem tudott szólni, hanem a torkához kapott; nem bolondság egy egész négylábú állatot egyszerre lenyelni; de a másik kezét egyszerre nyújtotta a nagy úr elé, fuldokolva nyögvén: «azt a száz forintot!»

— Micsoda száz forintot? kérdé a tréfás úr, hát mondtam én, hogy adok száz forintot? nem hogy megköszönnéd, hogy ilyen ritka sültet kaptál, a mit még a nagyapád sem evett, hanem még fizessek is érte?

A tréfán volt mit kaczagni, ámde rögtön elmult a jókedv, mert a bohócz egyszerre elkékült, elzöldült, szemei kidülledtek, hanyattveté magát a széken, nem tudott szólni, csak fuldokolva mutatott feltátott szájára és elkezde rángatózni.

— Ahol van ni, a torkán akadt! kiáltának többen.

A nagy úr nagyon megijedt, ez igen komoly fordulatot adott a tréfának.

— Töltsetek a szájába bort, hogy lenyelhesse.

A hajdúk hirtelen kapták a palaczkokat s kezdék itczeszámra töltögetni a bohócz torkába a jóféle egrit és ménesit, ki nagysokára lassankint nagylihegve magához kezde térni, s szemeit törölve, érthetlen szókat makogott.

— No, fogjad a száz forintot, szólt a megszeppent nagy úr, ki az ijedtségből alig tudott magához térni s örömest akarta volna megengesztelni a halál révéről érkezett bohóczot.

— Köszönöm, nyögé az keservesen; nem kell már, vége

a Vidrának, meghal a Vidra! Még ha a farkas ölte volna meg a Vidrát, de egér öli meg.

— No ne bolondozz, hiszen semmi bajod sem lesz, nesze még a másik száz is, no ne tégy úgy, hiszen már elmult. Üssétek egy kicsinyt hátba; hozzátok elő az őzpecsenyét, majd az lenyomtatja.

A bohócz megköszönte a hátba-ütést s amint az őzhust eléje tették, azzal a kétes kifejezésű pofával, mint mikor a durczás gyermek nem tudja, hogy sírjon-e vagy nevessen? s majd elneveti magát, majd ismét elbődül, ült neki az izletes hideg sültnek, mely finoman spékelten, jó borsos tejfeles lében volt elkészítve, s abból akkora falatokat kezde magába tömni, hogy nincs a világon akkora egér. Ez végre teljesen megnyugtatá a nagy urat. A bohócz búsan, keservesen evett, oda inté az agarat is, nagy falatokat hányva fel a levegőbe, miket az gyönyörű ügyességgel tudott elkapni, s nagy szomorúan mondá olyankor, mintha az utolsó falatját osztaná meg vele: «nesze Matyi!» (A nagy úr bohóczának állatnevet, kutyáinak ember-nevet adott.)

A tréfa mégis jól ütvén ki s megszabadulván a nagy ijedtségtől, a nagy úr felszólítá Gyárfást, hogy most erre rögtön mondjon verset.

A poéta megvakarta az orrát és szólt:

«Mily kicsiny a kis egér, de czigány torkába ha nem fér,
Jobbra, de balra forog, sír szeme, könnye csorog.»

— Ejnye kend szemtelen tolvaj! kiálta rá a nagy úr, hisz ez az utolsó sor lopás Gyöngyösiből, a ki hasonlót írt a tordai hasadékba szorult kéményseprőrül.

— Pardon gratia, szólt a poéta megzavarhatatlan képpel; ez poetica licentia: a poetáknak szabad egymástól lopni, s ez a figura neveztetik plagiumnak.

A nagy úr intésére felhordták a hajdúk a magukkal hozott hideg étkeket, s a megrakott asztalt oda tolva elé, míg ő maga ágyán fekve maradt, az asztal túlsó végén

három tábori széken foglalának helyet a kedvencz személyek: a bohócz, az agár és a poéta.

A nagy úr lassankint étvágyat kapott, e három személyt látva enni, a bor apródonkint összeatyafiasítá őket, a poéta a czigányt kezdte nagyságolni, a bohócz meg az urát tegezte, ki egyre-másra szórta a silány elménczségeket az egérről, melyeken a másik kettőnek hahotával kellett nevetni.

Mikor aztán a jó úr maga is azt hitte, hogy lehetetlen többféle variatióban szólni az egérről, akkor a czigány a keblébe nyult s elneveté magát:

— Itt az egér!

S azzal kirántá azt a frakkja belső zsebéből, a hová észrevétlenül csúsztatá, míg a megijedt társaság azt hivé, hogy lenyelte s meg akar fulni tőle s csaknem kétségbeesve kérlelte, etetvén, itatván mindenféle jóval.

— Nesze Matyi!

Az agár aztán igazán elnyelte a corpus delictit.

— Hát te csalárd semmirekellő! kiálta fel az úr, így szedsz te rá engem! Felakasztatlak. Hajdúk! hozzatok kötelet. Föl kell húzni a gerendára.

Azok menten szót fogadtak; a folyvást kaczagó czigányt megragadták, felállíták egy székre, nyakára veték a hurkot, a kötél tulsó végét keresztülhúzták a gerendán s akkor kirúgták alóla a széket.

A bohócz rúgott, kapálózott, nem használt semmit, ott tartották mindaddig, míg igazán fuldokolni nem kezdett s csak akkor eresztték le újra.

A bohócz megharagudott.

— Én meghalok. Én nem vagyok bolond, hogy többet felakasztassam magamat, mikor tisztességesen is meg tudok halni.

— Csak halj meg, biztatá a poéta, ne félj, epitaphiumodról majd én gondoskodom.

— Meg is halok, szólt a bohócz s hanyatt veté magát a földre és behunyá szemeit.

Gyárfás rögtön készen volt az epitaphiummal.

«Itt fekszel te czigány, soha többé nem te kaczagván,
Más hegedűse valál, rád hegedűle halál.»

És a czigány nem mozdult meg többet. Elnyult, megmerevedett, lélekzete elállt, hiába csiklandák az orrát, a talpait, meg nem mozdult. Akkor feltevék az asztalra, körülrakták égő gyertyákkal, mint valami ravatalt, s a hajdúknak énekelni kellett fölötte, mint valami halott felett, mindenféle bolond értelmű dalt, a poétának fel kellett állani egy székre s onnan búcsúztatót mondani fölötte.

A nagy úr kaczagott, hogy az orczája kékült bele.

— — — — — — — — — — — —

Míg ezek oda benn folytak a «Törikszakad» csárda egyetlen egy vendégszobájában, addig új vendégek közelítének a vendég-nemszerető hajlék felé.

Ama szerencsétlenűl járt hintó utasai voltak ezek, mely a keresztúti gáton saját szemeink és a csapláros szemei láttára a sárban megfeneklett, s miután a vele levő emberek és igavonó állatok három óra hosszat hasztalan törekedtek a zátonyra jutott járművet helyéből megmozdítani, végre kénytelen volt a kocsiban ülő egyetlen úr azon sajátságos ötletre vetemedni, hogy magát gyalog emberháton a csárdáig vitesse.

Felült tehát a vadásznak, egy hórihorgas széles vállú suhancznak, a hátára, s inasát ott hagyva a hintón, hogy vigyázzon a holmira, a postakocsist a kocsilámpával maga előtt küldé s ilyen furcsa módon belovagolt a csárdáig. Az izmos vadász ott tette le a tornácz alatt a hátáról.

Érdemes lesz az új jövevényt, a mennyire lehet, hirtelenében megismernünk.

Külső viselete mutatá, hogy nem az alföldi urak közül való.

Levetve bő, kurta gallérú à la Quiroga köpönyegét, egy sajátszerű módit engede láttatni, minőt ha napjainkban

mutogatnánk az utczán, nemcsak az utczai gyerekek, de magunk is utána szaladnánk.

Nevezték ezen divatot amaz időben «à la calicot»-nak.

Fején kicsiny, kurta kalap, körülbelül oly alakú, mint egy kis pléh casserol, oly keskeny karimával, hogy az ember kétségbeesik, ha elgondolja, hogy minél fogva veszi le?

E kurta kalap alól kétfelől nagy csomó kifelé fodorított liff-leffegő hajerdő bokrosodik elő olyan mennyiségben, hogy felülkerül a kalap karimáján.

Az arcz meg van borotválva, csak két hegyes bajusz ágaskodik az ég felé öklelő modorban, s a nyak magas kemény kravátliba van szorítva, melyet két hegyes vászonfül diszít, hogy az ember az állát meg nem birja benne mozdítani.

A sötétzöld frakk dereka épen a hóna alatt van, de szárnyai térden alul érnek s gallérja oly magas, hogy alig lehet belőle kilátszani, mellhajtókája pedig kétszer-háromszor is ki van hasogatva, a frakk rézgombjai nem nagyobbak egy meggymagnál, újjai pedig éktelen bővek, pufogósak, vállain magasra emelkedve.

A viaszsárga mellény csaknem el van takarva félig a kihajló nagy melltászli által.

Megteszi az egészet az à la cosaque lábravaló, mely aláfelé mind inkább bővülni kezd, végre a csizmáknál bugygyot vet s elül ki levén hasítva, ott kell a csizmát kidugni rajta.

A mellény alól mindenféle csengő-bongó joujouk lógnak elő, a csizmákra pedig irtóztató hosszú sarkantyúk vannak ütve, hogy ha nem vigyáz az ember, kiszúrhatja velök a szemét.

Ilyen volt az azon idők harczias divatja; a mikor tudniillik sehol sem volt harcz.

Kiegészíté a viseletet egy vékony teknősbékahéj pálczikó, elefántcsontból faragott madárfejjel, melyet a jó szokásokkal ismerős ember rendesen a szájában szokott

forgatni; ha síp is volt a madár fejében, igen úrias dolog volt rajta sípolni.

Ilyen férfiú volt az újon érkezett vendég, s ha ruháját leírtuk, úgy hiszem, egészen ismerjük őt. Az akkori idők divatemberei magok is a szerint változtak, idomultak szokásaikkal, modorukkal, még jellemükkel is, ahogy a divat alakult.

A «jeunesse d'orée», az «arany ifjak» divatjában nagy görcsös botokat viselt a divatvilág, s a párisi salonokban szokássá vált az «r» betűt ki nem mondani s ez egész Coblenzig terjedt, hogy mikor az elegans ifjak XVIII. Lajos noble gardeját vezényelték, a katonák nem értették az elköszörült «r»-ek miatt, hogy mit mondtak nekik.

A calicot idejében viszont még a boltoslegények is úgy viselték magukat, mint a katonák, s az egész elegáns világ oly kemény «r»-reket mondott, mintha nagyon haragudnék.

A chapeau à la Minerva alatt divat volt republicanusnak lenni, római és görög neveket hordani; a chapeau à la Robinson, s a cravatte à la oreilles de lièvres (nyúlfülű nyakravaló) napoleoni sympathiákat föltételezett; azt aztán mindjárt a chapeau à la russe váltotta fel és az emberek mindig ugyanazok voltak: csak öltönyt, elvet és jellemet változtattak, néha ugyan még nevet is, mint ez egy hazánkfiával megtörtént, ki 1790-től 1820-ig minden phásisán keresztül ment a párisi divatvilágnak, s kinek neve volt eredetileg Váry, lett belőle a római divatban Varus, a franczia nemzeti divatban de Var, a lengyel sympathiak divatjában Varszky, azután meg Waroff és haza jött végre mint Herr von War.

De nem ez az, a ki előttünk áll.

— Eh ventre bleu! eh sacre bleu! kiálta a jövevény (ennyit tanult meg Bérangerből), a mint berugta a konyha ajtaját s megrázta esőtől ázott köpönyegét. Micsoda ország ez! Hej! világot! Ki van idehaza!

E csodára kilépett Bús Péter uram gyertyával kezében,

s miután eléggé megbámulta a konyhába betört jövevényt és szolgáját, szörnyűképen hozzá nem illő készséggel kérdezé: «Mit parancsol az úr?» A képe mutatta, hogy semmit sem fog adni.

Az idegen törte a magyar nyelvet, kiejtésén nagyon észrevehetőleg megérzett valami idegen accentus.

— Mille tonnerres! nem tudnak itt más nyelven csak magyarul?

— Nem.

— Az rossz. Hát maga a korcsmáros?

— Én vagyok; hát az úr kicsoda? honnan jön? hol lakik?

— Birok itten, lakom Párisban. Ördögök engem ide hoztak. Bár vinnének odább; de a sár megfogott az úton. Már most adjon nekem — comment s'apelle cela? (Itt megakadt, nem jutott eszébe a szó, a mit kérni akart.)

— Mit adjak uram?

— Comment s'appelle cela? Hogy híják?

— Engem? Bús Péternek.

— Diable! nem magát, hanem azt, a mi kell?

— Hát mi kell uram?

— No az, a mi a kocsit húzza: négy lába, ostorral ütik...

— Lovat?

— Pas donc? azt nem úgy híják.

— Forspontot?

— Az, az; forspont! nekem kell forspont, mindjárt.

— Nincs uram, kinn vannak a lovak a legelőn.

— C'est triste; akkor itt maradunk. Tant mieux, ez engem nem geniroz; én utaztam Egyptomban és Maroccoban, háltam elég deplorable gunyhóban, s az nekem mulatság. Azt fogom képzelni, hogy valami beduin baraqueban vagyok, s ez itt a Nilus, áradva ki, s ezek az állatok, a kik a vízben szólnak, comment s'apelle cela? — békák: a nilusi alligatorok, s ez a miserable ország: — — — hogy híják ezt a departement?

— Nem part ez uram, hanem gát, úgy híják, hogy a keresztúti gát.

— Fripon! nem erről a sárról beszélek, a mibe beleragadtam, hanem ezt itt körül hogy híják?

— Úgy? az Szabolcs vármegye.

— Szabolcs? Szabolcs? C'est, parce que bizonyosan sok szabó lakik benne, azért híják így? Ha, ha. Ez jó calembourg volt tőlem, c'est une plaisanterie. Tudja?

— Nem mondhatnám, hanem így híják a magyaroknak egy régi vezéréről, a kivel Ázsiából kijöttek.

— Ah, c'est beau! Ez kedves. A jó magyarok még most is a régi emberekről nevezik a departementokat, ez érzékeny.

— Hát megkövetem, az úr miféle nemzet?

— Én nem itt lakom. Bon dieu! micsoda fátum valakinek itt lakni, ahol a piszoknak nincs feneke, s az ember nem lát egyebet, mint gólyát.

Bús uram gondolá magában, hogy vele is kevesebbet lásson, fogta magát s fordult a szobája felé.

— No, no, ne menjen el azzal a gyertyával, signore contadino! kiálta utána az idegen.

— Megkövetem: az én nevem nemes Bús Péter és én meg vagyok vele elégedve.

— Ah, ah, ah, monsignore Bouche, tehát maga nemes ember és korcsmáros; nem tesz semmit: Stuart János fejedelmi vér volt és végtére ő is korcsmáros lett. Hát ha itt kell maradnunk, van-e magának jó bora és szép leánya hein?

— Borom rossz. Nem úrnak való. Szolgálóm pedig csúf, mint az éjszaka.

— Csúf! Ah c'est piquant! Nem kell búsulni, annál jobb. Egy gentlemannek ez mindegy; tegnap elegáns dáma, ma Aschenbrödel; egyik szép, mint istenasszony, másik czudar, mint Macbeth boszorkányai, ott parfum, itt hagyma-illat, c'est la même chose! ez mindegy; így tarka az élet.

Bús Péter uramnak sehogy sem tetszett ez a beszéd.

— Jobb volna bizony, ha azt kérdené az úr, hogy hol fog az éjjel hálni? mert azt ugyan magam is szeretném tudni.

— Ah çà, ez interessant. Hát nincs itt vendégszoba?

— Van egy, de már abban van valaki.

— C'est rien. Megosztozunk. Ha férfi, nem kell neki magát genirozni, ha dáma, tant pis pour elle, annál rosszabb reá nézve.

— Nem úgy van az. Meg kell tudni, hogy Jancsi úr van abban a szobában.

— Qu'est-ce que cela? Ki az ördög az a Jancsi úr?

— Hát Jancsi úr. Nem hallotta az úr soha hírét Jancsi úrnak?

— Ah c'est fort, ez erős! Hát itt oly patriarchális élet van, hogy az embereknek csak keresztneveik vannak? Eh bien, hát mi baj van Jancsi úrral? Megyek be hozzá és megmondom neki, hogy én ott akarok a szobájában aludni. És én gentleman vagyok, kit refüzirozni nem lehet.

— Az bizony jó lesz, monda Bús Péter; azután nem is mondott többet, hanem elfújta a gyertyát s bement lefeküdni, ráhagyva az idegenre, hogy keresse fel hát annak a szobának az ajtaját, a hova be akar menni.

Olyan sötétség volt, hogy ragadt az emberre, hanem a víg danolás és orditozás hangjai vezetőül szolgáltak a jövevénynek a rejtélyes nagy úr szobájáig, a kiről már most tudunk annyit, hogy Jancsi úrnak hívják; hogy miért hívják annak, majd az is kiderül.

Ott a bolondos tréfa már ekkor a dühödés tetőpontját érte, a hajdúk felkapták az asztalt a rajta fekvő bohóczczal együtt négy lábánál fogva s körülhordozák nagy vonító énekszóval, utánuk ment a poéta, nyakába kötve palástul az abroszt, s pokolnak való rossz alexandrinus verseket declamálva hevenyében, míg maga Jancsi úr kapott egy szál hegedűt a kezébe, melyet mindenütt utána hordoztak s egyre-másra húzta a friss magyart, oly ügyesen meg-

czifrázva, mint akármelyik czigány; erre pedig a két paraszt leánynak tánczolni kellett előtte a két hajdúval.

A bohó temetési paródia, össze-vissza keveredve a tánczoló párokkal, a muzsikáló úr, hegedűvel kezében, ének és zene, vers-rikácsolás, ittas ujjongás és kaczaj összevissza oly pokoli charivarit szolgáltattak szemnek és fülnek, a minőt csak képzelni lehet.

E pillanatban lépett be az idegen úr a terembe; — az ajtót senki sem őrizte, csak akkor vették észre, mikor már megszólalt.

— Jó estét uraim és dámáim, van szerencsém önöknek salutirozni.

A milyen nagy volt a lárma, egyszerre úgy elhallgatott minden ember, a szájak tátva maradtak, ahogy épen a szó beléjök szakadt, midőn a közéjök nem illő alak egyszerre csak a társaság közepében termett s nagy affabilitással üdvözlé őket.

Mindenki meg volt zavarodva. Jancsi úr kiejté kezéből a vonót, mert szerette bár a bohóságot a végletekig vinni, de nem szerette, ha azt idegenek látták; azonban mindjárt nem lett a jövevény idegen, mert a bohócz meglepve az egyszerre beállt csend által s feltekintve, a mint meglátta a hozzá nem hasonlótlanul öltözött gavallért, elfeledé, hogy meg van halva, felugrott ravataláról s nekiesett, átölelte s megcsókolta: «hozott Isten, kedves jó barátom!»

A kaczaj újra kitört e bolond fogadásra.

— Ah ce drôle de czigány! szólt az idegen, kifeszegetve magát a bohócz ölelései közül; ne csókolj meg többet, mert elég volt.

Azzal körülhajtá magát a díszes társaság előtt, arczáról letörülve zsebkendőjével a czigánycsók nyomait.

— Ne derangirozzák magokat miattam uraim és dámáim, tessék folytatni a mulatságot. Én nem szoktam mulatságot rontani; én igaz gentleman vagyok, a ki minden társaságban tudja prendre son aire. Van szerencsém nagyságtoknak magamban bemutatni Kárpáti Kárpáthi Abellinót.

S ezzel pálczája sípján fütyörészve, noble non chalence-al veté le magát egy tábori karszékbe, nagy sarkantyús lábait egymásra hajítva.

E szóra még jobban elbámult mindenki. Jancsi úr most épen felült fektéből s tenyereit két térdére téve, úgy bámult a jövevényre, míg a bohócz eb módjára kezdte körülszaglászni az idegent.

Végre ünnepélyes, vontatott hangon kérdé Jancsi úr:

— Az úr egy Kárpáthi? Tudja-e, mit tesz az: egy Kárpáthinak neveztetni? viselni olyan nevet, melyet harminczkét ős hagyott hátra, kik mind főispánok, zászlós urak voltak, melynél különben hangzó név nincs a magyar hazában? — Azért gondolja meg az úr, hogy mit mond? Kárpáthi csak egy van még a hazán kívül és azt Kárpáthi Bélának hívják.

— Le voilà! Az épen én vagyok, szólt az idegen, az egyik lábát elnyújtva egy előtte álló széken, a másikkal tactust ütve valami új operai dallamhoz, melyet beszéd közben szájába dugott botja végén fütyölt. Engem szült ebben a barbár országban az apám — ah çà! nem az apám: comment s'appelle cela? az az apám, a melyik asszony volt?

— Tán az anyja?

— Úgy ni! Az anyám. Az egy noble dáma volt, igen finom nevelésű, hanem az apám az egy kissé furcsán tetszett magának. A több furcsaság között van az, hogy engem egyetlen egy fiát Bélának kereszteltetett és magyarul taníttatott; Béla! hát nemes embernek való név az? szerencsémre az apám jókor meghalt, s én elmentem anyámmal Párisba. Nevem nem tetszett, tehát akkor legdivatosabb név volt Abellino, csináltam Bélából azt, de azért a magar nyelvet nem tudtam elfelejteni. Nem tesz semmit. Én tudok négerül is. Az nem árt egy igazi gentlemannek.

— Hm. És lám most jó hogy tud, mert különben mit csinálna ezen utazván?

— Ah! venir içi de Paris, c'est tomber du ciel à l'enfer!

Párisból ide jönni, égből potyogni pokolba. C'est merveilleux, csodálatos, hogy tudnak itt élni az emberek. Ah mon cher hajdú: itt valami sültet látok, legyen szíves közelebb adni, tegye ide az asztalra és töltsön poharat nekem. A votre santé messieurs et mesdames! És különösen az úr egészségére, monsieur Jancsi!

Jancsi úr hallgatott; szemei folyvást figyelemmel kisérék a jövevény minden mozdulatát, s arczvonásain lassanként valami csendes szomorúság kezdett elvonulni.

— Hát mi hozza most ide az urat — az égből a pokolba?

— Hélas! sóhajtá Abellino, késével, villájával marsot verve a tányérján. Egy elmulhatatlan dolog. Egy gentlemannek, ki külföldön lakik, sok szüksége van, s nekem nem hagyott az apám többet, mint rongyos négyszázezer frank jövedelmet; kérem: mi az arra, hogy abból az ember illendően éljen? És hogyan éljen? Ha az ember becsületet akar szerezni a nemzetének, meg kell mutatni a külföldön, hogy mihez ért? Én első házat tartottam Párisban, saját meutét és èçuriet tartottam, szeretőim voltak a leghíresebb tánczosnők, énekesnők; utaztam Egyiptomban, Maroccoban elszöktettem a bey legszebb háremhölgyét, a saisont Itáliában töltém, magamnak volt elegáns villám, a laco di Como mellett, s irattam utazásaimról a legelső franczia auteurökkel foliántokat, s kiadtam, mintha magam írtam volna, az academie des sciences megválasztott érte tagjának; a homburg-fürdőn egy ülő helyemben elvesztettem fél millió frankot, a nélkül, hogy egy vonást elhúztam volna arczomon, s az én rongyos négyszázezer frank jövedelmem a capitálissal együtt phű!

Itt kézzel és szájjal mutatá, hogy az mind a levegőbe van fújva.

Jancsi úr mindig merevebb tekintettel néze a még nem igen idős rouéra s önkénytelen, öntudatlan egy mély sóhaj szakadt fel kebléből.

— Ez azonban nem tesz semmit, folytatá a chevalier

megnyugtató hangon, míg az embernek van egy milliója, abból elkölthet két milliót; ez olyan tudomány, a mit könnyű megtanulni. Egyszer azonban ces fripons de créanciers, ezek a gaz hitelezők fejökbe veszik, hogy pénzt kérjenek tőlem, s a mint az egyik elkezdi, a többi bolond utána. — Én leszidom őket, ők nem elégesznek meg, mennek a törvényszékhez s nekem el kell hagynom Párist. C'est pour se brûler la cervelle. Ez főbe lőni való! Mais v'la. A szerencse engem megszeret. Ekkor történik, hogy az apámnak egy testvére, valami Kárpáthi János, a ki még sokkal gazdagabb volt az apámnál . . . .

— Ahán!

— Egy bolondos vén öreg ember, a kiről ezerféle ostobaságot mesélnek.

— Valóban?

— Igen. Hogy soha falujából ki nem mozdul, hanem ott tart a kastélyában theatrumot, melyben saját komédiásai játszanak, s oda hozatja a legelső énekesnőket, csak azért, hogy neki paraszt nótákat daloljanak; a ki egy egész palotát tart a kutyái számára, s velök egy asztalnál eszik.

— Hát még?

— Hogy egész háremet tart parasztleányokból s magához hasonló betyárok társaságában reggelig eltánczol velök, akkor meg összeveszíti a társaságot, s vérig verekszenek.

— Hát aztán?

— És annyira különcz a magaviseletében, hogy semmit sem tűrhet a mi külföldi, még csak borsot sem enged tenni az asztalra, mert nem idebenn termett, hanem paprikát, és kávét nem szabad a házához vinni, czukor helyett pedig mézet használ. Nem bolond ez?

— De biz az. Tud még róla valamit?

— Ah ezer ilyet; az egész élete mind bolondság, csak egyszer tett életében valami okosat: a midőn én már épen az utolsón voltam és semmi sem segíthetett rajtam egyéb,

mint egy gazdag oncli, ez a magyar Nábob, ez a Plutus, egy éjszaka torkig eszi magát bibicztojással, s reggelre meghal nekem; a miről engem rögtön tudósítottak.

— És most az úr azért jött úgy-e bár, hogy a gazdag örökséget menten fölvegye?

— Ma foi, semmi egyéb rá nem bírt volna, hogy e detestable földre lépjek.

— No hát akkor csak fogassa az úr a lovait a szekere hátuljába, s kocsikázzék vissza Párisba vagy Italiába, vagy akár Maroccóba, mert az a félbolond nagybátya, az a gazdag betyár én vagyok és nem haltam meg.

Abellino szétmeredt e szókra, kezét lábát elejté ijedtében, s önkénytelen hebegé:

— Est-ce possible? Lehetséges volna?

— Az úgy van. Én vagyok az a Kárpáthi János, kit a köznép Jancsi úrnak csúfol, a hogy az úrnak is tetszett szólítani.

— Ah, ha gondolhattam volna! kiálta felugorva a chevalier, s sietett megragadni nagybátyja kezét; de hisz én előttem a rossz emberek egészen másformán írták le az én egyetlenegy onclimat, úgy, hogy épen nem képzelhettem őt egy ily derék noble gentleman alakjában; mille tonneres! merje nekem még valaki mondani, hogy az én kedves onclim nem a legderekabb gavallér a continensen! Vigasztalhatlan volnék, ha meg nem ismertem volna. Ez nagyon derék; egy holt onclit keresek és találok egy elevent: c'est bien charmant! a szerencse istenasszonya nem hiába dáma, mert egészen belém bolondult.

— Hagyja az ilyen fajta beszédet, édes uram-öcsém, nem szeretem én azt, én már ahhoz vagyok szokva, hogy velem a hajdúm is gorombán beszél, mert az nekem jobban tetszik. Úröcsém jön nagy messze földről engem örökölni, a hitelezői regementestül jönnek utána, s most úgy találja, hogy én még élek; már hogy ne volna ez boszantó?

— Au contraire. Minthogy kedves onclim él, annál könnyebben teheti magát szeretetreméltóvá előttem.

— Hogyan? nem értem.

— No, én nem akarok évenkénti apanageért bejönni, ce serait bien fatigant mind a kettőnkre nézve: hanem azon ajánlatot teszem, hogy ha most kifizeti adósságomat egyszerre, békét hagyok ezután.

— Ühm, be nagylelkű; és ha ki nem fizetem, akkor tán háborút indít?

— No édes oncli, minek ez a plaisanterie? Minek azt mondani: ki nem fizetem? Une bagatelle: egynéhány százezer livres. Mi az magának?

— Már édes uröcsém, nagyon sajnálom, hogy birtokának, melyet vitéz őse érdemeivel szerzett, oly könnyű szerén nyakára hágott, de nem segíthetek rajta; a pénz nekem is kell; én is bolondokra költöm, de itthon termő bolondokra, nekem vannak betyár pajtásaim, hajdúim és léhütőim falka számra és ha azokra el nem megy jövedelmem, megtraktálom a mezőn lakó darvakat, vagy egy bolondos kedvemben hidat építtetek egyik hegytől a másikig, de bíz az én jövedelmemből sem tánczosnékat nem kocsikáztatunk, sem maroccoi herczegasszonyokat nem szöktetünk, sem a pyramisokra nem mászunk; ha tetszik enni, inni, mindig talál nálam a mennyit akar, szép leányban is válogathat untig, s ha felöltözteti czifrára, csak olyanok, mint a maroccoi herczegasszony; utazhat is, mert elég nagy az ország, hét egész nap akár le se szálljon a szekérről, mindig saját jószágaimon mehet, de pénzt külföldre, Dunába vizet nem hordunk.

A chevalier veszteni kezdé türelmét, s az egész kelletlen leczke alatt szüntelen forgatta maga alatt a széket, előre hátra feszengve rajta.

— Hiszen nem ajándékot kérek! kiáltá végre szóhoz juthatva, hanem csak épen előlegezést.

— Előlegezést? Mire? Tán a tulajdon bőrömre?

— Eh! kiálta fel türelmetlenül Abellino, s arczán az a fitymáló impertinentia kifejezése kezdett helyet foglalni, melyet oly jogosan bámulunk némely embereknél, kik

épen akkor, midőn legalázatosabbaknak kellene lenniök, szúrni, sértegetni tudnak. S ezzel nyakát cravátlijában nagy dölyfösen hátra igazítva, két ujját tásztlijába dugva, mondá:

— Hisz a mije van, az elébb-utóbb úgyis az enyém lesz; csak nem akarja magával vinni a koporsóba?

— Koporsóba! kiálta fel összerendülve az öreg s arcza egyszerre elhalaványult. Mit? Koporsóba? Én?

— Igen, igen; féllába úgyis már a koporsóban, banquettek, pástétomok és paraszt leányok majd a másikat is oda viszik és akkor mindene az enyim lesz, a nélkül, hogy meg kellene köszönnöm.

— Kocsisok! ordítá felugorva helyéből az öreg Kárpáthi s arczán e perczben egy hős vonásai látszottak. Elő a szekerekkel! megyünk innen, megyünk ebben a pillanatban. Ne vegyen senki lélekzetet sem többet ebben a szobában.

Abellino kaczagott az öreg tehetlen haragján:

— No, mit dühösködik, mit echaufirozza magát; így még hamarább megüti a guta. No, no, jó öreg, nem kell úgy mérgelődni, hiszen én ráérek, én még fiatal vagyok.

S ezzel elkezdett valami vaudevilleből eszében maradt chanson-töredéket dúdolni, végig nyújtózva egyszerre három széken.

A hajdúk ki akarták alóla ránczigálni a székeket s a holmit készültek összetakarítani.

— Hagyjatok mindent, ahogy van! kiáltá az öreg, nem kell semmihez nyúlni, a mihez ő hozzá ért; korcsmáros! hol van az úr? A mi ebben a szobában van, az mind az úré.

Az utolsó szavaknál már egészen berekedt az öreg, hogy alig lehete a szavait érteni. A bohócz megfogá kezét, hogy el ne essék, a poéta féltében előre kotródott.

— Lássa, magának nem használ a lárma, szólt gúnyos részvéttel Abellino; ne szaladjon úgy, mert elesik s az nem egészséges, vegye magára bundáját, hogy magát meg ne hűtse; hol van a nagyságos úr lábtarisznyája? Hej ficzkók,

téglát melegíteni az én kedves onclim lába alá. Vigyázzatok minden haja szálára.

János úr ezalatt egy szót sem szólt; életében első eset volt ez, hogy így merték őt felboszantani. Hah! ha más tette volna, milyen kimenetele leendett? a hajdúk, a lovászok reszketve állottak előtte, maga Bús Péter uram is megnémult, a mint a hallgató néma arczra tekinte, mely véres szemeivel merően nézett maga elé . . .

A hajdúk nagynehezen a kocsiba emelték; a két leány mellé ült kétfelől, ekkor odainté magához a korcsmárost s tompa, rekedt hangon néhány szót mormogott fülébe, mire az helybenhagyólag billentett fejével. János úr ekkor odaveté neki tárczáját, s inte, hogy tartsa meg mind.

Azzal kirobogott a hintó, körülfogva fáklyás lovagjaitól.

Gúnyos, rikácsoló hangon szólt utána a roué boszantó bucsúja, ki csókot hányva integetett felé:

— Adieu, cher oncle! adieu kedves Jancsi bácsi! Tisztelem a kisasszonyokat odahaza és a kiskutyákat detto! A revoir! A viszontlátásig!

És hányta folyvást a csókokat utána.

A korcsmáros ezalatt kezdett egyetmást kihurczolni a szobából, ágyakat és asztalokat, miket János úr neki hagyott.

— Ah, cher ami, nem hagyhatná el azt a takarítást reggelig, szükségem volna reájok?

— Nem lehet, mert a házat fel kell gyújtanom.

— Que diable! Hát hogy mer ilyet mondani?

— A ház azé az úré, a ki elment; a mi benne van, az enyím s ki van fizetve az ára; ő azt parancsolta, hogy a korcsmát fel kell gyújtani s ezen a helyen nem lesz többet korcsma; a többire kinek mi gondja.

És azzal szépen odatartá nagy phlegmával a gyertyát az eresz alatti nádkévéhez s nagy hidegvérrel nézve, mint harapódzik tovább a láng? A világosságnál nagy kényelmesen számíthatá meg, mennyi pénzt kapott ez illuminátióért. Három házat vehetett rajta Szegeden. Meg volt elégedve.

A chevaliernak, ha benn nem akart égni, nem volt mit tenni más, mint szedni a köpönyegét s leguggoltatván hórihorgas lovászát, felülni a hátára s újra visszavitetni magát a hintójához.

— Te kiűztél engem a csárdából, én kiűzlek téged a világból! mormogá magában, míg lovásza czuppogó csizmákkal tántorgott vele odább a végtelen sárban. A két ember egymás hátán olyan volt a tűzvilágnál, mint egy bukdácsoló óriás.

Itt végződött a két rokon végzetteljes találkozása a «Törikszakad» csárda alatt.

II. ALKU EGY ÉLŐ EMBER BŐRÉRE.

Monsieur Griffard egyike volt ezen időkben Páris leggazdagabb pénzembereinek.

Griffard úr még 1780-ban pástétomsütő volt valamelyik külvárosban s financztudományát még csak a piquepucei collegium diákjain élesítgeté, szüntelen hányva-vetve azt az aureus calculust, mely szerint ha egy diák adós maradt a fellakomázott pogácsák árával, hogy lehessen azt a többi készfizetőre leróni?

A Mississippi-őrjöngés őt is magával sodorta örvényébe. Párisban akkor minden ember egyszerre milliomos lett; úton, útfélen, piaczokon, köztéreken árulták, adták, vették a Mississippi-részvényeket. Mr. Griffard eladta pástétomos boltját a legöregebb legényének, maga elment milliomokat keresni, azokat meg is találta; egy napon aztán, mint a czifra szappanbuborék, szétpattant az egész Mississippi-tréfa s Mr. Griffard kilencz sousval maradt a zsebében.

Ha az ember még nem volt millionaire s akkor marad kilencz sous a zsebében, azon nincs mit boszankodni; de ha valaki már állt azon a magasságon, a honnan saját kocsit, lovat, livrées inasokat, pompásan bútorozott szobákat, dús asztalt, szép szeretőket s más efféle kellemes

tájékokat láthatni, a visszaesés csakugyan kellemetlenül eshetik.

Griffard úr bújában elment egy késáruló boltba, hat sousért vett egy nagy kést, két sousért kiköszörültette; azalatt odaérkezett egy csoport legújabb divat szerint nekivetkezett és felgyürkőzött citoyen, phrygiai sipkákban, erősen kiáltozva: le az arisztokratákkal s egy nagy póznára feltűzve zászlóképen hozta Marat ujságának legújabb esti számát s itt észrevévén, hogy többen vannak, a kik még annak tartalmát nem ismerik, levevék a póznáról s egy a többi közül, a ki legkevésbbé volt elrekedve, fenhangon elolvasá azt a köszörűs boutiqueja előtt; a miből aztán Mr. Griffard azt tanulta ki, hogy sokkal hasznosabb foglalatosságot is lehet egy kiköszörült késsel mívelni, mint hogy az ember vele a saját torkát elmesse. Dugá tehát azt az öve mellé s ő is a csoport közé vegyült és kiálta mint a többi: «A bas les aristocrates!»

Hol, merre hányódott-vetődött azután nehány évig? azt tán ő maga sem tudja. A hirrel, dicsőséggel nem sok baja volt, azt engedé másnak, hanem a mint néhány év múlva a directorium alatt ismét találkozunk vele, már akkor úgy tisztelhetjük őt, mint élelmezési biztost majd a rajnai, majd az olaszországi hadseregnél; a szerint, a mint vagy az egyik, vagy a másik tábornok akarta főbelövetni.

Mert az élelmezési biztosoknak két neme szokott lenni: olyanok, a kik koldusokká lesznek, és olyanok, a kik milliomosokká lesznek vállalatuk mellett; az elsőbbek magukat szokták főbelőni, az utóbbiakat mások. Hanem az utolsó eset sokkal ritkább.

Mr. Griffard szerencséjére azok közé tartozott, a kik milliomosokká lesznek és nem lövetnek főbe. Néhány szép jószágocskát szerzett össze, melyeket kivándorolt főurak a statusra hagytak, s midőn újra visszajövének, a restauratio napjaiban, Mr. Griffard is egyike volt azon renomirt habituéknak, kik saját palotáik balconjáról nézték az egyesült seregek pompás defilirozását Páris utczáin; egynémely

emigrans, ki csoporttal jött a diadalmas seregek hátuljában, csodálkozva tekinte az új pompás ötemeletes palotára, a boulevard des Italiensban, mely még akkor nem volt ott, midőn legutóbb látta Párist s ha kérdezősködék gazdája felől, hallott olyan nevet, mely ismeretlen volt előtte.

De nem soká maradt ismeretlen. A kinek milliomai vannak, az kevés fáradsággal juthat azon megtiszteltetéshez, hogy a legjobb társaságokba juthasson.

Mr. Griffard neve rövid időn egyike lőn a legkellemesebben hangzó jelszavaknak. Egy elegáns estély, egy geniális matinée, egy lófuttatás, egy orgia, egy híres szöktetés nem történhetett meg nála nélkül és Griffard úr sehonnan sem maradt el, mert hiszen az ily alkalmak mind igen kinálkozók arra, hogy egy ügyes figyelmező ember a többiek szenvedélyeit, bohóságait, vagyoni állapotát, pazarlását vagy pénzszűkét alaposan kitanulhassa, s szilárd számításokat építhessen rájok.

Griffard úr a legmerészebb vállalkozó volt a világon. Ő mert nagy összegeket kölcsönözni oly ruinált tékozlóknak, a kiket már a cselédjeik is megidéztettek ki nem fizetett havi béreikért, és lám, vagy egy, vagy más úton mindig pénzéhez jutott. Mikor azt mondom «pénzéhez», ez mindig annyit tesz, hogy kétannyihoz, a mennyit adott. Mert épen azért foglalkozott mindig koczkáztatott vállalatokkal, hogy ne legyen kénytelen aprólékos kamatfélékkel fáradozni.

S nemcsak egyeseket, nemcsak a legmagasabbakat birta ő maga iránt lekötelezni. Gondja kiterjedt a tisztelt közönségre is. A legjobb karban álló tontinák, életbiztosító intézetek, a legsolidabb játékbankok az ő véduraság alatt állottak s hogy a status se mondhassa, miszerint a közügyekkel nem törődik, a börzén mindig leghitelesebbek voltak az ő tudósításai, s akármi állt a hivatalos «Moniteur»-ben, ha Mr. Griffard hirtelen nagy mennyiségű papirjait bocsátá árúba, hanyatthomlok esett az egész börzevilág

ijedtében s futottak lefelé a cursusok, ha pedig ő vásárolni kezde, szépen kigömbölyödtek az arczok, s mint a napsugártól a fű, úgy nőtt fel ismét minden papiros.

Néha ő egyedül egymaga maradt kitartó az egész börzeingadozásban s olyankor iszonyúkat nyert kitartása által. Ő maga sem tudta már, mily nagy lehet vagyonértéke? Szegény embernek nagy munka száz forintra vergődni, de egy milliomosnak csekélység másik milliomot szerezni. — Hiába: a pénz is a társaságot szereti.

Ismételjük, miszerint ez a nagy férfiu bírt azon ritka és szeretetreméltó bátorsággal, miszerint kétségbeesett vállalatokat legnagyobb önbizakodással elfogadott, vagyonbukott embereknek pénzt kölcsönzött s ezt azért látjuk jónak újra megemlíteni, hogy elejét vegyük minden csodálkozásnak, ha a legközelebb történt csárdai rencontre után rögtön mindjárt Párisban találkozunk elbeszélésünk egyik hősével, — ha ugyan szabad e czímmel megbántani a fiatal sensitiv chevaliert.

A hely tulajdonkép nem Páris, hanem a Szajna egyik kedves szigete, az île de Jerusalem, a párisi leggazdagabb pénzemberek villáinak kiváltságos helye, hol minden rongyos millionairnek nem igen állt módjában mulatóházat építeni, kerteket, parkokat rendezni, mert ezen a helyen minden négyszögölet ezer, néha ezerkétszáz frankon szoktak vesztegetni; úgy hogy ott egy tíz holdas angol kertecske oly áron kelt, mint egy középszerű magyarországi dominium.

Mindazon villák, pavillonok és tusculanumok között, melyek e kisded szigetet ellepték, legszebb, legnagyszerűbb és legköltségesebb volt tagadhatatlanul monsieur Griffard kéjtanyája.

Egy kisded, emelkedett dombon, melyet emberi fáradság emelt magasra, homlokzatával a Szajna vizébe tekintve, épült a mindenféle nemzet és kor ízlésére készült mulatólak; nagy dicséretére az akkori építészetnek, mely megvetve minden pedáns classicitást és másfelől minden

roccoco-nemüt, e helyütt iparkodott mindenben feltalálni a tekervényest, a furcsát és a kényelmetlent.

Nem volt pedig elég, hogy a kert maga is szigeten állott, még azon fölül körül volt kerítve mesterséges vízfolyással, melyen mindenféle hidak vezettek keresztül, az amerikai lánczhidon kezdve, a fa és kéregből összerakott s téli zöldekkel befuttatott breton hidakig, s azokat mind saját alabárdos hidőrök strázsálták, saját megfelelő tanyáikon, melyek szinte majd remetekunyhót, majd tengeri világító tornyot képezének, s mindenkinek sajátszerű trombitája levén, szépen meg lehetett tudni előre: melyik hidon és melyik úton közelít valami vendég a kastély felé?

A hidon túl következtek az angol kert tekervényes útai, melyek azon időben a színfalakká nyírt korábbi falegyenes alléek iránti ízlést egészen háttérbe szoríták. Az ember mindenütt egymásra hajló sűrű, lombos fák között bolyongott, elcsavaroghatván órákig, a nélkül, hogy oda találhatna, a hova akar; az útak melléke mindenütt tele ültetve nyíló virágsorokkal, minden kanyarodásnál majd egy jazminlugas, idylli padokkal, majd antik márvány istenszobrok, mikre igen jó gondolat volt gobalákat futtatni fel, másutt egész pyramidok egymásra halmozott divatvirágokból; majd mesterséges romok, közéjök ültetett agave és kaktus szörnyetegekkel; itt egy egyiptomi sírbolt, igazi mumiákkal s örökké égő lámpával, melybe minden reggel olajat töltöttek; amott egy római oltár, kőből faragott edényekkel, corinthi vázákkal s mindenféle színes kövekből utánzott régi római lepények és pogácsákkal, a milyenek Egeria nympha idejében jók voltak a római isteneknek; s melyek alá egyszer valami tréfás ember ezt a bêtiset irta: «itten kaphatók régi pástétomok», a mi a hajdani pástétom-sütőt egyébiránt épen nem boszantotta; úgy hogy még csak le sem törülteté onnan a tréfát. Néhol a tágasb helyeken roppant szökőkutak és vízesések zuhogtak márvány-medenczébe, üveg lapdákat hajigálva a magasba s virgoncz arany halacskákat mulattatva; miknek vize

nagy keleti sások közé rejtett tavakba folydogált, hol szép fehér hattyúk úszkáltak a csendes habtükrön, melyek nem énekeltek olyan szépen, mint a költők el akarják hitetni az emberrel, hanem annál több kukoriczát fogyasztottak, ... a mi akkor még drágább volt, mint a tiszta búza.

Ha az ember mind e tekervényeket végigfutotta s mind e csodákat végig bámulá, valahára mégis okkal-móddal ráakadt a tusculanumhoz vezető sétányra, melynek minden lépcsője narancsfákkal van megrakva, egyik még virágzik, a másikat már ért gyümölcseinek terhe húzza.

E narancsfák között látjuk az ifjú gentlemant, kivel már volt szerencsénk ismeretséget kötni. Azonban azóta egy egész évszak folyt le, a divat nagyon változott; kell tehát, hogy őt újra bemutassuk.

A calicot-saisonnak vége van; jelenleg hosszú térdig érő kaputot visel az ifju dandy, mely széles keresztülvető leffentyűkkel van összegombolva, a feszes kimondhatatlan magasszárú fényes csizmákba van húzva, a bajusznak híre sincs már, helyette a fültől az orr felé induló vajas-szarvas alakú pofaszakáll ad új idomot az arcznak, a haj kétfelé van simítva, s felül rányomva egy irtóztató valami, melyet chapeau à la Bolivárnak neveztek, s mely igen czélszerű faja volt a kalapoknak, oly széles karimája levén, hogy az eső nem érhette az embert, teteje pedig mindinkább szélesedett.

Ez Kárpáthi Abellino.

A bankár lépcsőin, előszobáin seregei hemzsegtek a léhütőknek, ezüstös cselédi egyenruhákban kevélykedve, kik az érkező vendégeket kézről-kézre adták s elszedték köpenyét, pálczáját, kalapját és keztyűjét, miket aztán a visszafelé jövőnek úgy kellett ismét jó borravalóért visszaváltogatni tőlök.

Abellinot jól ismerték már az érdemes kenyérpusztítók, mert a magyar főurak jól tudják azt, hogy külföldön nemzetök becsületét különösen a cselédek előtt fenn kell tartani, arra pedig csak egy mód van: szórni a pénzt, minden pohár vízért, minden elejtett zsebkendő feladásáért

aranyakat osztogatni. Tudnunk kell, hogy elegans gavallér nem visel magánál egyéb pénzt, mint aranyakat, azokat is legújabb év vereteiből, és jól belocsolva eau de Cologne-al és más illatszerekkel, hogy idegen kezek érintése ne érezzék rajtok.

Egy percz alatt el volt szedve Abellino kalapja, pálczája és keztyűi, a cselédek egymásnak csengettek, egyik futott a másik szobába, a lovag alig ért az utolsó ajtóhoz, midőn már jött a legelébb szaladó vissza, jelentve, hogy monsieur Griffard kész az elfogadásra s azzal szétcsapta a magas mahagonifa szárnyajtókat, melyek Griffard úr meghitt szobájába vezettek.

Ott ült Griffard, egy csomó hirlaptól körülvéve, mert mellesleg mondva, csak a magyar főuraknak van azon ideájuk, hogy a nyár azért adatott a teremtőtől, miszerint abban semmi ujságlapot sem kell olvasni. Griffard úr tehát épen a görögök legújabb diadalmait olvasá, egészen felfrissülve általok azon kellemetlen érzésből, melyet egy angol kritikai lap támasztott kedélyében, a holott bizonyos Watts úr nyomról-nyomra be akarja bizonyítani, miszerint azon istentelen, kevély, felfuvalkodott lord Byron minden költeményeit innen-amonnan lopogatta s mindazok a dolgok meg voltak irva. E polemia egy pár évre nevezetes emberré tette Watts urat.

A bankár előtt kis chinai porczellán asztalon ezüst thea-készület állt, s egy félig tölt laposdad csésze, melyből koronként valami higságot szörpölgetett, hihetőleg tojással kevert theát, a melyet bizonyos tejből kristályosult czukorral édesíte, a mi akkor legújabb találmány volt, mint mondák, igen jó a mellfájás ellen, de rendkívül drága, melynél fogva igen sok nagy úr divatnak tartá mellfájásban szenvedni, hogy vele élhessen.

A bankár szobája egy pillanatra sem emlékeztetett a hajdani pástétomsütőre; midőn az emigráltak kastélyait megvásárlá, azoknak komornyikjait is magához váltogatta s egy ügyes komornyik a legjobb nevelő, a ki valakit amaz

előkelő idomtalanságokra (Unform) megtaníthat, miket a tiérs-état emberei, a chinéser, lateiner és philiszter osztályok annyira bámulnak és nem tudnak elsajátítani. A bútorok massiv része, a fauteuilek, pamlagok, iró- és könyvtartó-asztalok ébenfából, ezüst ékítményekkel, a kelmék fehér cashmirból, virágos bordureökkel, egy bútordarab sincs a fal mellett, vagy a szögletekben, hanem részint à szoba közepén, részint keresztbe fordítva a szegletek felé, mert most ez a divat, s a tömör bútorok között, melyek nehézkes alakjaikkal az újabbkori (1822) európai unalmat és költőietlenséget akarják képviselni, mint szükségesnek érzett ellentétek, felállítva a szépen cizelirozott nyulánk korynthi vázák, drága antik szobrok, a miket a nem rég felfedezett Pompéji omladékai közül ástak ki és a tarka, fényes, aranyos, ezüstös chinai porczellán asztalkák. A lábszőnyegek mind kézzel hímzett munkák; a legtöbbre nagy betűkkel ráhímezve e szó «souvenir», de a mi azért nem hárítja el a gyanút, hogy azokat a bankár drága pénzen vásárolta; a falak ezüsttel préselt szőnyegekkel bevonva, miket a virágos thibetshawlok osztanak szakaszokra, a plafondtól a földig levén vonva s közepett ezüst kigyók által összeszorítva, minden szakaszban pompás aczélmetszetek (elegans dolgozó-szobákban nem szokás olajfestményeket tartani, azok a salonba valók), híres divatköltők és híres paripák arczképei, kiket a bankár személy szerint ismer, kik verseket irtak hozzá, és hátukon hordozák.

Mindez eléggé bizonyítja, hogy a bankárnak igen ügyes és a kor ízlését ismerő komornyikja van.

Maga a bankár egy hetven év körüli, igen tiszteletreméltó ősz férfiu, arcza a nyájasságig kedves, mondhatni első tekintetre megnyerő; nemcsak viselete, de egész modora is élénken emlékeztet Talleyrandra, a kinek ő csakugyan legnagyobb tisztelői közé tartozik. Haja csodaszép fehér, arcza még egészen piros és simára levén borotválva, ezáltal is elevenedik, fogsorai épek és fehérek, kezei

is különösen finomak és simák, mint szokott rendesen lenni olyan embereké, kik sokat foglalkoztak édes tészták gyúrásával.

A mint a szétnyitott ajtókon meglátta a pénzember Kárpáthit, letette hírlapját, melyet szemüveg nélkül olvasott s az ajtóig eléje menvén, a kitelhető legnyájasabban üdvözlé.

Állt pedig a kitelhető nyájasság az elegans divatformák szerint abból, hogy az ember hirtelen fölemelkedett a két lábhegyére, egyszersmind a kezét ujjaival a szája felé fordítva, derekát, a milyen messzire lehetett, meghajtá s azzal fejét csöndesen megrázva, tenyerét az érkező elé kinyújtá, mit az hasonló attitudeökkel viszonzott.

— Monseigneur! kiáltá az ifju merveilleux («csodálatos» ez volt a divaturak czíme), öné vagyok egész czipőm talpáig.

— Monseigneur! válaszolt Mr. Griffard hasonló plaisanteriával, én öné vagyok egész a pinczém fenekéig.

— Hahaha! hahaha! Ez jól volt mondva, ön megfelelt nekem, kaczagott az ifju dandy; a bonmotrul egy óra mulva valamennyi salonban fognak beszélni. Hát mi ujság Párisban, kedves pénzsouverainem. Rossz nem kell, csak azt mondja, a mi jó.

— Legjobb ujság, szólt a bankár, miszerint önt ismét Párisban láthatjuk. És még annál is jobb ujság az, hogy ön nálam van.

— Ah, monsieur Griffard, ön mindig olyan udvarias, szólt az ifju incroyable («hihetetlen!» ez is divatczím), magát egy fauteuilben hanyatt vetve; ámbár ez már akkor nem volt divat Párisban, hanem a megfordított székre úgy kellett ülni, mint a nyeregbe, s a támlájára könyökölni. ezt Abellino nem tudhatta.

— Eh bien, monsieur Griffard, folytatá beszédét, egy zsebbeli tükörből elébb körülnézve magát, ha sima haját nem borzolta-e fel? Ha ön csak ilyen jó ujságot tud nekem mondani, tudok én önnek mondani különbet, de rosszat.

— Például?

— Például, ön tudja, hogy én bizonyos örökséget átvenni mentem la Hongrieba, bizonyos majorátust, mely másfél milliót jövedelmez.

— Tudom, szólt a bankár hideg mosolygással s egy kezébe vett tollal játszadozott.

— Azt is fogja ön talán tudni, hogy ez ázsiai országban, a hol a majorátusom fekszik, semmi sincs olyan rossz lábon, mint a törvénykezés, kivéve az országútakat. De nem, a törvénykezés mégis rosszabb. Az országútak, ha száraz idő van, lehetnek jók, de a törvénykezésre mindegy: akár eső van, akár napfény.

Itt megállt az ifju merveilleux, mintha időt akarna engedni a bankárnak, hogy az espritteljes ötletnek gratulálhasson.

Az csak mosolygott csendesen.

— Képzelni kell önnek, folytatá Abellino, mellét kifeszítve s jobb karját a karszék támlája mögé vetve, hogy van ezeknek egy nagy könyvük; legkevesebbet mondok, ha épicier strazzakönyvéhez hasonlítom; abban benne van mindenféle törvény, a mit valaha barbarok hoztak, még az is, hogy egy cocu (hála Istennek, nincs rá magyar szó) hűtlen feleségét tetten kapott szeretőjével együtt meggyilkolhatja. E mellett az ország tele van prókátorokkal, a parasztság csak két osztályból áll, földmívelő és prókátor, ott ugyan némely parasztot nemes embernek hínak, nem tudom miért; ezeknek a prókátoroknak nincsen egyéb dolguk, mint mindenütt keresni a pört, csinálni a hol nincs, s ennyi tenger pörre, prókátorra van minden departementban egy biró, az is repczét vet meg pálinkát főz nyáron; de még ez nem elég, ha végtére igazságos itéletet kapott is az ember, az elitélt félnek szabadságában van a birót elkergetni, bottal, vasvillával ellentállni, appellálni három felsőbb törvényszékre, melyek közül a legutolsót septemtrionalis táblának hívják.

— Nagyon mulattató dolgok ezek, a miket ön nekem beszél, szólt felkaczagva mr. Griffard, ki épen nem értette,

hogy mi szükség neki mindezeket igy hegyiről tövire megtudni?

— Ah, meg kell önnek mindezt hallani, ha meg akarja érteni, a mit majd későbben mondok. Van aztán még egy gonosz kifejezés a magyar nyelvben: intra dominium et extra dominium, mely francziául annyit tesz, hogy «birtokon belül és birtokon kívül». Már most akármilyen igazságos joga legyen valakinek bizonyos uradalomhoz, ha birtokon kívül van, övé a baj, annak, a ki belül van, bármilyen bitorló is, könnyű mosolyogni, mert a dolog messze elhúzható. Így vagyok én tehát. Képzelje: az örökség, a gazdag majorátus másfél millió jövedelemmel már szinte kezeim között van, én sietek csak átvenni a jószágokat, a midőn azt találom, hogy valaki már előttem benne ül.

— Értem, szólt a bankár furcsa mosolygással; tehát önnek monseigneur Kárpáthi, gazdag örökségében szintén intra dominium ül valami gonoszakaratú bitorló, a ki nem akarja önnek igaz jussát kiszolgáltatni, s ragaszkodik ahhoz az ostoba nagy könyvhöz, melyben a sok paragraphus között az is meg van irva, hogy: «élők után nincs örökösödés».

Az ifju dandy nagy szemeket meresztett.

— Mit tud ön?

— Azt tudom, hogy e gonosz bitorló, ki önnek örökségével visszaél, senki sem más, mint önnek nagybátyja maga, ki elég indiscret, miután egyszer már a guta megütötte, hirtelen alkalmazott érvágás által annyira magához jönni, hogy önnek birtokait újra elfoglalja, s önt ezáltal olyan helyzetbe hozni, hogy daczára ama vastag könyv tartalom-gazdagságának, egy czikkecskét se lelhessen benne, mely önnek jogot adjon élő nagybátyját megperelhetni, hogy miért nem halt meg?

— Ah! ez gyalázat! kiálta Kárpáthi, felugorva fektéből. Én mindenütt azt beszéltem, hogy perelni fogok.

— Csak maradjon ön csendesen, csillapítá őt a bankár. Mindenki azt hiszi, a mit ön mond. Csupán nekem kell

tudnom az igazat; mert én bankár vagyok. Hanem én hallgatni szoktam. Előttem a nepauli herczeg családi viszonyai Kelet-Indiában épen úgy ismeretesek, mint alegelső spanyol grand életmódja. S nekem az egyiknél az embarras des richesses (gazdagság miatti zavar) épen úgy hasznomra van, mint a másiknál a fénynyel takargatott szegénység. Én meg tudom mondani minden idegennek az állását, a ki Párisba jön, akármilyen úton és zajjal jön is. E napokban két magyar gróf érkezett ide, kik gyalog járták be Európát, egy másik Amerikából tért vissza, hol az egész utat a harmadik födélzeten tölté, de én azért jól tudom, hogy ezeknek az uraknak oly jó rendben hagyott gazdagságaik vannak otthon, hogy ők kölcsönözhetnének nekem; ellenben hat fehér lóval hajtatott be a minap porte St. Denis-n aranyos hintóban, tollas lovászokkal egy éjszaki herczeg, kinek neve a legjobban hangzik, de én jobban tudom, hogy szegénynek minden pénze az, a mit magával hozott, mert valami politikai éclat miatt minden vagyonai lezároltattak.

Kárpáthi türelmetlenül szakítá félbe a bankár beszédét.

— Eh uram, de hát mi szükség nekem mindezt meghallanom?

— Annak bizonyítékául, miszerint titkok igenis voltak és lesznek is a szívek és tárczák fenekén, és azért, hogy a pénzvilágot kormányzó emberek valamit megtudnak, az váltig titok maradhat, s azért, hogy én tudom önnek érzékeny körülményeit, ön egészen mást beszélhet a világ előtt, s nem fogja tapasztalni, hogy valaki kétkednék azokban.

— Enfin, mit használ az nekem?

— Vagy úgy? kiálta a bankár, homlokát megütve; ön kevésbbé bánná, ha az egész világ tudná azt, mit én tudok, csak én magam nem. Ez természetes, ön azon szándékkal jött hozzám, hogy nekem egészen más betegség jeleit fogja elmondani, mint a miben szenved s arról gyógyíttatja magát; azonban én practicus orvos vagyok s meglátom a

szenvedés okait az arcz színéből. Hátha mégis megtudnám önt gyógyítani?

Abellinonak tetszett a keserű tréfa.

— Hm, tapintsa ön ütereimet, szólt tréfával, de ne kezemhez, hanem a zsebemhez nyúljon.

— Nem szükség az. Előbb lássuk a kórjeleket. Tehát van önnek egy kis indigestiója, mintegy háromszázezer frank, meg nem emésztett adósság miatt.

— Ön jobban tudja. Adjon be hitelezőimnek valamit, a mitől elmenjenek.

— Ah, kár volna szegény emberekért; ki ölné meg a kárpitosát, a kocsigyártóját, a lócsizárját, azért, hogy ne kelljen kifizetni? Sokkal egyenesebb út lenne őket kielégíteni.

— Miből? kiálta föl dühvel Abellino, ha csak mint Don Juan de Castro, a fél bajuszomat nem küldöm Toledóba, hogy adjanak rá pénzt. De már azt sem tehetem, mert levágtam.

— S mit fog ön tenni, ha mégis kérni fogják?

— Az rövid. Főbelövöm magamat.

— Ah, azt nem teszi ön. Mit mondana a világ, hogy egy előkelő magyar nemes rongyos nehány százezer frankért főbelőtte magát?

— S mit fog mondani, ha néhány rongyos százezer frankért az adósok börtönébe záratja magát?

A bankár mosolyogva tevé kezét a dandy vállára, s biztató hangon mondá:

— Majd megpróbáljuk, mit lehetne önön segíteni.

E mosolygás, e leereszkedő vállveregetés a legtökéletesebben rajzolák a parvenut.

Kárpáthinak e pillanatban nem jutott eszébe, hogy a legelső zászlós urak egyikének ivadékára egy hajdani Rambuteau-utczai pástétomsütő terjeszti ki pártfogó védelmét.

A bankár helyet foglalt mellette a széles pamlagon s ezáltal kényszeríté őt egyenesen ülni.

— Önnek háromszázezer frankra volna szüksége, mondá

mr. Griffard, nyájas, szelid hangon, s ön épen nem ijedne meg azon gondolattól, hogy ez összeg helyett, majd ha majorátusát megnyeri, hatszázezeret fizessen vissza.

— Fi donc, szólt megvetőleg Kárpáthi, kiben egy perczre fölébredt a nemesi büszkeség, s hidegen voná ki karját a bankár kezéből. Ön mégis csak uzsorás.

A bankár mosolyogva tette zsebre a megbántást, s tréfával iparkodott azt elsimítani.

— A latin példabeszéd azt mondja: «bis dat, qui cito dat». «Kétszer ad, ki rögtön ad.» Miért ne kivánhatnám tehát kétszeresen vissza? Egyébiránt, uram, a pénz árunemű, s ha szabad az elvetett magtól tíz magot várni, miért ne az elvetett pénztől? Azt is tekintetbe kell önnek venni, miszerint ez legerősebben koczkáztatott vállalat a világon: ön elébb meghalhat, mint rokona, a ki után örökölni akar; leeshetik a lórul rókavadászaton vagy versenyfuttatáson, s nyakát szegheti, agyonlőhetik párbajban, egy láz, egy meghülés, s én tehetek gyászt az én kalapomra, megboldogult háromszázezer frankomért. De menjünk tovább. Az önre nézve nem elég, hogy adósságait kifizesse, még ezutánra is kell, legalább évenkint még kétszerannyi összeg. Jó. Én azt is kész vagyok önnek előlegezni.

Kárpáthi érdekelten fordult e szóra a bankár felé.

— Ön tréfál?

— Legkevésbbé sem. Én koczkáztatok egy milliót, hogy nyerjek kettőt, koczkáztatok kettőt, hogy nyerjek négyet és így tovább. Nyiltan beszélek. Én sokat adok és sokat veszek. Ön e pillanatban semmivel sincs jobb állapotban, mint Juan de Castro, ki a toledoi saracenoktól félbajuszára vett kölcsön; jó! egy magyar nemes bajusza se legyen rosszabb a spanyolénál; én adok rá a mennyit parancsol, s bátran kérdésbe merem hozni, hogy rajtam és a toledoi mórokon kívül tette-e azt valaki, és fogja-e utánozni?

— Jó. Egyezzünk meg, szólt Kárpáthi, egészen komo-

lyan véve a dolgot, ön ad nekem egy milliót, én adok önnek adóslevelet két millióról, mely akkor lesz lefizethető, midőn nagybátyám meghal.

— S ha ön nagybátyjának életfonala a párkák kezében hosszabb találna lenni, mint az ön kezében az egy millió?

— Akkor fog ön adni egy másikat és így tovább. Pénzét igen jó helyre teszi ön, mert a magyar nemes vagyonának rabja, s azt a törvényes örökösön kívül másra nem hagyhatja.

— S teljesen bizonyos ön arról, hogy a törvényes örökös egyedül ön lehet?

— Senki más nincs, ki Kárpáthi János holta után még e nevet kívülem viseli.

— Azt tudom. De Kárpáthi János még megházasodhatik.

Abellino felkaczagott.

— Ön nagybátyámat valami szeretetreméltó gavallérnak képzeli?

— Épen nem. Én igen jól tudom, hogy ő csaknem a halál révén áll, s élet-műszerei annyira teljes felbomlásban vannak, hogyha csak életrendén rögtön nem változtat, tobzódásaival fel nem hagy, a mihez nagyon kevés reménységem van, bármennyire sajnáljam is őt, alig hiszem, hogy tovább élhessen egy esztendőnél. Megbocsát ön, hogy így beszélek kedves rokona kimulta felől.

— Tessék bátran.

— Nálunk, kik az életbiztosító intézetekkel foglalkozunk, megszokott dolog az, valakinek az életét megbecsülni, s az egészet vegye úgy, mintha jelenleg nagybátyját egy életbiztosító intézetbe iratná be.

— Fölösleges scrupulusok; én nem vagyok nagybátyám iránt semmi kegyelettel.

A bankár mosolygott. Jobban tudta ő azt, mint maga Abellino.

— Tehát azt mondám az imént, hogy önnek nagybátyja megházasodhatik. Ez nem tartozik a legritkább

esetek közé. Gyakran megtörténik, hogy élemedett gentlemanek, kik nyolczvan évig irtóztak a házasságtól, hirtelen valami elérzékenyült órában a legelső fiatal ladyt, a kit meglátnak, legyen az bár néha konyhaszolgáló, kezeikkel megajándékozzák. Vagy pedig lehetett valami régi hajlamuk, s évek multán, mint a kőszénbe szorult rovar, új életre támad s ideáljokat, kit tizenhat éves korában el nem vehettek, mert talán máshoz volt kötve, midőn az hetven éves korában ismét szabad lesz, akkor veszik el.

— Az én bátyámnak nincsenek ideáljai. Ezt a nevet sem ismeri. Egyébiránt biztosíthatom önt, hogy ily házasságot semmi szokásos eredmény nem követhetne.

— Ez iránt meg vagyok nyugodva, különben alig bátorkodtam volna önnek ajánlataimat tenni. De még egy más pontra nézve kell önnek biztosítékot nyujtani számomra.

— Én? biztosítékot? No, most kerül a szakállamra a sor, dörmögé Abellino, arczához simogatva fekete favorisját.

— Valóban, ez alku épen olyan, szólt derülten a bankár, mint a hogy beszélik egy nálamnál sokkal gazdagabb gentlemanről, kit köznyelven ördögnek szoktak nevezni, hogy midőn az embereknek megmérhetetlen kincseket osztogat, lelkeiket vérrel aláirt szerződésben kötelezi le magának. Par Dieu! az én ízlésem más, ez a monsieur Satan tud valamit csinálni a lelkekkel, de mire használnám én? Ellenkezőleg: én arról akarom magamat biztosítani, hogy ön sokáig éljen.

— Természetesen, nehogy elébb meghaljak, mint nagybátyám.

— Találva van. Én tehát nemcsak pénzt adok önnek, hanem egyúttal arra is vigyázok, hogy életében kárt ne tegyen.

— Például?

— Elmondom: míg az öreg Kárpáthi János él, nem szabad önnek párbajt víni, nem szabad parforce vadászatokra menni, nem szabad tengeri útra kelni, nem szabad

a balletszemélyzet tagjaival liaisont kötni, egy szóval: kötelessége minden alkalmat kikerülni, a mi életveszélylyel jár.

— Igy tehát bort se igyam és lépcsőre se menjek, mert ittas fővel leeshetem s kitörhetem a nyakam?

— Azt nem veszszük oly szorosan. Az elsorolt tilalmak, megengedem, hogy eléggé kellemetlenek fognak lenni önre nézve, de tudok egy esetet, mely azokat azután megszüntetné.

— És az?

— Ha ön megházasodnék.

— Parbleu! akkor inkább azt fogadom meg, hogy nem ülök lóra és nem fogok kezembe fegyvert.

— Monseigneur! ön ugy szól, a hogy a vaudevillekben hallja beszélni a festett chevaliereket. Ez carricatur elménczség, a mit feuilletonisták csinálnak. Hiszen tudhatja, a ki közelről szeret látni, hogy a házasság elegans világban csak kaucsuklánez, összetart, ha akarjuk, de nyúlik, a mennyire akarjuk. Ön egy elegans hölgyet megtisztelne kezével; az első évet eltöltené boldogan, mert hiszen Párisban találhatni hölgyet, a kit az ember képes legyen egy egész évig szeretni. Egy év mulva egy ifjú sarjadékkal több lenne a Kárpáthi-család, s azontúl ön föl lenne oldva terhes fogadása alól, nyakát szeghetné, vagy főbe lövethetné magát, a hogy legjobban tetszik. Ha pedig jobbnak találná azt, hogy az életben gyönyörködjék, Páris elég nagy, a világ két akkora — csak kétszer akkora! — ön úgy el lehet benne, hogy nejét akár többször ne is lássa, hacsak esetleg ismét bele nem akar szeretni, midőn már egészen idegennek találandja. Ez nem olyan irtóztató dolog.

— Majd meglássuk, szólt Abellino fölkelve helyéről, s körme lapjával kiegyenesítve ülés közben meggyürődött ing-előjét.

— Hogyan? kérdé figyelve a bankár, ki előre látta, hogy ha Kárpáthit pénzzavarából kisegiteni késznek mutatkozik, ez akkor kezdi el majd játszani a begyest.

— Azt mondom, hogy majd meglátjuk, az előttem álló utak közül melyik lesz a legjárhatóbb? Az ajánlott pénzt mindenesetre elfogadom.

— Ah! Ezt reméltem.

— Csupán a biztosítékok forognak kérdésben. Előbb megpróbálom, hogy tudom kiállani önnek elém szabott tilalmait. Oh én hozzá vagyok szokva az ascetai lemondásokhoz; egy időben homœopathice gyógyíttattam magamat s öt hétig nem volt szabad kávét innom és a hajamat beillatszereznem. Én sok lélekerővel birok. Ha ezt ki nem állom, akkor megpróbálom a házasságot. Mindezeknél sokkal jobb eset volna az, ha nagybátyámtól szépszerivel meg tudnék szabadulni.

— Ah uram, szólt a bankár felugorva, ez, reménylem, csak tréfa volt öntől.

— Haha! nevetett az ifju dandy. Nincs gyilokról és méregről szó, még csak azon sem gondolkozom, hogy vérmes némberek, vagy kövér pástétomok által rongáljam szegénynek az egészségét. Vannak, tudja ön, olyan jó nehéz pastétomok, miket örökségi pastétomoknak hívnak. Nincs bennök méreg, csak lúdmáj és nyalánkságok. Egy jóllakás belőle, rá jó vörös bor és kész a gutaütés.

— Nem tudom, mert én soha sem csináltam olyanokat, szóla komolyan az egykori pástétomsütő.

— Nem is azért mondom, hogy nagybátyám számára csináljon; én tudok gyűlölni, tudok gyűlöletből meglőni, leszúrni valakit, de meggyilkoltatni azért, hogy örököljem nem természetem; hanem annyit mondhatok, hogy ha én azt a fáradságot venném magamnak, képes volnék őt megszöktetni a világból.

— Kár volna, várjuk el, míg önkényt elutazik.

— Nincs mit tenni egyéb. Addig ön lesz kénytelen bankárom lenni. Mentül több pénzt költök el, az csak önnek használ, mert kétszeresen kapja vissza. Mit bánom én? a ki utánam jő, tegye be az ajtót.

— E szerint megegyezénk.

— Holnap reggel tizenkét óra után elküldheti ön hozzám jegyzőjét, kész iratokkal, hogy sokat ne vesződjem.

— Nem fogom önt fárasztani.

Abellino elbucsúzott, a bankár, kezeit dörzsölve, kikiséré egész a salon ajtajáig.

A legszebb kilátás volt rá, hogy a magyarországi legnagyobb birtokok egyike néhány év alatt egészen egy idegen bankár kezére jusson.

III. ROUSSEAU SÍRJÁNÁL.

Három könnyedén öltözött ifjat látunk az ermenonvillei erdőcske felé haladni. Viseletökben, minden utias pongyolasága mellett is, észre lehet venni a keresetlen csint, melyet finomabb izléshez szokott egyének nem tagadhatnak meg maguktól.

Ifju magyar főnemes mind a három. Mind a háromnak hallottuk már hirét monsieur Griffardnál, s tudni fogjuk, hogy ama kettő, ki szélrül megy, Magyarországból jött, gyalog utazva be kölcsönös fogadásból, nélkülözésekbeni versenyzés mellett egész Európát. Erős, jelölt arczvonásokkal bir mind a kettő. Az elsőt különösen jellemzik a sűrű, fekete szemöldök s bizonyos sarcasticus mosolygása az arcznak, mely azonban csak pillanatokra jelen meg s eltünik; a másik egy athletai termetű alak, roppant mell, sűrű fekete haj, merész, tüzes szemek, határozott ajk, mely fölött rövid kis bajusz pelyhedzik; ha olykor megszólal, oly mély, dörgő hangot hallat, hogy az ember meglett korú férfinak tartaná, arczát nem látva.

A harmadik, ki középen kettőjök között halad, magas, sugár ifju, simára borotvált arczczal. Viselete egyszerű, arczán semmi kifejezés nem látszik magát jellemezni: hideg, szenvedélytelen nyugalom terül az egészen, ajkain, szemeiben az a tisztult egykedvűség, mely nők előtt annyi ingerrel bir és oly veszedelmes. Mozdulataiban angolos

hanyagság, minden keresett affectatio nélkül, beszéde csendes, egymásból folyó, egyik szónak nem ad sem nagyobb súlyt, sem erősebb hangot, mint a másiknak, s inkább azon látszik lenni, hogy beszédét érthetővé tegye, semhogy szónoki tehetségét bámultassa. Ez azon ifju, kiről Griffard mondá, hogy Amerikából a harmadik fedélzeten jött.

Csodaképen hozzátehetjük, hogy mind a hárman magyarul beszélnek, a mi, tekintve azt, hogy történetünk ideje az ezernyolczszázhuszonkettedik év, helye az ermenonvillei csalit, és személyei magyar főurak, — elég okot adhat a méltó bámulásra.

Az ifjak egymást beszéd közben keresztneveiken szólítják: a tüzes, izmos ifju neve Miklós, ama sötét szemöldűé István, a középen levőé Rudolf.

A figyelmes szemlélő észreveendé azon körülményt, miszerint a haladás közben a három karöltve sétáló ifju közül az egyik egy egész fejjel mindig elébb jár, míg a másik hátrább, ilyenformán előre-hátra vonva középen levő társukat, ki gyakran kénytelen megállni, hogy a menetrendet helyreállítsa, mely a heves vita közben untalan felbomlik.

Az erdei magányban kissé hangosabb beszédet engednek maguknak; az ermenonvillei erdő nem igen kedvencz tere a divatvilágnak, az ember beszélhet, vitatkozhatik bárminő fenhangon, a nélkül, hogy valaki által neveletlennek tartassék.

Egyszerre a bokrokon keresztültörtet egy ifju alak, s az úton megállva, pillanatig a hallott beszédre látszik figyelni. Külsejéről itélve a munkásosztályhoz tartozik, fején kerek lapos sipka, izmos tagját bő kék vászonzubbony fedi, melyre tarka inggallér látszik kihajtva.

Az ifju arczán öröm és meglepetés tükrözi magát, a mint a három szemközt jövőt beszélni hallja. Pillanatra habozni látszik magában, de azután elhatározott léptekkel eléjök indul és megszólítja őket.

— Ah uraim, önök magyarul beszélnek, én is magyar vagyok.

Az ifju munkásnak örömköny csillogott szemében.

— Üdvözlünk honfitárs, szólt ama dörgő hangú ifjú, barátságosan nyujtva jobbját az ismeretlen elé s megrázva azt férfiasan, mit társai is követének.

Az ifju kézműves egészen el volt érzékenyülve s alig lelt szavakat érzelmei kifejezésére.

— Megbocsássanak, uraim, hogy így önök közé tolakodom, de mióta Párisban lakom, hét éve már, most hallok először hazám nyelvén beszélni, s az nekem olyan jól esik, de olyan jól esik.

— Hát jőjjön velünk, mondá a középen álló, ha dolgai engedik, kapaszkodjék valamelyikünk karjába és beszélgessünk.

A kézműves szerényen látszott vonakodni, mire az ifjak közül az, kit Istvánnak neveztek, karjába ölté kezét és oda vonta maguk közé.

—Nem tartóztatjuk önt valamely foglalatosságtól vissza?

— Nem, uraim, ma ünnepnap van, nem dolgozunk.

— De tán valamely találkozástól vonjunk el önt? kérdé amaz futó mosolylyal arczán.

— Épen nem, felelt a kézműves. Csak úgy szoktam ide kijárni, valahányszor üres időm van.

— Pedig ez nagyon kevés mulatsággal kinálkozó hely.

— Az igaz, hogy bormérő házak nagyon messze vannak ide, de van itt egy nagy ember sírja, a kinek munkáit olvasni nekem többet ér minden mulatságnál, mert úgy vannak azok irva, hogy a legegyügyűbb ember is gyönyörködhessék bennök; talán ismerik műveit az urak? Ah be együgyű kérdés tőlem! Hogy ne ismernék ily művelt urak Jean Jaques Rousseau munkáit?

— Ön Rousseau sírját szokta látogatni?

— Az nekem a legkedvesebb emberem. Könyveit százszor keresztülolvastam már, s mindig újabb szépséget találok bennök, oh milyen igaz minden szava, sokszor

tapasztaltam már magamon, hogy mikor valami nagy gond volt fejemben, valami eset nagyon bántott, elővettem Rousseaut s úgy megcsendesített, ha olvastam. Így ünnepnapon ki szoktam ide járni, s az egyszerű emlék alá, mely tiszteletére emeltetett, leülök, előveszem könyvét és olyankor úgy tetszik nekem, mintha ő vele magával beszélnék. Már korán reggel kijöttem s most visszatérőben vagyok.

Rudolf hidegen szólt közbe, egészen más irányt adva a beszédnek:

— Minő hivatás tartja önt Párisban?

— Munkás vagyok, uram, asztaloslegény Gaudcheux atelierjében, ha azon járnak önök, ne resteljék megtekinteni azon díszmű-mintákat és egy góth izlésű templomfölszerelést, mely a kirakatban látható, azokat én rajzoltam.

— Miért nem iparkodik ön saját etablissementhoz jutni?

A kézműves öntudatlan fölsóhajtott.

— Nem akarok Párisban maradni, uram; viszamegyek hazámba.

— Haza Magyarországba? Tán rossz dolga van Párisban?

— Jobbat kivánni sem lehet. Mestereim becsülnek, fáradságomat jól fizetik, az ember megszereti itt mesterségét, mert az örökké változó divat csaknem művészetté emeli azt; csupa gyönyörűség mindennap valami új, valami pompás darabon dolgozhatni, abban kitüntethetni az embernek tehetségét; de én még sem maradhatok Párisban, hanem haza megyek, pedig tudom, hogy ott nem fogok sem herczegi diszágyat, sem templomi karzatokat dolgozhatni, mert az ilyesmit nem bizzák magyar nevű emberre; tudom, hogy szegénységgel fogok küzdeni, s ha azt akarom, hogy élhessek, paraszt lóczákat leszek kénytelen faragni meg tulipántos ládákat, mert a magyar mesterembertől nem várnak egyebet; de én azért mégis haza megyek.

— Tán rokonai vannak otthon? kérdé Rudolf.

— Senkim a jó Istenen kívül.

— Akkor mégis megfoghatatlan, hogy a jóllétből elkivánkozik.

— Oktalanság biz az, uraim, és én magam sem tudom magamnak megmagyarázni. Csaknem gyerek voltam még, mikor hazulról elszakadtam, s azóta sok idő lefolyt, de mégis, ha eszembe jut, hogy az a nép, a melyik az én nyelvemet beszéli, száz meg száz mérföldnyire van hozzám és nem lehetek közöttük, kiesik a köny szememből és én nem tudom elmondani, hogy micsoda érzés az? Legyenek csak az urak hét esztendeig távol házájoktól, akkor majd megtudják, hogy mi az?

Szegény bohó fiu! azt gondolta, hogy minden ember úgy érez, a hogy az asztaloslegények!

István odafordult Rudolfhoz, s odasúgva mondá:

— Látod ezt? Ha ti csak egy századrészét éreznétek ennek! — Rudolf vállat vont, fogai közt mormogva:

— Irigylésre méltó érzelgés.

E közben egy keresztúthoz értek ifjaink, s ott tétovázva álltak meg, nem tudva, melyik felé induljanak.

— Ah, hiszen ifju barátunk járatos e vidéken, szólt Miklós, ki legszabadelvűbb volt a baráti szó osztogatásában. Lesz ön szives, bennünket útba igazítani. Mi is Rousseau sírjához indultunk.

Az ifju kézműves nem rejthette el meglepetését.

— Önök is a jegenyefák szigetére szándékoznak?

— Ön csodálkozni látszik.

— Mert az igen elhagyatott hely, egy bölcsnek a sírja, a kit nagyon kevesen látogatnak. De igen örülök rajta, hogy önök is megemlékeztek róla; az egész franczia földön csak ezt fogom sajnálni, hogy magammal nem vihetem. Ma már voltam ott egyszer, de szivesen visszamegyek újra. Egész a sírig ugyan nem mehetünk, mert az köröskörül van mocsárral, hanem átellenben van egy jókora domb, melyen valami régi templomforma áll, annak egy oszlopára szintén fel van jegyezve Rousseau neve s oda felállva, épen ráláthatunk a bölcs sírkövére.

Az ifjak szivesen fogadták az ajánlatot s megindultak a sűrű bozóttá vált csaliton keresztül a gyalogutakkal ismerős legény nyomán, ki meg-megállt, nem akarva elhinni, hogy a háta mögött jövők tudjanak oly erősen sietni, mint ő.

Végre kitünt a domb, melyen a Montaigne tiszteletére épült kisded templom látszik, melynek hat oszlopára egy-egy philosoph neve van bevésve, köztük Voltaire, Montesquieu és Rousseau. Az épület félbe van hagyva, soha sem volt kész, tán azért nevezték bölcseség templomának.

Szemben e halommal látszik azon kisded tér, melyet jegenyefák szigetének hívnak, ott a rezgő lombú fák alatt fehérlik a bölcsnek sírja: egy magas kő-obeliszk az egész, ráirva e szavak:

«Itt nyugszik a természet és igazság férfia.»

Nem csoda, hogy oly elhagyatott a sír, az igazság rossz ajánlólevél.

De a természet pártul fogta legkedvesebb emberének sírját, a virág soha sem szárad el rajta s köröskörül zöldülő bokrokat növeszt, mintha egészen el akarná azt foglalni magának.

Montaigne emlékéhez érve, a honnan a sírra lehete látni, a kézműves búcsút vett a három magyar ifjutól, neki még Párisba kelle visszatérni, azzal érzékenyen megszorítva társai kezét, s a nélkül, hogy neveik után tudakozódnék, eltávozott, számtalanszor visszatekintve útjából.

— Én valami oly csüggetegséget érzek magamban, szólt István, a hogy a kézműves eltávozott; nem tudom, e fiu szavai költötték-e azt bennem, vagy e rideg magány, melyet egészen másképen képzeltem magamnak? Én az ermenonvillei virányt egy derült tájnak gondoltam, virágzó bokrokkal, csörtető folyam közepén kis szigetecskével, hová csak najádokat és tilinkós faunokat kell képzelni, hogy előttünk álljon Tempe völgye s íme látunk itt egy kákával és vízi tulipánnal benőtt mocsárt, melynek közepén egy művészietlen alakú fehér kő látszik, a legkevésbbé festői fekete nyárfák alatt.

— Egykor olyan volt e vidék, a minőnek magadban képzeléd, mondá Rudolf, leheveredve a fűbe, míg Miklós az emlék feliratait jegyezgeté tárczájába; virágos Tempe-völgy, melyből még a najádok sem hiányzottak, Páris galant hölgyei által képviselve, s Rousseau sírjához két kis vízágon keresztül apró csónakokon lehetett eljutni, a mi nagyon alkalmas hely volt szerelmi pásztorórákra; hanem egyszer neki jött egy felhőszakadás, elhordta a kis patak martjait, elöntötte vízzel az egész síkságot s azóta mocsár van köröskörül és azóta nem látogatja Rousseau sírját más, mint a békák, kik Homer óta nagy barátjai a költészetnek, néhány különcz routier, kinek erre is ideje jut, s vagy egy asztaloslegény, a ki az új Heloiset olvassa. Ez hivatása minden tudósnak a föld alatt. Boldog barbárok ti, kiknek nincsenek tudósaitok!

— Ha minket értesz azon boldog barbárok czímzete alatt, e megtiszteltetéshez érdemünkön kívül jutottunk, újabb időkben a magyar is kezd lelki lethargiájából ébredezni s többé nem Csokonai a legutolsó költő, ki a literaturában helyet foglal, s nem a «Tudós palócz» az egyetlen folyóirat, mely a szépirodalmat képviseli. Ez évben már több tudományos és irodalmi folyóiratunk keletkezett; almanachjainkat pedig, melyek ez évben kijöttek, a legkövetelőbb kritika elől sem volnánk kénytelenek elrejteni.

— Én is igen tiszteletre méltó érzületnek tartom a sajátunk iránti előszeretetet.

István heves kezde lenni e szóra.

— Oh ez több mint előszeretet, ez öntudat; ifju költőink, kik újabb időkben fölmerültek, büszkévé tesznek bennünket nyelvünkre, fajunkra.

Miklós készen volt a feliratok lemásolásával s dörgő szavával közbeszólt:

— Hát a magyarnak, mint a vénasszonynak, csak a nyelvében van már minden büszkesége? s nem áll előttünk egyéb tér, mint a versirás és a könyvnyomtatás, melyen nagygyá lehet lenni?

— Barátom! nagy hősök, nagy statusférfiak csak ott születtek, hol a nagy költők, s egy nép halálbizonyítványa az, ha költői elnémultak, s egy lethargiában fekvő nemzet új életének hangja az, ha költői szólni kezdtek. Korunkban egy Hunyadi János szellemére alig várna egyéb hivatás, mint hogy szántson és vessen, míg azon ifjaknak, kik ez évben az «Aurorá»-ban léptek ki a közönség elé, Bajzának, Szenveynek, Vörösmartynak fényes jövendőt merek jóslani.

— Ismeretlen nevek, szólt Rudolf, kezét feje alá téve, s egy leszakított fűszálat forgatva szájában.

— Nem fognak azok maradni. Egyébiránt szolgálhatok ismerősebbekkel, nehogy azt hidd, miszerint az irodalommal foglalkozók a nemzet páriáinak tartatnak; az idei «Hebe» czimű almanachban találkozhatol nevekkel, mint Dessewffy, Teleky Ferencz, Ráday Gedeon, Majláth, a kik már nostrasok és nem ismeretlen nevek.

Itt újra látszott az a futó sarcasticus mosoly a beszélő arczán.

— Holttestek galvanismusa az egész, felelt rá hidegen Rudolf, szemeit hanyagul lehunyva.

— Te azt hiszed, hogy meg vagyunk halva? kérdé István.

— Azt.

— De már azt tagadom! kiálta egyszerre mind a két ifju hevesen.

Rudolf elveszíthetlen nyugalommal felelt:

— Ha az erős hang jó czáfolat a meghalás ellen, akkor helyesen teszitek, hogy úgy kiáltoztok rám; ti tagadjátok a gondolatot, mert nektek még fáj, de én látom, tudom, érzem, bennem öntudattá van fagyva, hogy fajunk lejátszta szerepét s oda fog térni, hová elődei: a hunnok, avarok és besenyők. Városait, nagyobb kereskedelmi helyeit most is kevés magyar lakja. A faj optimatesei csak a térképről tudják, merre van az ország s legkisebb maguk erőltetése nélkül átszegődhetnek akármely más nemzethez: az eredeti faj apródonkint kiszorul pusztáira, karámjaiba; lassankint

onnan is kikoptatják nálánál életrevalóbb gazdák, elpusztul, eladósodik, a nemesség eltemeti magát obsolet institutiói alá, a mint a civilisatióval első összeütközésbe jön. Nem a barbárok fogják a magyar népet ezután elfogyasztani, hanem a civilisatió, s mije van népünknek, mely jövendőt igérjen neki?

— Vannak fiai! szólt Miklós mély, erős hangon.

— Ez helyesen volt mondva Miklós, szólt István, társa kezét megszorítva, egyébiránt én azt mondom, hogy mindene van, a mi kell arra, hogy éljen.

— Bora, buzája, ugy-e bár?

— Az is egy. Van neki miből élni, a mi nagy præservativa az elernyedés ellen. Igaz ugyan, hogy épen a miatt, minthogy van neki miből élni, nincs arra szorulva, hogy szellemét tökéletesítse, pedig a magyar ezermester. Ha kényszerítve leend, hogy fáradsággal jusson kenyeréhez, csodáit fogja adni minden oldalú tehetségeinek. — Elfogadandja a polgárisulás minden jelszavait, lépést fog haladni az idővel, versenyezni fog minden téren a világ első nemzeteivel; lesz új élet, új mozgás, új vérkeringés az egész fajban, leteszi a kardot, melylyel egykor egész Európát védte, s megmutatja, hogy minden eszközt bír forgatni, melylyel hírt, hasznot, becsületet lehet szerezni, legyen az szobrászvéső vagy bányakalapács, festőecset vagy építészsinór, s kik buzdítsák, lelkesítsék, lesznek magas lelkű emberei, s úgy hiszem, hogy azoknak a születése után már nem kell várakoznunk.

— És a legfőbb, a mit elfeledtél, szólt közbe Miklós, előtte a diplomatiai tér, s azt meg kell engedned, hogy a legutolsó magyar táblabirónak a kis ujjában több statusférfiui bölcseség van, mint a legelső . . .

(Maga is átlátta, hogy nagyon is sokat akart mondani.)

Rudolf mosolygott az utóbbi állításra s félkönyökre dőlve, István felé fordult:

— Ennek itt nem felelek, szólt Miklósra mutatva, mert képes lenne ebbe a mocsárba belevetni; hanem az, a mit te

mondtál, csak fordított része az én állításomnak: ha fajunk levetkőzi ősi sajátságait, beletörődik azon formákba, miket eléje az újabb fogalmak szabnak, megszünik lenni az, a mi; új életet kezd, de a réginek meghal; lehet boldog nép, de nem lesz magyar, mentül inkább megközelít más világnemzetet, annál messzebb távozik önmagától; poéták és népzenészek fenn nem tartják a nemzetéletet, — a statusférfiakról nem merek szólani, mert azok Miklós fedezete alatt vannak.

— És pedig, lásd, ez egész aggodalomnak egy szó, egy eszme végét veti. E szó «akarni» és nem akarni. Ha mi azt mondjuk, hogy akarunk élni, akarjuk ősi nemzeti sajátságainkból mindazt megtartva, örökítve megőrzeni, a mi azokban nemes, életrevaló és szép; akarunk kiki saját tehetségei szerint a választott pályán becsületesen megállani, akarjuk szeretni magunkat, megbecsülni azt, a mi a mienk, akarjuk mindazon előnyt felkeresni, kiművelni, a mi fajunkat emeli; és viszont nem akarunk hiú majmolói lenni annak, a mi idegen, hanem ha átvettünk valamit tőle, az, mint a tüdő lehelletétől a fehér chylus, piros vérré válik bennünk; ha eljárunk a külföldre azért, hogy hazánknak bölcseségünkkel, nem pedig, hogy a külföldnek ostobaságainkkal legyünk hasznára: akkor nincs oly természeti vagy morális erő, mely bennünket elolvaszszon.

Elolvad a jég, de a kristály azt mondja: én nem olvadok! és szikrát vet a napban. A népek át fogják látni, hogy életrevalók vagyunk és tisztelni fogják törekvéseinket; mezőinken új élet fog virulni, szárazi és vízi utainkon megélénkül a kereskedés, a magyar nyelv felhat salonjainkba és divattá válik, nagyobb városainkban megszületik a nemzeti szellem, az ország fővárosában Pesten összpontosulni fog a nemzet fénye, ereje, szelleme; lesz akadémiánk, irói egyleteink, nemzeti szinházunk. És mindezt csak akarnunk kell.

— Szép. És ki fogja e szent akarást megkezdeni? Mert

valakinek csak kell példával előljárni, a lélek nem szállhat meg egyszerre egynéhány millió embert.

— A capite foetet piscis; azok, kiknek legtöbb érdemeik vannak a multban, legtöbb bűnük a jelenben s legtöbb tartozásuk a jövendő iránt: a magyar főurak.

— Sajnálom, hogy nem szoktam fenhangon nevetni, szólt Rudolf, most jó alkalmam volna rá. Hol vannak azok a magyar főurak?

— Nagy része külföldön; de azt talán nem akarod elvitázni, hogy ha a hazából elhozott port leverték is saruikról, sziveiket nem adták zálogba.

Rudolf csendesen mosolygott.

— Te missionarius vagy, ki meg akarod téríteni eretnek hazádfiait, s bejárod a világot, hogy őket hazahivogasd?

— És nem tartom azt lehetetlennek.

— Boldog fiatal ember, hány éves vagy most?

— Elmultam húsz.

— Holnap tíz évvel öregebb leszesz. Holnap jőjjetek el velem az «ifju óriások» clubbjába. Ez egy nemes társaság, melybe csak oly tagoknak van beléphetésük, kik vagy előkelő születés, vagy gazdagság, vagy valami nevezetes bohó életmód által kitüntették magukat. A magyar előkelő világ ittlakó ifjait mind ott találandjátok együtt. Akkor azután majd megkérdem tőled: akarod-e és hiszed-e őket magaddal vihetni?

— Ej, oktalan törekvés! az országgyűlési regálisok minden fáradság nélkül haza gyűjtendik őket.

Ez utolsó szavakkal Miklós biztatta társait, ki az egész vita alatt azzal fáradozott, hogy egy, a templom előtt heverő ketté tört kőoszlopot állított fel, melyre ez emblema volt irva: «Ki állíthatja ezt fel újra?» Miklós megfordítva a követ, tört felét a földbe nyomta s felül talapjára a tört darabot koronájával állítá, megczáfolva a bölcs kérdést.

— Tehát holnap együtt megyünk az ifju óriások clubbjába.

IV. AZ IFJU ÓRIÁSOK.

A boulevard Montmartre éjszaki oldalán áll egy háromemeletes ház, jelenleg a jockey-clubb szállása, mely akkor is (1822) kedvencz gyülhelye volt az elegáns fiatalságnak. (E mondat pleonasmusnak látszik, miután elegans ember örökké igényt képezhet arra, hogy fiatalnak tartassék.)

Itt történtek mindazon események, melyek a magasabb köröket foglalkoztatni szokták; steeple-chassek és lóversenyek rendezései, banquettek híres művészek tiszteletére, innen indult ki a szinházakat lesújtó és fölemelő közvélemény, fütty és taps; itt határoztatott el, hogy jövő farsangon minő virág fog divatban lenni? tavaly egyideig a hortensia volt, de vége felé a narancsvirág és a heliotropium kiszorította, most már a narancs- és a napraforgó-virág a cselédszobákba száműzetett, jelenleg a geranium és melaleuca között oszlanak meg a vélemények, s nem lehet előre megjósolni, melyik leend a győztes? nagyobb kérdés még ennél is, ha vajjon az academie royal de Musique (ilyen czifra neve volt akkor az operaszinháznak) igazgatója fog-e birni elég bátorsággal Zelmirában, mely Rossini legújabb zeneműve, a czímszerepet Catalaninak adni, kit a fiatal óriások pártolni kivántak, mivel most jött és még fiatal, s mellőzendi-e madame Mainviellet, ki már régen itt van, s a mi több: férjhez ment, s a mi még több: egy szinészhez, és a mi a legfőbb: jól él a férjével. Minden szobában, a piquetasztalnál úgy, mint a billiardok körül csoportok alakulnak, kik mind heves vitában látszanak lenni; mindenkit ez egy kérdés foglalkoztat, alig birja a közérdeket egy perczre magára vonni egy-egy művészi carambol, vagy egy diadalmas sextet.

Az eliteje a társaságnak, a crême du crême legkedvenczebb helye az erkély-szoba. Pompás márvány dombor-

művekkel ékített terem, művészi festményű plafonddal, melyen Lebrun ecsetje remekelt.

Az erkélyen öt vagy hat ifju látszik egy csoportban, kik onnan Páris előkelő és nem előkelő világát látva, pompás anyagot találnak azon igen kedves mulatságra, melynek medisance a neve, nálunk emberszólásnak hívják.

Köztük látjuk a híres marquis de Bry-t, Páris legelső bonhommeját, a legszeretetreméltóbb rágalmazót, kinek minden apró kalandot, a boudoirok legkisebb titkait, a coulissák regényes intriguáit meg kell tudni, azokról mindenféle változatokkal meséket, anecdotákat csinálni; ha valakire ránézett, már az bizonyos lehet felőle, hogy tud róla valamit, hanem azért a marquis a legkedvesebb ember, mert senkit szemben meg nem sért, azért pedig, a mit az embernek háta mögött mondanak, civilisált világban nem szokás megharagudni.

A körüle álló ifjak kaczagása tanusítja, hogy most épen valami kedves kalandot mesél, néha a beszéd a suttogásig alászáll, a hallgatók összedugják fejeiket, egyszerre kitör ismét a kaczaj s dülnek jobbra-balra.

A marquis egy elhízott kövér ember, kiről senki sem tenne fel annyi mozgékonyságot, annyi könnyűséget; úgy tudja kezeivel, arczával gonoszul illustrálni elmondott szavait, hogy gyakran maga a történet alig volna érdekes, ha ő nem mondaná el s a kik utána akarják azt mások előtt ismételni, rendesen kudarczot vallanak vele.

Azon perczben érkezünk oda Rudolf gróffal és társaival, midőn a történet már javában foly; Rudolf, ki ismerős a társasággal, röviden bemutatja társait, s az illő üdvözlet után tovább foly a monda.

— — Mindannyi meghiusult törekvés és fiasco után sem engedé magát a mi Saint-Michelünk visszarettenteni, folytatá a kedves ember; — miután szegény még csak annyira sem ment, hogy a kis Petit-pas-nak szemébe tudjon ötleni, mert szegény fiu velem együtt nem igen számíthatja magát az Adonisok közé (milyen alkalmas emberszólási forma ez

a «velem együtt»), jövendőbeli örökségét pedig eddigelé még ő előtte is ismeretlen emberek birják, s az a havi fizetés nem elég Petit-pas-nak egy melaleuca-bokrétára, azonfelül arra sincs születve, hogy valaha esze által tegye magát szerencsétlenné; tehát mit gondoljon ki mégis a szegény Saint-Michel, hogy a kedves kis őzlábu tánczosnő közelébe juthasson, vele mindennap beszélhessen, hogy úgy szólván éjjel és nappal otthon legyen nála?

— Ohó, ez kissé sok lesz! kiálta fel e szóra Iván herczeg, egy magas, katonás alak, kiben azon északi herczeget van szerencsénk tisztelni, kiről már egyszer volt szó.

— No, adok száz aranyat annak, ki kitalálja.

— Add magadnak azt a száz aranyat és találd ki, szólt rá lord Borlington, egy furcsa angol fiu, ki háttal ülve a társaságnak, lovagolt egy széken, annyira elnyujtva lábait, hogy szinte hihetetlen volt, hogy ez mind hozzá tartozzék.

— A nemes lord jobb élczeket mond, mint magam, nevetett a marquis; jól tudja, hogy száz arany nem szokott a zsebemben heverni. Tehát a jámbor fiu — beszegődött a kis tánczosnéhoz — — inasnak.

— Ah, ah! kiáltának fel valamennyien.

— Úgy dupla czélt ért el, szólt hátulról a lord, mert egyuttal szobaleányoknak is udvarolhat.

— Fi donc! hangzék egy vékony, czérnaszálvékony hang, ez gróf Vezekéri, magyar elegáns ifju hangja volt, egy nyulánk, tejképü ifjué, ki kényes lustasággal veté hátát az erkély rácsozatának, két karját túllógatva rajta. Fi donc! ne mondja ön tovább, ez engem alterál, ily scandal a mi köreinkben!

— Nincs valamelyiteknél szagos üveg! a gróf úr elájul! kiálta tréfásan Debry.

— Halljuk a történetet tovább, sürgeték mások.

— Tehát a fiu inas lett a kis Petit-pas-nál, nevetett Iván, tán épen az volt, a ki multkor kocsim ajtaját kinyitotta, s én egy rubelt adtam neki?

— És a ki az én redingotomat theával végigöntötte, szólt a lord, és én egy pofont adtam neki érte.

— Ah, ah! iparkodék szólni selyemszál szavával a fiatal sensitif magyar gróf, és a kire én rábiztam, hogy szerelmes leveleimet adja át kisasszonyának.

— No azokat bizonyosan mind a tűzbe dobta! nevetett Debry. De hagyjátok hát elmondanom, mi történt tovább? mert ez a java.

— Halljuk!

— Egy napon a kis Petit-pas-nak légyottja volt a boulognei erdőcskében, hol csinos kis villája van Isten kegyelméből.

— És az én erszényemből, dörmögé Iván.

— Herczeg! a mit a jobb kéz ad, ne tudja a bal, szólt feddőleg a marquis. Tehát a kis tánczosnőre valami pásztoróra várakozék oda künn, mire nézve idegen kocsit bérelt, s inasát természetesen magával vivé.

— Kit? Saint-Michelt?

— Épen őt; ott valami derék tábornokkal kellett találkoznia, ki iránt a kedves hölgy úgy hiszem, személyes vonzalmat érez.

— Debry! Ne rágalmazz! kiáltá tréfás feddőzéssel Rudolf, ki szintén a hallgatók közé vegyült.

— Ah, elfeledtem, hogy méltóságod jelen van, különben jobban vigyáznék kifejezéseimre. Annyi kétségtelen, hogy a derék tábornok igen szerencsés az asszonyok körül, engem magamat már több helyről kiszúrt.

— Ne beszélj magadról, rólad majd beszélünk mi, ha elmégy.

— Tehát maradjunk a tárgynál. A tábornok megjelen, a kis Petit-pas két terítékre asztalt hozat a rózsalugas alá, épen a hogy Ovidius Naso idejében szokták a pásztorok, illatos rózsalugas, csergedező patak s aztán két szerető szív, csakhogy azok a hajdani pásztorok nem ittak champagneit, s nem tartottak magok körül szerencsétlen inasokat, a kik azalatt a dugókat huzogassák a palaczkokból,

míg ők azoknak tartalmait ürítik. Tehát a mint Damon és Phyllis az asztalhoz ülnek, a szerencsétlen inasnak oda kellett állani kisasszonya széke mögé, tányérral a hóna alatt; és miután a tábornok szemközt ült vele, tehát azzal farkas-szemet kellett neki nézni. Hát a mint rátekint, majd a föld alá sülyed a szerencsétlen Saint-Michel, hisz az tulajdon — nagybátyja!

— Ah, már így még jobb.

— Még talán, ha lélekjelenléttel bir, kikerülte volna, hogy nagybátyja ráismerjen, mert cselédeket nem igen szokás figyelmesen nézegetni, értve tudniillik a velünk hasonló nemen levőket; azonban a jó fiu oly zavarodott lett, hogy mindent össze-vissza cselekedett, kést adott, ha kanalat kértek, villát dugott a fagylaltba, s majd kilőtte a tábornok szemét egy pezsgő-dugóval. Erre már mégis csak ránézett, s a mint nézi, lassankint ráismer. Que diable, hisz ez Saint-Michel, az én unokaöcsém! kiált fel végre. A boldogtalan egyszerre elejtett féltuczat chinai porczellánt a földre, ijedtében. A kis Petit-pas pedig elkezde kaczagni, úgy hogy kapcsai felpattogtak s székestül hanyatt dőlt.

— Ah, ez érdekes.

— Nem történt semmi scandalum, fölemelték; a tábornok jókedvű ember, Saint-Michelt oda ültették az asztalhoz, terítéket adtak neki s késő estig vigadtak együtt a viszonttalálkozás örömére.

— És azután? kérdé a lord.

— No ez derék. A nemes lord azt akarja, hogy az ember úgy végezzen egy anecdotont, mint Scott a regényeit: ki meddig élt és hogyan halt meg?

— Mi történt azután Saint-Michellel?

— Abban az órában semmi. Vannak nagybátyák, a kik szeretetreméltóbbak unokaöcsceiknél. Hanem meglehet, hogy ez anecdot után divatlyon válhatik belőle.

— Ah, minő fád mesék, sóhajta a sensitif szittya gróf, óráját kivonva zsebéből s oly közel tartva szeméhez, hogy

szinte kiszúrhatná a mutatójával, ha üveg nem volna rajta. Már öt percz egyre és én elkésem; azzal fölkeresé kalapját, összehúzott érzékeny szemekkel megnézve kívül-belül, ha vajjon csakugyan az ő kalapja-e? s azután felpróbálva fejére, ha vajjon csakugyan az ő feje-e az, a mire ráteszi?

— Honnan késik ez el? kérdé egy az ott maradottak közül, midőn az előbbi eltávozott.

— A «bain cosmetique de lait»-ből, felelt gonoszul Debry.

— Ön tréfál, szólt közbe István, csak nem fürdik tán tejben, mint az asszonyok?

— Sőt igen, mert az finommá teszi a bőrt és érzékenynyé az idegeket, egy időben folyvást marhahúslében fürdött, hogy érző inai felfrissüljenek, melyeket olyan jól szoktatott, hogy valahányszor Rossini «Mores»-ét adják, a magasztosabb hangzatoknál versenyt ájuldozik a többi jelenlevő asszonyságokkal.

— Párduczos Árpád! sóhajta Miklós, mennydörgő mélységes hangon.

Ez alatt a társaság jött, ment, változott az erkélyen, az eltávozottak helyett újak jöttek és a kik ott maradtak, megszólták azt, a ki legközelebb elment. Ez olyan rendes.

Legelébb az északi herczeg távozott el. — Debry mindjárt tudott róla valami anekdotát mondani.

— A minap az orosz követségi palota előtt találkozik egy kozákkal, a ki épen akkor száll le lováról. «Te paraszt!» kiált rá a kozák; a kozáknak mindenki paraszt, a ki puskát nem hord, vagy lovon nem jár. «Te paraszt, úgymond, jer ide, fogd a lovamat, míg odabenn leszek», s odaveti neki a kantárját. A herczeg szépen megfogta a lovat s tartotta, míg a kozák bement. Meglátják ezt az ablakból a követ cselédei, s nagy ijedten rohannak le a lépcsőn, kiabálva a szemközt jövő kozákra, hogy az Istenért, mit cselekedett? Iván herczeggel tartatja a lovát. A szegény nyavalyás ijedtében majd elhalt, térdre esik a herczeg előtt és könyörög, hogy legyen iránta kegyelmes,

hihetőleg meg lehetett volna vele alkudni száz kancsukában. Ekkor a herczeg kivesz két aranyat és markába nyomja: «Nesze fiam és ne félj semmit, ezután is tudj büszke lenni».

Némelyik nevetni, másik csodálni valót talált e vonásban; a lord azt mondta rá, hogy ez csak különczködés, s felrugta a székét, átlépett három előtte ülő térdein, kezeit hátradugta a frakkja zsebébe, s kalapját meglelve az asztalon, abba bedugta a fejét, a nélkül, hogy kezével hozzányulna és eltávozott az erkélyszobából.

— Lám, a nemes lord azt hiszi, hogy csak neki van kiváltsága a különczködésre, szólt Debry. Hallották önök legközelebb a theatre de la Gaietèbeni vendégszereplését? Ah ez érdekes! mondá, Rudolf felé fordulva, s nem várva el, hogy az megmondja: vajjon hallotta-e, vagy sem? — Ismeri ön ugy-e bár, azt a kedves kis vaudevillet: «La belle laitière» (A szép tejárusnő), mely néhány hét előtt olyan nagy furorét csinált. Abban egy medvének igen érzékeny szerepe van; valami vadászszal nagy tusakodásba ered, míg végre a vadász leöli, s végig nyujtva a színpadon, ráül, s ott danol el az elejtett medvén egy kedves kis couplet-t, melyet már minden gamin fütyöl. Ez a bolondos lord egyszer ráveszi a Gaietè igazgatóját, hogy engedje neki ezt a medve szerepét játszani. Az beleegyezik. A lordot befűzik a medvebőrbe, pompásan tudott morogni, czammogni, s a fejét hánytatni. Végre jön a vadász, a lord két lábra áll, a vadász megrohanja, a lord olyat üt a medvetalpával a kezére, hogy az elhullatja a vadászkést, akkor összekapnak, a vadász nem bir a medvével, birkóznak, végre a vadász esik el, a medve lenyomja a földre, s azzal ráül nagy diadallal, s ezúttal a medve énekli el a vadász hátán az ismeretes couplet-t, a közönség tomboló kaczajára. Hát nem érdekes tréfa ez?

Rudolf komoly, figyelmes arczczal hallgatta a marquis meséjét s meg nem zavarta, míg beszélt, csak akkor mondta meg neki:

— Nagyon érdekes és új. Csak tegnap olvastam a «Journal des carricatures»-ben.

— No, ez kemény levágás, szólt Debry, végig mondatni az emberrel egy mesét, a mit már az ujságokban is olvastak. Ily kudarcz után szököm innen.

Mielőtt kilépett volna, tréfás esedezéssel fordult a társasághoz:

— Uraim, legyenek irántam irgalommal. Én tudom, mi sors vár arra, a ki innen elmegy. Kegyelem és irgalom, uraim!

Debry szerencséjére e pillanatban egyszerre más tárgy ragadta meg az erkélyen ülők figyelmét, mely nem engedé, hogy róla elmondják, miszerint ő a leggazdagabb ember a földön, mert nemcsak a saját zsebéből, hanem szüntelen a másokéból költ, hogy a szakállát festi és harmincz rendbeli álhajat visel, mindennap hosszabbat tesz fel, a hónap végén aztán azt mondja, hogy megnyiratja a haját, s ismét újra kezdi és nagyon haragszik, ha a parókájára vonatkoznak; egyszer az angollal szinte párbajra ment egy élcz miatt, a midőn az Odeonban voltak, s a fiatal óriások szüntelen nyitva hagyták a páholyajtót, s Debry lármázott, hogy légvonat van! «Pedig önnek könnyű beszélni, monda a lord, mert nincs fedetlen fővel». — Mindezek és még mások készen valának ellene, a hogy eltávozott az emberszólás köréből, a midőn a boulevardon nagy vágtatva hajtat keresztül egy sajátságos úri fogat. Ujdon fényes görögdinnye-zöld calèche elé fogva négy szürke telivér mén, még pedig nem kettő elül, kettő hátul, a hogy szokás, hanem egymás széltében mind a négy, mint valami római diadalszekér előtt. A lovakat maga az elegáns úr hajtja, a kocsis és a vadász hátul ülnek a coupéban.

Nézzétek Kárpáthit, szól egy fiatal dandy, az erkélyen kihajolva (ez, hogy el ne felejtsük, egy magyarországi alispán fia, ki hazulról apanaget húz, s esztendő óta iparkodik elhitetni az emberekkel, hogy az anyja báróné, s hogy Magyarországon az alispánokat excellentiás uraknak

hívják); ah milyen derék fiu ez a Kárpáthi! uraim, ilyen kocsis nincs több Párisban. Úgy vágtat en carrière, mikor legtöbb szekér jár a boulevardon. A minap egy tejárusszekér nem akart előle kitérni. No várj! mondá neki, én mellette ültem, s ő oly ügyesen hajtatott neki, hogy beléakadva a tejárus tengelyébe, hopp! egy percz alatt a szekeret felfordította, mind a négy kereke az ég felé állt, a tejárus csak úgy nézett ki a kas alól: eltörött egy lába, meg egy lőcse. Abellino azután a conciergerien, hova a tejárus panaszra ment, rövid processust csinált, elővette az erszényét: «Ennyi az eltörött lőcsért, ennyi az eltörött lábért». Milyen elménczség, épen hasonló eset történt mamám, a báróné kocsisával; egy reggel bejön a papához, azt mondja: excellentiás uram . . . .

A többit nem mondhatta el az ifju merveilleux, mert e perczben nagy zaj támadt a salonban, mintha valakit diadallal üdvözlenének s megnyílva az erkélyterem ajtaja, dicsőségtől ragyogó arczczal lép be Kárpáthi, kisérve az összecsoportosult fiatal óriásoktól, kik abba hagytak kártyát, tekeasztalt, hogy a jó hírt hallhassák, melyet Abellino a Mainvielle-Catalani-féle ügy felől hozott, rá lévén bízva annak elrendezése.

Hogyan, mint végezett? száz kérdés intéztetett hozzá.

— Uraim, hagyjatok egy kissé lélekzethez jönnöm, egészen alterálva, exaltálva, fatigálva vagyok.

Hirtelen széket toltak alá és leültették.

— Minden nyerve van, többet kivívtam, mint a mennyit kivánt a clubb: csitt, csendesen uraim! mindent elmondok, de kikötöm, hogy senki bele ne szóljon a beszédembe.

Tehát tudják önök, hogy ez a makacs, önfejű Deboureux, az operaszinház igazgatója, milyen állhatatosan megmaradt azon szándéka mellett, hogy Zelmirát minden követeléseink daczára se adja Catalaninak, hanem Mainviellenének.

— Ugyanazon Mainviellené ez, kérdezé István, közbe-

szólva, ki néhány év előtt oly kitünően fogadtatott Szentpétervárott, Velenczében és itt Párisban?

— Ahol van ni, már valaki beleszólt! kiálta bosszúsan felpattanva Abellino.

— Bocsánat érte, a név meglepett, miután e nő hazánk leánya.

— Az . . .

E szó oly hangon volt mondva, mintha azt jelentené: hogy is lehetne valami kitünő, ha a miénk?

— Tehát, folytatá Abellino, az igazgató egészen hozzájárulhatlanná tevé magát s beszédbe sem akart ereszkedni e pont felett. Ekkor az én régi pártfogóném, a szerencsés véletlen, jön segítségemre, egy pudlikutya képében.

Általános kaczaj.

— Mint mondom, egy pudlikutya képében. Ismerik önök uraim azt a legújabb divatban levő drámát, mely Shakespeare és Hugó Viktor darabjait mind háttérbe szorította: «Aubry, vagy a háladatos kutya». A tárgy az, hogy egy lovagot megöltek s annak hűséges kutyája lép fel vádlóul a gyilkos ellen, mire a király ordaliákat rendel, hol a vádlottnak meg kell jelenni a sorompók előtt s a bosszúálló pudlival megvívni, mely által csakugyan legyőzetik. Valamely lángész ebből érzékeny drámát csinált, melyben a főszerepet Philax úr, a pudli viszi. Philax úr bejárta már fél Európát s mindenütt diadallal, lelkesüléssel fogadtatott, záporként hullott lábaihoz a koszorú, gazdája zsebébe pedig a tallér s louisdor; hasztalan kiabáltak a költők, a journal-firkanczok, hogy ez gyalázat, megbecstelenítése a művészetnek; lealázása a poezisnek! Philax úr azért folytatá műutazását s néhány hét előtt Párisba térve, itt is elkezdett furorét csinálni. Eleinte ugyan féltek az igazgatók felléptetni, mert a szinészek azzal fenyegetőztek, hogy rögtön otthagyják a szinpadot, a hol a művész egy kutyával állíttatik egy categoriába, s hol eddig a helyes declamatio, művészi arczjáték, kitünő hang és ragyogó érzelem jutalmául osztogatott taps és koszorú egy ok-

talan barom csaholására és ugrándozásaira pazaroltatik.

— Ez nem rosszul beszél, súgá István Rudolf fülébe.

— Ne búsulj, majd mindjárt elrontja.

— Azonban mégis akadt egy igazgató, a Luxembourg-szinházé, a kit nem geniroztak szinészei s ez bátorságot vett magának a kutyát elfogadni vendégszerepekre, a sikertől föltételezvén, ha vajjon rendes tagnak szerződtesse-e vagy sem? A siker várakozáson felül volt. A luxembourgi nyomorult pajta, melybe azelőtt senki sem járt más, mint matrózok, diákok és debardeurök, s még jóravaló lorette sem mutatta benne magát, ez estve Páris legelegánsabb népével tölt meg; a foghagyma- s pálinka-illatú páholyokból a legismertebb divathölgyek tekintgettek elő, s ezen estve a művész-kutya a szó teljes értelmében virágesővel temettetett el. E naptól fogva egyik szinház a másik kezéből ragadta ki az elhirhedt négylábú művészt; egy nap a Gaietè hallotta őt csaholni, másnap a Theatre des vaudevilles, azután a Varietés, végre minden párisi szinpadot körüljárt, s a két rátartó szinház, a Theatre française és az Academie royale de musique közönség nélkül maradt; az elegáns világ törte magát Philax úr után, fölvitték őt páholyaikba, caressirozták, hizelgésekkel halmozták, s természetesen, a hova a dámák mennek, oda sietnek a férfiak is, egy szóval: a két pedans szinház játszhatott üres padok előtt, adhatták ott Cidet, Hermionét, Tartuffeöt; amott Cenerentolát, Gazzáladrát, Alcidort, vagy Nurmahált, a szinház üres volt, s az igazgatók dühösködtek a közönségre, mely egészen szerelmes volt a kutyába.

— Monsieur! mi szükség mi nekünk ezt megtudnunk? kiálta fel egy türelmetlen hang.

— Uraim, én discretiót kérek, szólt méltatlankodva Abellino, különben egy szót sem fogok szólni.

Megszavaztatott a discretio.

— Ekkor én meglátogatom monsieur Deboureuxt s tudva azt, mennyire fel van ingerülve a kutya ellen, úgy

hogy ha ő játszaná Aubryban a gyilkos szerepét, bizonyosan ő harapná meg a kutyát, nem az őt: tehát azon ajánlatot tevém neki, hogy ha én rögtön végét szakasztom ennek a kutya-saisonnak, s a közönséget kigyógyítom caniculai szenvedélyéből, minő hálával fog nekem tartozni? Mindennel, a mit ön kiván, felelé a derék ember. Jó, én tehát két dolgot kivánok: Zelmira szerepét Catalaninak adni, ez az első. Megigérte.

A fiatal óriások szerte-széllyel szedték e szóra Abellinót.

A másik pedig az, hogy Zelmira adatása utáni napon adassa «Italiana in Alghérit», ezt a kopott és divatból kiment operát s abban léptesse föl Mainviellenét.

— Bravo, bravo! kiáltának többen, ez gyönyörű, soha ügyesebben fel nem lehetne emelni egy művésznőt, és a másikat megbuktatni mellette.

— Várjatok, még ez nem minden. Mainviellené bizonyosan megérezte a bajt, mert még azon órában odaizent az igazgatóhoz, hogy őt bocsássa szabadságidejére, mert férje beteg s fürdőre kell vele menni. No már ki ne látná itt megint a világos malitiát? hát az-e a világ rende, hogy a szinésznők férjeikkel együtt utazzanak? Enfin, az igazgató kötelezve volt, Mainviellenét három nap mulva útra kelle bocsátania, s Zelmirának még csak a két első felvonása van betanulva, s így csak az ő eltávozta után fog szinre kerülni s az a színe lesz a dolognak, mintha Catalani csak szükségben kapta volna meg a szerepet. — Ki tud itt segíteni?

Itt körülnézett a fiatal óriásokon, s miután azok hallgattak, büszke öntudattal ütött homlokára, mintha mondaná: «az én fejem!»

— Annál jobb, mondám, tehát adatni fogjuk ugyanazon este Zelmira két első felvonását és utána azt a kiállhatatlan két utolsó felvonást «Italiana in Alghéri»-ból, mely elől rendesen meg szokott szökni a közönség. Hát nem jól van így?

— Dicső, felséges! kiáltának mindnyájan, leleményesen

van kigondolva, az arrangement tökéletes. Ugyanazon este a diadal és a bukás, egyfelől a taps, másfelől a pisszegés.

— De halljuk tovább. A föltétel ezért az volt, hogy a kutya-saisonnak vége szakadjon. Itt felugrott Abellino székéről, egyet csettentve ujjaival. Eh voilà : már vége van !

— Hogyan, hogyan ? kérdék mind elcsodálkozva.

— Én rögtön lóra ültem, beszéltem bankárommal (ennél a szónál megigazította cravatliját, hogy hallgatói az alatt gondolkodhassanak azon, miszerint neki ismét bankárja van); onnan egyenesen vágtattam Pelerinhez, a kié ez a művész-kutya. Kihivatám magamhoz kutyástól s le sem szállva lovamról, azt kérdezém tőle : «hogy adod ezt az ebet?» A pimasz elébb gorombául felelt, azt mondva, hogy nincs annyi pénzem, a mennyiért azt megvehessem. Par Dieu ! lehet-e a magyar nemesnek ennél nagyobb gorombaságot mondani ? hát úgy nézek ki, uraim, mint a kinek azt lehet mondani, hogy nincsen pénze ? Hah ! dühösen kiálték a ficzkóra : Monsieur, mit nevez ön pénznek ? hiszi, hogy én nem tudom megadni kutyájának az árát ? mit kér ön érte ? — Az ember azt felelé, hogy nem adná ötvenezer frankon alól. — Fripon ! s ezt nevezi ő pénznek ! Itt van ötvenezer frankod, kiálték hirtelen kirántva tárczámból ötven bankbillétet, s oda vetém neki. A ficzkó elbámult ; a kutya ugyan művészete keresményével őt évről-évre táplálta, de a kutya meghalhat, ötvenezer frank pedig nem hal meg, s azon ő magának fűszerszámos boltot nyithat s élhet belőle holtig ; egy kicsinyt gondolkozni látszott, azután eltette a bankbilléteket, s a pudlit örvénél fogva odavezette hozzám, s vigyorogva mondá : ezzel ugyan jó vásárt csinált az úr ! A gazember valami vándor szinház-igazgatónak nézett, s azt hitte, hogy már most majd én fogok városról városra járni a kutyával, s mutogatom, hogy micsoda mesterségeket tud. No semmirevaló, hogy lássad, miszerint egy magyar nemes embernek ötvenezer frankot kidobni micsoda tréfa s máskor respectusod legyen előtte, hát ime, nézz ide ! Azzal kivontam nye-

regkápámból egy terzerolt s puff! ott hevert a kutya agyonlőve — s ezzel vége az eb-saisonnak.

A csodálkozás megnémítá az ajkakat, csak egy önkénytelen sóhaj volt hallható.

— Társad sajnálja a kutyát, szólt Abellino Rudolfhoz, Istvánra mutatva.

— Nem a kutyát, hanem téged.

— Eh bien, én teljesítém a föltételt, s Deboureux is a magáét, holnaputánra van kitűzve Zelmira és La Italiana; most sietve gondoskodni kell az előkészületekről, a szerepeket fel kell osztanunk, hogy mindenre időnk teljék, mert sietnünk kell; Debryre bízzuk a virágárusnőket felhajhászni; valahány melaleuca van, mind vegye meg; Fennimore (ez a tejfürdőt használó hazafi keresztneve volt) beszéljen azokkal a poétákkal, a kik nekünk dedicálni szoktak, irjanak magasztaló verseket. Iván siessen az ékszerárushoz s válaszsza ki a legszebb gyémántokat, neki épen ebben legjobb ízlése van, egy pompás diadém számára; ha a clubb pénztárát meghaladja a költség, azt én fedezem.

Az ifju óriások közt nagy mozgalom támadt e szóra, mindenki akarta, hogy valamit bízzanak rá.

— Parancsoljanak velem is! ismétlé az a fiatal gentleman, ki az atyját excellentiás úrnak szokta titulálni. Parancsoljanak velem is, ismétlé már tizedszer.

— Szívesen, barátom, szólt a mindent rendező Abellino, siessen ön monsieur Oignont fölkeresni és idehívni.

Az ifju ember egy darabig gondolkozott, ha vajjon elég nagy megtiszteltetés-e ez ránézve, vagy sem? végre mégis elhatározta magát, vevé a kalapját és eltávozott.

— Hát ti semmit nem fogtok mozdítani, he? kérdé Abellino oda fordulva, hol Rudolf és társai álltak egy szegletben.

— A hol annyi a játszó személy, nézőnek is csak kell maradni, felelt hideg sarcasmussal Rudolf, míg István megfogá Abellino karját s mutatóujját annak gomblyukába akasztva, odavoná közéjök.

— Szólj, miért e harag Mainviellené ellen? megsértett valakit közületek?

— Mindnyájunkat! vérig sértett; hogy négy év előtt ide jött, az egekig emeltük, dicsőítettük, világhírt szereztünk neki s mivel hálálta meg? avval, hogy pimaszul elvonult előlünk morosus, hypochondricus férje mellé, a legderekabb gavallérokat visszautasította; pedig többen a legbecsületesebb liasont szándékoztuk vele kötni, mind viszszautasított.

— Már így igazatok van, szólt Rudolf, alig mozdítva keserű vonásra ajkait.

— De ez mind kevés. Nem rég banquettet adánk, melyen csupa művésznők és műbarátok valának jelen, s ő kihúzta belőle magát, azt vetve okul, hogy férje beteg, azt kell ápolnia. Ah madame! ön velünk daczol? Megállj, majd megmutatjuk, hogy le tudunk onnan vetni, a hova fölemeltünk!

— Hátha az asszony férje fel talál lépni ellenetek? kérdé Miklós, ki ezt nagyon természetesnek találta volna.

— Férje? Que diable? Mit léphetne mi ellenünk? Mi közönség vagyunk és ő szinész, mi fizetünk és ő játszik; ha tetszik tapsolunk, ha tetszik fütyülünk. Megfizettünk érte.

— Egyet hagyj még mondani, szólt István, mi később szokássá vált nála, annak a kivel beszélt, nyakkendőjét igazgatva, ez a nő magyar születésű, hazánk leánya. Tehát még itt is üldözni fogjuk-e azt, a mi a miénk?

Abellino nem felelt a kérdésre, hanem a mint István gomblyukában tartá ujját, tréfásan mondá:

— Lesz ön szíves gomblyukamat elereszteni, vagy levessem frakkomat és itt hagyjam? — Az előbbi megtörténvén, a fiatal lyon nonchalant lebegéssel a többi óriások közé vegyült.

Nemsokára visszaérkezett az alispáni és bárónői mesallianceból származott fiatal ember monsieur Oignon társaságában.

Monsieur Oignon pedig senki sem volt más, mint a claque entrepreneurje, magyarul: egy olyan ember, a ki tapsokkal és fütytyökkel kereskedik. Nagy tekintélyű férfiu, kitől az irók és művészek sorsa függ.

Az első czikk iránt, a taps, koszorúhányás és vers-szórás dolgában hamar megvolt az alku. A másik kissé nehezebben ment; egy köztiszteletben álló művésznőt kipisszegtetni nem tréfa dolog, s ahhoz úgy könnyedén hozzáfogni nem lehet, az ember hamar alkalmat nyújt magának a gensdarmerievel való megismerkedésre, a publicum is hamar pártra kelhet. Aztán a claqueur-chefnek is van szíve.

No de szerencsére a claqueur-chef szíve nincsen vasból, néhány markába nyomott argumentum végre mégis meglágyítá; majd meglátja, hogy mit tehet. Rajta lesz, hogy a fogadtatás hideg legyen, kieszközli, hogy a pástétomhordók ne hordjanak frissítőt a karzatokon, hogy a közönség zúgolódjék a nagy melegségben, aztán egy-egy kis véletlen intermezzo mindig jó szolgálatot tehet: egy kalap, mely a földszintre esik, egy ember, ki a pianissimóban irtóztató nagyot ásít, hogy a közönség könnyebbvérű része kaczajra fakadjon, mindez sokkal többet fog érni, mint valami elhatározott fütty, mert az unalom és hidegség sokkal lesujtóbb nyilatkozat, mint a pisszegés és fütty, mely gyakran visszahatást szokott előidézni.

Ilyenformán megköttetett és ratificáltatott az egyesség a holnaputáni napra, mely nevezetes napot oly nehéz volt elvárni a felizgatott óriások kedélyének.

— Hát viszed-e őket haza? kérdé Rudolf hallgató társától.

— Annyi bizonyos, hogy tégedet elviszlek közülök.

Rudolf lecsüggeszté fejét és hallgatva ment végig társaival a clubb termein s csak a lépcsők végén mondá:

— Az meglehet.

* * *

Most lássuk, ki volt ez a Mainviellené, ki oly erős mozgalomra adott okot az óriások világában s kinek érdekességét növeli előttünk az, hogy magyar születésű hölgy s mint ilyen európai hírű volt. — Csak volt! most ő is mélyen alszik, s tündérhangjai elhaltával egy szava sincs róla többé a hírnek . . .

V. EGY HÍRES MŰVÉSZNŐ PÁLYÁJA.

Nem idealis dolgokról beszélek; a költők hazudnak, az élet mond igazat.

Azon művésznő, kinek életéről irok, egyike volt kora legragyogóbb szellemeinek, kit a természet gazdag szívvel, bájos arczczal, elragadó hanggal ajándékozza meg; reá a művészet geniusa legforróbb ihletét lehellte s a szeszélyes sors kinyitá előtte keblét, hogy válogasson annak minden kincséből.

Híre el volt terjedve Moszkvától Velenczéig és Bécstől Párisig és Londonig; beszéltek róla, mint csodatüneményről; a költők, kik a világharczok hőseire csillagokat raktak, őt a napsugárban fürösztötték, s diadala tökéletesebb volt, mint Napoleoné, mert ő nemcsak egy-egy nemzetnek volt büszkesége, hanem egész Európáé egyszerre, s Angolhonban ép oly nagynak tarták, mint Oroszországban, s a Tuileriákban ép úgy elismerék fensőbbségét, mint a Kremlben. Nevét úgy ismerte mindenki, mint majd Lind Jennyét — és ennek alig mult harmincz éve — és most senki sem emlékszik róla többé.

E hölgy neve volt Fodor Jozefina. Nagyatyja, Fodor Károly, mint magyar huszárkapitány a mult században származott ki Hollandba, három fiával együtt. Ezek közül a legkisebb, József, a zenére adta magát s egy franczia hölgygyel nősülve, Montmorency herczeg által udvari karnagyává választatott. E házasságból született Jozefina; gyermekei szépsége bizonyítá, mennyire szerették egymást

szülői, s szépségének éveivel történt növekedése azt, mennyire szerette ő szülőit. Meglehet, hogy babona, a mit mondok, de én azt hiszem, hogy a mely gyermek szülői nem szeretik egymást, az rútnak születik, s a ki nem szereti szülőit, az rútnak nő fel, mert a szerelem teremti a szépet.

A franczia forradalom kiütésekor Montmorency herczeg kibujdosott, s Fodor József visszatért Hollandba, s ott neje meghalt. Ekkor ismerkedék meg Kurakin herczeggel, ki követkép volt a hollandi udvarnál s általa meghivatott Oroszországba, hol a szépművészeteket bálványozó orosz főúr karnagyává tevé, Jozefinát pedig saját herczeg-kisasszonyaival együtt nevelteté európai hírű mesterek által. A kis leány már tíz éves korában a világ minden művelt nyelvén beszélt, a hazai édes barbár nyelvet pedig édesatyjától tanulta titkos magános órákban.

Már gyönge gyermekkorában oly tökélylyel játszott a hárfán, mely még akkor sok előnynyel birt a tökéletlen zongora felett, hogy apja nem félt őt a moszkvai úri világ előtt egy hangversenyen fölléptetni, melyben mindenkit bámulatra ragadott.

Két év mulva újra hallották őt a moszkvai művészetimádók; már ekkor énekelt. Jelen volt Sándor czár maga a hangversenyen s annyira elragadtatott a kedves hangok által, hogy a leányka kezét mindenki láttára megszorítá s nem telt bele egy hét, midőn udvari kamarását elküldé atyjához, hogy Jozefinát az udvari énekes szinházhoz háromezer rubel fizetéssel szerződtesse.

Nemsokára a közönség kedvencze lett. Oh azon hideg éghajlat alatt, ama barbár emberek, kikről mi forró égalj művelt szülöttei azt hiszszük, hogy mind medvebőrben járnak s dobszóra tánczolnak, — nagyon forrón tudnak érezni a művészet iránt.

Azon időben franczia drámai szinháza is volt Moszkvának, melynek legünnepeltebb hőseül Tharaud-Mainvielle urat emlegeté a hír.

A művész magas, eszményi alak volt, nemes, szilárd vonásokkal, miken a közéletben csak egy kifejezés volt látható, a becsületesség, a nyiltszívűség, és ez volt valódi jelleme, de ah a szinpadon, ott ezer alakot váltott; düh, szenvedély, megrázó indulat s elborzasztó harag, ellenállhatlan csáb, halvány bosszú, vagy nevettető tréfa egyforma tökélylyel tükrözé magát arczán — és ez volt művészete.

A hír épen annyi dicsőt beszélt Mainvielleről, mint Jozefinről. A hír, ez a rábeszélő kerítőné, járt egyiktől a másikhoz; mindennap egymás diadalairól kellett hallaniok. A hír nem egyszer birt már összeszerezni két híres embert, férfit és hölgyet, kik azt hitették el magokkal, hogy egymást megszerették, pedig csak egymás hírébe szerettek.

Kivétel történt a szabály alól. A kornak leghíresebb két művésze egymást megszerette, s e szeretet nem mult el soha, még akkor sem, midőn elmult a hír. Mert édeseim, kik a hír után jártok, tudjátok meg, hogy a művész híre mulandó, neki nem kell meghalni, csak megvénülni; még él, de már eltemették.

Tehát a két híres művész férj és feleség lett s azóta kettős dicsősége volt mind a kettőnek; a tapsoló közönség épen olyan jól ismerte a Mainvielle, mint a Fodor nevet, s nem kellett új szóhoz szoknia, midőn kegyenczét mint nőt látta a szinpadon.

Azonban kiütött a harcz az orosz és franczia császár között s ekkor Sándor czár rögtön kitiltott birodalmából minden franczia szinészt, köztük Mainviellet is. Jozefine nem tartozott férjét követni, mert őt nem érte a tilalom súlya, ő az orosz udvari operánál volt szerződtetve s nem történt volna rendkívüli eset a világban, ha férjét futni hagyja, s maga dús szerződése mellett marad.

De nem úgy tett, hanem követte férjét, elhagyta jó sorsát, elment vele szegénységbe, szomorúságba. Kóbor szintársulatot alakítottak, vele bejárták Stockholmot, Kopenhágát, Hamburgot; operájok nem volt és Jozefine játszott

drámai szerepeket. Ezt, úgy hiszem, a lehető legnagyobb lemondásnak tekintendi mindenki, a ki az operaénekesek ragyogó pályáját a drámai szinész hűs életútjával összehasonlítja.

Így jutottak vissza Párisba.

Valami harmad-negyedrendű művészetcsarnok, a Feydau-szinház megengedé sok utánjárásra, hogy Jozefine fölléphessen benne. E nap óta Páris kedvenczévé lőn. Rögtön mint első énekesnőt szerződtették az olasz opera-társasághoz, s midőn Griseldában föllépett, az elébbi primadonna, signora Barilli, örök feledékenység zöldjébe lőn temetve.

Innen bejárta Angolhont, a tündér Velenczét. Itt a zene őshonában érte el dicsősége a tetőpontját. Ritka művész az, ki Olaszhonba viszi másutt szerzett koszorúit, de a ki odavitte és onnan visszahozta hervadatlanul, annak fején örökzölddé lettek azok.

A velenczei világ lelkesedése oly fokra nőtt a magyar művésznő iránt, hogy a Fenice-szinházban ünnepélyesen megkoronázták s emlékére arany, ezüst és bronz pénzeket verettek, miknek egyik felén a művésznő mellképe volt, nevével körülvéve, másik felén borostyánkoszorú e szavakkal: «Te nuova Euterpe Adria plaudente onora». (Téged, új Euterpe, Adria tapsolva dicsőít.)

Ekkor visszakövetelte őt Páris. Rendesen a külföld becsülése után tudjuk meg sajátunk értékét. Jozefine visszatért. Épen azon időben történt, hogy Rossini legelső műveivel szerencsét próbált, de balszerencsét aratott Párisban. «Sevillai borbélya» került a szinpadra; az első előadáson kipiszszegték, a másodikon kinevették, a harmadikon nem nézték meg, azután végkép kitörülték a repertoirból. Jozefine megismerkedett a művel s lánglelke belátta annak szépségeit. Azt kivánta, hogy abban léptessék fel. Midőn eléneklé Rozinát, a párisi nép tombolt örömében; mindenütt új, ismeretlen szépségek tüntek elő. Rossini egy nap alatt divat embere lett s a «Sevillai borbély»-ban nyolczvan-

szor hallgatá és tapsolá meg egymásután a közönség Mainviellenét.

A jó közönség! Hisz a közönség olyan jó magában, a kit egyszer megszeret, azt könnyen el nem hagyja; csak egyes emberekből ne állna a közönség!

Bármilyen nagy legyen egy művésznő, bármennyire meghódítja is a közönség szívét, ha sokáig egy helyen van, lassankint elhidegülnek iránta, megszokják s nem veszik többé észre előnyeit, hibáit pedig följegyzik. Ha tisztán művészetének él, ha nem veti magát oda a világ zajának, hasonló szerepeket játszva az életben, mint a szinpadon, vagy ha épen otthon házi boldogságot talált, melybe csendesen elvonulhat; ha szüntelen csak férje karján jelen meg, kit éveken át makacsul szeret, — lassankint elfogynak az imádók, később a tisztelők is; a tapsokat, a koszorúkat tele marokkal szórják tehetségtelen olcsó szépségeknek s neki meg kell ismerkedni mindazzal, a mi a közönség elhidegülését tanúsítja, a néma hallgatással, midőn lelkében érzi, hogy művészete remekelt, fitymáló birálatokkal és üres padokkal. Később azt is hallania kell, hogy már régóta játszik, hogy már régen él, éveit megszámlálják; elmondják, hogy erre meg arra a szereposztályra már alkalmatlan lett, beszélnek róla, hogy ki lesz utána, ha ő ki fog dülni? Kereken szemébe mondják, hogy megvénült. És ha jön egy szerencsés vetélytársné, kinek két nagy érdeme van fölötte: egyik az, hogy új, másik az, hogy a közönség kegyét nemcsak a szinpadon, de a szinpadon kívül is iparkodik megérdemelni: akkor a régi kegyencznő, a nélkül, hogy vétett volna, a nélkül, hogy erejében, művészetében hanyatlanék, bukva van; mindenki ellene támad, elkövetkezik a kritika fitymálása, a közönség hidegsége, a szinésztársak intriguái, gyűlöletes szerepek, és utoljára a sziszegés.

Catalani nem volt sem szebb, sem fiatalabb, sem nagyobb művésznő, mint Jozefine, de volt egy talizmánja, mely sokat jelent a művészvilágban. Nem hordta magával

a férjét. A jámbor tengerészkapitány ki tudja melyik világrész tengerén fogyasztá a rhumot, neje még csak anynyira sem méltatá, hogy a közönség előtt nevét viselje. Hogy is cserélhette volna fel annyi diadal emlékével összekötött jólhangzó nevét egy barbár bourgognei névvel? tapsolóinak fele elhallgatott volna, ha signora Catalani helyett madame Valabregue-et kellett volna hangoztatnia.

A becsületes Valabregue nem állt útjában neje művészetének, ő lehetett beteg bátran, lelhette a sárgahideg, skorbut, vereshimlő s a mi egyéb ajándékai vannak a tropicus lég körének, meg is halhatott tetszése szerint és sülyedhetett a tengerbe, azért legkisebb változás sem történendett a heti rendben, s a kitűzött darabnak nem kellett elmaradni a játéksorozatból.

Már csak az is nem eléggé bosszantó-e, ha egy kihirlelt műnek el kellett maradni napjáról, mert a főszerepvivőné aznap megbetegedett? Lehet-e ilyesmit elhinni, lehet-e megbocsátani? Mindennapi ember, ha meghűtötte a gyomrát, lehet kedvetlen, ha hurutja van, köhöghet, ha epéje kiömlött, lehet haragos, ha nem bír lábain állani, lefekhetik; de egy művész, kinek kötelessége a közönséget mulattatni, mi joga annak köhögni, gyöngélkedni, lefeküdni?

S hát olyat hallott-e már valaki, hogy egy művésznő csak azért elvonja magát a szinpadról, mert férje beteg? Isten neki, hát hivasson hozzá orvost, ő úgy sem gyógyítja meg; maga pedig menjen játszani, énekelni, mosolyogni, kaczérkodni.

Már több nap óta keringett a városban az a botrányos hír, hogy Mainviellené nem akar föllépni, azt vetve okul, hogy képtelennek érzi magát énekelni, midőn férje halálos beteg s ő, ha egy perczre eltávozik tőle, a legkínzóbb aggodalmak között van. — Lárifári! ki hinné ezt? azért nem akar föllépni, mert Catalani itt van, s a közönség tapsol Catalaninak, s ez sérti a madame-ot.

Az igazgatót minden oldalról megrohanják, hogy miért nem lépteti fel Mainviellenét? Az igazgató minden órában izenget hozzá, végre fenyegetőzik, hogy kényszeríteni fogja; a művésznő szabadság-idejét kéri, mert férje csak úgy gyógyulhat meg, ha fürdőkre mehet vele; úgy de elébb egyszer még föl kell lépnie, mert így van szerződésében; nem bánja, azt is megcselekszi, csak bocsássák; ekkor oda küldik legkiálhatatlanabb szerepét: nem törődik vele, elszánja magát, hogy átesik rajta.

Már hét éjszakát virrasztott keresztül a szenvedő férj ágya mellett, s maga is oly halavány, miként az. Hosszú éjszakákon át ott ült a beteg ágya szélén, leste ajkainak sóhajtását, számlálta az órák perczeit, nehogy a gyógyszer bevételével elkéssék, hűs kezével lohasztá égő homlokát, s biztató suttogásával űzte a kór ijesztő álmait. Látogatók, jó barátok elmaradtak, mert azt mondák, hogy Mainvielle betegsége ragályos. A nő átölelte férjét, mellé hajtá fejét izzadt vankosára, forró ajkait csókolá, égő fejét keblére fekteté, gondolva, hogy ha ragályos a láz, ragadjon ő reá, s ha meghal a férj, haljon meg ő is vele... és olyankor feledve volt a szinvilág és az egy napig élő dicsőség!

Mainvielle betegsége épen az éjszakán fordult meg, s most üdítő álom fogta le szempilláit, az orvosok biztatása szerint ezentúl már életveszélyen kívül van.

Jozefine ott ül ágya mellett, halvány, nemes vonásain a megtért nyugalom boldogsága látszik. Csak egy gondolatja van, az, hogy férje meggyógyuland.

Kezeiben a kiállhatatlan szerep hangjegyei, miken végigfut, hogy visszaemlékezzék s teremtő lelkével új fényt, új szépséget keressen bennök. Hasztalan. Hálátlan szerep az, egyike azoknak, mikben a művész kiadja testi-lelki erejét, a nélkül, hogy legkisebb sikert arathatna, miket a költő kedv nélkül, gondolat nélkül szerze s a művészre bízta, hogy leheljen beléjök lelket, a mi tőle távol volt. Százszor földhöz kellene csapnia szerepét, széttépni lapjait és papucsával rágázolni; de Jozefine nem haragszik, a szinpadi

világ ingerei nem hatnak szívéig, ő csak azt érzi most, hogy férje meg fog gyógyulni.

Néha elkomorodik arcza, ha élte ragyogó felén végig gondol, s odáig viszi gondolatja, hol a művészi élet alkonyán meghosszabbul minden árnyék, de egy tekintet az alvó férj arczára, s szemei újra mosolyogni kezdenek, hisz ez mind csak komédia! a boldogság négy fal között lakik s semmi köze a csilló lámpafényhez. Lám, a miért imádkozott az éghez: férje meggyógyult; hadd veszszen cserébe a hír! ha őt elvesztette volna, jöhetne a hír, jöhetne a dicsőség, soha nem pótolná vissza.

Egyszer halkan nyílik az ajtó, s a puha szőnyegeken óvatosan lép be mademoiselle Jeanette, Jozefine legrégibb kedves cselédje, kit utóbbi időkben minden munkától fölmentett s mint társalkodónőt, mint barátnőt tartott magánál. A leány arczán aggodalom látszik, melyet rosszul bir elrejteni.

— Miért jött, Jeanette? kérdé halkan Jozefine, kezével intve, hogy zörejt ne okozzon, mert férje alszik.

— Ah madame, mint örülök, hogy Mainvielle úr meggyógyul, s mint szeretném, ha ön ma hirtelen megbetegednék.

— Jeanette, ön nekem rosszat kiván.

— Világért sem madame, nem valami tartós nyavalyát értettem, hanem csak valami olyan szinpadi betegséget.

— Tudja, Jeanette, hogy nekem az a bajom nem szokott lenni, miért óhajtaná most?

— Ah madame, ön talán még nem tudja, hogy Catalani is ma fog föllépni Zelmirában.

— Tudom, Jeanette.

— És tapsolni fognak neki, koszorúkat hányni.

— S azt hiszi ön Jeanette, hogy az nekem rosszul esik? Catalani mindazt megérdemli, mert nagy művésznő.

— Nagy, a hol ön nincs. Én Istenem, minő gondolat: önnek mellette Italianában lépni föl! A közönség hideg lesz.

— Hozzá szoktatott már.

— De nem csak hideg, közönyös lesz; nemtetszését fogja éreztetni.

— Eltűröm, Jeanette.

— Oh madame, ön nem tudja, mi van ön ellen készülőben? a városban mindenütt beszélik...

— Mit beszélnek?

Jeanette habozni látszott, mintha új szókat akarna fölfedezni, végre mégis csak az igazit mondá meg:

— Hogy önt ki fogják pisszegni....

Jozefine egy perczre halavány lett, mint a fal, szerepe kihullott kezéből, feje alácsüggedt, s szemeiben két könycsepp jelent meg.

— Oh madame, ha lehet, ne lépjen ön fel ma, ne lépjen itt fel soha többet; önt meg fogják gyalázni.

Jozefine nyugodtan emelé fel e szóra arczát.

— Tegyék. Mit gondolok én már vele!

S itt pillantatai alvó férjére estek.

— Ne beszéljünk többet, Jeanette, férjem föl találna ébredni s meghall valamit.

Mainvielle e perczben felnyitá szemeit s száraz kezét kinyújtva, megfogá Jozefine sima fehér kezét s odavoná őt magához, halk suttogó hangon rebegve:

— Mindent hallottam. — Oh a betegek ravaszok, sokszor lehunyják szemeiket, tettetve, mintha aludnának, csak azért, hogy kihallgassák, mit beszélnek körülöttük?... Hát ide jutottunk!...

Jozefine lehajolt hozzá és megcsókolá homlokát.

— Ne gondolj vele, Tharaud; nagyobb a hír, mint a való; én nem hiszem, hogy azt tegyék velem, és ha tennék is, mit vehetnek el tőlem? Híremet? akkor leszek boldog, ha azt elfeledtem. Te enyim maradsz.

— Nem kellett volna engemet annyira szeretned, sóhajtja Mainvielle. A szinésznő az egész világé, s a ki azt elfoglalja, az tolvaj és azt megbüntetik.

— Légy nyugodt és ne gondolj arra többet,

— Én ne gondoljak rá többet? szólt keserűen a beteg szinész, én, a ki tudom, mit tesz az: egyetlen szisszenést hallani ezer taps között, melyet meghall a művész legnagyobb lelkesedése közepett, s mely jobban fáj, mintha fulánkját érzenéd a kigyónak; én majd csendesen aludjam akkor, ugy-e? midőn tudom, hogy te, az én bálványom, az én oltárképem, a szégyenpadon állasz, s nyomorult ficzkók tépik le homlokod koszorúit, miket Isten kezei fontak körüle. Idáig fogom hallani a szisszegést, mintha poharamból hangzanék felém. Ah, nyujtsd ide azt a poharat, hadd törjem darabra!

— Tharaud! esenge a nő, ne indulatoskodjál. Sérthet-e egy tiszta lelket ily bántalom? Ha visszatérek, nem fogod homlokomon látni a szégyen pírját.

— S én addig itt az ágyban fekve fetrengjek? Azt hiszed? Nem. Elvitetem magamat oda, félholtan vitetem a nézők közé. Látni akarom, lesz-e bátorsága valakinek — engemet megölni, lesz-e bátorsága rajtam keresztül gázolni? Én! én magam kihívom az egész világot!

— Feküdjél le, Tharaud, szólt hidegvérrel Jozefine. Ez indulatoskodás neked nem használ. Beteg embertől senki sem fél. Ha egészséges volnál, sem védhetnél engem, mert férjem vagy. Ha szeretőm volnál, akkor tehetnél értem mindent; de gondolj rá, milyen nevetséges szerep volna az: egy szinésznő férje, ki összevész azokkal, a kik feleségének nem akarnak tapsolni!

Mainvielle mindkét kezével eltakarta arczát.

E perczben az előszoba ajtaján csengettek. Jeanette sietett felnyitni.

— Ha felgyógyulok, hörgé heves zokogással Mainvielle, kötéltánczos leszek! Circus, ugrálni tanított kutyák, szemfényvesztők, orczátlan ballet-meztelenség kell ide, nem művészet. Ha újra kezdem az életet, lovardát kormányzok, nem szinházat. Fare well Othello! Bambocheé a vásár!

Jozefine hasztalan kérlelé heveskedő férjét, ki szavaiban

végerejét látszott kimeríteni, midőn visszatért Jeanette, egy felbontott levelet tartott a kezében.

— Bocsánat, madame, hogy e levelet bátor voltam felbontani, de miután átadója nevét épen nem akará megmondani, azon gondolatra jöttem, hogy tán valami boszszantó irat, valami pasquille, oh az emberek mindenre képesek.

— Tehát mi az?

— Egészen ellenkezője annak, a mit hittem. Elolvashatja ön.

— Névtelen levél? Ki irhatja azt?

— Nem lehet valami nagy úr, mert igen szépen van irva, egy egyszerűen öltözött férfi adta kezembe; olvassa ön, madame, olvassa úgy, hogy Mainvielle úr is hallja.

Jozefine kezébe vevé a levelet s olvasá belőle fenhangon:

«Halhatatlan művésznő! Ne lepje önt meg azon hír, hogy mai fölléptére bizonyos emberek, kiknek nincsen egyéb dolguk, oly előkészületeket tesznek, melyek önt megszomoríthatnák; én bizonyosan mondhatom önnek, hogy a közőnségnek azon része, mely nem fecsegni, hanem hallgatni jár a szinházba, mindazok, kik önben a művészetet és nem személyes kellemeit bámulták, most is forrón éreznek ön iránt s ez érzelmöket a mai estén nem csak szóval, de ha kell, bizonyomra tettel is be fogják bizonyítani. Azért lépjen ön oly bátorsággal a közönség elé, mint a ki tudja, hogy őt szeretik. Megbocsásson ön kuszált soraimért, én, ki ezeket irtam, egyszerű kézműves vagyok s minden érdekem, mi önhöz szólni késztet, az, hogy én is Magyarországban születtem s önre, mint hazám leányára, büszke vagyok. N. N.»

Az egyszerű, czifrázatlan szavak oly jól estek az üldözött művésznőnek. Tehát ott, hol csak a művészet kéjeit élvezik, s nem követelnek a művésznőtől többet, még sem hal meg a kegyelet egészen.

— Lásd, mondá férjének, e néhány szó engemet föl-

emel. E névtelen irás nagyobb diadal énnekem, mint egész halmazai az illatos leveleknek, miknek pecsétjei tízágú koronákat viselnek; ennek pecsétje egy méh, a szorgalom jelképe; oh e napon erős fogok lenni!

Újra csöngettek.

Jeanette kétségeskedő arczczal jött vissza.

— Az igazgató kihordója van itt valami izenettel. Nem tudom, bebocsássam-e?

— Jöhet! bárminő izenettel, szólt Jozefine, erős szívvel. Ma nem fog semmi megrendíteni.

S kiment eléje a salonba, nehogy férjét a netalán kellemetlen izenet újabb kedélyizgatottságba hozza.

Az igazgató egész tisztelettel jelenté kihordója által, miszerint bocsánatot kér a tisztelt művésznőtől a mai estére hirdetett «Italiana in Algheri» helyett mást kénytelen helyettesíteni, mert a király ő felsége épen most parancsolá meg, hogy a tegnap érkezett Nemours herczegnő kivánatára, ki Mainviellenét Semiramidében akarná hallani, ez utóbbi dalmű vétessék elő. Azonban, ha a tisztelt művésznőt tán családi bajok tartóztatnák, az igazgató kegyeskedik elengedni a föllépést, s magára vállalandja, hogy a tisztelt művésznőt a herczegnő előtt kimentse.

A kedves, engedékeny igazgató! Milyen jószívű lett egyszerre. Ah igen, mert Semiramide oly szerepe volt Jozefinenek, melyben a közönséget elbűvölé, s ha abban lép fel Zelmira után, könnyen kiragadja a pálmát Catalani kezéből. Ah, milyen keresztvonás volt ez az ifju óriások számításain! rémültökben ők adták azt a tanácsot Deboureuxnek, hogy inkább mentse fel a játék alól Mainviellenét, ki úgyis félni fog e napon a végzetes föllépéstől.

Jozefine arcza kigyulladt, ajkai remegtek és keble hevült.

— Tisztelem Deboureux urat, szólt hirtelen elhatározva magát, játszani fogok!

A kihordó sietett vissza az izenettel, mely tökéletes dühbe hozta az ifju óriások seregét. Ez dacz, s nyilt kihivás volt ellenökben; ők tért nyitottak neki, hogy vissza-

vonulhasson és ő nem használta azt, hanem szembe állt velök; a kihordó jól hallá az ajtón keresztül, mint parancsolá emelt hangon Jozefine társalkodónéjának, hogy legszebb diadémját, legpompásabb öltözékeit készítse el számára.

Ah! Tehát harcz életre-halálra!

VI. A SZINHÁZI CSATA.

Eljött a várt, a rettegett óra, a népség tódult az operaszinház felé. A fiatal óriások nem eléggé titkolt előkészületei a lehető legszélesebb kiterjedésben szélesztték el a hírt, hogy ma nagy dolgok fognak történni a szinháznál, nagy előadás lesz nemcsak a szinpadon, hanem a parterren, a karzatokon és a loge infernaleban (alvilági páholy). Így hívták a szinpadhoz legközelebb levő páholyt, mely a fiatal óriások kedvencz barlangja volt, azon tulajdonságánál fogva, miszerint sokkal alantabb esett a szinpadnál, a legkellemesebb kilátást nyujtván balletek alkalmával.

A fiatal merveilleuxök törik magukat a népen keresztül, mely a pénztárak és előcsarnokokban tolong, iparkodva észrevétetni, hogy most foglalatosságban járnak; ha kettő összetalálkozik, nagy gondos fontossággal kérdezik egymástól: minden rendben van? a fiatal alispánfi azt a szerepet találta ki maga számára, hogy minden szembejövőtől megkérdezze: nem látta ön monsieur Kárpáthit? Nem látta ön az én barátomat, Iván herczeget? Nem látta ön monsieur Fennimoret? utoljára kifogyva a többiből, még azt is megkérdezi: nem látták-e monsieur Oignont? a ki után pedig civilisált ember nem igen szokott minden bolond helyen tudakozódni, levén az embereknek bizonyos osztálya, kikkel négyszem között szokás bizalmas lábon állani, de mások előtt nem szokás őket megismerni.

Monsieur Oignont nem is szükség keresni, ő a maga helyén van; embereit jól elrendezé földszinten és karza-

tokon; most az előörsöket vizsgálni jár, ha vajjon mindenki rendeltetése helyén áll-e? A tapsot a parterren kell kezdeni, mert ez adja a hitelt; minthogy az opera először adatik, az emberek nem tudhatják, mikor tapsoljanak? tehát arra kell vigyázniok, hogy a loge infernaleban mikor áll fel Kárpáthi a tükör előtt? ez azt jelenti, hogy most tapsoljatok. A koszorúvetők már be vannak tanítva s elhelyezve mind a három karzaton; a harmadik karzaton ott van már az az ember, a kinek a kalapját le kell ejteni, mikor Semiramide áriája jön, átellenben pedig a másik, ki ásítani fog a legcsendesebb fiorituràk alatt.

A fiatal óriások beavatottabbjai ezalatt a foyerben lengetik szárnyaikat, Catalani körül csoportozva. Mainviellené még nincs felöltözve, ő csak két felvonás mulva jön s addig öltözőszobájában marad.

Catalani ma csupa kedély, elmés, néha csípős ötletei mindenkit jó kedvre hangolnak; nagyon jól tudva van előtte az ifju gentlemanek ez esti fáradozása s igyekszik érte háladatos lenni.

Öltözete a legigézőbb. Hosszú, fekete haja félig lebontva omlatag fürtökké szoríttatik össze a keresztülfont gyöngyfüzérek által, a habkönnyű tunica, mely termete igéző bájait leplezi, phrygiai kelméből készült, melynek szövetéből nagy munkával minden második selyemszálat kihúztak, hogy annál árulóbb legyen; a gazdagon hímzett piros öv úgy van kötve karcsú derekára, hogy sorsát irígylésre méltóvá tegye azok előtt, kik örömest változnának chasmirrá, hogy a szép asszony derekát átfűzhessék.

A szép asszony egy évvel sem fiatalabb Mainviellenénál, de a játszi vidámság, a gyakran túlcsapongó kaczér kedély s valami bámulatosan hódító merészség, mely egész lényén elömlik, azon hódolatot biztosítják számára, mely az örök fiatalságé. E mellett ő minden szerepében csak magát, csak Catalanit játsza, a kedves, a vidám, a hódító aszszonyt; nem sokat törődik vele, hogy öltözete jellemző legyen, mint inkább, hogy kellemeit emelje; megőrül, a

coulissák közé mosolyogva, s meghal, az alvilági páholy felé vetve hódító tekintetét. Ez ugyan kevés annak, ki a művészetét imádja, de annak, ki a művésznőt, elég.

Catalaninak nincsenek azon gyöngéi, a mik más művésznőknek, a kik szeretik azt hitetni el a világgal, hogy ők vetélytársnéik ellen nem áskálódnak, s ha valaki előttük rosszul beszél azokról, megfeddik, hogy minek cselekszi azt? Oh, madame Valabregue még a szinpadon sem szereti a színlelést. Ő egyenesen buzdítja arra imádóit, hogy előtte a többi énekesnőket megszólják, s ha kifogytak azok, szolgáltat ő maga anyagot. Egy időben e rendkívülisége által, midőn az opera igazgatónéja volt, annyira vitte a dolgot, hogy társaságának valamennyi nőnemen levő tagja otthagyta s ő egyes egyedül maradt.

Ma rendkívüli vásárja volt a kedveskedésnek: a frakkszárnyú pillangók nagy titokban megsúgák a szép asszonynak, hogy ma reá nagyszerű meglepetés vár; később azután azt is kifecsegték, hogy miből álland a meglepetés: koszorús és gyémántos diadem a művésznő számára, pisszegés és talán fütty a vetélytársnénak.

— Úgy kell néki, mondá a szép asszony nem rejtegetett örömmel, kicsi, gömbölyű ökleit egymáshoz ütögetve.

Később azt is elmondák a jelenlevők, hogy mindezek kinek a művei? Természetesen, a ki jelen nem volt, arra nem háromlott semmi.

A szép asszony gyönyörű mosolygással jutalmazá a fáradozókat, s maga szólítá fel Abellinót, hogy mint a szépészetnek legavatottabb tanítványa, a kis fekete szépségflastromot ragaszsza fel korallpiros ajkai fölé. E kitüntetést növelte az is, hogy a pompás gyémántokkal kirakott órát, melyet Abellino ma reggel ajándékozott a szép asszonynak, keblére tűzte. Hogy Zelmira idejében viseltek-e a dámák szépségflastromot és zsebórákat? az nem ide tartozó kérdés.

Végre jön a rendező s egész alázattal jelenti, hogy a

darabot már kezdeni kellene, mert Nemours és Berry herczegnők már páholyaikban vannak.

— Mit nekem Nemours és Berry herczegnők? kiálta büszkén a szép asszony, ki nem tudta elfelejteni, miszerint ők az okai, hogy ma Mainviellené nem Italiánát, hanem Semiramidet énekli. Várjanak! Itt én vagyok a királyné.

A fiatal óriások azonban nem szándékoztak örökké abban a birodalomban élni, a hol a szép asszony a királyné, s nagy courtoisieval kértek bocsánatot, hogy a művésznőt idáig tartóztatták, midőn az épen azt szerette volna, ha még tovább is tartóztatják.

Sietett mindenki páholyába. Abellino még egyszer végigfutotta a szövetségesek páholyait, intve, serkentve és buzdítva őket; egy páholyban a három ifju magyar mágnás ült, István, Rudolf és Miklós. Hozzájok is benyitott Kárpáthi.

— Ah, ti is megjelentetek? nagyon szép. Csak kérlek, a mi páholyunkra vigyázzatok.

— Úgy látszik, szólt Rudolf, mintha ma ti fognátok debutirozni, nem azok ott a szinpadon. Sok szerencsét.

Lassankint helyére vergődött mindenki. A nyitány elkezdődött, ezalatt a loge infernale kiszegezé távcső-batteriáit, megostromolva a páholyok sorait, a világszépségek eleven műtárlatát, onnan sorba vették a földszint, a karzatokat, mindenütt akadt ismerős.

Monsieur Oignon, a taps karmestere, az első karzaton emelkedék magasra egy pad végére állva fel, kivel Abellino a páholyban levő nagy velenczei tükörből váltogatá titkos jeladásait.

Végre dob és trombita szakadtából befejeződött a nyitány s a várva várt függöny föllebbent.

Minden szem, minden látcső oda volt fordulva, minden tenyér készen áll már, a koszorúk és versek repülőfélben, úgy, hogy midőn a megnyilt szinpad félsötét hátteréből előlépett a biborpalástos, aranynyal hímzett nőalak, egész vihara a tombolásnak zendült meg felette, s hogy vihar

ne legyen szemét és eső nélkül, repülő koszorúk és kavargó versek kezdtek alá özönleni a szinpadra.

— Barmok! mit csináltok? hisz ez még nem Catalani, hanem signora Brussi, ki a prologot fogja elmondani! Csendesüljetek el!

A megrettent signora észrevevé, hogy a vihar nem az ő kedveért támadt s sietett elkotródni a maga prologjával, helyet adva Zelmirának, ki dühösen jött a szinpadra, pokolnak ajánlva Rossinit, ostoba libretto-irójával együtt, ki prologokat készít az operák elé s másnak szóratja a koszorút. Hiába, nem lehet első előadásnál azokat a tudatlan embereket mindenre jól betanítani. Nincs más mód a hibát helyrehozni, mint signora Brussit skizzirozni, s rögtön belekapni a jelenésébe.

E jelenetre kétszer akkora lett a taps. Ha más szinésznő feledkezik így el magáról és a közönség iránti tiszteletről, bizonyos lehet felőle, hogy azon szinpadról eltiltatik; ah, de a közönség kegyenczétől ez genialitás és bámulatos lélekjelenlét.

E jelenésre a még elkésett koszorúk is útnak eredtek, úgy hogy Catalani a szó teljes értelmében térdig járt a versben és bokrétában, a mi a tisztelt művésznőnek nem csekély akadályára szolgált a súgó-lyukhoz közeledésben; azon különös tulajdonsága levén, miszerint partiturája szövegét rendesen fölöslegesnek tartá megtanulni, s ez a mint egyrészről nagyszerű bátorságát bizonyítja, másfelől annak tanuságára szolgál, mennyire nem szükség énekes darabokban a szereplőknek a mű beltartásával ismeretségben lenni.

Hanem azt meg kell engedni, hogy szép asszony volt; — itt a lámpafény mellett gyermekded leánykának tetszett, minden pillanata ölt és elevenített, minden mozdulata elbűvölt, elragadott; nem iparkodott ő szerepének keresztülgondolt összhangot adni, hanem az egy változatos lánczolata volt mindennek a mi varázsló, bűvölő, csábító; maga az ének is messze esett attól, a mi szerepében volt

irva, annyira átfűzé azt tetszése szerint csodálatos hajlékonyságú hangja virágaival, elővette mindazon mesterfogásokat, mik a közönséget meghódítják, s teleszórta csillagokkal úgy az egész darabot, hogy maga Rossini, ki a szinfalak közül hallgatá saját művét, tapsolni kezde s a körülállóktól kérdezte: «nagyon szép mű ez, nem tudják, ki szerzette?»

A közönség is igen jól játszott, monsieur Oignon emberei jól viselték magukat, egy kézmozdulatára Kárpáthinak száz meg száz tenyér visszhangzott, s ha ő letette kezét, elhallgattak ismét, hogy egyetlen drága fioritura el ne veszszen a közönségre nézve, holmi idétlen tapsolás miatt.

Most következett Zelmira románcza; a mű legszebb fénypontja, hol a mélabús áriát csak egy fuvola, egy hegedü piccicato s egy oboe koronkinti kisérete mellett énekli.

— Csitt! chutt! pszt! hangzék jó eleve; a loge infernaleból integettek, hogy csendesen legyen a közönség, mert most jön a java.

Catalani egész a szinpad elejére lépett, hogy annál jobban megérthessék s olvadékony, lágy hangon elkezdé a románczot énekelni.

Alig haladt egy pár tactust, midőn a legelső trillánál valami harsány hang «bravo»-t kiált, s arra elkezd számtalan tenyér tapsolni.

Kárpáthi ijedten tekinte fel: micsoda ügyetlen bolond ez az Oignon! ilyenkor tapsoltat, mikor a piano van.

Catalani megállt az ének közepén s látható bosszusággal végigvárta, míg a taps elnémul, s csak akkor folytatá a románczot.

Ismét alig ment a legközelebbi rouladig, megint rákezdték a tapsot és a bravokiáltást.

— Megőrült ez az Oignon? kiálta Kárpáthi elég hallhatólag, kihajolva páholyából. Csitt! csendesség!

Az egész loge infernale felállt, hogy elcsitítsa a malapropos zajt; már pedig semmi sem nehezebb, mint egy

tapsoló közönséget megkérlelni, hogy ne tapsoljon. Zelmira kezdett kijönni a szerepéből, s a fejét csóválta.

Azzal újra hozzáfogott a dalhoz, a taps megint félbeszakasztá, a mi végre annyira dühbe hozta a művésznőt, hogy magáról egészen megfeledkezve, bosszusan toppantott.

Abellino dühösen rohant erre ki a páholyból, fel a második karzatra, ott a sápadtan szembejövő Oignont torkon ragadta.

— Ember! Mit cselekszel? Meg akarsz ölni bennünket?

— Uram, szabódék a sápadt tapskereskedő, bukott ember vagyok, itt idegen kezek működnek, ezek nem az én tapsaim, ez ármány, a mely túljár az eszemen. Én a tapsolók közül egy lelket sem ismerek.

— El kell őket csitítani.

— Oda ne menjen ön uram, mert ezek valami részeg ouvrierek, a kik hamar megmarkolászszák az embert.

Abellino kétségbeesve tépte haját.

Végre Zelmira látva, hogy a merő taps miatt ezt a csendes áriát el nem énekelheti, hirtelen feltalálta magát, s egy másik operából, mely a közönség kedvencze volt, hirtelen kikapott egy finálét s azt énekelte el Zelmira románcza helyett. A taps irtózatos lőn. Oly művésznőnek, ki a közönség kegyencze, minden szabad, minden jól illik.

Az ifju óriások magukon kívül voltak a siker nagyszerűsége felett, s midőn a függöny legördült, felrohantak a szinpadra, melyről a koszorúkat épen akkor gereblyélte össze két szinházi szolga, hogy saját bokrétáikból egy levelet kaphassanak; a művésznőt Zelmira jelmezében ültették hintajába s nagy lelkesedésben kifogták lovait a rúd mellől, s maguk vonták diadalmi menettel egész szállásaig, hol ismét átöltözködött, hogy imádói seregével együtt a szinházba visszatérhessen, páholyában élvezendő diadala másik részét: vetélytársnéja bukását.

Ezalatt a második darabhoz szükségelt előkészületek rendbehozattak, a nyitány megkezdetett. Mindenki helyére ült, szeméhez igazítá lorgnettjét, s kiváncsian várta a füg-

göny föllebbentét, mert hiszen ma nevezetes rendkívüliségnek kell történni: a szinház első művésznőjét, ki annyi éven keresztül a közönség kedvencze volt, fogják ma kipiszszegni, s a közönség némi elégtételt lát abban, hogy a kinek oly sok ideig tiszteletével adózott, végre valahára megalázva, összetörve lássa. Utoljára is töredékeny játékszer volt csupán.

A nyitány végződött, — a szinpadon hallatszott az ügyelő koppantása, — egy páholyban nagy zajjal csapták be az ajtót, s elkezdtek fenhangon beszélni, nevetni: az Catalani páholya volt, ki igen jól látszott mulatni több fiatal óriás társaságában, mi annyival hallhatóbb volt, minthogy az egész közönség az utolsó dobütés elhangoztával a legmélyebb hallgatásba merült.

A függöny lassan felgördült. A szinpad hátteréből magas, fönséges alak lépett elő. — Arcza, termete, magatartása igazán királynői. Maga Semiramis nem lehetett szebb, nem magasztosabb, midőn birái, midőn ellenei elé lépett birodalmát visszanyerni vagy elveszteni. — Ott is, itt is egy birodalomról volt szó!

Mély csend honolt mindenütt, csak egy páholyban fecsegtek hangosan, még egy szisszenés sem hallatszott; ezt csak akkor volt szokás megkezdeni, midőn az illető a lámpák elé lépett.

Jozefine jól tudta azt, hogy ez ama veszélyes helynél szokott kezdődni, s arczán egy vonása sem látszott a félelemnek, a tétovázásnak. Oda lépett bátran.

Azon perczben Berry herczegnő, ki Nemours herczegnő mellett ült, kihajolt páholyából, s erős, csengő hangon e szókat kiáltá:

— Au nom de la reine! (A királynő nevében.)

S a közönség egy immortelle-koszorút látott repülni a művésznő elé.

A következő pillanatban egy férfi-hang kiáltá az első karzatról:

— Au nom du peuple! (A nép nevében.)

S a művésznő lábaihoz egyszerű babérkoszorú hullt alá.

E perczben, mintha rögtön kicserélték volna a közönségét, oly óriási általános taps zendült meg, hogy Catalani ijedten kapta vissza a fejét, mintha valami explosio történt volna.

A közönségnél a méltatlanságot a nagylelkűségtől csak egy hártya választja el, s a milyen könnyen hajlik az elsőre, ép oly kitörő a másodikban.

Mainviellené mindenre készen volt, csak erre nem: két koszorú hullott elé, két oly nagy név felkiáltása mellett, mely előtt tisztelettel hajol meg mindenki, mely egy varázsütéssel képes volt megnyerni számára a közönséget, úgy, hogy midőn lehajolt e két koszorút fölemelni, mely egész özönével fölért a fizetett bokrétáknak, elfeledkezék Semiramisról és térdre roskadt. Azt hiszik sokan, hogy a szinésznő nem tud igazán sirni a szinpadon; oh ezek valódi könyek voltak, a véghetetlen, a határtalan hála könyei.

A közönség nem birt magához térni a tapsolásból s ez valóban jól történt Jozefinere nézve, mert ha e perczben énekelnie kellett volna, egy hangnak sem leendett birtokában.

De végre kisirta magát, ereje visszatért, egy szinházi szolga eljött a szinpadra, a két koszorút ezüst-tálczára teendő. Jozefine annyit mondott neki súgva: hogy siessen beteg férjét a látottakról tudósitani — s azzal ismét Semiramis lett, a szíveket, országokat hódító királyné . . .

Soha sem hallották őt így énekelni! Hangja csengett, mint az üvegharmonika zenéje, versenyt sirt a fuvolával, úgy, hogy nem lehetett megismerni, melyik az ének, melyik a zene hangja? majd lement mélyen harmadfél octáván keresztül, s mint a megütött harang, zúgott tiszta érczhangja a szíveken keresztül. Nem volt az mesterséges, de művészi; nem volt az csáb, nem varázslat: de ideál, de költészet!

A közönség, mintha megbánását akarná benne kifejezni,

hogy egykori kedvenczét oly könnyen fölcserélte, kétszeresen el volt ragadtatva.

Van valami bizonyos önkénytelen zúgás, valami névtelen hangja az elragadtatásnak, mely olyan, mint az arany: nem lehet mondva csinálni, épen azért oly becses, mint ama nemes ércz, s többet jelent minden tapsviharnál: e sóhajból, biztatásból, elégültségből vegyült hang kiséré végig Jozefine első énekét, melyben nem lehete egy foltot, egy lehelletét a gyöngeségnek találni.

A loge infernale népessége meg volt némulva; ha valaki, a ki egy véletlenül szétpattant gőzös roncsában egyszerre a tenger fenekére sülyedt, leirhatná azon érzést, mely által meglepetett, az valamennyire megközelítené az ifju merveilleuxök belső mivoltát

— Mi ez? Ez ármány! Ez complott! összeesküvés! Kinek a műve? Áruló volna tán közöttünk? Ah ez a taps botrány! Ez fizetett dolog. Bizonyosan ez az újonan érkezett két magyar mágnás rendezte az egészet. Nem, nem, azok sokkal takarékosabbak. Ez kétségbeejtő!

Ilyen és hasonló apostrophok tölték be az alvilági páholyt, míg Abellino nem állhatva tovább a nyugtalanságot, igérkezék, hogy felszalad Rudolfhoz és kiveszi belőle, nincs-e e botránynak valami összeköttetése az ő separatismusokkal?

— Ah, szólt berohanva a páholyba, tehát a büszke Mainviellenének is vannak gazdag imádói!

Rudolf vállat vont, mintegy mutatva, hogy ezt a syllogismust, melynek sem eleje, sem hátulja nincsen, nem értheti.

— No mert azt csak nem tagadhatod, hogy ily dühöngés nem történik imádók nélkül.

— Megengedem, hogy vannak imádói, csak azt nem értem, hogy miért kell azoknak gazdagoknak lenni?

— Ah, tehát azt hiszed, hogy ily pompás tréfát ingyen lehet csinálni? Ez valóban famóz! Akárki tette közülünk, azt meg kell vallani, hogy övé a diadal.

— Pedig egyikünké sem a diadal, mert nem közölünk való szerzette.

— Ahán! Ti tehát ismeritek, hogy ki az? Csak nekem mondjátok meg, hogy a többiek meg ne tudják.

— Amott áll az első galleria közepén, jól kiveheted, mert valami sajátságos zsinóros öltözet van rajta, a milyet itt nem viselnek.

Abellino oda irányzá látcsövét.

— Bon Dieu! ki az ördög az?

Rudolf hidegvérrel felelt

— Gaudcheux asztalosmester uram legénye.

— Va-t'en, kiáltá bosszusan Abellino s felugrott és otthagyta a páholyt.

— Hát érdemes ennek igazat mondani? szólt Rudolf, szemüvegét az arszlánpáholy felé fordítva, melynek szemfegyverei rettenetesen dolgoztak mindenfelé, ismerős arczot akarva fölfedezni a váratlan ellenség között; de mind hasztalan: a rejtélyt nem birták kibonyolítani.

Abellino ezalatt rohant monsieur Oignont fölkeresni. A lépcsőkön találkozott vele. Az ember úgy nézett ki, mint a kinek az orravére foly.

A dandy megragadá a tapskereskedő magas gallérját.

— A kingdoom for a horse! egy lovat egy füttyért, nagy ember!

— Ah uram, nem vagyok én többé nagy ember, — öszszetört, semmivé tett ember vagyok. Hallja ezt az embergyilkoló tapsot? Én futok.

— Fuss, de sípokért és druszáidért (Oignon = hagyma). Ha ők a végletekre mennek, megyünk mi is oda.

— Ők! ők! De kik azok az «ők»? Hiszen ha csak egyet ismerném közülök, mindjárt megtudnám, ki lappang a háta mögött? de csupa merő ismeretlen pofák, s mit tudom én, kinek a parancsára működnek?

— Jól van Oignon, ön gyáva ficzkó, s ez önnek jól áll; hanem gentlemaneket nem fog senki csúffá tehetni, most

takarodjék ön és küldjön maga helyett koszorúba fonott oignonokat.

— Ah uram, gondolja ön, hogy lesz valakinek bátorsága azt lehajítani?

— Fripon! Lesz nekem.

— Az Istenért, azt ne cselekedje ön uram; akkor inkább még egy kisérletet teszek; a legközelebbi entreact alatt utasítást adok embereimnek a pisszegésre, a sípra nézve ma rossz aratás lehetne, tán egy erős chut hasonló szolgálatot teend kevesebb veszélylyel.

— Tehát lássa ön, hogy helyrehozza a kudarczot, nehogy mi vegyük át a szerepet.

Abellino ezzel visszatért az oroszlánbarlangba, elmondva erélyes föllépését Oignon ellenében, mely hősi magaviselet az egész clubb helybenhagyásával találkozott, s mindnyájan késznek nyilatkozának azon esetben, ha Oignon szavát nem tartja, Kárpáthi igéretét beváltani s a canaille ellenében határozottan föllépni.

Az első felvonás ezalatt dicsőségesen végződött; közönség és szereplők meg voltak elégedve egymással, a mi nagy ritkaság. A felvonásköz alatt valami véletlen izenet érkezett Berry herczegnőhöz, mire mindkét herczegnő elhagyta a páholyt.

Ez jó jel volt az ifju óriásoknak. Sokan Oignon úr bandájából tartózkodást éreztek a magas vendégek jelenléte miatt, s eltávoztuk után új erőre ébredt bennök a rakonczátlankodási vágy.

A második felvonásban nincs mindjárt dolga Mainviellenének, előbb több apróbb szereplők végzik a maguk ügyeit.

Ezek jók voltak arra, hogy a kötelőzködés fegyvereit előre hozzájok fenjék. Egy művész pályáján még az idegen emberek szerencsétlensége is befolyást gyakorol.

Itt kezdődik Semiramide áriája. Csendes, álomszerű ábránd, melynek dallamát az ember, úgy tetszik, mintha szívével hallaná, s régi visszhangokat érzene ébredni mindegyik szavára.

E csendes, méla ária közepett, a halk pianissimo alatt, mint Oignon úr eleve jól elrendezé, egyszerre elkezd valaki a harmadik karzaton nagyot és czifrát ásítani, végignyulva az ábéczé valamennyi magánhangzóin.

Ennyi magánhangzóra azután hirtelen egy mássalhangzó következett, mely mássalhangzó nem találtatik semmiféle ábéczében, nem levén az egyéb, mint egy goromba tenyérnek a hangja, mely az ásítás közepén valakinek a szájára egész súlyával ütődik.

A közönség hallá az ásítást és a csattanást, néhányan nevettek, egy-kettő pisszegett, azután ismét csendesség lett, s Mainviellené zavartalan folytatá áriáját.

Az első jeladás megtörténvén, a fiatal óriások figyelve látszottak lesni, hogy mikor kezdődik már a chut?

A csattanás pillanatában hangzott ugyan egy pár, de arról nem lehete tudni: vajjon a szinpadra szól-e, vagy az ásítóknak, vagy a nevetőknek?

Több nem hallatszott.

Már az áriának is vége volt, pisszegés csak nem tör elé; hanem a közönség tapsolt, s az eltávozott művésznőt nyilt jelenetben kihívá.

Már ekkor az ellenfél dühe nem fékezheté magát többé; a loge infernaleban elkezdtek pisszegni. De mi volt ez annyi taps ellen? Szélfúvás, mely csak a tüzet éleszté.

— Fel a karzatokra! Fel a karzatokra! kiálta Abellino. Ha kell botrány, legyen az csattanós. Miért nem hozattam előre hagymakoszorúkat.

Az ember mond sokszor nagyot, a miről tudja, hogy úgy sincs kéz alatt, s ha aztán akad valami hirtelenkezű ember, a ki rögtön előteremti a kért, de nem kivánt tárgyat, akkor aztán mit csináljon?

Igy járt Abellino, mert a mellette álló excellens fiatal honfi, a mint meghallotta, hogy mije hiányzik, rögtön futott le a piaczra, megvásárolt egy egész hagymás kofát s a hátára vetett hagymakötegekkel futott vissza a páholyba.

— Itt vannak!

Már benne voltunk. Kárpáthi kénytelen volt végigjátszani hős szerepét.

— Fel a karzatokra! Előre, barátom! kiáltá elhatározottan.

Annyi esze volt, hogy az excellens ifjut küldötte előre.

S az ifju titánok rohantak fel a menydörgő olympusra, azt vélve, hogy szövetségeseiket lángra buzdítandja erélyes megjelenésök.

Jaj, de már akkor az egész szövetséges sereg siralmasan debandirozva volt.

Miként Rudolf helyesen gyanítá: Gaudcheux uram asztaloslegényei vitték ezuttal a legtitkosabb policziát. Társuk által felbuzdítva, nemcsak abban voltak munkásak, hogy a nép kedvenczét tetszésnyilatkozatokkal megtiszteljék, hanem egyuttal abban is, hogy Oignon úr legényeinek ellenkező nyilatkozatait idejekorán elfojtsák.

Az első darab alatt igen együgyű dolog volt kiszemelniök azon választottakat, kik a loge infernale intésére tapsolnak, s könnyű volt kitalálni, hogy a második darabban ezek fognak majd sziszegni. Az entreact alatt tehát, midőn a közönség meggyérül, oda furakodának melléjök, minden fogadott pisszegő mellé egy tenyeres-talpas asztaloslegény, s abban a pillanatban, a mint az első pisszegés megtörtént, mint a parancsolat furódott a sziszegő oldalába egy-egy hegyes könyök, vagy egy izmos ököl. Az aztán meg sem mukkant többé. Un soufflet pour un sifflet! Ez volt a titkos jelszó, mely bonmot annyit tesz, hogy «egy pofont egy füttyért». S ez untig elég volt az ellenfél elnémítására. Hasonló fátum érte az ásítót is, ki hihetőleg máskor otthon fogja magát kialudni. Az egész claque le volt fegyverezve; monsieur Oignon nem képzelt egyebet, mint hogy embereit elnyelte valami titkos sülyesztő.

Ámde jöttek a triariusok. Elől rohant az excellens ifju, vállán a veszélyes koszorúkkal; két-három lépcsőt ugrott át egyszerre, Fennimore nem győzött utána kiáltozni, hogy e rohanás afficiálja a tüdőket.

— Itt vagyunk! kiálta diadallal, a legfelső lépcsőre jutva, de azon pillanatban úgy üték fejébe eddig észre nem vett kezek a Bolivár-kalapot, hogy az széles karimájával a vállait takarta el.

Azon perczben el volt szedve a munitio, a zajra kirohant a lépcsőkre a sok mindenféle timárlegény, asztaloslegény, s más afféle keztyűtlen hadak, a gants jaunes (sárga keztyűk) nem állták ki az ostromot, ki kalap, ki frakkszárny veszteséggel jutott vissza a lépcsőkre, az egész fellázadt óriássereg lejupitereztetett a paradicsomból, üldöztetve prédára jutott vereshagyma-mennykövektől.

Benn a szinházban minderről semmit sem tudtak; tizenkétszer hívták ki egymásután Jozefinet, ki sírt elérzékenyültében, a hölgyek kendőikkel integettek, a férfiak botjaikkal verték a padlót, alig akartak megválni tőle.

Csak a loge infernale volt üres.

Ennek lakói odakinn harczoltak ez alatt az ismeretlen canaille-al, mely bepiszkolta fehér mellényeiket, behorpasztotta castor-kalapjaikat, legázolta glacée-csizmáikat s összetépte sima öltönyeiket a nagy perpatvarban, mely Catalani contra Mainvielle ekként ére végett.

És ezt nevezték 1822-ben «pompás mulatságnak».

* * *

A szinház-igazgató, Deboureux, még aznap játék után sietett Mainviellenéhez, azon ajánlatot téve, hogy 14 ezer frankot fog neki fizetni, ha nem lép fel többet.

Kik a cselszövények érdekeit figyelemmel kisérték, érteni fogják, mint adhat egy igazgató 14 ezer frankot azért, hogy legjobb művésznőjétől megszabaduljon? . . .

VII. CHATAQUÉLA.

A divat virágainak rövid életök van. E kényes istenasszony páphoszi szigetén, Párisban, a dicsőség nem jár egy úton a halhatatlansággal.

Néhány hónap lefolyta alatt elmondjuk, hány új tárgya volt a hírnek, a közbeszédnek, vagy hogy műszóval éljünk: kik voltak a nap oroszlánai?

Mert egyik hír a másikat eltemeti, s a ki ma bálvány volt, az holnap áldozat lesz egy új bálvány oltárán.

Tehát ápril 1-jétől egész 5-kéig divathős volt «La belle letière» szerzője; 5-től 8-ig lord Burlington, ki a medvét játszta, s a vadászt földhöz verte, 9-től 10-ig Debry komornyikja, kinek ura félévi fizetés fejében egy sorsjegyet adott, s ez nyolczvanezer frankot nyert rajta, mely összeget a mint kezéhez vette, rögtön elkezde hasonló gazdaságot folytatni, miként a marquis maga: kocsikat, lovakat vásárolt, hôtelt etablirozott, páholyt vett az opera comiqueban és ballet-tánczosnőknek udvarolt. Ezen az úton nagyon könnyű volt neki kiszámítani, hogy négy hónap mulva, tehát augusztus tizedikéig egy sousja sem marad abból a nyolczvanezer frankból, mire nézve jó eleve megkérte hajdani gazdáját, Debry marquist, hogy ne fogadjon helyette komornyikot, mert ő majd ismét vissza fog térni.

Ápril közepéig ismét Iván herczeget emelte föl a hír, ki megtudta, hogy Vestris, híres tánczosnő, jószágain keresztül veendi útját, parancsot adott azon városba, melynek ő kegyura, hogy minden fogadóról szedjék le a czímert, s azok helyett az ő saját palotájára tétetett vendéglői jelvényt, mely csalás által a hirhedett művésznő egyenesen az ő palotájába hajtatott be, hol őt a herczeg, mint vendéglős, fehér előkötővel, hóna alá vett sipkával fogadá, s teljesíté minden parancsát, csak azután tudatva vele, ki által szolgáltatta magát, midőn a városból tovább utazott.

Ő utána következett a világhirben mademoiselle Grignon, ki fiatal rat (patkány, így hivják az operáknál a némaszemélyzetet) létére egy fiatal dandyt, ki őt valahogy rászedte, a palais royal legnépesebb utczáján lovagkorbácscsal eldöngetett.

Elmosta a hírt valami mangeur des petits enfants (kisgyermek-evő), ki tán öt vagy hat embert gyilkolt meg egymásután s ezért lefejeztetett. Mert ez is elég arra, hogy az ember divatba jőjjön.

A lenyakazott hírét elhomályosítja Aubry kutyája, mely lázba hozta az egész közönséget. A kutyát felváltá Kárpáthy Abellino, ki azt ötvenezer frankért agyonlőtte.

Következett a szinházi csata, a Mainvielle-Catalani harcz, erről legtovább beszéltek, ez a hír körülbelül kihúzta a saisont augusztus 10-éig. Ekkorra, mint előre megmondá, minden pénzét elköltötte Debry komornyikja, s ismét visszaállt inasnak előbbi urához, kivel négy hónapig gavallérságban versenyzett; mind e híreket eltörlé azonban nem sokára egy név, mely a milyen különösen hangzik a mi nyelvünknek, kétszeres bajt okoz a francziának, ki kénytelen minden elképzelhető erőszakot elkövetni beszélő műszerein, hogy e nevet ki tudja mondani:

«Khatakvéla.»

Pedig már szeptember elején senki sem beszélt egyébről, mint a csodás Chataquéláról, s nem volt derék ember, a ki legalább egy új kalandot nem tudott felőle regélni, lett legyen az való, avagy sem.

Így a hangzás után itélve, sokáig engedhetnők találgatni a sajátságos név alatt rejlő egyéniséget, s lenne a ki nilusi lovat, arab szemfényvesztőt, vagy ausztráliai madarat vélne benne feltalálni; e malomkelepeléshez hasonló név akárminek lehetvén képviselője, csak valami eszményi tárgynak nem.

Pedig e nevet a legszebb hölgyek egyike viselte, kiket valaha a tropicusok égalja szült.

Chataquéla afghan hadi főnök leánya volt s mint olyan,

az angolokkali harcz alatt jutott fogságra még gyermekkorában. Elébb fogságra, azután uralkodásra, mert az Európába átültetett meleg égalji virágszál azon percztől fogva, midőn lábait a szárazföldre tevé, uralkodónéja lett minden férfiszívnek.

Egészen új, idegenszerű szépség, mely a megszokottól annyira elüt, s szokatlan bájaival ismeretlen gyönyöröket igér.

Arcz- és testbőre, mint az ezüsttel vegyített arany, fényes, de nem kellemetlen sárga, melynek hamvas bársonya alatt ez átlátszó aranyon keresztül világlik az arcz hajnalodó színe, melyet láthatólag kigyullaszt a néma szenvedélyek lángja. Szemeinek fehére valami mély porczellánszerű kékséggel bír, szivárványa igazán szivárvány, mert feketéjében a napsugár minden színét vélheted ragyogni. Haja négy hosszú tekercsbe fonva, színére nézve a kékbe átmenő aczél feketeségével ragyog; ajkai oly parányiak, pirosak, telttek, mint egy meghasadt cseresznye, s termete karcsú és délczeg. De mit arcz, termet és szemek? Mit ér a holt leirás az élőnek egy tekintete mellett? Ki tudna beszélni e szemek olthatlan tüzéről, mely világít és éget, mely kínoz és epeszt, mely boldogít és elvarázsol? Volna-e bátorsága festőnek ecsetéhez, költőnek tollához nyulni, ha látná ez ajkat mosolyogva? hogy más helyzetéről ne is szóljunk. S ki győzné őt minden perczben leirni, hisz e csodálatos hölgy minden perczben más alakot vált, még soha két férfinak nem volt róla egyenlő fogalma és ha egy társaságban vannak tizen, Chataquélát mindegyik másnak fogja látni; egynek szende, másnak kaczér, harmadiknak hősnő, negyediknek gyermeteg, itt óvatos, amott öntudatlan, ma kicsapongásig víg, holnap ábrándos és méla és ezért őrjöngnek a férfiak annyira utána.

Különben mindezekből nem szükség Chataquéla ellen gyanús elővéleményt támasztanunk, ő nem tartozott a divatszépségek, nem az entretenuek s más egyéb könnyen hozzájárulható hölgyek sorába, ő maga volt a moral és leg-

szigorúbb erény példányképe — afghan fogalmak szerint.

Csupán csak az afghan fogalmakat kell tehát ismernünk.

Az afghanok házassági codexeiben nagyon kevés formaság van megállapítva a hivatalos szerelmi összeköttetésekre nézve. Az egész mindössze abból áll, hogy ha egy férfinak megtetszik valami szabad állapotban levő asszonyszemély, derekán viselt övét elküldi hozzá, s ha a hölgy megtartja azt és cserében a magáét küldi vissza, a házasság megköttetett. Arról azután ha a hölgy valamely férfi övével derekán jelenik meg, tudhatja mindenki, hogy ez annak felesége és többé nem szabad; a férfi azonban tartozik valamely csekély ajándékkal udvarolni a legközelebb talált bonczнak, a ki őket ezért megáldja.

Az elválás hasonló egyszerű formaságok mellett mégy végbe. A melyik félnek nem tetszik az összeköttetés többé, leoldja derekáról az övet s visszaküldi annak, a kitől kapta s ismét szabadok lesznek. Kereshet mind a két fél új nőt és új férjet és ezt annyiszor ismételheti, a hányszor kényelmesnek találja. De jaj volna azon nőnek, ki addig, míg más férj öve van a derekán, egy idegennek engedné kezeit érinteni: az afghan erkölcs szigorú! azon nő házasságtörő volna s az még csak istenes dolog, hogy ezen a világon elevenen elásatnék, de a másik világon a nagyfogú Talihaméha tüzes fűrészekkel osztja ezer darabra s mindegyiknek külön kell érezni a kínt, mit ezen a földön egy darabban érzett.

Im ezen jámbor fogalmai szerint a moralnak a legtökéletesebb hölgy volt Chataquéla mindazok közt, kiket valaha a Dhavalagiri bérczei neveltek.

Első férje egy angol colonell volt, ki őt magával hozta Londonba; ott azonban egy lord kisasszonyát véve nőül, tőle a fent leirt egyszerű szertartások mellett törvényesen elvált.

Ettől fogva Chataquéla nagy kedvezésében részesült

Siovnának, az afghanok szerelem-istenasszonyának, ki ábrázoltatik tizenkétezer füllel, hogy mindazon sóhajtást meghallhassa, melyek hozzá intéztetnek.

Két év alatt ugyanis alig maradt a világ fővárosaiban híres ember, ki őt rendes törvényes feleségül ne birta volna és Chataquéla mind valamennyi iránt szigorúan megtartá a kötelezett hűséget és női erényt, a meddig tudniillik jónak nem látta tőlük végkép elválni.

A legutóbbi időkben a görög thermopilaei hőst, Ulyssest, követte Hellasz földére s harczolt vele együtt bátran és hősileg a törökök ellen, ugyanott felismeré egy csata alkalmával a lánglelkű szellemóriást, Byront, s elválva Ulyssestől, őt tisztelé meg sokat vándorolt övével s a költővel vissza is jöve Londonba.

Alig pár hete, hogy a britt fővárosból Párisba érkezék, itt mindenki csak róla beszélt. Szépsége felülmúl minden eddig látottat, sajátságai elragadók.

Az ember tudja, mily végtelen szerelem lakik e szívben, és azt elérni mégis milyen nehéz.

Nem elég gazdagnak lenni ő előtte. Chataquéla tud tűrni, nélkülözni azért, a kit szeret; ha kell, tud szolgálója lenni: előtte szeretetreméltónak kell lenni, mert ő szerelmet nem hazudott soha.

Neki férje van. Ez európai fogalmak szerint nagyon kényelmes dolog, mert egy férjes nővel kezdett viszony nem végződhetik házasságon, s e mellett az a tréfa is van benne, hogy az ember magának örömöt, másnak bosszúságot szerez, a mi kettős élvezet. Ámde Chataquéla férje iránti hűségéről csak következő férje iránti szerelemből mond le, s másra nézve illethetetlen.

Ez ismét nem volna igen nagy baj, mert hiszen az ember tehát nőül venné és azután időjártával ismét elválnék tőle; de nem olyan könnyű az afghan hölgyet meghódítani. Az európai courtoisie szegény az ő szeszélyeinek megfelelni. A hizelgés, a léha kedvtelések őt nem mulattatják; ő előtte hősnek, bátornak, eszesnek, önfel-

áldozónak kell lenni, s nem elég mindez indulatokat szenvelegni, ő az embert kényelmetlen próbákra állítja, s ha ki nem állotta azokat, kikaczagja.

Ő érte fáradni, küzdeni kell, pedig milyen könnyű és édes az ő birhatása!

Ez ad legnagyobb ingert a szenvedélyeknek; e csalogató csáb, mely épen a czél előtt állít meg, mint a tenger fenekén látszó virágok, mikről azt hiszi az ember, hogy kezével elérheti, s csak ha utánok nyúl, tapasztalja, milyen mélyen vannak.

Ez lázítá fel az egész elegans fiatalságot, mindenki törekszik az új férj helyét elfoglalhatni, a mi ezúttal anynyival nehezebb, mert a régi még birja a nő szerelmét és ez a régi Lord Byron, és ez oly magasan áll korának minden arszlánai felett, hogy a gondolatnál kétségbe kell esni, miszerint az ő emlékét valaki egy szerető hölgy szívéből kitörülhesse.

És az ifju óriások azért nem szüntek meg remélni; mindennap ostromolják a szép exoticus hölgy termeit és szívét; a termek nyitva, de a szív zárva örökké. Ő csak szomjat oszt, de nem enyhítését a szomjnak. Játszik, enyelg, mulat velök, mint játszanék szelidített állataival; az ifjak mindennap elmondják a clubban: ki mennyire haldt már? és ha felvetik a végeredményt, azt látják, hogy ott vannak, a hol kezdték.

* * *

Egy délután tűz ütött ki a Mouffetard-utczában.

Még akkoriban nem voltak a tűzoltó intézetek oly jól rendezve, mint most, s minden gyulladásnál nagy dob- és harangszót kellett ütni, hogy a kinek ép keze-lába van, siessen a közveszélyt meggátolni.

A Mouffetard-utcza különben is nagyon alkalmas arra, hogy a benne támadt égés az egész környékre nézve veszélyessé váljék.

Egy tömkelege az a legcsodálatosabb alakú házaknak,

mik közül némelyik több háromszáz esztendősnél, összekeveredve apró szűk sikátorokkal, mint a S.-Medard, Arras, Oursine-utczák, melyek csak gyalogok számára látszanak fennhagyva lenni. Egyik ház földszinti, a másik három emeletes, de mind oly ódon, romladozott, elfeketült falakkal, szúette kapukkal; az utczán keresztül a házak tetejére kötött zsinegről lógnak a lámpák alá, e szurtos keverékben csak a népség legszegényebb osztálya, mely e városrészt lakja, tud eligazodni, s minthogy itt úri előfogatok és postakocsik úgy sem robognak keresztül, az utcza néhol oly keskeny, hogy ha szekér talál rajta keresztül menni, a gyalog embereket a falhoz szorítja.

A rongyos középkori épületek között emelkedik magasra egy rengeteg épület vörös téglafalakkal, nagy és sűrűn egymás mellett álló ablakokkal; ez a Gobelin-szőnyeggyár, mely az egész utcza népességének ad munkát, kik egész nap itt dolgoznak és éjszaka mennek rongyot keresni.

Az utcza egyik végén áll a la Pitié kórház, hol a nyomor, vagy bűn által látogatott nők számára van intézet, a másik végén a la Bourbe kórház, a haldoklók számára és a Saint Pelagie börtön, a halálra itélteknek. Ez utcza népességéről tehát gondoskodva van a bölcsőtől a sírig.

Alig kondult meg a Saint Medard templomában a vészharang, a megdöbbent nép roppant fekete füstoszlopot látott az égre gomolygani, melyet utóbb éles lángnyelvek cikáztak keresztül.

A népség azonnal minden oldalról sietett a veszélyben forgott városrész felé; a harangok egyenkint felelgettek egymásnak ijedelemgerjesztő zűrhangokban, mikből legborzasztóbban hangzott ki a notre-damei harang iszonyú zúgása.

A Pantheon-térről legszebbben lehete látni a tüzet, mely gáttalanul harapózott szét a sűrű épület-halmaz között; ide sietett az e áns világ a nagyszerű tüneményt bámulni pompás előfogatain, lovon, cabrioleten; az asszonyságok készentartott flaconokkal, hogy ha szükség

lenne elájulásra; a chevalierek a legelső kútnál meglocsolták öltözeteiket, hogy azt mondhassák majd, miszerint a tüzet oltani segítettek.

Itt lehete látni Chataquéla nyitott kocsiját is, körülfogva elegans lovagoktól, kik közt ott látjuk Abellinot, Fennimoret, az alispánfit s más honi ismerősöket; lord Burlington fennül a kocsi hátulsó bakján, térdére fektetett hosszú látcsővel vizsgálva az égés terjedését; a többi lovagok mint hadi nyargonczok száguldanak előre-hátra, tudósításokat hozva a delnő számára, ki pompás cashmir öltözetében hanyagul hátravetté magát a hintó vánkosai közé, finom rizskalapját levette fejéről, s szalagjainál fogva kezében tartja s merőn a tűzbe bámul.

Legtöbben azok közül, kik neki újabb hírt hoznak, nem igen lovagoltak odább a szomszéd utczánál s jónak látták onnan a néptolongás elől visszatérni, csupán Iván herczeg vevé magának azt a fáradságot, hogy lóháton ülve keresztültörtessen a szitkozódó canaille-on, korbácsnyéllel verve magának utat közöttük. Kis idő mulva ismét visszatért.

— A tűz egyre terjed, mondá, Chataquéla hintajába behajolva, nemsokára a Saint Medard templomba is bele fog kapni, a mi nagyszerű látvány lesz.

— S nincsenek itt bátor férfiak, a kik ezt meg tudják gátolni? kérdé a delnő.

— Mit tehetnek fecskendők nélkül? A szűk sikátorokon keresztül nem lehet a nagyobb fecskendőket vinni. Úgy nevettem egy pár jó fiút közülünk, úgy hiszem magyar mágnások voltak, kik ott vesződtek egy rokkant kertészfecskendővel, a minővel a hernyókat szokás lelövöldözni a fákról; persze az égő ház ablakáig sem birtak vele prüszkölni.

— De hát nincs itt közelében nagyobb tűzoltógép?

— Van biz itt a Pantheon udvarán, de nincsenek lovak, melyek odahúzzák.

— Azon könnyű segíteni, szólt Chataquéla, s inte kocsisának, hogy hajtson a Pantheonba.

Odaérve, kifogatá hintaja elől pompás angol telivér lovait s a roppant fecskendő elé kapcsoltatá, melyet már akkor egy csoport fiatal ember törekedett odább tolni.

Azzal Chataquéla elhajítá rizskalapját, felgyűré gyönyörű karjain vállig a hímzett ujjakat s felugorva a fecskendő ülésébe, maga kezébe ragadá a gyeplőt.

— Ah! szörnyűködének kisérői. Ön tán nem akarja maga odahajtani a lovakat?

— Hát mit tegyek? Itt az előfogattalan kocsiban csak nem ülhetek.

Azzal közibe vágott az ostorral lovainak, a nehéz tűzoltógép menydörögve gördült végig a kövezeten a Mouffetard-utcza felé. Az elegans világ megbotránkozva csóválgatá fejét: minő feltünni vágyás!

A kisérő dandy-sereg lassankint elmaradozott tőle, az élére vert néptömeg rögtön összezárult a fecskendő mögött, s míg ennek hurrah-kiáltással sietett utat csinálni, az utána jövő lovasokat szitkozódva kergeté vissza.

Chataquéla észre sem vevé, hogy a tűz szinhelyére érve, egyedül van jelen az elegans világból.

— Ide, ide, madame! kiáltá ekkor hirtelen egy nemes accentussal kiejtett hang mellette, s Chataquéla egy legújabb divat szerint öltözött ifjut pillanta meg, de ki egészen össze volt locsolva és bekormozva, s a lovak zablájába kapva, egy szeglethez iparkodott azokat kormányozni, hol egy ügyetlen fecskendő segélyével néhány hasonlóul díszes öltözetű ifju törekedett az átelleni házon a tűz terjedését meggátolni.

Ez volt a legféltőbb pont. Ha a tűz e szegletet elfoglalhatja, akkor a Medard-templom veszve van. Több blouseba öltözött ouvrier egy másik fiatal chevalier vezetése mellett a háztetőre mászott fel, arról leverve a tetőt.

Chataquéla mindezek közül senkit sem ismert; bár a legelőkelőbb világhoz kellett tartozniok, ő soha sem találkozott velök; de azok jól ismerték őt, s egy közülök rövid üdvözlettel nevén szólítá, megköszönve a nélkül, hogy

bókot mondana, a tett szolgálatot, s miután az új fecskendőt a szegletre állíták, felszökött rá s a csövet megragadva, gyönyörű ügyességgel irányzá a vízsugarat a felettök égő tetőre.

A hatás rögtön észrevehető volt, a láng e részen lohadni kezde, de annál sűrűbben sziporkázott.

Mintegy tizenkét ház égett már egy csomóban.

Egyszer nagy kétségbeesett sírás hangjai hallatszanak a tömeg lármája közül.

A Gobelin-gyárból egy csoport némber jő, kezeit tördelve a legnagyobb kétségbeesés kifejezésével, a körülálló férfiaknak nagy erőszakba kerül őket visszatartóztatni, hogy a tűzbe ne rohanjanak.

— Mi baja azon asszonyoknak? kérdé Chataquéla egy odaérkező munkástól.

— A nyomorultak, midőn dolgozni mentek a gyárba, rendesen egy udvarba szokták beadni gyermekeiket, hol valami vénasszony viselt rájuk gondot. Most az a vénasszony valahova bizonyosan eltávozott, s azalatt bezárta a gyermekeket és azok most mind odaégnek.

— De hát ki kell őket szabadítani minél gyorsabban.

— Hiszen csak hozzá lehetne férni azon udvarhoz, de köröskörül minden ház ég már, ha csak valaki az égő házak tetején keresztül nem menne értök, mert a sikátorok be vannak omolva.

És valóban úgy tetszék, mintha a lárma és zavar közül távol gyermeksírás hangjait lehetne kivenni.

— Uraim, ez irtóztató! kiálta Chataquéla, a körülállókhoz fordulva, nem hallják önök ezt a sírást? Hát nincs mód a gyermekeket megszabadítani?

— Van egy, szólt hidegvérrel azon ifju, ki legelébb megszólítá a delnőt; hágcsót támasztani ez előttünk álló háznak, tetején a fecskendő folytonos működése mellett keresztülhatolni, onnan egy ember a másikat kötélen leereszti az udvarba, s ez ugyanazon kötélen egyenkint felhúzza a gyermeket és így kézről kézre le lehet adogatni.

— Igen, szólt a munkás, bosszúsan lerántva sipkája ernyőjét, de ki lesz oly merész, hogy az égő háztetőre mászszék?

— Leszek én! szólt változatlan arczczal a gavallér.

— De hát az a másik, a ki onnan leereszkedik arra a veszélyre, hogy ha ön elhagyja, ott vész? hein?

— Ki fogja magát önre bízni?

— Én, én! kiálta hevesen Chataquéla. Gyorsan lábtót és kötelet ide! s azzal nem sokat tanakodva magával, hirtelen kikapcsolá az öltönyét elől összetartó agraffjait, s a nélkül, hogy a körülálókkal törődnék, hirtelen leveté magáról a cashmir felöltönyt, nem gondolva meg, hogy sokkal nagyobb gyujtogatást követ el ezáltal, mint maga a tűzvész. Pompás termetét nem rejté egyéb, mint egy vállait szabadon hagyó csalánszövetű ing, s egy bő selyem török bugyogó, mely indu szokásként csupán térdeig ért, ott lábaihoz levén szorítva s széles csipkekarmantyúval fodrozva.

A körülállók egy perczre még a tűzoltásról is megfeledkeztek.

Chataquéla nem vevé észre a veszélyes hatást, melyet előidézett, s erős, csengő hangon kiálta:

— Előre, uraim! hozzátok a lábtót, az anyák gyermekeikért sírnak, siessetek!

— Hitemre, ez asszonynak van szíve. Dörmögé magában a munkás, s elsietve, nemsokára társaival egy hosszú lábtót és kötelet hozott elé; a lábtót neki támaszták az égő háznak, a kötelet dereka körül foná a delnő, s inte az ifjunak, hogy menjen előre. A nép hurrah-kiáltása kiséré a két vakmerőt. Az asszonyok letérdepeltek az átelleni ház előtt, s imádkozva várták a sikert a magasból.

Megállapodás nélkül haladtak fölfelé. Már az ifju az égő tetőhöz ért. Kezével inte a hölgynek, hogy maradjon kissé hátra. Neki egy égő gerenda alatt kell elébb keresztülbúni. Most egy jól irányzott víz-sugár éri az égő-gerendát s a hirtelen eloltott részt sikerül az ifjunak megragadni, s

annálfogva a gerendát félrevetni az útból. Azzal kezét nyújtja az utána jövő hölgynek, az bátran szökik fel a zsarátnakos falra. Ez a nő vagy a jókkal, vagy a rosszakkal van szövetségben!

Ugyanazon víz-sugár, az alant álló ifju gavallértól irányozva, kiséri most a tűz közepett haladókat, utat törve előttük, s szabadon tartva hátuk mögött. Ah, sikerült a tűzfalig eljutniok. Az ifju helyet keres, lábaival megtapogatva a falat, ha nem omlik-e le alatta? kezével megnyugtatólag int az alant állóknak, hogy a gyermekek ott vannak az udvarban. Most legombolyítja derekáról a hölgy a kötelet, egy kiálló gerendára kétszer körülkeríti, azzal a fal párkányába fogózva, lassankint lebocsátkozik; a kötél az ifju kezében van, ki őt csendesen bocsátja alá; ha az ifju csak egy perczre gyáva talál lenni, a hölgy veszve van; s mindez omló zsarátnak-zápor s fojtó füstfelleg közepett történik. Az emberek odalenn elcsendesültek, oly mély a várakozás, a bámulat. Az ifju féltérdre bocsátkozva, mindkét kézzel kénytelen a kötelet tartani, hogy terhét el ne szalaszsza; e közben, egy feje fölött égő gerenda lassankint el kezd alá felé hajolni; a férfi jól látja, hogy feléje fog esni, alant az irtózat hangja tör ki, mindjárt ott fogja zúzni! Az ifju nem tarthatja elé kezét, nem léphet előle félre, mert a kötelet kell tartania, csak nézi csendesen, mint hajlik feléje az égő szálfa. Többen mentésére sietnek fel a lábtón, a példa által bátorítva; már késő! A szálfa lezuhant! azon perczben ügyesen hajolt előle félre az ifju s az lábaihoz esett le, alig félnyomnyira tőle.

Már ekkor több bátor férfi ért fel a tetőre. E pillanatban az udvarra szállt le a delnő. A gyermekek mind egy nagy akáczfa alá voltak gyűlve, mely lombjaival védte őket idáig a tűzeső ellen; mintegy huszonnégyen lehettek.

Chataquéla hirtelen egy rövid dorongot hurkolt a kötél végére, s kétfelől két gyermeket ültetett rá, meghagyva nekik, hogy kapaszkodjanak jól a kötélbe, s azzal inte a magasban álló ifjunak.

Az felvoná a két gyermeket, kiket a többi munkások kézről kézre adva szállitának le a lábtón.

Lássátok azon anyák örömét, kik gyermekeiket legelébb megkapták, nézzétek azt az őrjöngést; mint szorítják kebleikre, sírnak s földre borulnak az öröm miatt; a többi lihegve imádkozik, hogy az Isten megsegítse a fáradozókat.

Az ifju újra két gyermeket húzott fel a kötélen; lassankint minden anya keblére ölelheté gyermekeit. Már az utolsó kettő is emberkezek közt van. Ah, de még égy nincsen itten. A legutolsó, a legkisebb, egy kis pólyában fekvő csecsemő, kit bizonyosan a szobában feledtek; egy szegény, fiatal, tizenkilencz éves asszony csecsemője, kinek férje az idén halt meg, s kinek minden vigasztalása a gyermek, s ki ott fetreng a porban, kétségbeesésében hajfürteit tépve. Az ifju már int a tetőn álló embereknek, hogy távozzanak el s nagyobb erőt látszik a kötél felhúzására fordítani, mint eddig. Látszik, hogy ez nem gyermeki teherrel jön ezúttal. A fiatal anya megszakadó szívvel tekint fel az égre, mintha gyermekét keresné benne, midőn óriási örömdiadal zendül meg körüle; a delnő felért a tűzfalra — és karján hozá fel a megtalált csecsemőt.

Néhány pillanat mulva ismét lejutott a két bátor mentő a hágcsókon, a ház minden emelete beégett már ekkor, minden ablakon jött ki a láng.

Lejutva a földre, Chataquéla az ifju özvegy keblére tevé a megmentett csecsemőt, a keblén viselt gyémánt fetisht akasztva nyakába s azzal sietett hirtelen magára venni felöltönyét.

Milyen szép volt! Szemei miként ragyogtak, arcza derült volt és boldog. Hogy fogják áldani majd a nyomorú viskókban! — és hogy kigúnyolják majd a salonokban e kötéltánczosi bravourért.

E pillanatban nagy robajjal omlott össze az égő ház féloldala. Ha tíz perczczel elébb történik, mindkettőt oda temeti.

Azonban a tűz ez oldalon el volt fojtva s másfelől is erősen oltották; a népség széledezni kezdett.

Ez alatt Chataquéla hintaja utána érkezett a visszatért fogattal, s inasai ugrottak szolgálatára, hogy őt ülésébe segítsék.

A delnő körültekintett, mintha valakit keresne, de a három ismeretlen ifju már nem volt sehol; ők azon pillanatban, midőn a delnő a csecsemőt anyjának visszaadta, eltüntek a néptömeg közül, hihetőleg a hálálkodásokat akarták kikerülni.

Chataquéla hasztalan tudakozódott utánok a körülállóktól, senki sem ismeré, pedig úgy szerette volna kitudni: ki volt azon ifju, kire ő életét oly könnyelműen rábízta, s ki azt oly erős lélekkel őrzé meg?

Néhányan azt állítják, hogy vele jött vadásza grófnak czímezé az ifjat.

Így mégis kell vele találkoznia valahol, hacsak ez ifju nem asceta, vagy puritán, hogy kerülje azon köröket, mikben ő meg szokott fordulni.

Mint szeretne vele még egyszer találkozni az életben. Talán semmi egyébért, mint hogy megmondhassa neki «ön derék férfi!»

Miként előre mondók: lesz tréfa és anekdota ez acrobatai productióról a jobb körökben elég.

A fiatal óriások clubbjában az a boldogabb, a ki szebb élczet tud ez esetre készíteni. Ha ők is jelen lettek volna, akkor hősi tett volna e munka, de így csak badinage, a min nevetni kell.

Chataquéla tettét százféle toldással és megfordítással adták elő, csak azt nem birták kitudni, hogy ki volt azon ismeretlen hős, a ki segített neki benne? Hát épen nincs abban az emberben hiúság, hogy nem siet magát fölfedezni valami ujságiró előtt? vagy ha a jobb körökből való, hogy nem dicsekszik vele? Ha közember, miért nem siet jutalmát elvenni a kormánytól; ha főúr, Chataquélától?

Az ismeretlen azonban nem jött.

Egy délben legjobban folyt a tréfa és elménczség e tárgy fölött; ezuttal Abellino vitte a szót az erkély-teremben, jelen voltak a szokott ismerősök, lord Burlington, Rudolf, Iván herczeg, Debry marquis, Fennimore és a többi.

— Nyomon vagyok, uraim, szólt Abellino. Psychologicus adataim vannak, hogy az ismeretlen salamander a nemesi körökből való.

— Halljuk az adatokat! kiáltának többen.

— Tehát, a midőn Chataquéla azt az ajánlatot tevé a nép között, hogy ezer aranyat fog kapni, ki őt a tűz közé fogja követni, senki meg sem mozdult: ekkor azt kiáltá: «egy csókot azon férfiunak, ki velem jő!» és rögtön akadt vállalkozó. Hát nem közülünk valót jelent ez?

— Hihihi! kaczaga az alispánfi, kinek igen jó szokása volt másnak rossz élczeit megnevetni. Hát azután megkapta-e a csókot?

— Hagyjon ön beszélni, monsieur, szólt neheztelő lenézéssel Abellino, ki igen jól tudta, hogy Magyarországon nem hiják az alispánokat excellentiás uraknak, s e miatt nagyon sértette, hogy egy ilyennek a fia belevág a szavába.

— Tehát, folytatá magához térve, a monda szerint a mi delnőnk az ismeretlen férfiunak nagyobb hitelesség kedvéért ott a tűz közepette, a nép szeme láttára, szolgáltatá ki a kitűzött csókot.

Általános kaczaj, melyben csak Rudolf nem vesz részt, ez alatt valami angol lapot olvasva.

— E némbernek nagy kedve lehet a tűzben csókolózni, jegyzé meg Iván herczeg.

— Hogyne? szólt a megjavíthatlan alispánfi, ki azt hive, hogy ezuttal Iván herczegnek valami újat mondhat, ki mint afféle muszka, ezt bajosan tudhatja. Hisz az indus nők magukat férjeik holttestével együtt égetik meg, s az nekik gyönyörűség.

— Alig hiszem, hogy Chataquéla volt és leendő férjei valamelyikét ebben a dicsőségben részesítse, szólt nevetve Abellino és a többi is nevetett utána mind.

Erre a szóra fölkelt Rudolf a helyéből, hol eddig ült, s oda lépett a kaczagó társaság közé.

Szép, halavány arczán e pillanatban oly nyomasztó kifejezése ült az életunalomnak, boszúságnak, embergyűlöletnek és megvetésnek, hogy a kik ránéztek, önkénytelen elhagyták a kaczajt. Tekintete különösen Kárpáthi felé volt fordulva.

Alig lehet bizarrabb csoportozatot festeni, mint e két arczot, így egymással szemközt tekintve. Egyfelől a könynyelmű, oktalan gőg, büszke, nevető arcz, kihívó, gúnyoló vonásaival, — másfelül az élestekintetű, megvető, szoborszerű arcz, hideg, keserű mosolyával, mely amazt visszatorolni látszik. E két ember arczából azt olvashatná le egy physiognom, hogy ezek valaha keserű ellenségei lesznek egymásnak.

— Fogadjunk, uram, hogy a mit ön mondott, az nem igaz . . . . szólt Rudolf, könnyedén odavetve a szót Kárpáthihoz.

— Hogyan? kérdék többen, elcsodálkozva Rudolf szokatlan magaviseletén.

— Fogadjon ön, szólt Rudolf, merően Kárpáthi szemeibe nézve, hogy ez a kérdéses nő képes magát férje halála esetén megölni.

— Ah ça! ez furcsa fogadás. Ismertessen meg ön a módjával. Az idő nagy különbség, mert kérdés az, hogy Chataquéla még akkor fiatal legyen.

— Ajánlatom rövid és gyorsan végbemehet. Én elveszem nőül ezt az asszonyt: ez az első. Azután gondom lesz rá, hogy hirtelen meghaljak: ez a második. Chataquéla utánam fog halni: ez a harmadik; és akkor ön kötelezve van, magát tetszése szerinti módon kivégezni: ez a negyedik.

— Ah, ez bolondság! kiálta fel Iván; ti oly könnyen beszéltek két nemes ember életéről, mintha két tekebirót kellene választva kiütni.

— Ez pompás tréfa! állítá a lord. Igen sajnálom, hogy

nem tőlem származik, vagy hogy Rudolf nem angol. Egyébiránt én hiszem, hogy ő meg fogja szavát tartani.

Abellino kaczagott, mint szoktak azok, kik megijedtek a komoly szótól.

— Hinni, vagy fogadni, uram! szól hideg arczczal Rudolf, kezét nyujtva elé.

— Mit hinni?

— Azt, hogy Chataquéla meg tud halni férje után, vagy fogadni — fejet fejért!

— Áll a fogadás! kiálta Abellino kaczagva, s megragadá az eléje nyujtott kezet.

— Nemesi szóra, mondá Rudolf.

— Nemesi szavamra! kiálta Kárpáthi nevetve.

— Hallották uraim, szólt Rudolf a körülállókhoz fordulva; ha én nem tartom meg, a mit igértem, tartsanak gyávának, ha azon nő nem teszi kötelességét, nevessenek ki; ha pedig mindkettő megtörtént, önök bizonyosan látni fogják, hogy Kárpáthi Béla nemesi szavának meg fog felelni. Addig a titoktartás becsületügy.

Azzal vette kalapját és eltávozott.

Abellino arcza az utóbbi szavaknál mosolygó gömbölyűségéből kissé hosszúkásra vált, s kezdte restelleni, hogy a fiatal óriások ezt a fogadást olyan igen jó tréfának találják. Azonban benne volt, s szükségből el kellett fogadnia a nagylelkűséget.

E fogadás bámulatos derék dolog volt, csak az az egy volt benne szomorú a jelenlevőkre nézve, hogy kifecsegni nem lehetett. Rudolf becsületügygyé tette és ez természetes volt, nehogy a hírt megtudhassa maga az érdekelt delnő.

Lesznek sokan, kik e fogadást túlzásnak fogják tekinteni, de azokat bizonyosakká tehetjük, miszerint e magas körökben igen olcsó az élet; egy szó, egy tekintet, elég ok ölni és halni. Szegény embernek lehet aggodalma az élet iránt, de nagy urakhoz ez nem illik, a divatszerű blazirt kedélyek előtt pedig épen bűn. Szegény ember tartozik

életével családjának, hazájának, Istenének; nagy urak között az a hit él, hogy ők nem tartoznak vele senkinek.

Ah, megálljunk! itt mégis most az egyszer kivétel van. Monsieur Kárpáthi csakugyan tartozik az életével valakinek: a hitelezőjének.

Mr. Griffard megtudta a fogadást, mert hiszen neki mindent meg kell tudni, legyen bár a titok lakat, diplomatiai pecsét, káptalani szentély, vagy becsületszó alá lezárva. Hanem azért titok marad, mert tőle nem származik odább.

Griffard úr tehát megtudva, hogy a tréfa annyira komoly, miszerint ha Rudolf teljesíti a fogadás föltételeit, Kárpáthi kénytelen annak eredményét elfogadni, különben jogában áll a jelenvoltak bármelyikének őt, a hol találja, főbe lőni; s lord Burlington már előre meg is vigasztalta vele, hogy ha neki magának nem lenne bátorsága fogadását teljesíteni, ő szolgálhat neki a magáéval s a jámbor lord ellövi ötven lépésről a fölvetett tallért.

E fogadás tehát épen nem tetszett a bankárnak. Fölkeresé személyesen Kárpáthit és szemére veté, hogy szerződésüket már is megszegte, életveszélyes kalandba bocsátkozva.

— Ah bah! szólt Abellino, itt oly távol az életveszély, mind a hold. Először annak kell megtörténni, hogy Rudolf elvegye a delnőt — afghán szertartás szerint, de hiheti-e ön, hogy ez neki sikerülni fog? Ez önfejű asszony nem akarta feledni a britt poétát sem értem, sem másokért, kik mind gazdag, genereus, elegans gavallérok; fogja-e tenni Rudolfért? ki egy melancholicus, spleenes, yankee szokásokkal teljes különcz. Ez alig valószinű; de föltéve, hogy megtörténhetnék, képzelhető-e épeszű emberről, hogy ez csupán azért, hogy fogadását megnyerje, megölje magát? Ez Rudolftól bizonyosan csak kötekedés és feltünési vágy, mely vissza fog térni a végletnél. Végre azonban még azt is megengedve, hátra van az utolsó lehetetlenség, az, hogy Chataquéla magát utána ölje, mert Indiában ez így szo-

kás. Ez lélektani absurdum. Egy nő, kinek ötven férje volt már, s azok közül akárhány meghalt.

— De meg kell önnek gondolni, hogy a delnő azoktól még életökben elvált s így vallási kötelezettsége megszünt irántok.

— Ejh, hagyjon ön nekem ilyen faggatásokkal békét!

Azzal hátat fordítva a bankárnak, elkezdett fütyölni.

Ez igen jó felelet, mikor az ember meg van fogva.

* * *

Az indu hölgy azalatt a szenvedély hevével kereste mindenütt ismeretlen lovagját s e szenvedély majd dühhé,... végre kétségbeeséssé vált, hogy sehol sem találta.

Nappal szüntelen Páris utczáin kocsizott, nyilvános éttermekben ebédelt, a leglátogatottabb kioszkokba járt fagylaltozni, este rendre járta a szinházakat, szemüvege szüntelen sorba vett minden férfi-arczot: hasztalan! sehol sem volt, a kit keresett. Ah, az kétségbeejtő: ily végtelen néptömeg között keresni egy alakot, melyet csak egyszer látott, s mely nyomtalanul eltünt. Ki lehetett az? Mi oka van előle rejtőzni? Nincs senki, a ki őt ismerte volna, hogy még csak nem is beszélnek róla? Oly közel állt hozzá, kezét szórítá kezében, éltét odaveté neki, hogy vigyázzon reá; és elfeledett csak egy szót is szólni hozzá, csak annyit kérdeni: hogy hívják önt, uram? Mikor fogom önt láthatni újra? Most milyen boldog lehetne, ha e két kérdés feleletét birná.

Egész éjszakákon át ébren van. Vén dajkája, a bűvész Hyurmala mulattatja hindu varázsdalokkal, miknek mind azt kellene megjósolni: ki volt azon ifju és fogja-e őt újra látni?

A vén duenna fellállítja az alacsonylábú asztalkára a hindu palaczkot. Egy-egy öblös üvegedény, felül szűk, hosszú nyakkal, tele valamely sűrű, de kristálytiszta nedvvel. Ekkor felül a szűk nyiláson valami aranytiszta sárga folyadékot tölt belé a varázslónő, s a palaczk nedve azonnal

elhomályosul, mintha felhőkkel töltötték volna tele, melyek sűrűn hömpölyögve rohannak le egész a palaczk fenekéig, mindig feketébben. Midőn a feneket érte a felhőszerű gomolygás, elkezd a palaczk belseje bámulatosan megelevenülni, jövőmenő alakok tetszenek fel benne, mik változnak, eltörpülnek, egymást félre tolják, s mikből felizgatott képzelet ismerős arczokat, házakat, városokat teremt. A sötét felhőszerű tárgyakat lassankint szivárványos színek derengik át, a mezők zöldje s a hajnal pirossága játszik egymással, benne valami tündéri világítást nyernek a mozgó alakok, majd végre lassúbb lesz a ködalakok mozgása, a tárgyak mindinkább egymásba olvadnak, a szivárványló színek elsápadnak, a körforgás csodái elülepednek, s az egész tünemény terét eltakarja valami átlátszatlan fakó halálszín.

A vén Hyurmala, kinek arczbőrét cserszínűre festette a kegyes idő, nem késik e látott alakokból, mik talányos chaoszszá keveredve, egymás hegyén-hátán hömpölygenek, összefüggő regéket alakítani. Elmondja asszonyának: az ismeretlen ifju mostan hol jár? Most virágos mezőkön sétál, valahova lép, zöld és piros lesz a táj, s elhagyja, gyászos kékre, lilaszínre válik. Mik ezek a barna alakok itt mögötte? Ezek fogadott gyilkosok, kik őt meg akarják ölni. De védi őt erdő, berek, sötétzöld lombok borulnak össze mögötte s nem sértheti őt meg senki. Túlnan egy halovány sárga alak jár, keresztül-kasul törve magát a gomolygó tüneményeken, mintha valakit keresne. Mindig kikerülik egymást. Apró gyermekfők a földön, röpkedő kigyók a légben vonulnak előtte, utána. Áldás és rágalom. Most egymáshoz közelítenek, a sárga alak megáll, a gyermekfők rózsafejekké változnak s lugast alakítanak körüle, a kigyók galambokká, mik mindkettőjök feje fölött repkednek. Nézd, nézd, most sebesen forognak egymás körül, ah! mindjárt egymáshoz érnek. Most összeértek, — mindkét alak egyszerre egymásba olvad s csodálatos tünemény! az egész bűvpalaczkot egyszerre égő rózsafény derengi át! — Asszonyom, a kit

vársz, az el fog jönni érted és azután meg fog szeretni. — Most az alakok elülnek, a nedv elsápad, elhomályosul. — És azután nem fogsz szeretni senkit többé.

Chataquéla ez éjjel gyönyörű képeket álmodott, pedig reggel fölébredve, elixirral tölt csészéjét érintetlen találta: tehát az álmok másunnan jöttek.

Felöltözteté magát, viseletének phantasticus divatát saját kalandor lelke alkotá, összekötve a hindu és európai viseletből az eszményit. Omló fekete haját homlokán keresztül kötött fehér szalag tartá hátra, a hosszú halványsárga selyem öltözet fedetlen hagyá karjait, miket sima érczkarmantyúk szorítának, s az elől nyitott volantok látni engedék a csodaszép tarkasággal szőtt indu rokolyát, a hogy csak a keleti kelmeszövők mernek bánni a színekkel, a legellentétesebb neműeket rikítóan rakva egymás mellé s az egész mégis oly összhangzó. Keblén hármas rubinkapocs fogja össze az öltönyt, s karcsú, nyulánk derekán a délczeg csípőkre leszorulva van keresztül kötve a hosszú aranynyal, ezüsttel hímzett veres shawl-öv, mely egészen más szabást ad az akkori kurta derekú, szerfelett prózai divatnak.

Csengetésre bejő Hyurmala, s míg az úrnő szobalányai hosszú hajfürteit csodás fonadékokba idomítják, átnyújtja neki a tegnapi látogatók névjegyeit, kik az nap nem juthattak Chataquélához, mert az nap beteg volt, talán szerelemből vagy tán csak szeszélyből.

A delnő végig nézi a névjegyeket. Mind ismerős, megúnt, elutasított emberek. De ah, egy új van mégis közöttük.

Egy név, melyet soha sem hallott még említeni. Egy név, melyet az eddig ismert nyelvek idomai szerint még csak el sem tud olvasni. A keresztnév hátul, a vezetéknév elől, a hogy sehol sem szokták az előtte ismeretes világban. Hisz a többiek mind megfordítva vannak: vicomte Abellino de Carpathi, — conte Fennimor de l'ile de Szigetvár. — Chevalier Charles de Calacci (olvasd Kalácsi). Miért épen ez

az egy ily különcz? a czím leghátul így: «Szentirmay Rudolf gróf».

A többi jegy kihullott kezéből, csak ez egyet tevé ölébe. Hátha épen ő az, a kit vár. A varázspalaczk jót jövendöl és annak teljesülnie kell.

Szegény indu nő, ő nem ismeré azon áldást, hogy a mit óhajtunk, azért imádkozni is lehet, s csak néma vágy, vagy csaló varázslat és muló álmak fogalkodtaták lelkét.

— Senkit se bocsássatok be hozzám, szólt Hyurmalához. Csupán csak azt, ki e jegynek tulajdonosa. Igérte-e, hogy visszajön?

Senki sem emlékezett rá.

— Milyen volt alakja, arcza? tudakozódék a delnő, epedő kiváncsisággal.

Senki nem tudta megmondani. Kikerülte figyelmüket, s helyette másokat irtak le, kiket Chataquéla nagyon jól ismert.

Nyugtalan, maradhatlan vágyak közt mult a dél; hintók, cabrioletek álltak meg koronkint a hôtel előtt; hallatszott a portás csengetyűje; azután ismét tova gördültek a hintók; nem az jött, a kit várt.

Már a délután is itt volt. Chataquéla beteg volt az epekedés miatt, nem találta helyét, ledőlt kerevetére s ismét felszökött, száz munkához fogott és mind abbanhagyta.

Egyszer ismét hallatszik a kapus csengetése s a hindu nő éles hallása a zárt lépcsőn férfi-léptek hangjait lesé el.

Szíve sebesen kezdett dobogni.

Ez ő!

Leült kerevete egyik szögletébe, karjait keblére szorítva; nem mert föltekinteni.

Félt, reszketett, mint ifju hajadon, ki vőlegényét várja.

A szőnyegek susogtak, valaki belépett rajtok.

Ő volt az! fel sem tekintett a hölgy, de tudta azért, hogy ő jön.

Hiszen sokszor álmodta így: a hős, a bátor ifju belépett szobájába; arcza, mely a vész közepette oly hideg volt,

oly bűbájos szeliden tekinte most rá, szemei, a halállal daczolók, tele voltak sugárzó szerelemmel, oda ült mellé, susogott fülébe . . . és annyiszor álmodta ezt.

Most is úgy volt.

Az ifju belépett, susogva üdvözlé, bűbájos szeliden tekinte rá, szemei tele sugárzák lelkét szerelemmel, odaült mellé . . . és a delnő most is attól tartott, hogy ez újra csak álom.

Pedig valóban ott ült mellette, a kit keresett, a kit várt, a kit szeretett, és az nem volt álom többé, az ifju meleg lehellete érinté vállait.

Chataquéla suttogva szólt hozzá, a hogy szokás álomképekhez beszélni, nehogy elriadjanak.

— Tehát Rudolfnak hívják önt? Milyen nagy kín volt nekem, hogy nem tudtam önt magamban nevén nevezni, csak arczát láttam magam előtt és nem tudtam megszólítani.

— Én is sokat gondolkoztam ön felől, viszonzá Rudolf, kinek arczán mi e pillanatban sem fogunk egyebet látni a szokott hidegségnél; a bűbájt sugárzó szemeket csak a szerelmes nő szemei látják benne. Az ily hideg, halavány arcz az asszonyok veszedelme. Férfiak nem tudják azt, de a nők, a kik szeretnek, ismerik jól, hogy ez vezet az őrüléshez.

— Tudja-e ön, mit gondoltam akkor, midőn ama vészes órában életét rám bízta?

— Gondolkozott ön rólam akkor?

— Azt gondolám, hogy midőn a gyermekek meg lesznek mentve, s nem marad hátra más, mint ön: ekkor a helyett, hogy önt felvonjam, levessem a kötelet a mélységbe s magam is utána rohanjak és ott veszszünk el együtt a tűz között.

— Miért nem tevé azt? kérdé a hölgy kimondhatatlan epedéssel.

— Midőn az utolsó két gyermek megszabadult, önnek valami őrszellem azt tanácslá, hogy menjen be az égő házba, ha nem maradt-e ott még valaki?

— Igen, úgy érzém, mintha valaki vont volna kezemnél fogva, hogy menjek oda.

Ön bement, s egy bölcsőjében alvó csecsemőt hozott ki, azt övével keblére köté, s így nehézkedett a kötélre. És én nem tehettem többé azt, a mit akartam.

— Pedig az nekem gyönyör lett volna. Kik a tűzben halnak meg, azok egyszerre a napba jutnak, a kik a földben halnak meg, azoknak ott várni kell sokáig, míg mind ilyen apró porszemekké válnak, minők itt a függönyök közt besütő napsugárban tánczolnak s miket a nap szemenként szí fel magához. Legszebb a halál a tűzben és szerelemben: a hogy hazámban szoktak meghalni a nők.

Rudolf megfogá csendesen a csodás asszony kezét.

— Chataquéla, légy te az én nőm.

A hölgy reszketett, nem birt felelni.

— Menj vissza férjedhez és válj el tőle azonnal. Én utánad fogok menni és nőül veszlek s szeretni foglak, míg meg nem halok.

A delnő elsápadt mint a viasz, ajkai elfehérültek, remegve, lázasan rogyott az ifju lábaihoz, ki karcsú derekát karjaival átfonva tartá őt fenn, s csak akkor tért magához, midőn lehajló nyakán egy forró ajk égetését érzé. — Erre felszökött s kezeit védőleg tartá maga elé.

— Mit tevél! kiálta ijedt tekintettel. Megcsókolál, midőn nem vagyok tiéd, míg férjemtől nem váltam el. A haragos szellemek ezért vészt hoznak reám.

— Közöttük és közötted állok! szólt Rudolf, magához szorítva ellenállhatlanul a delnőt.

Egy óra mulva útban volt Chataquéla Calais felé.

Rudolf megigérte, hogy két nap mulva követni fogja.

És itt helyén van megkérdenünk: tréfa ez vagy való? és ha való, miben alapszik?

Honnan e harmincz éves életunalom, e bizarr különczködés, e megvetése a világnak, ez útjából kitévedt eszmejárás? Megmondjuk.

Nem a máj és lép betegsége ez, hanem a léleké, és

többnyire nagy lelkeké, mert kis lelkek hamar otthon találják magukat a világban. A tétlenség átka ez mindazokon, kiknek rendkívüli szellemerőt adott a sors, de ők kikerülték, nem keresték a tért, mely számukra ki volt mérve s büntetésül ostorrá vált rájuk nézve épen e lélekerő, mert üresnek látta a világot és haszontalannak mindent, a mi benne van, mely sem fáradságra, sem szeretetre, sem gondolkozásra nem méltó. Pedig ha kereste volna, megtalálta volna, hogy van valami, a mi karjai fáradságára, szelleme küzdésére és szíve legmélyebb szeretetére méltó, és az — ha nem egyéb — a haza.

Tíz nap mult Chataquéla eltávozása óta s Rudolf még mindig hasztalan várta a delnő levelét, pedig elválásuk perczében megigérte, hogy a mint megérkezik, tudósítni fogja Rudolfot.

Végre elhatározá, hogy utána menend Londonba.

Ösztönszerű nyugtalanság volt-e ez, vagy valódi szerelem, vagy semmi egyéb, mint egy neme azon vágyaknak, miket az ember magára vitatott az által, hogy sokat gondolkozott róluk?

Azon nap előtti estén, melyre indulását tűzte, még egyszer elment a szinházba és tapasztalá, hogy sohasem únta magát oly mértékben, mint ekkor. Az egész világ rendkívül rútnak és ostobának tetszett előtte. Mars kisasszony sohasem szavalt oly helytelenül, a claqueurök sohasem impertinenskedtek oly ügyetlenül, a páholyokban sohasem viselte magát oly kaczérul a fiatal nőnem, s az ifju óriások sohasem mondtak annyi izetlenséget, mint ma; kín, boszúság volt akár hová nézni, utóbb nem is nézett sehová, hátra vetette magát páholya kerevetébe s tökéletesen készen volt rá, hogy a legelső emberrel, a ki páholyába benyit, össze fog veszni.

S csakugyan nyílik az ajtó, Rudolf félvállról tekint nagy mogorván vissza s István grófot látja belépni.

Még az a bosszúság hozzá, hogy ezzel össze sem lehetett neki veszni, mert kénytelen volt iránta egy nemével a becsülésnek viseltetni.

Az ifju gróf csak amúgy az ajtóban állt meg, beszólva halkan Rudolfhoz.

— Ugyan kérlek egy szóra. Eszékiék vannak itt, most érkeztek Londonból, megtudták, hogy itt vagy, az öreg asszony nagyon szeretne veled beszélni.

Rudolf leirhatlan savanyú képet csinált ez örvendetes izenethez, s a mint elhatározá magát, hogy helyéből fölkeljen, mintha égy gőzgépet kellene mozgásba hoznia, oly fáradsággal tevé, s nagy kedvetlenül beleakasztva magát István gróf karjába, engedé magát czepelni, a merre annak tetszett.

István gróf egy földszinti páholy ajtaját nyitá meg előtte. A kérdéses család egyike volt Magyarország legelőkelőbbjeinek, s két tagja volt jelen a páholyban: az öreganya, a derék, kedélyes gróf Eszéki Sándorné és fiatal tizenhét éves unokája Flóra, kivel egy telet Londonban töltött.

Az éltes asszonyság még mindenben megtartá a császárság alatti divatot, a nagy hajporozott dupét, mely különben igen jól illik piros, egészséges matronalis arczához, a hegyes derekat, hímzett virágos övvel, a szűk, megfeszülő ruhát rövid ujjaival s a hosszú, pávafark nagyságú festett legyezőt és a könyökig érő szarvasbőr keztyűket.

Ő foglalja el a főhelyet, a szinpaddal szemközt. Átellenben ül unokája, Flóra; egy megragadó szépségű arcz, melyet csak a szerény komolyság őriz, hogy az emberek utána ne őrüljenek. Tekintetének nyugalma, szép tojásdad arczának halvány vonásai, melyre ha sokáig néz az ember, úgy tetszik, mintha valami dicsfényt látna körüle, vékony szemöldöke, szelided szemei, finom ajkai valami oly harmonicus ártatlanság rajzát adják elénk, melynek látása magában képes a vulgivaga Vénust megtagadtatni a szemlélővel. Egyike azon arczoknak, miknek látása nem költ szenvedélyt, bár szépsége tökéletes.

Figyelmét egészen a szinpad foglalja el, s midőn a két ifju a páholyba belép, könnyű főhajtással üdvözli őket s

udvarias gyöngédséggel vonja el tekintetét a szinpadtól, a nélkül azonban, hogy azt egészen a bejövőknek szentelné.

— Ön rossz ember, szólt tréfás feddőzéssel Eszékiné Rudolfhoz, ha hatalomkarral nem küldenék érte, bizony nem is szólhatnánk vele. Mi azt hiszszük, hogy majd a szinházban találkozunk vele s ő a helyett, hogy sorba nézné a páholyokat, behúzza magát kerevete szögletébe és sehova sem néz; micsoda megfeledkezés ez az illő kiváncsiságról? Ön rossz ember, ön mindig akkor távozik el egy városból, a mikor mi megérkezünk, mintha szántszándékkal kerülne bennünket; de most az egyszer rajta kaptuk s mi kerestük önt fel.

— Én tettem volna azt? szólt Rudolf, midőn szóhoz juthatott a beszédes asszonyságtól. Nem feledkezém el a tiszteletről, melylyel nagysádtoknak tartozom.

— Csakhogy azt nehéz lett volna tanusítnia, mert holnap már indulunk az én kedves Magyarországomba.

Néhány sarcasticus rángás Rudolf arczán azt látszott mutatni, mintha ilyesmit mondana magában: kell menni, mert a repczét most kaszálják, a bárányokat most nyírják, ilyenkor jó gazdasszonynak otthon kell lenni.

E helyett azonban azt mondta:

— Nagysádtok még nagyon jókor hagyták el Angliát; a víg élet, a lóversenyek, vadászatok, tengeri kirándulások, a víg mulatságok a Jersey szigeten még csak most kezdődnek.

— Nem maradhattam már a kis unokaleányomtól, mindig unszolt még a télen, hogy szeretne otthon lenni.

Rudolf csak ekkor tekinte figyelmesebben a «kis unokaleány» arczára, kit eleget látott évek előtt, mint lótifuti gyerkőczöt, s alig birta rejteni meglepetését a kifejlett hajadon komoly, szűzies szépsége felett. Néha egy pár év alatt ideállá fejlődik a gyermeki vonásaiban keveset igérő arcz.

— Tehát Flóra kisasszony únta magát Londonban?

szólt egyenesen a lánykához intézve szavait, valószinűleg, hogy beszédre birja, s lássa, vajjon e szép arcz hogy jön zavarba kérdésére?

Azonban a jó nagymamának azon kedves szokása volt, hogy az unokájához intézett kérdésekre maga szeretett megfelelni, nem engedvén, hogy a gyermeket valaki zavarba hozza.

— Ah uram, hogy únhatta volna magát, hiszen még gyermek, a kit minden mulattat, s még sem férje, sem imádói nincsenek, hogy az unalmat megismerhesse.

— Ezt a bókot elteszem az összes férfinem nevében, viszonzá felhangoltan Rudolf, kit Eszékiné azért tüntetett ki legjobban minden ismerős ifjak között, mert legmakacsabb és legfinomabb vitatkozó társát találta benne.

— Tehát csupa honvágy, folytatá Rudolf, egy kerevet karjára támaszkodva; regényes epedés a szőke Tisza után, újra hallani a malmok csendes kelepelését a tiszaváradi jegenyék árnyékából, sétálni a buzavirágok között, látni az ismerős czigánycsoportot a falu végén, mint készítenek dorombot, s hallani vasárnaponkint a tiszteletes úr magasztos elmélkedéseit.

— Ah uram, ne is folytassa tovább sarcasmusait, vágott beszéde közé Eszékiné, mi nem megyünk Tiszaváradra malomkelepelést hallgatni, s nagyon mezei fogalmai vannak a honvágyról, ha azt csak a buzavirágok közt látja érni: mi Magyarországon is nagy városban fogunk élni.

— Annál szebb. Debreczen vagy Szeged, vagy akár Hódmezővásárhely a legritkább élvezetekkel fognak kinálkozni. Teszem föl Debreczenben van egy nagy hid a város közepén, mely az egész utczán végig megy, s mely azért európai ritkaság, mert száraz földre van épitve; ezen érdekes lesz járni.

— Ön ismét csalódik, mi tiszteljük ezeket a nagy kenyértermő városokat, de lakni Pesten fogunk.

— Ah, azt el is feledtem, hogy Magyarországon van. Úgy hiszem, ott maguk nagysádtok is el fogják feledni,

hogy Magyarországon vannak. Hisz az nem magyar város, hanem egy nagy német-zsidó colonia, a hol csak a kőrösi, kecskeméti udvarban lehet hetivásárok alatt magyar szót hallani.

— Legyen úgy, uram. Egygyel többen lesznek velünk, a kiktől hallani fogják. Rég volt nekem egy bizarr eszmém, csak arra vártam, hogy unokám fölserdüljön. Most állandóul Pesten fogunk lakni. Minthogy Pestnek úgyis kevés díszes épülete van, építtetünk nagyobbszerű palotát a város kitűnőbb helyén. Nyári lakul választjuk a budai hegyeket, rajta leszünk, hogy minden munkát hazai művészek és mesteremberek által teljesíttessünk; alkalmat adunk tehetséges költőknek, művészeknek, hogy Pesten élhessenek, nagy házat fogunk tartani, honnan száműzve lesz minden idegenszerű, a divatvilág asztalainkon magyar lapokat, termeinkben magyar szót, magyar zenét fog hallani, s elkivánja tőlünk. Vagy azt hiszi ön, hogy nem sikerülend kört alakítanunk?

E kérdésnél büszkén tekintett unokájára Eszékiné.

— Sőt inkább, felelt Rudolf, én magam örökös satellitje lennék nagysádtoknak, ha oly szerencsés volnék, hasonló honvágytól lelkesülhetni.

— Édes Rudolf, szólt komolyan Eszékiné, megfogva a gróf kezét. Ön méltatlanságot követ el lelkén, midőn a legszentebb érzelmet megtagadja. S e szomorú tüneményt alig látni másutt, mint a mi köreinkben. Végignézek a páholysorokon, s öt-hat magyar főurat látok itt, kik állandóul itt laknak, itt vesztegetik el vagyonukat, s a mi annál több, szellemüket; pedig mennyit használhatnának oda haza! Látja, én politikához nem értek, nem tudom: van-e valami szerepe főurainknak még Magyarországon? de azt tudom, hogy ha egy népet épen azok hagynak el, a kik leggazdagabbak, annak okvetlen szegényenyé kell lenni.

— Mások használhatnának még, asszonyom, felelt hideg mosolylyal, de én nekem mi hasznomat vehetné még? Én hasznavehetetlen vagyok.

— Nem úgy, édes Rudolf, azt én jobban tudom. Én ismerem az életet, mert magam is régen élek. A mi fajtánk férfiai rendesen így szokták: tizenhat éves koráig gyerek, addig nincs róla mit beszélni: tanul jót, rosszat, össze-vissza; — tizenhattól húszig ábrándozó, költői vagy legalább is epedő szerelmes; — húsztól huszonötig azután elmerül a világ minden örömébe, vad, gyönyörvadászó lesz, s mikor ez évek végén már azt hiszi, hogy lábaival feneket ért minden élvezetben, akkor elkezd blasirt lenni, megtagadja szenvedélyeit, megtagadja szívét, még vére melegségét is; mosolyog, vagy még azt sem teszi, ha valamiféle szeretetről beszélnek előtte, illessen az jó barátot, asszonyt, vagy hazát; játszik életével, mint únott játékszerrel, melynek nincs előtte nagyobb becse, mint egy czitromhéjnak, melynek levét az utolsó cseppig kifacsarta; s ez tart harmincz éves koráig, ekkor nyílik ki csak saját szívének világa, ekkor kezd el valóban élni, helyesen látni, igazán érzeni, ekkor lesz belőle emberbarát, hazafi, jó férj, egy szóval boldog ember. Lássa Rudolf, — és ön még nincs harmincz esztendős.

Rudolf türelmetlenül várta, hogy vége legyen a grófné textusának, s erre e mondatot szalasztá ki ajkán:

— Egy új Istennek kellene támadni arra, hogy belőlem új embert teremtsen.

Valóban csak rendkívül izgatott kedélyének kell tulajdonítani, hogy ilyet mondhatott, ő, ki különben a kegyeleteket nem szokta sérteni.

Eszékiné komolyan megbotránkozék.

— Édes Rudolf, nem jól esik öntől ily szót hallanom. Lássa, én kegyeskedő nem vagyok, de Isten nevét szeretem, ha tisztelettel említik. Azért, hogy Párisban az oltárra egy tánczosnőt a balmabilleből állítottak fel, Isten mindenható maradt, s csodái nemcsak az elemekben láthatók, hanem az emberek szíveiben is.

Rudolf nagyot sóhajtott, mintha azt kérdené magában: lesz-e hát isteni hatalom, mely őt meggátolja attól, hogy

meghaljon hideg, kiégett, elfásult szívvel? a ki őt valaha megtanítsa élni és érzeni?

Azonban illőnek találta ez emphaticus beszédfolyamnak más menetet adni, s Flórához fordulva, csupa illedelemből valami általános tárgyú beszélgetéshez kezdett vele, megkérdezve tőle, hogy mulatta magát Londonban, s mik ott a legújabb közbeszéd tárgyai?

A lányka okos, nagy fekete szemeit s tündér tiszta arczát a kérdezőhöz emelve, helyes hangon válaszolt, őrizkedve, hogy beszéde sem oly magas ne legyen, hogy a hallgató közönséget zavarja, sem oly halk, hogy a páholyban levők suttogásnak vehessék.

— Oh most nagy szomorúság van Londonban. — Az egész divatvilág gyászol. Midőn eljöttünk, épen azelőtti napon temették el a leghíresebb férfit és a leghíresebb asszonyt Angliában.

— Ah, erről mi még mit sem tudunk, monda Rudolf és gondolá magában: ez a kis együgyű leány bizonyosan a lord mayort, vagy valami nagy tábornokot tart leghíresebb embernek, s híres asszonya legalább is csillagkeresztes hölgy.

— És ki volt ama híres férfi és nő? kérdé Flórától, mint a hogy gyermekeket szoktunk kikérdezni.

— E híres férfi, mondá a lányka némi exaltatióval, mely nemes arczához úgy illett, korának legmagasabb szelleme, a halhatatlan költő — lord Byron.

Rudolf, mintha egy villanyos ütést kapott volna minden ízében, úgy megrendült e névre, arcza elhalványult, halántékain és fehér homlokán az erek lüktetése volt látható; egy perczre a szellem elhagyta minden érzékeit.

— És ki volt a nő? kérdé elszorult hangon, midőn ismét vissza kezdének térni gondolatai.

— E nő egy más éghajlat leánya, ki a költőt nagyon szerette, saját istenei előtt férjeül fogadta, s midőn meghalt a férj, mint ezt őshonában szokták, utána halt, magára gyujtva a kioszkot, melyben lakott. Talán hallotta ön valaha e nevet: «Chataquéla?»

Rudolf hallgatott, nem felelt semmit.

Tehát Byron előbb meghalt, mint Chataquéla tőle elválhatott volna.

És az indu nő kötelességének tartá utána meghalni.

Megelőzte Rudolfot, a helyett, hogy követte volna.

— Tehát mégis van isteni hatalom, mely egy életúnt kezéből kifacsarja a saját maga ellen irányzott fegyvert!...

Rudolf szent borzadályt érze végigfutni tagjain, mintha azon hangokat hallaná, miknek zengése Sault szent Pálra változtatá.

És csodálatos! A mint ismét magához kezde térni, e hír által nem érzé magát kellemetlenül meghatva, ellenkezőleg: oly megnyugtató valami érzést tapasztalt keblében, mint ki egy nyomasztó álomból ébred föl s örül neki, hogy a mit látott, csak álom volt.

Szerencsére megilletődését nem vevék észre a jelenlevők, mert e perczben Mars kisasszony egy monológja foglalta el a figyelmet, s első volt, ki a szavalás végeztével tapsolni kezdett.

— Milyen jól szavalt ma ez a Mars.

És akárhová nézett, mindent más szemekkel látott, az emberek jobbak, szebbek voltak, mint azelőtt, s midőn pillanatai az előtte ülő Flóra arczára visszatértek, oly hosszan, oly önfeledten nézte e szép, nemes vonásokat, hogy a leányka lassan pirulni kezdett, mint a napsugártól érő gyümölcs.

Egyszerre minden apropos nélkül fordult Eszékinéhez, ki már kezdé vendégét szórakozottnak tartani.

— Mikor utaznak nagysádtok Magyarhonba?

— Holnap korán reggel.

— Megengedik, hogy utitársuk legyek?

E kérdés oly meglepő, oly váratlan volt mindenkire, hogy senki sem felelt rá.

Azonban a hallgatás és bámulás elég válasz volt.

Rudolf hirtelen vevé kalapját és búcsúzott.

— Sietnem kell ma még ügyeimet rendbe hoznom s szekerem iránt rendelkeznem, hogy el ne maradjak.

S azzal egy boldog ember szelességével meghajtva magát, elrohant.

Midőn egyedül maradtak, István gróf kegyelettel hajolt le Flóra kezéhez s annak gyöngéd, fehér ujjait érintve ajkaival, halkan rebegé:

— Köszönet kegyednek.

Flóra ámultan kérdé:

— Miért?

— Hogy egy derék férfit visszaadott hazájának.

A szép hajadon fejecskéjét rázva, mutatá, hogy nem érti.

Pedig az olyan egyszerű volt.

Rudolf pedig sebesen rohant le a lépcsőn; egy sarokfordulásnál szinte hanyatt taszítá Debryt, ki midőn ráismert, utána eredt s elkapva frakkja szárnyát, kényszeríté megállani.

— Ecocce! ecocce! Megálljon ön hát. Ime egy fogadás, melyet mind a két fél megnyert és egyik sem vesztett el! Nem hallotta ön még, hogy Chataquéla meghalt? Igen! megégette magát férje után. Tehát ön megnyeré a fogadást. De nem ön után égette meg, tehát Abellino sem veszté azt el.

— Hallottam már, szólt Rudolf, teljesen osztva a marquis derültségét s kiszabadítva frakkja szárnyát, sietett magát kocsijába vetni s haza hajtatni.

Útközben mégis szemrehányásokat akart magának tenni, hogy e nő halálán legkisebb szomorúságot sem tud érezni, pedig mily végtelen volt annak szerelmi önfeláldozása. De hasztalan! Az érzelmeket erőszakolni nem lehet; úgy érzé magát, mint ki gazdag örökséget nyert, örömest tenné, illenék is, hogy szomorú legyen, de más zajosabb érzések elriasztják a gyászt.

Szívtelennek kezdé magát vádolni, gyávának, ki örül, hogy egy halálos fogadástól egy szerető szív vesztével megszabadult, s hazaérve, naplóját vevé elő, hogy újra

emlékébe idézze azon napok benyomásait, melyek ama bűbájos hölgy emlékével töltek el.

De a míg ezen lapokra jutott volna, elébb más lapokat kellett végigforgatnia, mikben rég elfeledett s most újra visszatérő érzések emlékei voltak letéve. Egy-egy arczkép rég nem látott rokonoktól, egy regényes tájék rajza a Duna csendes partjain, egy ép színben megmaradt virág, mely a lapok közül kihull, azon gyermekévekre emlékeztetve, mik Erdély havasai közt töltek el, az első ábrándok tiszteletreméltó ömlengései, egy ősz hajfürt az elhalt apától, kinek arcza elevenen tünik szemei elé, ez ősz fürtöt látva — s azután egy gyöngéd kézzel írt levél, melyet özvegy édesanyja küldött messze világba távozott fia után, míg ő nem tudott megválni a sírtól, mely legkedvesebb halottját rejté, kinek hamvait könyeivel öntözi most is.

Rudolf lelkének mindez emlékeken egyenkint fel kellett akadnia, némelyiken sokáig elmerengett, s midőn az utolsó lapra ért, melyeket egy szokatlan, rendkívüli érzelem, vagy jobban mondva, fásulat befolyása alatt írt, oly nevetségeseknek, oly szánalomra méltóknak tartá az eszméket, hogy szégyenlé végigolvasni.

Még egy kisérletet tőn lelkében az önmaga elleni harcz, mely nem akarta engedni, hogy egy vasjellem szíve által legyőzesse magát. Vevé rajzónját, s leült naplójához, hogy emlékéből belerajzolja Chataquéla arczát, a mi élénk képzelőtehetsége és ügyessége mellett máskor oly jól szokott neki sikerülni.

És most leverten vevé észre, hogy ez arczot nem birja maga elé képzelni. Felidézte emlékében azon órát, melyben őt oly ragyogónak látta, s halvány körrajzokat vetett a papirra. A kép nem akart sikerülni; az arcz valamivel hosszúkásabb lett, a szemek kevéssel derültebbek, nyitottabbak, a szemöld keskenyebb, az ajk komolyabb, s midőn készen volt s messzi tartá azt magától, hogy lássa: helyesen van-e? megdöbbenve állt meg előtte, a kép nem Chataquélához hasonlított, hanem Flórához.

Rudolf magasabb szellemek közellétét érzé maga körül; érzé, hogy itt e magányban nincs egyedül, mellette, fölötte, mindenütt valami fensőbb hatalom él, ki nemcsak az elemekben mutatja meg csodáit, hanem az emberi szívekben is.

Kezei önkénytelen összekulcsolódtak, — kebléből egy fohász szállt a magasba s szemeiben egy köny jelent meg; első fohász és első köny, a gyermekévek óta.

Azután újra kezébe véve rajzónját, maga elé képzelé a szép piruló leánykát, Flórát, néhány vonást igazít a képen, és ime az arcz most tökéletesen hasonlított élő mintájához és szerelem és mosoly sugárzott rajta.

Rudolf öntudatlanul ajkaihoz emelé a képet és megcsókolá azt. Arczán az elpirulás ifjukori melegét érzé elömleni. Új érzések, új vágyak hullámzottak át erein, új színt nyert előtte a világ.

Nyugodtan és jó kedvvel fogott úti készületeihez .... — vissza — a szép — a szegény Magyarhonba.

VIII. A PÜNKÖSDI KIRÁLY.

Tehát ismét itthon vagyunk, a kedves, szegény Magyar honban.

Piros pünkösd hajnala van, igazán piros hajnal. Nagy-Kun-Madaras utczáin korán az első kakasszó után, nagy muzsikával vonul keresztül egy banda barna zenész, előttük járul kivont mogyorófa pálczával egy városi esküdt, s arczának haragos méltóságán meglátszik, hogy fontos hivatalos foglalkozásban jár és hogy még ma pálinkát nem ivott.

A derék esküdt férfiu becsületesen kékbe van öltözve, a hogy rangbeli emberhez illik, pörge kalapját ékesíti egy pár nagy, kinyílt bazsarózsa, gomblyukában egy csomó szegfű, muskátli levéllel, selyem pruszlija ezüstgombos, képe piros, bajusza hegyes, csizmája bojtos, sarkantyús;

oly hegyesen szedegeti a lábait, mintha tojásokon járna, s félre nem nézne a világért, még kevésbbé a háta mögött járó czigányokra; csak a midőn egy-egy tanácsbeli, vagy választott polgár háza előtt mennek, akkor int feltartott pálczájával, hogy menni lassabban kell, a trombitát fújni pedig erősebben.

A nagy zenére mindenütt fölébrednek az utczák lakói, ablaktáblákat, redőnyöket nyitogatnak, a fiatal leánykák köténynyel eltakarva kebleiket, néznek ki a kapuajtón s kivángatnak szerencsés jó reggelt Varju András uramnak; de Varju András uram senkit sem ismer, mert ő ma nagy hivatalt visel, mely nem engedi meg a leereszkedést.

Majd a tisztelendő úrék házai elé ér; ide be kell neki menni, mert különös foglalatossága van velük: ez a különös foglalatosság abból áll, hogy ott egy ital pálinka vár reá, melynek szelidítő hatása meglátszik orczáján, midőn visszakerül.

Ezt elvégezte; legutoljára marad a legfontosabb hivatás: ő nagyságát, méltóságos Jancsi urat, megtisztelni annak rendje módja szerint.

Ez nem tréfa, mert Jancsi úr szelidített medvéket tart az udvarán, melyek megeszik az embert, tekintet nélkül esküdti hivatalára, vagy a kopók közé téved, s úgy megszabdalják, hogy soha sem látott olyat. Szerencséjére azonban egy vörösmondúros épen odakinn ácsorgott a kapuban, azt tehát megszólítá szép békességgel:

— Fölkelt-e már a nagyságos Jan — Ján — Jancsi úr?

— Ejnye, majd alig látja kend kimondani a szedtevettét. Hát! Még le se feküdt.

Varju uram kotródott tovább. Most még jelentést kellett tenni a község házánál bírák uraméknak, melyet le is rótt Varju uram, minden hosszadalmasság nélkül, röviden elmondva.

— Mindent elvégeztem.

— Jól van, Varju uram.

Most lássunk nevezetesebb embereket.

A tisztes községi teremben ülnek hosszú sorral a falákra függesztve az ország és város celebritásai, arczképben lefestve, közben elég hely maradt még a meghalt patronusok, esperesek, kuratorok, alapítók halotti czímerei számára is, az asztalon nagy fenyegető vastagságú könyvek lenyomtatva egy ólom kalamárissal, az asztal alja szépen betarkázva tintával, a hogy a tollakat oda szokták verni.

Még csak most hangzik a hajnali harangszó s már a tanácsbeliek mind fel vannak gyülekezve a terembe s ott könyökölnek szép rendben a hosszú asztal körül, elnököl a biró, egy derék kövér ember.

Az ajtó felől egy csoport fiatal legény áll, kurta, térdig érő bő gyolcs lábravalókban, pitykés dolmányaik panyókára vetve, valamennyinek tarka kendő a gomblyukában s sarkantyús csizma a lábán.

Legeslegelől mind a fiatalok között áll a tavalyi pünkösdi király.

Magas, szikár termetű legény, nagy, előre görbülő sasorral, hosszú bajusza háromszor is meg van kanyarítva a végéig s megerősítve viaszos kenőcscsel; nyaka hosszú és előregörbült, feketére sülve odáig, hol az ing nem éri, azon alul mintha más bőrbül szabták volna. Viselete nem olyan, mint más közemberé, vászon lábravaló helyett zsinóros nadrágot visel, kordovány csizmákba húzva, melyekről hosszú bojtok fityegnek alá, széles derékszijának villogó rézcsatja szépen kilátszik a rövid zöld selyem mellény alól, mindenik dolmány-zsebéből egy-egy tarka kendő lóg ki, odakötve egyik szegleténél fogva a gomblyukba, ujjain karika- és pecsétnyomó gyűrűk, úgy beledagadva, hogy le nem birná húzni.

De a mi legjelesebbé teszi a legényt, az egy nagy lombos koszorú, mely fejére van téve. Ezt az ifju leányok fonták gyászfűzekből és virágokból, úgy hogy a szegfűkkel és rózsákkal ékes füzérek hosszan omlanak a legény vállaira, mint hosszú leányhaj, csak arczát hagyva szabadon, a hol kétfelé választvák.

Ezt a koszorút nyerje el aztán, a ki tudja.

— No Márton, szól hozzá a biró; megint itt van piros pünkösd napja.

— Tudom, nemzetes uram, tegnap én is voltam a templomban, hallottam, mondta a tisztelendő úr.

— Hát szándékozol-e még az idén is pünkösdi király maradni?

— Már én rajtam nem múlik, nemzetes uram. Csak hatodik esztendeje már, hogy az vagyok.

— Tudod-e, hogy hány akó bort ittál meg az alatt, hány palaczkot törtél össze, hány vendégségből, disznótorból, lakodalomból hánytad ki a vendégeket?

— Nem tudom, nemzetes uram, nekem csak arra volt gondom, hogy egyből se maradjak ki, s annyit mondhatok, hogy soha sem bor, sem ember meg nem vert.

— Olvassa csak fel neki, jegyző úr: hány akó bor és hány bevert fej van neki a rovására irva.

És kisült a lajstromból, hogy Márton hat évi pünkösdi királysága 72 akó borba került a községnek s több mint száz mulatság bomlott meg miatta, egy korcsmárost pedig tökéletesen gazdaggá tett az által, hogy minden héten összetörte az üvegeit, fizette a város.

— Hát azt számolod-e, édes öcsém: hányszor mentek kárba a lovaid?

— Sohase törődöm én vele. Nem én őrzöm, hanem az alattvalóim.

— Hány leányt bolondítottál el?

— Minek bolondultak el?

— Sok nem-igaz jószág fordult meg a kezeden.

— Engem nem kapott rajta senki.

— De ilyenformán a te pünkösdi királyságod vajmi sokba kerül ám a városnak.

— Jól tudom én azt, hogy ez nem a város pénzéből telik, hanem hogy nagyságos Kárpáthi János úr édes atyja, a kinek érdemes orczája most is ott függ a falon la, hagyott egy summa pénzt a községnek azon czélból, hogy

egyrészint imez ősi szokás fentartassék, másrészint pedig, hogy a lónemesítés előmozdíttassék, minél fogvást minden pünkösd harmadik ünnepén összegyűlnek a lovas legények a környékről s versenyt futtatnak egymással; azt is tudom, hogy a ki ez alkalommal győztes marad, annak a kegyes úr hagyományából szabad ivása van a város minden korcsmájában, annak a lovait minden gazda tartozik őrizni, s akárhova kárbamennek, nem szabad megzálogolni, hanem fizeti a kárt, a ki rosszul vigyázott rájok. Továbbá szabad bejárása van mindenféle vendégségbe és lakodalomba, és ha egyszer-másszor jókedvéből ki talál rugni, azért őt testi büntetéssel illetni nem szabad, sem megcsapatván, sem pedig börtönbe záratván.

— Ejnye öcsém, be jó prókátor lett volna belőled, hol tanultál meg ilyen folyvást beszélni?

— Hat esztendeig mindig én maradtam meg pünkösdi királynak, felel a legény, mellét büszkén kidüllesztve, nagy módomban volt jussaimat kitanulni.

— No, no, feddőzék a biró. Nem jó az a hányavetiség, Márton; mert majd nagyon hozzá találsz szokni ehhez az élethez s majd nehezen esik aztán újra rendhez szokni, fizetett bort inni s vétségek esetén megcsapattatódni, ha ma vagy holnap letelik rólad a pünkösdi királyság. Pedig vajmi hamar megesik ám, hogy egy vagy más legény elébed hág.

— Nem született még az az ember! szólt Márton, hetykén intve a fél szemöldökével s két hüvelykújját a nadrághasítékba akasztva nagy méltóságosan.

A tanácsbeliek is átlátták, hogy itt hiába feleselnek, de meg nem is volt illendő ilyen magas állású személy tekintélye ellen munkálódni, tehát áttérének egyenesen az ünnepély előkészületeire.

Négy hordó bor, külön-különféle, volt szekerekre rakva, egy szekér tele frissen sült czipóval, a szekerek mögé volt kötve szarvánál fogva a levágatásra szánt két ökör.

— Ez nem jó leszen így, monda, büszkére változtatott

hangon Márton, ki egészen beleszokott már abba a peremptorius parancsoló hangba. Nagyobb pompa kell ide. Ki látta azt: a vágni való ökröt szekér után kötni? holott azt a mészárosoknak kell kétfelől szarvánál fogva vezetni, a szarvára pedig czitromot kell tűzni és szalagot kötni.

— Ejnye, hogy tudja az öcsém a módját!

— A hordók tetejébe pedig üljön fel négy-négy szűz, az osztogassa onnan füles kancsókkal a bort.

— Parancsolsz-e még valamit, Márton?

— Hát! A czigányok húzzák az én nótámat, mikor megindulnak, nekem pedig tartsa a lovamat két hajdú, mikor felülök rá. — Minden a parancsolat szerint történt. A népség, rövid isteni tiszteletét végezve, megindult szép rendben ki a mező felé. Elül lovagolt két esküdt, pántlikával bevont rézfokost tartva kezében, utánuk a szekérre rakott czigány-banda égbekiáltó hangokon harsogtatva a Márton nótáját. Ezek után jött közvetlen a két felpántlikázott tulok, nekigyürkőzött mészáros-legények által vezettetve, kiknek nem győzött eleget rimánkodni a saraglyában ülő vén brúgós, hogy az Istenért el ne ereszszék azt a bikát, mert ő lesz az első, a kit fel fog bökni, vörös nadrágjának miatta.

Ezek után jöttek az élelmiszeres kocsik, hátrább a boros társzekerek, fürge hajadonok ültek minden hordón.

Itt következett Varju uram. A sors még magasabbra emelte. Most lovon ült, s kezében egy nagy vörös zászlót tartott, melylyel majd kiverte a szél a szemeit. Ha szabad arcza elégültségéből következtetni: legalább is azt gondolhatta, hogy ha Márton pünkösdi király, akkor ő pünkösdi palatinus.

Végre jött a pünkösdi király. Lova nem igen szép, de nagy, csontos, tizenhat markos állat s a mi hiányzott rajta a formából, az meg volt neki adva czifra sallangokban, sörénye tizenkét fűzérbe szalagok közé fonva, nyeregtakarója farkasbőrből.

Nem rosszul ül a lovon. Egy kicsinyt lóg rajta, de ez

nem a bevett reggelitől van, ez csak megszokott hetykeség, hol oldalt, hol hátra hajlik, pedig oly szilárdul ül a lovon, mintha hozzá volna nőve.

Mellette kétfelől két polgár lovagol kivont kardokkal, kiknek ugyancsak vigyázni kell magukra, mert Márton lova, a mint észreveszi, hogy valamelyik ló félfejjel elébb van nála, olyat harap rajta, hogy elbődül bele.

Utána jönnek hosszú sorral a pályázó legények, mindegyik arczán látszik valami biztató sugára a reménynek, hogy hátha ő lesz nyertes? Ki tudja, hátha tavaly óta meghosszabbodtak a lova lábai? hátha a többié rosszabb lett?

Befejezi a menetet az úri és fakó szekerek rende, melyek nagy port verve száguldnak a lovasok nyomában, megrakva vidám ünneplő népekkel, s körültüzködve szekéroldal és lószerszám zöld galylyal és repülő kendővel.

Igy érkeznek ki a síkra. Azon pillanatban taraczkdurranás jelenti, hogy a legfőbb patronus, Jancsi úr, a gazdag nábob, elindula kastélyából. A népség az elárkolt kertekben s temetőkben helyezi el magát. A bizakodó lovasok kiállnak a síkra, egy-kettő kevélyen finczoltatja a lovát, nagyokat kongatnak karikásaikkal, fogadásokat tesznek egymás között és az mind borba megy.

Nemsokára a kertek alól támadó porfelleg jelenti, hogy Jancsi úr közelít, a dombra állított gyermekek futnak nagy sivalkodással, mert most mindjárt nagyot fognak lőni kettőt.

Két vasból készült állat van a földbe ásva s beverve faczövekkel; egy tapasztalt ember, ki a franczia háborúban is járt, messziről hasonmászva közeledik feléjök hosszú póznára szúrt égő taplóval s megbántva vele gyujtólyukaikat, elpukkantja szépen a veszedelmes ágyút; a faczövek kimegy a levegőbe, a népség szétszalad előle, nehogy valakire ráessék, azután meg hogy leesett, ismét odatódulnak, meglátni, hogy nem lett-e valami belőle, a míg odafenn járt?

A mint az úri hintók láthatóvá lőnek, hol a nép előtt

elhaladtak, óriási vivát-ordítozás volt hallható (még akkor magyarul nem tudták mondani), melyet azonnal zsibongó víg kaczaj válta fel.

Hát ezúttal azt a tréfát gondolta ki Jancsi úr, hogy Vidra czigányt felöltöztette pompás aranyos ruhába, őt ültette a négy lovas díszhintóba, maga pedig utána fakó szekeren ülve hajtatott, a jámbor népség aztán elébb nagy vivátokat kiáltott az aranyos ruhának, később pedig meglátva, hogy abba a czigány van öltöztetve, annál nagyobb lőn kaczagása s ez a jó urat úgy mulattatá.

Vele jöttek a két udvari bohóczon kívül legszivesebben látott vendégei: a bácsmegyei Horhi Miska, ötezer holdnyi birtok gazdája, ki át szokott néha rándulni egy szóra a szomszédba (Nagy-Kunságba) kedves komájához, így például eljött hozzá márcziusban, s körülbelül augusztus végével kérdezé meg, hogy kinek hitták a szabolcsi második alispánt? Otthon azalatt meghagyta, hogy míg haza nem megy, aratáshoz, kaszáláshoz ne fogjanak; lábán maradt minden termése. Ez egy. Másik a híres Csenkő Laczi, a legszebb ménes birtokosa az alföldön, ki ha más szekerén nem ülhet, gyalog jár, mert sajnálja szép lovait befogatni. Harmadik Berki Lőrincz, leghíresebb vadász és agarász a környékben, oly folyvást tud hazudni, mintha diktálnák neki. Negyedik Kalotai Friczi, kinek az a különös rossz tulajdonsága van, hogy a mi kezeügyébe akad, pipa, ezüstkanál, zsebóra, azt menten ellopja; a kik már ismerik, jól tudják, ha valamijök elveszett, hogy hol keressék, s minden tartózkodás nélkül nyakon fogják, kimotozzák a zsebeit, s ez őt legkevésbbé sem szokta megzavarni. Végezetre itt van Kutyfalvi Bandi, legpompásabb ivó és verekedő az országban, ki valahányszor iszik, mindig elzsákolja ivó társait, inni pedig úgy tud, mint egy nilusi ló és soha sem látta őt senki holtrészegnek.

Ilyen ripők compániából állott Jancsi úr környezete, kik mind nagyon tetszettek maguknak azon gondolatban, hogy őket eredeti ficzkóknak tartsák, s ennek kiérdemlé-

sére fül nem hallott, szem nem látott ostobaságokon törték a fejöket, melyek között a legszelidebbek közé tartoztak ezek: a vendég lovainak farkait tőbül levágatni; újdonatúj hintóját oly apróra faragtatni, mint a forgács; a házat felgyújtani, mikor legjobban mulatnak alatta; fényes délben, mikor legtöbb nép jár a városban, oly costumben járni végig a sétányon, a milyet csak az uszóiskolában szokás viselni; orthodox zsidókkal szalonnát etetni, s más efféle genialis dolgok, melyek egy időben nagyon mulatságos elménczségeknek tartattak.

Az úri vendégek megérkezvén, a barna zenészek háromszoros tust fuvának, azzal az előljáró esküdtek kimérték a pályatért, a czél végéhez odaállíták Varju uramat a vörös zászlóval, túlnan pedig a lovas legényeket, sorshúzás által határozott sorban, úgy, hogy az úri nézők az egész futtatást a legkényelmesebben láthassák hintaikról.

A pályatér ezer lépésnyi volt.

Jancsi úr már inteni akart aranygombú botjával, hogy süssék el a taraczkokat, a harmadik lövés leendvén jel a verseny kezdésére, a midőn túlnan a pusztáról nagy vágtatva lát közeledni egy lovas legényt, ki nagyokat kondítva karikásával, rohan a pályázók felé, s nem sokára a két esküdt elé érve, megáll, s megbillentve kalapját, elmondja röviden, hogy ő is szerencsét próbálni jött a pünkösdi királyságért.

— Ki vagyok, mi vagyok? soha se kérdezzék; ha legyőznek, úgy is odább megyek, ha én győzök, úgy is itt maradok! Ez volt válasza az esküdtek kérdésére.

Senki nem ismeré a legényt. Szép, barnapiros arczú, huszonhat éves fiú volt, kicsiny, pörge bajuszszal, mely betyárosan fölfelé volt csapva, ömlő haja göndör karikába szedve, fekete, villogó szemei, s merész kifejezésű szája, termete alacsony, de izmos és ügyes, viselete népies, de a kényességig tiszta, fehér lobogó ingén keresve sem lehetne találni egy pecsétet, s kalapját a hosszú árvaleányhajjal úgy tudja viselni, mint akármi gavallér.

Akárhol vette azt a paripát, a melyen ül, de gyönyörű állat: nyugtalan erdélyi telivér, hosszú, földig érő sörénynyel és farkkal, egy perczig sem tud nyugton maradni, egyre tánczol és ágaskodik.

Oda állítják őt is sorsot húzni s azután elvegyül a többi lovas között.

Míg ott alkudozott, az úri lócsiszárok szemügyre vették a lovat, a lovasra nem sok gondjuk volt, de a paripa figyelmet gerjesztett.

Végre megtörtént a jeladás, az első taraczkdurranásra elkezdtek hánykódni a paripák, a második lövésnél elcsendesültek, füleiket hegyezve figyelmesen, csak egy-két tapasztalatlanabb paripa toporzékolt még apróra. Ekkor a harmadik pukkanás is elhangzott s azon perczben megindult az egész sor a pályasíkon.

Öt-hat mindjárt eleinte kivált a többi közül, ezek a legszelesebb lovasok, kik az elején sarkantyúzzák lovaikat s utóbb elmaradnak, köztük van a legújabban érkezett legény is.

A pünkösdi király a középtájon lovagol még, csipőre tett kézzel s meg sem mozdítja korbácsát.

Midőn háromszáz lépésnyire haladtak, akkor azután egyszerre sarkantyúba kapja a lovát s kieresztve karikását, egyet rikolt és három szökéssel kinn van a többiek csoportjából.

Ekkor kezdődik a lárma, az ostorcsattogás, valamennyi lovas lova nyakára fekszik, a kalapok hullnak, a menték repülnek, a pálya közepén mindenki azt hiszi, hogy ő leend a nyertes; egy paripa elbukott lovagostul a porban, a többi előre nyargal.

A hintókról szépen lehet látni, mint vágtat előre a többi között a pünkösdi király, fejéről a hosszú virágfűzér repülve vonul utána. Egyenkint elhagyja azokat, a kik eléje vágtattak, s valahányat elhagy, egyet pattant az ostorával, rákiáltva hetykén:

— Szorítsd öcsém!

A pályatér negyedik részében már világosan elhagyta valamennyit, csak egy van még előtte, az idegen legény.

Márton neki rugaszkodik ennek is, az ő lova hosszabb, de amazé gyors, mint a szellő. Már csak kétszáz lépés az élet. A fiatal legény visszanéz versenytársára, önbizakodó mosolylyal, az urak onnan a hintókról kiabálják: ne hagyd magad! mely kiáltás mind a két versenyzőt illetheti, Jancsi úr felállva nézi az érdekes versenyt.

— No most mindjárt elibe vág! Nem biz a. Ez is sarkantyút adott a lovának. Egyet pattant, s repül mint a fergeteg; milliom adta, milyen ló, s hogy ül rajta az a suhancz!... No Marczi, most mindjárt vége a pünkösdi királyságnak! Már csak száz lépés az élet... Vége van! nem birja többet elérni.

Úgy is lett, az idegen legény egy egész másodperczczel hamarább ért a czélhoz, mint Márton s ott a zászló előtt megállt. Márton azonban, a mint odaugratott, hirtelen kikapta Varju uram kezéből a zászlót s diadalmasan kiálta a legényre:

— Ne is gondold öcsém, hogy te győztél, mert az a parancsolat, hogy a ki hamarább elkapja a zászlót, azé a pünkösdi királyság, már az pedig az én kezemben van.

— Úgy? szólt a legény nyugodt szívvel. Nem tudtam. No majd a másodszori futásnál ügyelni fogok rá.

— Ugyan úgy-e? monda Márton. Tán biz azt gondolod, hogy majd akkor is magam elé eresztelek? Nem éred azt hajasan. Most is csak annak köszönd, hogy a lovam megijedt a lobogós üngödtől s félreugrott, különben ott hagytalak volna, a hol szent Pál az oláhokat. No de csak gyere másodszor, majd megtanítlak rá, hogy ki a legény a gáton?

Ez alatt a többi versenyzők is beérkeztek, kiket Márton százféle okokkal sietett felvilágosítani, hogy miért tudott az idegen legény hamarább odaérni, mint ő? utoljára még az is kisült, hogy nem is ért oda hamarább, csupán csak

hogy egy paraszt hajszállal volt előbbre a lovának a feje, mint az övé.

Az idegen legény hagyta őt beszélni békével s csendesen, jó kedvvel léptetett vissza a kiindulási vonalra.

E nyugalom, ez önbizakodó engedékenység teljesen megnyerék számára a közönség rokonszenvét a garázda Márton ellenében, s az úri sereg között élénk fogadások kezdtek szövődni, még pedig tizet egyre, hogy az idegen lesz mind a három futásban a győztes.

A taraczkokat újra megtöltötték, a legények ismét sorba álltak, a harmadik lövésre megindult a versenyző csapat. Most már egyszerre ugratott ki mind a két versenyhős a többiek sorából. A pálya közepén már mind elhagyták egy öllel a hozzájok közelebb jövőket, s szorosan egymás mellé férkőzve vágtattak a zászló felé.

Egész a pálya végeig egyik sem bírta megelőzni a másikat. Midőn már csak alig ötven lépésnyire voltak, hirtelen nagyot durrantott ostorával az idegen, mire a megriadt paripa három nekidühödt szökést téve, egy egész fejjel előzte meg Márton lovát, s ez a különbség egész a pályaczélig változatlanul megmaradt közöttük, bár a pünkösdi király korbácsnyéllel verte is tajtékzó paripáját.

Az idegen legény elébb ott volt a zászlónál, s ezúttal úgy kikapta azt Varju uram kezéből, hogy maga Varju uram is leesett a lóról.

Márton magánkívül dühében vágott ostorával az előle elragadott zászlóhoz, s lyukat hasított annak piros lebernyegén. Hasztalan düh. Az esküdtek odajövének, s a mérgében reszkető pünkösdi király fejéről levevék a virágkoronát s feltették a győztes fejére.

— Nem kell az a kalap, kiálta rekedten a legyőzött lovas, midőn kalapjával kinálták. Visszanyerem én még azt a koszorút újra.

— Pihenést kell nekik engedni, kiáltának a hintókról.

— Nem szükség, felelt Márton daczosan, én nem ya-

gyok fáradt, sem a lovam, mi futunk, ha belehalunk is. Ugy-e Ráró?

A paripa, mintha értené, hogy mit beszélnek hozzá, kapált lábaival, s fejét szügyébe hányta. Az esküdtek visszavezették a fiatalságot a vonalra.

Sokan átlátva, hogy e két lovassal nincs mit versenyezni, kiálltak a sorból, s a nézők közé vegyültek, úgy, hogy a két versenyhős alig hatodmagával maradt a síkon.

Annál érdekesebb lőn a verseny, mert a tömeg nem vonta félre a figyelmet.

Mielőtt harmadszor is hozzá fogtak volna a versenyhez, az idegen legény leszállt a lováról s a temető árkából egy hajlós fűzfavesszőt metszve, arról lehántá a leveleket s karikását nyakába vetve, így ült föl ismét lovára.

Még eddig egyszer sem ütötte meg a paripáját.

Most, a mint meghallotta a nemes állat a vékony fűzfavessző éles fütyölését, elkezdett ágaskodni. Két lábra állt és zabláját harapta dühödten, köröskörül tánczolva két hátulsó lábán. A legényt félteni kezdték, nem attól, hogy lova leveti, mert arról szó sem volt, hanem hogy elkésik vele, már a második lövés is eldördült, a többi mind hosszúra eresztė a kantárt s felkészülve várt, az ő lova még egyre ágaskodott, s lábaival kapálta a földet.

A mint a harmadik lövést tették, az idegen lovag egyszerre rávágott a fűzfavesszővel a lovára s odavetė a kantárszárat.

Mint a vihar száguldott előre a megcsapott ló, szilajon, bőszülten nyargalta be a tért, a hogy csak akkor tud futni a paripa, ha valamitől megrettent, s magával ragadja veszendő lovagját. Senki, senki sem ért még csak közel is hozzá, maga Márton több ölnyi távolságra maradt el mögötte már a pálya felén, a népség bámult a lovag vakmerőségén, vagy paripája dühén, a midőn hirtelen a sebes roham közepette lebontakozik a legény fejéről a hosszú virágfűzéres korona s lehull a földre. Az utána rohanók patkói mind összegázolták.

Ő maga észre sem vevé koszorúja elestét, míg a czélhoz nem ért, hol már előre vissza kellett tartania minden erejével bőszült paripáját. A czélt elérte, de a koronát elveszté.

— Igy nem lehet pünkösdi király, mondának többen. Minek vesztette el a koronát?

De hát ki lesz akkor? A koronát senki sem vette észre a földön, beletapodták a porba.

— Ez nem igazság! kiáltozott a nagy rész, míg többen új futtatást indítványoztak.

— Én mindenre kész vagyok, mondá az idegen legény.

— Megállj öcsém, szólt rekedt, eltompult hangon Márton, ki reszketett a dühtől, váljék el hát köztünk, hogy melyikünk a derekabb legény? Itt a síkon te jártál elébb, megvallom: jobb lovad van, ehez a bolond is ért, csak gyors lova legyen; de gyere, mutasd meg: ember vagy-e ott is, a hol meg is kell állni? Látod, itt sok szép népség van együtt s ennyi nép számára nem hoztak többet két tuloknál. Ez kevés lesz. Gyere velem, ha legény vagy, hozzunk még egy harmadikat. Nem kell messze mennünk, itt a nádas közepén van egy kivert bika, a ki már két hét óta rontja a vidéket, embereket öl meg, gulyákat kerget szét, kalangyákat dúl fel, az utazó szekereket felforgatja az útban, s bekergeti a városba a mezőről a munkásokat, a város valamennyi bérese, gulyása nem birta egyesült erővel elfogni, menjünk mi rá ketten s a melyikünk ide hajtja, legyen az a pünkösdi király.

— Itt a kezem, szólt versenytársa tenyerébe csapva az idegen legény, minden hosszas gondolkozás nélkül.

A kik hallották a köztük tett fogadást, kezdtek tágulni mellőlök, hisz ezek veszett emberek, a kik az ünneplő nép közé akarják hajtani a szilaj bikát!

— Nem kell félni, monda Márton, mire ide hajtjuk, úgy megszelidül az, mint a bárány, vagy mi is ott maradunk.

Hirtelen, mint a futó tűz terjedt el a vakmerő fogadás híre. A népség félénkebb része iparkodott elárkolt helyek

mögé jutni, a bátrabb legények lóra kaptak, utánok menendők, hogy meglássák a merénylet sikerét; az urak is mind paripáikat hozatták elő, még Jancsi úr is neki hajtatott parasztszekerével. Tán azt hitte, hogy ő iránta még a szilaj állat is tartozik respectussal viseltetni?

Alig félórányira a várostól kezdődik az a rengeteg mocsár, mely innen azután lenyúlik egész Püspök-Ladányig és fel Nádudvarig és Tisza-Füredig: abban bizony ellakhatik nemcsak a szilaj bika, de még a hyppopotamus is.

Egyfelől gazdag búzavetések terülnek, másfelől gazdag sötét-zöld sás mutatja a vonalt, a meddig a víz szokott járni, csak egy keskeny gát választja el a rétet és kaszállót az ingoványtól.

A legelőkön elszórva tanyázó gulyák pásztoraitól csekély fáradsággal meg lehetett tudni, merre jár most a kivert bika a mocsárban.

Jelenleg épen a a füzes sziget bokrai közé vette magát, oda látták becsörtetni s egész éjjel ott morgott, bőgött, csak nappal hallgatott el.

Tudnunk kell mindenek előtt, hogy miféle charakterbeli állat egy kivert bika?

Mikor egy gulyához két bika kerül, vagy pedig egy ifjabb borjuból felnövekszik, télen át csak el vannak csendesen, legfeljebb, ha összetalálkoznak is, nagy morogva összevetik homlokaikat, s úgy elforognak egymás körül, s ha a bojtár közükbe hajítja botját, szétszaladnak; de a mint a tavasz kinyílik s a fűszeresebb virágok merészebbé tesznek minden fűevő állatot, midőn a vér forrni kezd, mindkettő magasan kezdi hordani szarvát, már messziről bömbölnek, ha egymást meglátják s a gulyásoknak ugyan ügyelni kell, hogy ne találkozhassanak. Ha azután egy meleg nyári napon, mikor a pásztorok gubáik alatt alusznak, megkeríti egymást a két ellenséges főnök, eldöntő viadal kezdődik közöttük, mely rendesen az egyik elestével, vagy futásával végződik. Ilyenkor már hiába iparkodnak őket a pásztorok szétválasztani, a neki bőszült állat nem lát és

nem érez, minden erejét megfeszíti, hogy ellenét letörje. Gyakran órákig eltart a viadal egy szérűnyi téren, melyen úgy felkapálják a füvet, mintha szántva volna. A melyik azután végtére hanyatlani kezd, érzi, hogy társa erősebb, iszonyú bömbölés közt elkezd futni a gulya közül, belevadul a pusztába, véres nyelvvel, véres szemekkel kóborol keresztül-kasul mezőkön, vetéseken, gyakran visszatér oda, a hol meggyaláztatott, de a gulyához nem vegyül többé s jaj minden élő állatnak, a mit előtalál; azt, a mily messziről meglátta, elkezdi üldözni, van rá eset, hogy a fára felfutott utast napokig előrizte a fa alatt, míg oda vetődő csikósok el nem terelték onnan, sőt újabb időkben a Szolnok felé járó vaskocsit is megtámadta egy ily bőszült állat, a szemközt jövő gőzmozdonyra rohanva előre tartott szarvaival, s az összeütközésnél agyonzúzatott.

A gulyások utasítása szerint könnyű volt rátalálni a bika tanyájára, a magas nád között két külön út volt kivehető, melyeket maga előtt gázolt; a két legény egymástól különválva, a két külön úton indult el a bőszült vadat keresni. A nézőbe jött lovasok ez alatt a magas gátra vonultak fel, honnan a füzest egészen be lehetett látni.

Alig haladt Márton mintegy száz lépésnyire a sás között, midőn meghallá a bika mormogását. Egy perczig gondolkozott, ha ne kiáltson-e a más úton járó legénynek? de utóbb győzött benne a büszkeség: egyedül küzdhetni le az állatot s kibontva dróttal fonott végű karikását, karjára öltve az összeszedett pányvát, merészen neki indult egyedül azon helynek, honnan a dörmögést hallotta jönni.

Ott feküdt a termetes vad a sás közepén, térdig beleásta magát a mocsárba, köröskörül nagy területben legázolva maga körül a tért, bőszültségből vagy elővigyázatból.

A mint meghallá a közeledő csörtetését, felnyújtá fejét, egyik szarva korábbi tülekedésben meghajolva, előre állt, a másik hegyesen fölfelé. Kormos fekete homloka tele volt tüskés ragadó vizi bojtorjánynyal, orrán egy nagy hasítás be nem hegedt sebe látszék.

Meglátva a közeledő lovast, rögtön két első lábára emelkedett, s hosszú, ismételt vad bőgést hallata.

Márton ki akarta csalni a síkra az állatot, hol könnyebben bánhatott vele, mint itt ez ismeretlen süppedékben, s mintegy kihívó jelül nagyot pattantott karikás ostorával.

E bosszantó hangra dühödten szökött fel helyéből a szilaj állat, s a lovag felé rohant.

Ez rögtön megfordítá paripáját s futott ki az ingoványból, maga után csalva a bőszült bikát.

A mint kiért a vadállat a mezőre, s körültekintve meglátta a gáton álló sokaságot, mintha sejtené, hogy mit akarnak vele, egyszerre megfordult, s morogva, bosszúsan lefeküdt az ingovány szélében.

Márton erre ismét visszafordult reá, s ostorával pattantott felé.

A bika elbődült rá, de meg sem moczczant helyéből, sőt inkább az orrát is beledugta a sásba, s azután kongathatott tőle eleget a csikós, nem is felelt rá, csak a farkával csapkodott a légbe.

Mártont bosszantá e makacsság, s közelebb léptetve a szilaj bikához, rávágott egyet karikás ostorával. A horgos aczélsodrony, mely az ostor végébe volt fonva, egész csíkot hasított fel a vad állat bőrén; de az meg sem mozdult. Egy második vágás a nyakát érte, hegyes pattanással csípve ki egy folt bőrt: a bika csak nyögött, de fel nem állt, s fejét úgy eldugta a sás közé, hogy a pányvát nem lehetett belevetni.

Most már a vadász kezdett dühbe jönni, egyre vágta, ütötte a magát megbikacsoló vadat, a nélkül, hogy azt megbirná indítani; már többen a lovasok közül oda kezdettek hozzá seregleni, kiket boszantott a bika gyávasága, s lármájokkal igyekeztek azt felriasztani.

Ekkor egy ostorcsapás hirtelen a szemét találta a bikának. Villámgyorsan ugrott az egyszerre talpra, fejét megrázva, ádáz dühvel rohant a lovagra, s mielőtt annak ideje lett volna előle menekülhetni, oldalt kapta és iszonyú lö-

késsel föltaszítá a porba lovastul, keresztül gázolva rajta. A többiek rémülten futottak szerte. A legázolt paripa vergődve iparkodott ismét talpra állni; hasztalan! a fenevad szarva keresztül járta vékonyát, a nemes állat nem fog többé versenyt futni a mezőn, véresen hull ismét vissza, maga alá szorítva lovagját, ki lábával a kengyelbe keveredve, nem bir alóla kiszabadulni.

A felzaklatott vad irtóztató bömböléssel állt meg a síkon, lábait megvetve a földön, kivágott szeméből csorgott alá fekete szügyén a vér. Nem üldözé a futókat, hanem ismét visszafordult s meglátva a földön fetrengő lovat és lovagot, bakkecskeszerű szökéssel kezdett feléje rohanni, szarvával itt-amott felhányva a földet.

Isten legyen irgalmas kegyelmes a szegény legénynek.

Végre sikerült Mártonnak lova alól kiszabadulhatni. A mint a bika meglátta, hogy ellenfele talpra állt, veszett dühvel nyargalt reá egyenesen. Egyetlen rémkiáltás tölté be a levegőt, többen elfordíták arczaikat, most mindjárt vége lesz!

Ebben a pillanatban, a mint alig egy szökésnyire volt már áldozatához a vad, hirtelen megállt és nyakát hátra kapta. Egy ügyesen vetett pányva hurkolása szorította azt össze, melynek vége az idegen lovag kezében volt, ki most törtetett elő a sás közől. Meghallva a hajszolás zaját, sietett arrafelé, s épen jókor érkezék. Egy percz mulva versenytársa össze lett volna tiporva.

A meglepett fenevad a fojtó hurkot nyakán érezve, hirtelen új ellenének fordult; de már akkor ez is megfordította a kantár szárát, s a pányvakötelet vállára kapva, elkezdett futtatni a síkon keresztül.

Ez volt a futtatás! A nehéz vadállat versenyt száguldott a leggyorsabb paripával, a kötél megfeszült nyakán, hanyatt homlok rohant előre egyenes irányban, nem látott már semmit, futni fog, míg meg nem szakad bele.

A legény egyenesen a versenytér felé nyargalt vele, s egyszerre félre ugratott előle lovával; a bika elfutott mel-

lette, s ekkor a lovas maradt hátul, a vad futott elől. Azt sem vette már észre.

A lovag ekkor elővoná karikás ostorát s elkezdte vágni hátulról a bikát, az mindig sebesebben rohant, a lódobogás, ostorpattogatás, a nép ujjongatása elvevék eszméletét, csak futott, orrán, száján megeredt a vér, egész teste tajtéktól habzott, nyelve kicsüggött szájából, végre a versenytérre ért, az összegyült népség ordító tömege közé, erős lábai megcsuklottak alatta, de nem birta már magát megtartani, egy árokban elbotlott s messze előre rohanva, orrával túrta a földet, azután végig nyúlt a pázsiton és megszünt élni.

A népség ujjongva, vivátozva kisérte végig az utczákon az új pünkösdi királyt, kinek e közben minden tanácsbeli és a főbiró háza előtt meg kellett állapodni, s ott egy pohár bort kiinni annak egészségére, mely szokás azt bizonyítja, hogy a pünkösdi királynak nemcsak jó futónak, hanem jó ivónak is kellett lenni; mely tulajdonság még szükségesebbé vált azon körülmény által, hogy mind ezeket elvégezve, utoljára Kárpáthi János úr kastélyába kellett mind az esküdtekkel egyetemben betérnie.

Fentartjuk magunknak az alkalmat e kastélyról s annak saját vigalmairól annak idejében beszélhetni, s hogy történetünk egyik újabb szerepvivőjének tért nyithassunk, magát a többiekkel egyenlő érdeküvé nőhetni ki, ezuttal a mellékes tárgyakról csak futólag fogunk emlékezni. Különben is a következő vigalom nem tartozik azon érdekesebb látványok közé, miket a Kárpáthi-kastély egy-egy János fővétele napján szokott mutatni, a midőn összesereglik a gazdag nábob névnapjára a vidék nemessége és czigánysága s a midőn szinészek ütik fel a szin alatt ponyvaberkeiket, poéták jönnek versenyezni őrült dythirambokkal, s hirhedett szónokok mondanak kacskaringós toasztokat, a midőn tüzijátékok lövetnek el, s csűrök égnek le, s az égés lángjai közt ott húzzák a barna zenészek tánczra kerekítő nótáikat, s az urak tánczolnak paraszt menyecskékkel.

Mind ezek helyett most csak az örök pohár vad mulatságát fogjuk látni, mely abból áll, hogy egy nagy üres teremben körbe ülnek az eredeti ficzkók egy nagy gömbölyű asztal körül; az egész teremben semmi összetörhető bútor nincsen, csupán kicsiny, kartalan, gömbölyű székek lábak nélkül, melyeket nem lehet megfogni s egymás fejéhez vagdalni. Ekkor kézbe adatik egy gömbölyű talpatlan pohár, melyet nem lehet letenni az asztalra, hanem a mint a hajdú, ki minden ember háta mögött áll, tele töltötte, ki kell inni menten és a szomszédnak átadni, ilyenformán szüntelen körüljár a pohár, s valahányszor egy vendég kiiszsza, a többinek ezt a nótát kell dalolni:

Valahányszor az oláh mondja: «szinyetátye» stb.

Az eredménye e jeles mulatságnak az szokott lenni, hogy majd egyike, majd másika a vendégeknek kidűl a sorból, azt azután a hajdúk felfogják s lefektetik a fal mellé egy gyékényre; ott alhatik másnap délig, a többi iszik tovább. E kétségtelenül igen kedélyes mulatság mind addig tart, a míg csak egy ember marad utoljára az asztalnál, a ki rendesen Kutyfalvi Bandi szokott lenni.

A feltett borból előre meg lehet mindig jósolni, milyen kimenetele lesz az esti mulatságnak? a mint azt a borok különböző szelleme hozza magával.

Mikor neszmélyire jár az örök pohár, akkor a közönség lármás, beszédes lesz, egyik pajkos anecdota a másikat éri s kaczagnak rajta eleget; a kik kidűlnek, alusznak csendesen horkolva, s ki utól marad, sorba csókolja jó kedvében az őt vezető hajdúkat.

De mikor villányira megy a verseny, akkor már a tizedik fordulónál hajba kapott a közönség, mérges, haragos mindenki, törököt akar ölni s egymást nézi annak, a földön heverők ordítanak és nyögnek, az utolsó hős birkózásnak ered a házi úr fogdmegeivel, s úgy kell lekötözni az ágyba.

Egyszer valami külföldi bort próbáltak ilyképen, akkor meg az egész társaság azt képzelte, hogy szélvészektől há-

nyatott hajón van, s hogy megkönnyebbítse a hajót, kihányt az ablakon minden széket és asztalt, a földön fekvők tengeri betegségről orditoztak, s Kutyfalvi Bandi mind ki akarta őket is hányatni a tengerbe.

Hogy azonban kettős czél legyen összekötve, míg a pohár egyet fordul, kivált népes társaság közt, unalomüzés végett előveszik a kártyákat. — Csak kicsiben fognak játszani, mondják, egy huszasba. Egy óra mulva aztán már ezerek állnak egy lapon, s nem egy bölcs, előrelátó férfiu jár úgy, hogy felteszi magában, miszerint nem iszsza le magát s kicsinyben fog játszani s eldül tele fővel és üres erszénynyel.

Mint a magyarázatból látjuk, e szellemdús mulatság nem sok változatosságot igér, s arra, hogy az ember gyönyörűségét találhassa abban, mint hány a poéta czigánykereket közkivánatra, s hogy mond viszont verseket a czigány, minő dictiókat tart a helybeli kántor, s hogy énekli el viszont a délesti dicséretet a komolyképű Horhi Miska? szükségképen oly állapotban kellene lennünk, mint ők, már pedig olyankor olvasni nem szoktunk.

A mint az esküdtek felvezették Jancsi úrhoz az új pünkösdi királyt, a nagy úr meghagyá, hogy mindenki takarodjék a szobából, csak ők maradjanak egymással egyedül.

Jancsi úr lábait egy nagy kád vízben tartva s egy pár keserű mandulát rágogatva, ült karszékében. Mindez arravaló volt, hogy a ma esteli ivásnál jó előkészülettel lehessen.

— Kinek hínak, öcsém? kérdé a pünkösdi királytól.

— Kis Mihálynak, szolgálatjára, nagyságos uram.

— No te Kis Miska, te derék fiu vagy. Te nekem megtetszettél. Már most te esztendeig pünkösdi király fogsz lenni, ugy-e? Hát mit mívelsz ez alatt az esztendő alatt?

A legény felpödörte pörge bajszát, s felnézett a plafondra.

— Magam sem tudom én. Annyit tudok, hogy nagyobb úr leszek, mint eddig.

— Hátha esztendő mulva levetnek?

— Akkor megint visszamegyek csikósnak Nádudvarra, a honnan jöttem.

— Nincs sem apád, sem anyád?

— Egy szikra sincs nekem. Soha sem láttam egyiket is.

— Hát megállj te, Miska. Mit szólnál hozzá, ha én téged még nagyobb úrrá tennélek, mint a mekkorának képzeled magadat, beültetnélek ide az úri compánia közé, adnék pénzt, a mennyi kell, hogy igyál és kártyázzál velök, mint nemes Kis Mihály úr, nádudvari földesúr.

— Én nem bánom; de nem tudom ám én, hogyan kell magamat viselnem, hogy úrnak nézzenek.

— Légy mentül nagyobb betyár, annál nagyobb úrnak fognak tartani, csak a szemérmeteség az, a miről a parasztra rá lehet ismerni.

— Ha csak ez kell, én kész vagyok rá.

— Mindenüve eljársz velem, iszol, kártyázol, garázdálkodol, verekedel, megvered a férfit s elcsábítod a leányt, a ki hagyja magát. Egy esztendő mulva aztán vége a pünkösdi királyságnak, leveted az úri gúnyát, s beállva hozzám hajdúk hadnagyának, fölveszed a piros mentét, s szolgálod azokat az urakat, a kikkel együtt ittál és kártyáztál egész esztendeig, s segíted hintóba ülni a kisaszonyokat, kik együtt farsangoltak veled. Én ezt igen jó tréfának találom, nem tudom, te is annak találod-e? hogy fognak káromkodni az úrfiak, s pironkodni a dámák, ha megtudják, hogy ki voltál.

A legény egy kicsinyt gondolkozott, azután megbicczenté fejét:

— Nem bánom.

Jancsi úr megnézé az óráját:

— Most háromnegyed négyre. Rá emlékezzél. Mához esztendőre háromnegyed négyre kitelik az uraságod és nemességed, addig oly úr vagy mint a többi, minden hónapra kapsz tőlem elprédálni való pénzt ezer forintot, az első ezer itt van a bugyilárisban. Most eredj, a hajdúim majd felöltöztetnek, ha készen léssz, gyere le az ivó-

terembe. Goromba légy a cselédekkel, különben észreveszik, hogy paraszt vagy, s az urakat csak a kölyök neveiken szólítsd, per Miska, Bandi, Laczi, Friczi, Lenczi. Engem úgyis tudod, hogy Jancsinak hínak.

Félóra alatt fel volt Miska öltöztetve urnak.

Az ivóteremben már ekkor nála nélkül is vigan voltak, mert itt az a szokás, hogy mindenkit szívesen látnak, de senkire sem várnak. A háziúr bemutatta az érkezőt vendégeinek, mint nemes Kis Mihály nádudvari földesurat, ki, mint «eredeti ficzkó», csikósnak öltözve jött a pünkösdi királyságért versenyezni s ott oly derekasan viselte magát.

Ezt mindenki eredeti tréfának találta. Látszik a személyéből is, hogy úr és nem paraszt! Minden mozdulata, a hogy székre leül, a hogy lekönyököl az asztalra, a hogy a kalapját a szegletbe vágja, azok a betyáros tempók, világosan mutatják, hogy a jobb körökben növekedett; holmi valódi betyár fel sem merné itt ütni a fejét, míg ez az egész világgal csak úgy komázva bánik. Most már mindenki emlékezett rá, hogy a legelső látásnál felismerte benne az urat, sőt némelyek még azt is bizonyosan tudták, hogy itt-ott a főispáni ebédeken, a statutiókon találkoztak vele. Miska természetesen szintén mindazokra jól emlékezett, s egy percz alatt pajtásságot ivott az egész társasággal s oly ismerős lett velök, mintha mindig köztük lett volna, s szinte maga is elcsodálkozott rajta, hogy milyen könnyű az úri magaviseletet elsajátítani.

Az örök pohár e közben elkezdte vándorpályáját.

Miska új, eddigelé nem ismert bordalt kezdett el, a társaság azonnal felkapta azt és sokkal szebbnek találta az eddiginél.

Kalotai Friczi nagy érzékenységében odarohant hozzá s összeölelgette.

— El ne lopd valamimet a nagy ölelgetésben, hej! monda neki Miska, mely mondás, minthogy nagyon helyén volt Friczi irányában, az egész társaság által hatal-

mas elménczségül fogadtatott, ámbár eredetileg nem volt egyéb csárdai impromptunál.

Egy óra alatt tökéletes hőse lett Miska az úri társaságnak, ivásban senki sem haladta túl, a poharat mindig körömpróbáig hajtotta fel, elkezdtek kártyázni, ő mindjárt telemarokkal rakta a pénzt, nyert egyremásra, mint a bomlott óra s még csak egy arczvonással sem mutatott rajta legkisebb örömet is, oly hidegvérrel nyúlt a pénzhez, mintha otthon zsákkal állana nála, s még kölcsön is adott Kalotai Friczinek, a mi világos megvetése a pénznek, mert az sohasem szokta visszafizetni.

A többség feje már lógott a borversenyben, mindenki túl volt azon a határon, a hol a bor jó kedve végződik s kezdődik a mámor, mikor már az ember nem érzi a bor izét, csak a szédelgő ingert, mely csábítja a még többet ivásra. Kutyfalvi Bandi ilyenkor szokta elővenni régi tudományát, mely abból állott, hogy feltartott nyakkal egy egész pohár bort ki tudott inni, a nélkül, hogy egyet nyelne a közben, vagy hogy műkifejezést használjunk: a nélkül, hogy egyet kortyantana. Ehez, mint tudva van, igen jó öblös és gyakorlott torok kivántatik, s Bandin kívül alig volt még egy-kettő a társaságban, a ki azt utána tudta csinálni.

— Ez mind semmi, szólt Kis Miska, legkisebb erőtetés nélkül teljesítve a feladatot; de csináljátok meg azt, a mit én: próbáljon valaki, úgy miként én, dalolva kiüríteni egy poharat, a nélkül, hogy a dalolást félbeszakasztaná.

Ez akkoriban még új tudomány volt és igen nehéz, miután kivitelére nemcsak az szükséges, hogy a bornak a torkon keresztül patakzása alatt a gégefő, az ádámalmacsutája, meg ne mozduljon, hanem még e felett az is, hogy ugyanakkor félbeszakítatlan hangot kell adni.

E mutatványt közbámulatra remek ügyességgel teljesíté Kis Miska s átadá a poharat, hogy csinálja utána más.

Természetesen mind bele buktak. Minden pohár bor egy-egy újabb kudarcznak lett okozója, az ivók egymáson

nevettek, mert az éneket mindegyik kénytelen volt félbeszakasztani az ivás alatt.

Kis Miska még egyszer megmutatta, hogy hogyan kell?

— Ide azt a poharat! kiálta végre Bandi, s hozzáfogott ő is a kisérlethez; egy darabig csak ment is az ének, de akkor a czigány-útra talált szaladni egy csepp ital, s egyszerre visszacsapódva az elfojtott lélekzet, mint a tengerből felmerülő czethal, vagy mint a szökőkutakra faragott tengeri isten lövellte szét egyszerre, fejének minden nyilásán a torkán akadt italt.

E jelenetet óvatosabb körülirással nem birjuk részletezni.

Igen jó mulatságnak tartják ezt s szoktak vele dicsekedni.

Az egész asztal felugrált, a társaság majd megpukkadt a kaczagás miatt, míg Bandi fuldoklott a köhögéstől, ha egyszer-egyszer csendesült tüdejének rohama, ököllel mutatva Miskára és kiáltva: megöllek! megöllek! S midőn el tudott végre csendesülni, felgyűré ingujjait vastag, húsos karjain, rekedten ordítva:

— Készülj, mert megöllek. Megölöm az egész compániát!

E szóra kiki menekült az ajtók felé; ismerték már a szokását, jó volt ilyenkor előle futni vagy lefeküdni, mert a medvék természetével birt, hogy a földönfekvőt nem bántotta. A hajdúk hirtelen kezdték kifelé czepelni Jancsi urat is. A ki kevesebbé tudott lábaival parancsolni, meghúzta magát az asztal alatt.

Csak Kis Miska nem mozdult meg a helyéből.

Kutyfalvi nagy brutális erejű ember volt, három vékás zsákot a fogaival keresztülhajított a fején, a tallért ketté tudta harapni, s lefogta egyes egyedül a szilaj lovat, mely tulajdonságok oly tekintélyt szerzének számára, miszerint igen nagy foka az ittasságnak volt arra szükséges, hogy ismerősei közül valaki kiössön vele, s az ily merénylet rendesen azzal végződött, hogy az éktelen Brontes könnyebb testalkatú ellenfelét tökéletesen kimángorolta.

Jaj te neked Kis Miska! sóhajta minden lélek, a ki látta, hogy ő egyesegyedül teszi ki magát e gygás dühének, ki fel volt bőszülve a rosszul sikerült bornyelési kisérlet miatt s feldöntve az előtte álló székeket, kinyújtott karokkal rohant reá, hogy egyszeribe szétmorzsolja.

De a csikósból váltott gavallér szokva volt már az ilyen viadalokhoz, s a mint ellenfele közel jutott hozzá, hirtelen karjai alá ugrott s megmutatta ő is, hogy mi a csikóstempó?

Egy kézzel megragadni az ellenfél nyakravalóját, s egyet csavarintani rajta, hogy a lélekzete elálljon, ugyanakkor gáncsot vetni neki lábbal s a másik kézzel keresztülvetni a térdén. Ez a csikós-tempó, mely a legóriásabb erejű verekedők ellenében is rendesen sikerül, csak az ember ne resteljen egy pár ütleget kiállani a fejére, mire nézve gyakorta szoktak a csikósok födetlen fővel járni a napon, hogy koponyájok megvastagodjék, úgy hogy a fokos se törje be.

Az ajtókból visszatekintő czimborák csak egy nagy zuhanást hallottak, a mint Kutyfalvi Bandi roppant termetével megüté a földet, s látták, mint terül el a nagy erejű ember mozdulatlan, rátérdelő ellenfele alatt, s engedi magát tarkótól talpig végigveretni, a hogy ő szokott tenni mással, a hogy ő verte meg nem egyszer egyik-másik czimboráját poharazás közben. Ah, jól esik ő kelmének! Minden ember örült rajta, hogy rájárt a rúd, s midőn végre Kis Miska elereszté a nyakravalóját s ott hagyta a földön végignyúlva, csaknem tenyerökre vevék a sok évi sérelem megbosszulóját, s ezután egész reggelig az ő egészségére ittak.

Kutyfalvi pedig, kit a cselédek e kis tréfa után kivittek a teremből s szépen ágyba fektettek, délig aludván, azt álmodta, hogy egy magas hegytetőről egy mély kőbányába hengerült le, s a kiálló köveken össze-vissza zúzta minden porczikáját, s fölébredvén, nagyon csodálkozott rajta, hogy álma hatását még most is érezi.

E naptól fogva Kis Miska kedvencze lett Jancsi úrnak, s a környékbeli minden hímcompániának.

Hogy ez utóbb kiejtett szónak okát adjam, el kell mondanom, hogy az alföldön, és különösen a Bánságban, van egy neme a férfi-separatismusnak, mely nem elégszik be azzal, hogy a nők befolyását minden nyilvános téren nélkülözze, hanem ezt még társadalmi életébe, vigalmaiba is átviszi. Hol nők vannak jelen, ott ők nem tudnak mulatni, vagy rajta vannak, hogy minél előbb elszöktessék őket a társaságból; az ilyen compániák tagjai többnyire azon fajta emberek, kikre magán perczeikben sem vár nyájasabb, szelidebb lények boldogító közelléte, kik a parasztszolgálón s a városi olcsó szépségeken kívül minden egyéb női ismeretséget kerülnek: ha nősök, feleségeikkel úgy bánnak mint szolgálóikkal, és a szolgálóikkal mint feleségeikkel. Az ilyen társulatok a legjobb terjesztői minden barbarismusnak s betyár-seminariumok úri emberek számára. Ha poéta volnék, nevezhetném az ilyen hím-társaságokat erdőknek virág nélkül, és nem volna igazam, mert hiszen borvirág, mákvirág ott virágzik szépen.

Az 1825-diki országgyűlés némi szakadást idézett elő ez erőteljes társulatokban; kit egy, kit más hivatás kiragadott a baráti körből, s bár a rokon lelkek egymást Pozsonyban is megtalálják, mégis az akkori időknek volt már valami szokatlan fordulata, a mely más ágakat oltott az elvadult kedélyek galagonya-tüskéibe: kezdtek politikáról beszélni. Még ez is elég vad mulatság, de legalább mozgásba hozza nemcsak a torkot és tüdőt, hanem az észt és szivet is, eszébe juttatja az embernek, hogy vannak érdekek, melyek a borozó asztalon túlterjednek; az a föld, melyet beszántunk, learatunk, melyet zálogba adunk, elvesztegetünk, nemcsak dominiumnak, hanem egyuttal hazának is neveztetik, s ennek a hazának követelései vannak irányunkban, melyek, a mióta kamatjaikat nem fizetjük, iszonyú összegre kezdenek terjedni.

Szóval: a vadpohár helyét felválták a zöld-asztalok, a

hím-társulatok helyett clubbok fogadták ismerőseinket, s nem egy elvadult kedély ismert e téren nemesebb hivatásaira.

A Kárpáthi-család legidősebb tagját is Pozsonyba idézte a nemzeti alkotmányos foglalkozás; megvált, bármi nehezen esék, bohóczaitól, kutyáitól, czimboráitól, hajdúitól és parasztleányaitól. Csak Miskától nem birt megválni. Őt elvitte magával Pozsonyba. Lehet azonban, hogy ezt csak mulatságból tevé, miszerint a pseudonemessel ott még több főurat hozzon barátságba; ki tudja, még tán egy grófkisasszony is beleszerethet a fiuba, s milyen jó tréfa lesz akkor a vőlegényt skárlát monturban bemutatni, mint hajdút, ki a bakra szokott felugrani, mikor az uraság a hintóban ül.

Kis Miska azonban a pozsonyi elegans társaságokban nyilt, vidám kedélye, s csinos, férfias alakjának ajánló levele mellett mindenütt kedvezően fogadtatott.

A művelt köröknek saját szótára van, a durvaságot híják szelességnek, a rossz kifejezéseket eredetiségnek, a hevességet férfiasságnak és a figyelmetlenséget komolyságnak; ilyenformán Miska egy sereg szép tulajdonsághoz jutott, a nélkül, hogy egyéb változott volna rajta, mint hogy mente helyett attilát vett fel. Született úr volt. Mindenki bámulta, nem ugyan az eszét, mert azzal keveset bajlódott, hanem férfias előnyeit, piros arczát, karcsú termetét, villogó szemeit, fekete bajuszát, a mi mind többet ér minden tudománynál, s ha felült a lovára, és ha egy szót sem szólt is, különb ember volt száz tudósnál, ki íróasztalánál görbe hátúvá tudományozza magát, s bárha a közjogi és alkotmányos viták alatt szeretett is bölcsen hallgatni, de viszont tudott beszélni ott, hol ismét a haza atyjai hallgattak többet: a hölgyek körül s nem egy érzékeny kalandróli monda volt már közforgalomban egyik vagy másik delnőről, ki némi kitüntetésben részesíté a deli kalandort, kiről ugyan senki sem tudta, hogy jószágai hol fekszenek? hanem azt lehetett tapasztalni, hogy pénze mindig van elég.

Jancsi úr csak titkon nevetett magában, mert piros pünkösd napja már közeledék, s Kis Miskával a fiatal főurak nagyrésze — pertu volt már s itt-ott lehetett hallani, mint kérdezősködnek gondos édes mamák a derék ifju körülményei felől, kik nem látták kedvetlenül annak leányaik körüli megjelenését, sőt titok fejében megsúgák meghittebb barátnéiknak a kitüntetéseket, melyek okot engedének azt gyanítani, hogy a derék ifju komolyabb czélokat táplál magában.

Az ilyen titkok nagyon hamar el szoktak terjedni s az öreg Kárpáthinak furcsa rohamai kezdődtek: gyakran a legkomolyabb társaságokban elkezdett fenhangon hahotázni; ilyenkor az jutott eszébe, hogy néhány nap mulva ez az ünnepelt gavallér az ő hajdúja fog lenni; néha az ágyban felült kaczagni, sőt egy izben plena sessione, mikor legtöbb úri nép volt a karzaton, s épen a jegyzőkönyvet olvasták fel, a főúr észrevevé, hogy a karzaton ülő delnők lorgnetjei mint keresik a körülcsoportosult fiatalság között Miska deli alakját, e felett oly fékezhetlen kaczajban tört ki, hogy actiót kapott miatta; a miért rögtön le is fizette a birságiumát, még pedig egyuttal megduplázva, miután semmiképen sem birta magát visszatartóztatni a nevetés további folytatásától.

Végre elkövetkezék a legmulatságosabb nap. Itt volt piros pünkösd napja.

Kárpáthi nagy, költséges ozsonnát rendezett a dunántúli ligetben, melyre mindazokat meghívta, a kik Miskával valami ismeretségben voltak.

Milyen derék mulatság lesz, az annyiszor diadalmas hőst mint inast mutatni be a társaság előtt. Jancsi úr nem adta volna e tréfát egy uradalomért.

Épen három negyedet ütött négyre.

Úgy volt kicsinálva, hogy már ekkor a pünkösdi király ott várakozzék az előszobában s Jancsi úrhoz csak akkor bocsáttassék be.

— Hát ez micsoda új módi! kiálta Miska a mint be-

eresztették s levágta magát egy karszékbe; mióta várakoztatják a becsületes embert tíz perczig az előszobában?

Jancsi úr szájában pipa volt, melyet épen akkor tömött meg dohánynyal.

— Te fiam Miska, szólt nagy ravaszsággal, kelj fel csak onnan a székről, s gyújtsd meg a pipámat.

— Ott a fidibus mellette, gyújtson rá maga; eléri.

Jancsi úr rámeresztette a szemeit.

A fiu bizonyosan maga is elfelejtette, hogy mi nap van ma? Annál érdekesebb lesz, ha még ő maga is meglepetik általa.

— Hát szerelmetes öcsém, tudod-e, hogy ma van piros pünkösd napja?

— Tudja a pap, meg a kalendáriomcsináló; hát mi gondom nekem arra?

— Ej ej, gondolj csak rá, hogy háromnegyed négyre megszünt a te pünkösdi királyságod.

— Hát aztán? kérdé Miska, legkisebb megütközés nélkül, attilája antik opálgombjait csiszolva selyemkendőjével.

— Hát aztán! kiálta Jancsi, ki kezdett dühbe jönni. Hát aztán e percztől fogva nem vagy többé úr!

— Hát mi vagyok?

— Mi vagy? paraszt vagy, betyár vagy, gézengúz, jöttment sehonnai pimasz vagy, a ki kezet csókolhat nekem, ha hajdúmnak megfogadom, hogy éhen, vagy az akasztófán ne veszszen.

— Ah dehogy! felelt Kis Miska szépen felpödörve bajuszát. Én nemes Kis Mihály vagyok, Almásfalva birtokosa, melyet tegnapelőtt vettem Almásfalvi Kázmér tömegéből örök áron százhúszezer forinton, még pedig birói végrehajtás útján, tehát a legbiztosabb jogczímen.

Jancsi úr csodájában majd hanyatt esett.

— Százhúszezer forinton! Hát hol és mikor találtál te ennyi pénzt?

— Tisztességes úton, szólt Kis Miska mosolyogva, egy

esteli ülés alatt több nemes czimboráimmal való játszás közben. Még többet is nyertem, hanem azt egy pompás kastélyra szántam, melyet jószágomon fogok építtetni, hol a nyáron át lakom.

Jancsi úr előtt tökéletesen megfoghatóvá lett a dolog; a pozsonyi országgyűléseken sokkal nagyobb összegeket is volt szokás nyerni és veszteni.

Csak egyet nem értett még az esetből.

— Hogy vehettél te nemesi jószágot? hiszen nem vagy nemes ember.

— Az is nagyon egyszerű. A midőn két hétig a minap távol voltam, az alatt egy dunántúli megyében időztem; ott kihirdettetém, hogy egy elszakadt tagja a nemes Kiss-családnak itt maradt rokonait keresi, azért ha vannak e vármegyében nemes Kissek, a kik emlékeznek Szabolcsba vándorolt rokonaikra, s nemesi leveleik birtokában azokat is kivánják részesíteni, alulirtnál ezer forint átvétele végett sziveskedjenek magokat jelenteni. Egy hét alatt ötvenkilencz Kiss-familia emlékezett vissza szabolcsi rokonaira s hozta hozzám különféle nemesi leveleit; nekem nem volt egyéb dolgom, mint kiválasztani, a melyiknek legkülönb czímere volt, azzal összecsókolóztunk, megcsináltuk a genealogiát, én kifizettem az ezer forintot, ők atyafivá fogadtak, a diplomát kihirdették a vármegyén és most én is nemes ember vagyok: itt a czímer a gyűrűmön.

Jancsi úrnak ez a tréfa még a saját magáénál is jobban tetszett; a helyett, hogy haragudott volna, összecsókolá a ravasz kalandort, ki túljárt mindenki eszén s míg játékot véltek űzhetni vele, addig ő játszotta ki az egész világot, komolyan elfoglalva a csak tréfából neki szánt szerepet.

IX. EZERNYOLCZSZÁZHUSZONÖT.

Ilyenek voltak a magyar társadalmi viszonyok e század első negyedében...

Sokan legnagyobb uraink közül még akkor nem ismerék azon hazát, melyben napi járó földeknek voltak birtokosai; idegen, tán soha nem hallott volt előttük a nyelv, melyen őseik beszéltek; idegen helyekre pazarlák gazdagságukat, szellemtelen majmolásra lelkeik erejét, bekergették a kerek világot sivár gyönyörök hajhászatában s megfoszták magukat a legnagyobb gyönyörtől, mely ebben áll: használni tudni.

Kiknek azon dicsőség juthatott volna osztályrészül, hogy milliók áldó magasztalásában örökítsék neveiket, örömüket találták benne, ha a bolondok és henyék által emelt hiúság szinpadán egy napig tartó bohóczhősök diadalát ünnepelhették. Ők nagyon drágán vásárlák meg az európai műveltséget: a honszeretet árán és még akkor is kérdés marad, ha vajjon a rouerie finomságai, a saloni ügyesség, a clubbok rendszabályainak, s a code du duelnek ismerete lényeges alkatrészei-e az európai műveltségnek?

Más, bár kisebb része főurainknak itthon maradt a hazában, s az által vélte az ősi szokásokat, az ép eredeti magyar vért megőrizhetni, ha szellemétől minden magasabb műveltséget megtagadott; ez valódi betyár-propaganda volt, kik szűrben, gubában állítottak be a tánczvigalmakba, végigmuzsikáltatták magukat az utczán, hétről-hétre jártak egyik háztól a másikhoz farsangolni, tyúkverőre, kárlátóra, a tudóst tarták bolondnak, a könyvet életrövidítő eszköznek, a munkát paraszt-kötelességnek s éltek abban a boldog öntudatban, hogy ők nemcsak az igaz életbölcseség feltalálói, hanem egyuttal jó hazafiak is, mert hiszen még csak nem is ismerik az idegen dolgait.

E két irány között oszlott meg a köznemesség tömege is. Jobb házainknál vagy számüzve volt a nemzeti szel-

lem; a családfő nejével és gyermekeivel idegen nyelven beszélt, csak közönségesebb cselédjeikkel szólottak magyarul; fiak, leányok oly növeldékben képeztettek, miknek tanrendszerében legkisebb helyet sem foglalt semmi, a mi nemzetünkre, s nemzetünk nyelvére emlékeztetne; valamely nyilvános mulatságban bármely jobb családból való kisasszonyt hazai nyelven szólítni meg, vagy tánczra fölkérni, a legvilágosabb sottise lett volna, miért bizonyos lehetett a tánczra felkérő, hogy boszúsan visszautasíttatik, mert ezt a nyelvet csak a szolgálók irányában volt szokás gyakorolni, és ez a legtörzsökösebb magyar kisvárosokban is ily rendben volt; vagy pedig más szélsőségben vad, szemetszúró modor uralkodott a nemesi körökben, a nemzeti érzület iparkodott mindenben ellentéte lenni amannak, fiak, leányok nem tanultak semmit, a leányoknak úgy sem kell tanulni, mert hisz az asszony akkor legjobb, ha semmit sem tud; a fiak csak abban az esetben vetették magukat a tudományok után, ha már annyira elszaporodtak, hogy az ősi ugarokon nem volt mindnyájok számára elegendő nyúl, a mit kergessenek; akkor aztán egyik vagy másik megtanult diákul és lett prókátor, a corpus jurison túl nem kellett neki semmit tudni.

Nép? Az nem létezett sehol. Mikor robot ideje volt, akkor néha találkoztunk vele, meg az úri széken, hanem akkor nem volt szokás őket népnek nevezni.

Ez a szó «munka» ismeretlen volt nálunk.

Mit dolgozott volna a magyar nemes ember?

Kereskedő, mesterember többnyire a német polgárságból telt ki.

Földmívelőnek elég jó volt a paraszt, a gazdálkodás kevés mesterséggel járt.

Tudományokra mi szüksége volt? Használhatta valamire? legfölebb aranyeret kaphatott a sok ülés miatt, s ha csak professor nem akart lenni, ismereteinek semmi hasznát sem vehette.

Nyelvét mívelte volna? Elég szomorú példa volt előtte

éhenholt poéták és vándor komédiások siralmas sorsában, kiket vad fátum, vagy iskolából való kicsapatás e tüskés pályára üldözött.

Alig tünt ki egy-két kiváló szellem az alvó nemzedék közül, ámde mégis e néhány elég volt arra, hogy gyanítni engedje, hogy e kavics homokja közt arany terem, csak mívelni kell.

Voltak magaslelkű delnőink, kik anyjokká fogadták az elárvult nemzeti ügyet, egy Ürményi Anna országbiróné neve Magyarországon, egy Telekinéé, Bornemiszánéé, Bánfynéé Erdélyben örök emlékkel birandnak, mint utolsó csillagai az éjszakának és első csillagai a hajnalnak.

Főuraink nevei közűl is ott találandunk többeket a műveltség és haladás küzdterén, kik a hazai indolentia s a külföldieskedés visszhatása ellenében csodabizalommal léptek elő, tért foglalandók a műveltség országában a magyar nemzetnek és Magyarországon a műveltségnek. Ellenség volt és irtatlan erdő előttük, utánuk!

E derekak között tisztelve említünk mindörökké egy Festetich Györgyöt, a magyar Helicon megalapítóját, s ennek méltó sógorát, gróf Széchenyi Ferenczet, a nemzeti muzeum teremtőjét, egy Rádayt, egy Telekit, egy Mailáthot, egy Podmaniczkyt, egy Dessewffyt, kik első zászlóemelői voltak egy szellemi mozgalomnak, mely akkor kezdetett meg, midőn széltére azt hitték a magyar népről, hogy ez csak a kardforgatáshoz ért, sőt voltak, a kik már ezt sem hitték róla.

Előtünedeztek a közelgő kikelet dalnokai: Berzsenyi, Kázinczy, a két Kisfaludy, Kölcsey, Vörösmarty és Bajza, még akkor mind ifju szellemek, — annak már huszonnyolcz esztendeje.*

Kezdtek támadni hirlapok, miknek olvasása a mai kor szülötteire nézve nagyon tanulságos.

Derék, komoly művészek álltak csapatokba, hirdetendők

* 1853: a regény keltének éve.

művészetet és hazai nyelvet s megczáfolák az előitéletet, mely ez osztályt terhelni szokta. Erdély megelőzte a magyarhoniak buzgalmát, s ez évben elkészült díszes nemzeti szinpadát Kolozsvártt oly ünnepélylyel nyitá meg, mely annak magas tekintélyt volt képes kölcsönözni; húsz férfi és hölgy Erdély legelőbbkelő családjaiból, mind komoly, nagyrabecsült jellemek, vállalkozának a legelső műnek előadására, melylyel ez új temploma a nemzeti műveltségnek fölszenteltetett. Ily helyzetek közt nyilt meg az ezernyolczszázhuszonötödik év, mely új korszakot kezde meg nemzetünk életében.

Új élet, új vérforgás minden erében a közéletnek, álomból ébredő emberek, kik maguk sem akarják hinni, hogy aludtak, s tovább alvók, kik most is azt álmodják, hogy minden alszik.

Nem szólok azon év politikai eredményeiről, országgyűlési tusáiról; sem elég eszesnek, sem elég botornak nem tartom magamat arra, hogy most (1853!) e tárgyról irni tudjak. Vannak tárgyak, mikről bölcs ember sokat beszélhet, de vannak ismét esetek, mikben a bölcseség nem használatos.

Hanem ez év eredményei meglátszottak a közéletben is, a Pozsonyban tartott országgyűlés nemcsak a közigazgatást szaporítá új, üdvös törvényekkel, hanem a társas életet is új, érdekes alakokkal.

Ez alakok nagy része előttünk már nem ismeretlen.

Ha néhány hóval az országgyűlés megnyitása után érkezünk, igen érdekes csoportozatokat fogunk találni. A pártok már megalakulvák s a rokonszenvek, a conferentiák és clubbok útján leszivárogtak a közéletbe.

Ismerős alakjaink nagyobb része kitünő szerepet foglal el vagy itt, vagy amott.

Méltó, hogy legelső helyen említtessék közülök István gróf, kinek ifju lángeszét, annyi agg bölcseséggel párosulva, a hazafiak legkomolyabb része bámulja, ki oly magasan, oly tisztán áll nyilvános jellemében, hogy barátai

nem bátrak őt szeretni, ellenségei nem bátrak gyűlölni, de tiszteli őt mind a kettő.

Miklós nem jár többé karonfogva vele; őt hevesebb szenvedély meredekebb útakon ragadja: körüle sereglik a hővérű fiatalság, a vérmesebb hazafiak, kiknek közelebb van fejökhöz a szívök, mint másoknak, őt kezdi a közvélemény több agg celebritás sorában bálványozni, kik részint túlélték emlékeiket, részint siettek azt elfeledtetni az utókorral.

Mint egykor megjövendölé, a mit a poéták cantilénái ki nem vihettek: távollevő főuraink hazajöttét, azt megszerezték a regalisok. Az országgyűlés haza idézett mindenkit, a kiben csak egy csepp büszkeség volt. Minden félreértés kikerülése végett kijelentem, hogy nem nemzeti büszkeséget értek. Ez csak magánbüszkeségre volt értve.

És ha egy tíz órai vegyes ülés előtt megállanánk az országház ajtajában, szívünk repesne örömében, látva e derék, délczeg, daliás hazafiakat, kik egymás után érkeznek pompás fogataikon, kócsagos kalpagokkal, prémes, zsinóros ősmagyar mentékben, kaczagányokban; turqouissal kirakott kardok markolatát szorítva, gyönyörű pörge bajuszokkal, vagy körül meghagyott tuhutumi szakállal és megismernők bennök egyenkint majd a mi párisi ismerősünket Kárpáthi Bélát, Fennimoret, Liviust és a többi ősmagyar főurakat, s ezen szívünk örömét alig korlátolná egyéb, mint annak tudata, hogy ez ősmagyar főurak nagyrésze, midőn e három szót kell a teremben elmondania: «én az indítvány ellen (vagy mellett) szavazok», alig bir megküzdeni az akadályokkal, hosszabb beszédet pedig csak latinul tud elmondani.

De alig ismernők meg Kárpáthi Jánost, a magyar nábobot, e pompás, drágakövektől ragyogó öltözetben, melyben ő nehéz termetével a legtermészetesebb következetességgel képviseli a tunya maradás elvét, örökös czéltáblája lévén az ifju ellenzék gúnynyilainak, melyek közül egy sem élesebb, egy sincs oly maró méregbe mártva,

mint unokaöcscseé, kinek ha semmi egyéb oka nem lett volna Magyarhonba visszajönni, csak azért visszatért volna, hogy nagybátyját a nyilt viták terén üldözhesse.'

Nem vonzá őt a magyar országgyűlésre annyira azon gondolat, hogy ott a legnagyobb fényben ragyoghat, magát közbeszéd, hír, dicsőség tárgyává teheti, s az ország előkelő urainak, kik ide minden határból összegyülekeztek, nejei és leányai ellen hódító hadjáratot kezdhet, mint azon eszme, hogy nagybátyjával mindennap találkozhatik oly helyen, hol az előle meg nem szökhetik, hol őt vérig szúrhatja és azt e bántás ellen senki sem védelmezheti.

Ha bátyja az ellenzékhez tartozott volna, úgy ő conservativ leendett, így megfordítva esett ki a viszony s Béla oly dühös ellenzéki volt, hogy társai kétkedni kezdtek benne.

Még egy régi ismerőnk nevével fogunk találkozni gyakrabban, — nem ugyan a heves vitákról tudósító országgyűlési naplók hasábjain, s a divateseményekről tudósító bécsi lapokban, de igen minden szabadelvű haladási mozgalom terén, minden jótékony czélú aláirási íven, nemzeti intézetek alapítói névsorában, s e név Szentirmay Rudolfé, melyet minden emberbaráti, vagy magasabb eszméket előmozdító vállalatnál még egy másik név is szokott kisérni s ez — Szentirmay-Eszéki Flóra.

Tehát mindnyájan hazakerültünk.

Eredménydús idők kezdetét érjük, ezt érzi minden ember.

Nagy eszmék, messze terjedő reformok merülnek fel a nyilvánosság terén, a kávéházakban falják a hirlapokat, estélyeken, lakomákon egyebekről is beszélnek, mint vadászatról és divatkelmékről, a hölgyek kezdik a színeket válogatni öltözékeikhez, a közvélemény sújt és emel, hol valakit kegyencze, vagy üldözöttévé fogadott. Nappal a közönség oly kiváncsisággal és kedvvel jár az országgyűlési karzatokra, mint a szinházba, s este a haza atyjai a szinházba nagyobb kedvvel, mint az országgyűlésbe.

Ma épen a főrendi táblának van nyilt ülése, a karzatok

rendkívül megteltek mindennemű és osztályú hallgatósággal, mert már előttevaló nap híre futamodott, hogy ma heves vitatkozások fognak történni; a legkedveltebb szónokok tartanak beszédet, s lesz éljenzaj és piszegés.

Fontos kérdés van napirenden, melynek hovadülésétől függ egyik és másik párt diadala vagy vesztesége. A figyelem mind alant mind fent fel van fokozva, s a megelőző jegyzőkönyvek felolvasását oly országos csend fogadja, hogy a gyorsírók tollának serczegését meg lehet hallani. Fölkel azonban egy hosszadalmasságáról és kifejezései laposságáról félelmetesen ismert szónok s bele fog egy hosszú latin előadásba, melynek bonyolult exordiuma rémletes távolságban engedi gyanítni a befejezést.

A közönség azon részét, a mely e nyelvet nem érti untatni kezdi az egyhangú mulatság, a figyelmezők pedig épen boszankodnak. A fiatal jurátushad már-már türelmetenül kezd kardjával zörögni; némely felötlőbb mondatnál a táblánál ülő ellenzék szájasabb tagjai nem késnek közbekiáltani: óh, óh! — Hol a kifejezések kissé tűrhetlenebbekké válnak, valaki felkiált: «halljuk!» utána száz és azután ezer meg ezer kiáltás hangzik: «halljuk!» úgy hogy épen semmit sem lehet hallani.

A beszélő szónokot mind ez nem zavarja meg, ő a legnagyobb zsivaj közt folytatja beszédét, a nélkül, hogy csak félre is tekintene, — míg végre magától elcsendesedik a zaj.

Beszéde roppant ingerültséget idéz elő a táblánál. Többen a hevesebb vérű főurak közül fölkelnek az asztaltól, túlnan ülő társaikkal értekezni, a hol három-négy egyértelmű tag van együtt, azok összedugják fejeiket s heves tagjártatás közt suttognak, a hallgatóság találgatja: vajjon mit beszélnek ott most?

Az egyik karzaton, melyet vegyesen foglalt el nő és férfi-hallgatóság, egy csoport jurátus áll fekete attiladolmányokban, feszes magyar nadrágban, kik közül az egyik most már régen itt van Pozsonyban, a többiek hihetőleg csak

érkeztek, mert szörnyen bámulnak mindenen, s egyre kérdezgetik amazt: ki az, a ki most a székéről fölkelt? ki az, a ki ott tollát a kalamárisba mártja? Hát az ott, a ki háttal van fordulva? Hol ül ez, hol ül amaz? ki a liberalis, s ki nem az? s több efféle. Ez pedig természetesen mindezen kérdésekre kielégítő feleleteket tud adni, mert az országgyűlés megnyitása óta Pozsonyban lakik, a personálisnál van praxison, s valamennyi celebritással személyesen ismerős, azt is tudja, melyik kávéházba szokott az egyik, melyikbe a másik pártbeli járni? s társai előtt ennélfogva némi reputatióban tud állani.

— Nézzétek, az ottan Kárpáthi Béla, mutatja a többieknek, az ám a derék ember, nincs olyan liberalis fiu az egész mágnási táblánál! El lehet képzelni : mikor az édes unokabátyja ellen feltámad, a midőn az a conservativ párthoz tartozik. Mernék én Gergely urambátyám ellen szólani? pedig az csak szolgabiró. Ez, barátim, nagy jellem, dicső férfi; még magyarul is tud; oly folyvást elbeszél, hogy akármelyikünk megérti.

A vad gyerekek nem győztek eléggé csodálkozni.

— Nézzétek csak, hogy nem tetszik neki, a mit a szónok beszél, most tollat vesz kezébe; dicső! milyen pompásan mártja a kalamárisba. Bizonyosan jegyzéket tesz rá, vagy valamit indítványoz. Ahán, most kézről-kézre adja. — Mindenkinek tetszik, helybenhagyják, okos ember ám ez!

Az ifjabb Kárpáthi ez alatt azzal mulatta magát, hogy nagybátyával szemközt ülvén, arról egy furcsa torzképet rajzolt; a jámbor urat mint türelmes kost állítva elő, mely urbarialis actákon kérődzik. Ez azon irat, melyet szomszédjaival közöl, s melyet a juratusok valami fontos indítványnak néznek.

— Nézzétek csak, most ketten is fölkeltek, hogy odamenjenek hozzá. Azokat is mind ismerem. Azt csodálom, hogy minek beszél velök, hiszen mind a ketten ellenpártiak. Ahán, bizonyosan capacitálja őket. Nézd, mint mutatja

nekik nagy büszkén, hogy ő meg fog nekik felelni. — Elhiszem azt; azok kételkedni akarnak. Hiszen csak kerüljön beszédre a dolog, kettő is kevés lesz a kis ujjára....

.... No hát fogadjunk, hogy itt lesz, szólt Kárpáthi a két ifju főúrhoz, a kik e perczben székére hajolva beszéltek hozzá.

— Én nem hiszem, míg nem látom, monda Livius, egy nyulánk, sasorrú ifju. Ez rendkívül szigorúan nevelt leány.

— Ejh, a leány mind egyforma. Mindeniknek van szíve, csak kulcsot kell találni hozzá.

— Ott még zártörőkkel sem boldogulsz. A leányt egy kegyes, szüntelen imádkozó nagynéne, s egy pokróczgoromba, harapós nagybátya őrzi, a kik soha el nem maradnak a sarkából.

— Pah! a kegyes nagynénét elbolondítjuk, a goromba nagybátyát pedig elriasztjuk, s a Hesperidák kertje a miénk.

— Mondom, hogy hozzáférhetetlen, nem bocsátják semmi nyilvános helyre, soha sem jár sem szinházba, sem sétányra, sem sehová, a hol sok ember szokott összegyűlni, kivéve egy helyet és az a templom, ott is az orgona mellett szokott ülni és a ritualékban együtt énekelni.

— Mind régen tudom én azt. Nekem is mondták, hogy a leány csupán csak templomi énekekben szokott feltünni. Elég. Ebből az a tanulság, hogy tehát szereti magát hallatni és bir művészi hajlamokkal. Ebbe lehet mindenféle gyümölcsöt oltani. Azt tudjátok, hogy ezer darab aranyban fogadtam Fennimoreal, hogy egy év mulva a leány nálam fog lakni.

— Csaknem hihetlennek látszik, ha meggondolom, hogy Fennimore törekvései e leány körül milyen siralmas véget értek.

— Hogyan, hogyan? Mi történt vele? Kérdezősködék egy harmadik, ki most érkezezett ide. Abellino kész volt rögtön magyarázatokkal szolgálni.

— Hát a jó fiu szerelmes ajánlatokat küldött levelek-

ben a leánynak, ki mindazokat nagynénje kezébe szolgáltatta. Ez a ravasz, imádkozó boszorkány Fanny nevében légyottra rendelé Fennimoret a házmelletti kertbe; ez megjelenik a hátulsó, nyitva hagyott ajtón a kitűzött órában, egy ideig vár türelmesen a köszmétebokrok között, majd hogy senki sem érkezik, kezdi észrevenni, hogy rászedték. Azzal menni akar, s ime az ajtót, melyen bejött, zárva találja. Gondolkozik, hogy mit csináljon? zörgetni veszedelmes volt, az udvarban Boltay uramnak nyolcz asztaloslegénye tartózkodik; ha zajt csinál, úgy megfournirozzák, hogy a tulajdon bőrére nem ismer; köröskörül áthághatlan kőfal. Nem volt más választás, mint kényelembe helyezni magát a virágágyak között, s ott maradni reggelig, mikor a kertész ki fogja nyitni az ajtót. Képzelhetni, milyen feladat ez Fennimorera nézve, kinek ha ágylepedője egy ránczot vet, nem bir elaludni, s le nem fekszik soha, míg ezerféle vízben meg nem mosdott. Ehhez járult még az a kegyetlenség is, hogy éjfél tájon az eső megeredt s úgy szakadt reggelig, mintha cseberből öntenék, az egész kertben pedig sehol egy hajlék, egy üvegház, még csak egy spárgatakaró sem találtatott, mely alá valaki elrejthesse magát, s ez a mulatság tartott reggeli hat óráig, csak ekkor szabadult ki Fennimore a zuhany-fürdőből. Nanking inexpressible volt rajta, selyemgallérú frakk és castor-kalap. Képzelhetitek, hogy nézett ki? Valahány ismerősével találkozott hazáig, mindnek azt mondta, hogy most jön a Dunából, a honnan egy vizbefúlni akaró fiut szabadított ki.

— Ezért volt hát oly kedve Fanny erényeire fogadni.

— Természetes. Ha nyer, igaza is lesz, meg ezer aranya; ha veszt, az az elégtétele, hogy a hölgy megbukott, bárha nem is ő általa. — Bizonyossá tehetem, hogy veszteni fog. Fanny egy év mulva tökéletesen az lesz, a mi a nénjei.

— S mi úton vélsz czélhoz juthatni?

— Azt nem beszélem ki előre, elég azt tudnotok, hogy annyira haladtam, miszerint ma a leány meg fog jelenni a

karzaton: itt mindjárt az ötödik oszlopnál, pontban tizenegy órakor, ott a hol az a sok jurátus áll ....

Ilyen tanulságos beszélgetés folyt azon jeles csoportozat között, melynek bámulásában a mi jurátusaink kifogyhatatlanok voltak, mialatt a többi honatyák kemény szavakat váltottak egy, a hon életébe vágó kérdés fölött.

— Nézzétek csak, szólt a juratusi notabilitás ujoncztársaihoz, most ő méltósága ide nézett reám. Engem jól ismer, sokszor beszélek vele, mikor principálisom circularékkal küld hozzá. Azért nézett ide bizonyosan, hogy figyelmeztessen bennünket, hogy nemsokára beszélni fog. Majd éljenezzünk neki. Csak jó nagyokat kiáltsatok.

E perczben hölgyruha-suhogás hallatszott a fiatalok háta mögött, néhányan, kiknek idejök volt hátratekinteni, egy csinosan öltözött polgárleányt vehettek észre egy éltes, de nagyon czifra asszonyság kiséretében. A leányka alig lehetett több tizenhat évesnél, termete nyulánk és delien karcsú, arcza teljes és életszínű, mely e perczben szokatlanul égni látszik, ajkai remegnek, mint a ki fél; szemeivel az előtte állók vállain keresztül iparkodik az alant ülőkre tekinthetni, míg a czifra öltözetű asszonyság fülébe sugdos valamit, mire a leány gyakran kiváncsian fordul vissza, halkan kérdezve: «melyik?»

— Ott van ni! súgá Abellino társai csoportjához s odairányzá lorgnettjét. Épen most érkezett; ott azokon a jurátusokon túl. Most nem látszik attól a nagy hórihorgas kamasztól, a ki előtte áll. Most ismét előtünik; hogy el van pirulva, nagy fekete szemei félénken járnak körül; ne nézzetek nagyon oda, mert észreveszi, és elriad. Bárcsak az ördög elvinné előle azt a hosszú sihedert.

— Nini, szólt a juratus. Most rám mutatott, a többi méltóságos urak is ide néznek. Bizonyosan rólam beszél nekik. Engem nagyon szeret; a principálisom mindig dicsér előtte. Ejnye, de néz rám. Talán köszönni is kellene neki.

A fráter kezdte helyét nem találni; új meg új állásokat

vett föl, kardját ölébe kapta, majd meg rátámaszkodott, a bajuszát pödörgette, társaihoz fordult furcsa komolysággal, beszélgetni; egyszer szelid képet csinált, majd bölcsen mosolygott, a hogy szoktak fiatal emberek feszengeni, midőn észreveszik, hogy nagyon nézik őket.

Végre nem állhatta tovább a dicsőséget; ezek a felé fordított lorgnettek gyújtó üvegekként látszottak bőrét égetni. — Azt mondá társainak, hogy e perczben hirtelen szaladnia kell a principálisához, ha azalatt Kárpáthi beszélni talál, jól megjegyezzék, mit mondott, hogy ő neki elmondhassák. — És azzal megszökött.

Az eltünése által támadt hézagon keresztül egyszerre látható lett a szép polgárleány alakja, ki csak néhány perczig időzött ott és aztán kisérőjével együtt ismét eltávozott.

— Valóban ő volt az, mondák oda alant. Ez ördögség Bélától!

E perczben hangzottak el az ellenzék utolsó szónokának végszavai, a hallgatóság közbevegyült dörejétől kisérve.

— Mit? mi zaj ez? kérdék egymástól az egy csoportban beszélgető ifju honatyák. Miről volt szó?

Az elnök a további ingerlékeny viták kikerülése tekintetéből jónak látta szavazat alá bocsátani, hogy az alsóház végzése elfogadtassék-e vagy sem? A komoly státusférfiak arczán méltó aggodalom honolt, míg az igent vagy nemet kimondták; a mi ifju nemzedékünk mondta, a mi nyelvére akadt.

A mi jurátusainknak kevés fáradságukba került könyv nélkül megtanulni azt a beszédet, a mit Abellino tartott.

— Nos? Nos? kérdé a coryphæus hazaérkező társaitól, hát mit beszélt Kárpáthi? úgy-e dicső volt? Ugy-e fölséges volt?

— Hát azt mondta, hogy «én az alsóház indítványát elfogadom».

— Azt mondta? Milyen elmésség!

X. EGY CSALÁD ÁTKA.

Lakott ezen időkben Pozsonyban egy nevezetes család, ha ugyan a köznyelven forgás szomorú fatumát szabad nevezetességnek mondani.

Nevezzük őket Mayeréknek: ez a név olyan sok emberé, hogy senki sem veheti magára.

Az apa valami közpénztár kezelője volt és volt neki öt szép leánya.

A leányok mind igen szépek voltak, egyik eszményibb, gyönyörűbb alak, mint a másik.

Milyen istenáldás öt szép gyermek! Kettő a leányok közől már 1818-ban nagy volt; a redoutok ünnepelt szépségei, bálkirálynék! elegáns urak, még mágnások is örömest tánczoltak velök; nem is nevezték őket másként, mint a «szép Mayer-leányoknak».

Apa, anya, hogy örült e dicsőségnek. A szép leányokat szépségöket megillető módon nevelték; nem alacsony munka és házi foglalkozás között, hanem mint kikre nagyobb hivatás vár a polgári háztartás kötelességeinél: fényes, úri módon. A közönséges kötő iskolák helyett a legelső nevelőintézetekbe járatták őket, az egyik kitünően megtanult hímzeni, a másik csinosan énekelt, a többieknek is voltak nemes hajlamaik. Az apa olykor elgondolá: ebből híres művésznő lesz, amaz divatkereskedésből gazdagszik meg, valamennyit elveszik ezek a gazdag földesurak és bankárok, a kik szüntelen körülöttük tapossák a földet. Talán valahol, valami múlt századbeli románban olvashatott ilyen esetet.

Ily úri neveléshez úri jövedelem is kellett, pedig, mint tudjuk, egy közhivatalnok megszabott fizetése annak nem igen nevezhető. A háztartása sokkal többe került, mint a mennyit szabad volt kiadni; az apa jól látta ezt, törte is rajta a fejét, néha egész éjszakákon át, hogy hol, melyik

ágában a kiadásoknak lehetne megszorítást tenni, de sehol sem talált menekülést: a leányokat nem volt szabad, nem lehetett a világból visszavonni, nehogy szerencséjöket elrontsa, a nagyobbiknak épen akkor udvarolt valami földesúr, ki vele a tavalyi redouteokban ismerkedett meg; az talán el fogja majd venni, mert hiszen más egyéb kinézése nem lehet tisztességes, jó hírben álló ember leányával, s akkor egy pár ezer forinttal mibe kerül neki őt kisegíteni zavarából?

A földesurakkali ismeretség pedig sokba kerül, a nyilvános vigalmak, a pipere, a fény az elborzadásig sokat megemésztenek, a terített asztalnál látatlan alakban ott ülnek a szabók, vargák, piperészek, fodrászok, selyemkereskedők és virágárusok és segítik fogyasztani a családfő ebédjét.

E mellett az asszony is gondatlan volt, a milyenről azt mondja a magyar példabeszéd, hogy: tűz van a háznál, csakhogy a füstje nem látszik.

A legrosszabb gazdasszony volt, a milyet csak képzelni lehet. Maga semmihez sem értett, mindent cselédjeire hagyott; ha meg volt szorulva, fűnél-fánál adósságot csinált, s arra soha sem számolt, hogy azt vissza is kell fizetni, s gyakran tett olyan tréfát, hogy midőn nem volt több pénze, mint épen az utolsó napok konyhaköltsége, elment a virágárushoz és vett rajta egy ananászt.

Egy napon aztán az történt, hogy a felsőbb hatóságok hirtelen, mint szokás: előleges tudtul adás nélkül pénztárvizsgálatot rendeltek, s a Mayer által kezelt összegekben hatezer forintnyi hiány találtatott.

Ide vezetett az apai könnyelműség.

Mayert rögtön kitették hivatalából, s a mi vagyona volt, lefoglalták; szó volt róla, hogy be is csukják.

Két hétig nem beszéltek a városban egyébről, mint az ő bukásáról.

Élt azonban Mayernek egy öreg nénje Pozsonyban, egy világtól elvonult agg szűz, boldogabb időkben a család

nevetségeinek czáltáblája; ki egész nap nem tesz egyebet, mint imádkozik, templomba jár, a macskáját czirógatja, s ha magához hasonlókkal összejön, szólja, szapulja a fiatalabb népet, talán mert ő nem élvezheti azt, a mit azok; e mellett még tán uzsoráskodik is és senki iránt sincs olyan gyűlölettel, mint testvére családja iránt, kikre azért haragszik, hogy miért járnak czifrán, miért élnek jól, mit báloznak annyit, mikor ő el tud lenni egész télen át a kályha mellett, s tizenkét esztendeig viselhet egy ruhát, s hétről-hétre nem eszik egyebet köménymagos rántott levesnél, beleaprított zsemlyével. A leányok, ha meg akarják egymást nevettetni, csak azt kérdik: «nem megyünk el Teréz nénihez ebédre?»

Tehát ez a részint nevetséges, részint gonosz indulatú kisasszony, a mint meghallá öcscsének szomorú esetét, felszedé rögtön törvényes kamatokon künlevő pénzeit, sok nélkülözés-teljes év forintonkint félrerakott gyümölcsét, s bekötve azokat tarka zsebkendőjébe, elment fel a városházára és kifizetvén a pénztárban talált hiányt, addig meg nem nyugodott, míg valamennyi nagy urakat sorra nem járva, kérelemmel, siralommal ki nem vitte, hogy testvérét ne csukják be, s az ellene támasztott bűnvádi eljárást szüntessék meg.

Mayer megtudva nénjének e cselekedeteit, sietett őt felkeresni, sűrű könyhullatások között s számtalanszor csókolva kezeit, nem talált elegendő szavakat, hogy háladatosságát iránta kifejezhesse, sőt még leányait is rábirta, hogy elmenjenek hozzá kezét csókolni, mely eléggé mutatja a jó leányok önfeláldozását, hogy nem sajnálták rózsához és eperhez hasonlító ajkaikat az öreg, összetöpörödött kezekkel érintkezésbe hozni s nevetés nélkül néztek a vén kisasszony csinált sneklijére s régimódi öltözetére.

Mayer égre földre esküdött, hogy egész életének nem leend egyéb feladata, mint kedves nénje jótékonyságát meghálálhatni.

— Azt az által érheted el, szólt az éltes hölgy, ha családodnak tisztességes életmódot szerzesz. Én úgyszólván mindenemet odaadtam azért, hogy nevedet e nagy gyalázattól megőrizzem, mos te is vigyázz, hogy megóvd azt még nagyobb gyalázattól, mert van ám még nagyobb gyalázat is e földön a tömlöczbe jutásnál. Te értesz engem. Szerezz magadnak foglalkozást, szoktasd gyermekeidet munkához. Te magad ne szégyelj valami kereskedőhöz könyvvezetőnek beállani, ahoz értesz és legalább van mire támaszkodnod, leányaid elég nagyok már, hogy magukon segíthessenek. Az Isten őrizze meg őket attól, hogy mások segítsenek rajtok! — egyik megkeresheti a kenyerét mint divatárusnő, mert ért finom kézi munkához, másik elmehet nevelőnőnek valamely tisztességes úri házhoz, a többinek is majd mutat dolgot az Isten, és még bizonyosan mindnyájan boldogok fognak lenni.

A jámbor Mayer egészen megvigasztalódottan tért vissza nénjétől. Nem gondolkozott többé öngyilkolásról, hanem nagy hamar beavatá magát egy kereskedő-házhoz mint segéd, leányaival közlé üdvös élettervét, s azok nagy sírások között el is fogadták azt: Eliza egy varrónőnél nyert alkalmazást, Matild azonban sokkal kedvezőbbnek találta a nevelőnői pálya helyett a művészetire lépni s minthogy csinos hangja volt és tudott valamennyire énekelni, könnyű volt neki elhitetni atyjával, hogy rá a szinpadon fényes jövendő vár, ezen a pályán legkönnyebben és legdicsőbben szerezhető a gazdagság; jutott is eszébe egynehány nagy művésznő neve, kik épen így tönkrejutott családból eredtek, s épen így jutottak a szini pályára, s aztán gazdagon eltarták egyedül rájok támaszkodó szülőiket.

Mayer engedett leánya művészi hajlamának, s engedé őt hivatását követni. Előbb ugyan csak mint kardalnoknő szerződtetett, hanem hiszen a leghíresebb művésznők is így szokták kezdeni; ezt mondák Mayernek ahoz értő személyek, a mit azonban nem tanácslunk senkinek, hogy elhigyjen,

Ezt természetesen nem kötötték Teréz néni orrára, hanem azt hitették el vele, hogy Matild nevelőnő; hisz a tisztes kisasszony soha sem szokott szinházba járni, s ha véletlenül valaki megsugná neki, hogy Mayer leánya a szinháznál van, könnyű lesz neki azt mondani, hogy az más Mayer leánya, nem az ő testvéreé, hisz ilyen nevű szinésznő találtatik Wolf almanachjában legalább is háromszáz, s Teréz inkább hinni fog, mintsem tájékára is menjen ez általa kárhoztatott intézetnek, a valót megtudakolandó.

Így azt hivé Mayer, hogy már most egészen új életet fog kezdeni, a családban más rend fog beállani, mindenki teljesíti a maga kötelességét és boldogság fog a házba hullani ajtón, ablakon és kéményen.

Mayerné asszonynak hozzá kellett magát szoktatni a főzéshez, Mayer úrnak pedig a kozmás levesekhez; az egész család naphosszant dolgozott: Mayer reggeltől estig el volt foglalva a comptoirban, Mayerné a konyhában, a gyermekek varrtak, kötöttek, a nagyobbak kinn a háztul törték magukat a nagy munkában, egyik rettentő sok kalapot és főkötőt készített, másik alig győzte a sok szereptanulást, legalább ezt hitték egymásról. Pedig voltaképen az úr ezalatt a kávéházban időzött s ujságot olvasott, a mi legolcsóbb kávéházi fogyasztás, az asszonyság bízta a pesztonkára a fazekakat, s a szomszédasszonyokkal cserfelt, a gyermekek eldugott könyveket olvastak, vagy szembekötősdit játszottak; a divatárusnőnél elegans uracsok mulattaták a nagyobb leányt, a szinházi kardalnoknő fáradságos tanulmányairól pedig jobb lesz nem beszélni. Csak ebéd idején találkozott aztán a család egymással, s akkor mogorva, kedvetlen képpel ültek asztalhoz, a fiatalabbak czivakodva, irigykedve a sovány étkek felett, a nagyobbja czukros nyalánkságok által elrontott étvágygyal, mindenki hallgatag, unatkozó volt, mintha alig várná, hogy vége legyen együttlétöknek, s mehessen kiki ismét fáradságos dolga után.

Vannak olyan boldog emberek, a kik sohasem akarják azt hinni, a mi nekik nem tetszik; a kik el nem hiszik, hogy valaki haragszik rájok, ha csak a lábukra nem gázol; kik észre nem veszik, ha az utczán lenézik őket legjobb ismerőseik; kik rá nem jőnek semmi változásra, mely hozzájok legközelebb, családjok bensejében történik, hacsak valaki meg nem mondja nekik; s ellenkezőleg a féltés gyanakodó szellemével, valami álmos ördögnek engedik át lelkületöket, mely a legvilágosabb hibák számára is inkább mentségeket keres, mintsem megjavításukkal fáraszsza magát.

Ez kétségtelenül nagy kényelem és sokáig lehet mellette élni.

Mayerék nehány hónapig igen elvonúlt, mondhatni szomorú életet viseltek.

A természeti gondviselés azon embereknek, kik munkájok után kénytelenek élni, gyöngéd gondoskodásból valami jótékony össztönt is szokott nyujtani, hogy örömük, büszkeségök legyen az elkezdett munkához; mikor az egész család összejön, eldicsekszenek vele, ki mennyire haladt vállalatában? és az olyan jól esik!

Ez ösztön hiányzott Mayeréknél; az ő munkájokon a paradicsomi elűzetés átka fogott, senki sem dicsekedett haladásával, senki sem tudakozódott a másik után, őrizkedett mindenki bármiféle beszédhez kezdeni, mintha attól tartana, hogy abból ismét panasz lesz és családi panaszokat hallgatni, valami irtózatos dolog.

És vannak panaszok, melyek aztán hallgatva is beszélnek; a család minden tagja kezdett valami lompósságot venni fel külsejében, a mire jutnak mindazok, kik csak új ruhában tudnak csinosak lenni, s ha csak egész nap nem ülhetnek a tükör előtt, csügg, lóg rajtok minden öltözet, kopottnak látszik, a nélkül, hogy ócska volna, s elárulja a szegénységet.

A leányok kénytelenek voltak tavalyi ruháikat előkeresni, kiigazgatni, eljött a farsang, nagy bálok voltak

hirdetve mindenfelé, az idén nekik itthon kellett maradniok, mert nem telt a jövedelemből.

Mayer akárhová tekintett, rosszkedvű, levert, durczás képeket látott maga körül, de aztán nem is sokat törődött velök; csak vasárnap délutánonkint, midőn a meszely bor magnetizálta idegeit, akkor eredtek meg szavai, ömlött belőle a kegyes tanítás leányaihoz; elmondá nekik, hogy milyen boldog ő, hogy becsületes hírnevét megtarthatta, bár szegény és kaputja rongyos (a mi ugyan nem nagy dicséret volt a felnőtt leányokra), de büszke ő e rongyokra, s kivánja, hogy leányai is olyan büszkék legyenek erényeikre stb.

Azok természetesen e prédikáczió elől apródonkint kiszöktek a szobából.

Egyszer azonban kezdett ismét jobb kedv, vigabb szellem szállni a családba; Mayer uram, midőn bureaujából, vagy ki tudja honnan megtért, zajos éneklés közt lepte meg leányait, az asszony új főkötőket vásárolt, a viseletek újra kicsinosultak, az ételek kezdtek jobbak lenni, Mayer úr maga az eddig csak vasárnap élvezett meszely bor helyett most már mindennap találkozott e kedves asztali tüneménynyel. Neki ugyan mindez épen úgy nem tünt volna fel, mint az Isten madarainak a meglepett buzaföld, melytől nem kérdezik, hogy ki vetette oda? ha egy napon maga az asszony meg nem súgta volna neki, hogy Matild örvendetes haladást követett el a művészetben, miszerint az igazgató jónak látta fizetését tetemesen megjavítani; a mit azonban egy ideig még szükség titokban tartani, nehogy a többiek megtudják, s ők is fizetésjavítást követeljenek. Mayer úr ezt igen természetesnek találta.

Meglepte ugyan, hogy Matildot mindig czifránál czifrább öltözetekben látta megjelenni, a legdivatosabb shawlok, kalapok járták egyre, s mihelyt valami törődött, azonnal öcscsének adta; azt is tapasztalá, hogy gyakran, midőn a szobába belép, egyszerre félbeszakasztják a beszé-

det, s ha kérdezi, miről beszéltek? elébb egymásra néznek, nehogy ellenkező feleleteket adjanak, sőt egyszer annyira ment a nyughatatlanságban, hogy meg is kérdezé nejétől: minek visel Matild ily drága öltönyöket?

A jó asszonyság azonban tökéletesen megnyugtatá a gondos családapát. Először azok nem valami drága kelmék, hanem hogy sokat mutatnak; a mi moirnak látszik, az csak habos tafota, aztán nem is az eredeti árán veszi azokat Matild, hanem a primadonnák szokták azokat potom árért elvesztegetni, s ha egyet vesz, a másikon ismét túlad. Ezt így szokták a szinháznál.

Mayer úr nagy dolgokat tanult. Ez mind igen természetes volt.

E naptól kezdve az egész háznép különösen kezdte kedvét keresni. Tudakolták, utána jártak, mit szeret? mit óhajt? Milyen jó leányok ezek az én leányaim! mondá a boldog családfő magában.

Születése napján egyik is, másik is meglepte valami ajándokkal.

Matild maga egy becses tajtékpipával örvendezteté meg, melyre vadászkutyák voltak faragva. A darab, az ezüst kupakot nem is számítva, megért huszonöt pengő forintot.

Részint e fölötti örömében, részint megszokott illedelemből, feltevé magában Mayer, hogy e napon Terézt is meg fogja látogatni, mihez annál nagyobb kedve lehetett, mert kaputjára új bársony gallért varrtak; a czifra tajtékpipát is szájába dugta s úgy ment végig a városon Teréz lakásáig.

A jámbor kisasszony ott ült kandallója mellett; még ő nála most is fűtöttek, pedig tavasz dereka volt.

Mayer úr felköszönté őt, a nélkül, hogy pipáját kivenné szájából.

Teréz leülteté őt. Végtelenül fagyosan bánt vele, háromszor köhögött, míg egyet szólt. Mayer úr csak várta, hogy mikor fogja megkérdezni tőle: honnan jutott e szép pipához? a miben azon mellék-eszméje is volt, hogy megtudva

annak ünnepélyes eredetét, Teréz is sietni fog őt valami születésnapi ajándokkal megörvendeztetni; végre maga kezdé meg a szót.

— Nézze néném, milyen szép tajtpipám van.

— Szép, szólt az, a nélkül, hogy ránézett volna.

— A leányom vette születésem napjára. Nézze hát!

E szókkal odanyujtá Teréznek a szép műdarabot.

Az fogta a száránál fogva a pipát, s úgy vágta azt a kályha vas lábához, hogy szerteszét mállott.

Mayer úrnak kétfelé fordult a szája; no ez szép születésnapi köszöntő.

— Néném? Mit jelent ez?

— Mit jelent? Azt jelenti, hogy ön egy higvelejű, ostoba ember, a kinek akkorára nőttek már szarvai, hogy az ajtón nem fér be velök s még sem veszi észre, hogy viseli. Ön egy bamba. Az egész világ tudja, hogy az ön leánya egy gazdag főúrnak a szeretője, s ön nemcsak hogy nem átall vele együtt lakni, gyalázatos keresményében vele osztozni, hanem még idejön hozzám azzal dicsekedni.

— Mit! Melyik leányom? kiáltá fel Mayer.

Hirtelen annyifelé ment az esze, hogy maga hátra maradt tőle.

Teréz vállat vont.

— Ha nem ismerném önt, hogy milyen könnyelmű, kénytelen volnék igen elvetemedettnek tartani. Ön engem bolonddá vélt tenni, midőn azt mondta, hogy leányát nevelőnőnek adta, holott azt a szinpadra vivé. Én nem akarom önnek elmondani, hogy mi nézeteim vannak ez életpálya felől? elismerem, hogy azok a mult századból valók, hanem annyit fölteszek egy emberről, a ki algebrát tanult, hogy legegyszerűbb æquatio utján ki tudja számítani, vajjon lehet-e tizenhat forint havi díjból, a mit az ön leánya kap, százakat adni ki feltünő fényüzésre?

— Ah kérem, Matild fizetése felemeltetett, szólt Mayer, ki nagyon szerette volna, hogy más is higyjen abból valamit, a mit ő hisz.

— Az nem igaz. Megtudhatja ön magától az igazgatótól, ha akarja.

— És aztán nem is oly fényüzés ám az, a milyennek néném gondolja. Azok ócska ruhák, miket ő visel, s a primadonnáktól veszi.

— Az sem igaz, újdonan vásárlott mindent; csupán Flesz és Huber uraknál többet vett a héten háromszáz forint áru csipkénél.

Erre nem tudott Mayer úr mit felelni.

— De mit néz maga elé, mint egy bornyu a vágóhídon! kiálta rá végre epés kifakadással Teréz. Hisz százan, ezeren látták őt azzal a bizonyos úrral bérkocsin, hintóban ülni, csak ön maga az az ostoba, ki nem látja a fejére tett lámpást, a mit mindenki lát; ön egy otromba, rászedett filkó, a kiről csodálom, hogy valamelyik komédiásnak nem jutott eszébe szindarabot irni: Eine Posse mit Gesang. Egy családapa, ki vasárnaponkint jól felborozva erkölcsi prédikácziókat tart hátamögött nevető leányainak, s a mellett tajtékpipákkal dicsekszik, miket leánya csábítója vett neki születésnapi ajándékul; mert ha azt hinném, hogy önnek csak sejtelme is volt e fertelmességről, azzal a seprűvel, melylyel a pipa cserepeit kitakarítom, kiseperném önt is a szobából, s ha önnek lelkét megvehetik mások egy tajtékpipáért, én meg nem adnék érte egy ütet taplót.

Mayer uram nagyon megütődött e szavakon, felkelt, egy szót sem válaszolt, vette a kalapját és ment legelőbb is Flesz és Huber urak boltjába, megtudta, mennyit vásárolt ott a leánya? Biz az felül haladta a háromszáz forintot. Teréz jól volt értesülve. Hiába. Az embernek mindig vannak jó barátai, kik mindenről tudósitják, a miről tudják, hogy neki szomorúságot fog okozni.

Innen elment a szinház-igazgatóhoz. Kérdé, hogy mi fizetése van a leányának?

Az igazgató könyv nélkül emlékezett rá; mondá, hogy tizenhat forint, hanem azt sem érdemli meg, mert nagyon hanyag a tanulásban, egy cseppet sem halad előre, egyéb-

iránt úgy látszik, hogy nincs is reá szorulva, mert a próbákon soha sem jelenik meg, fizetésének fele büntetésbe megy el.

Ez sok volt!

Mayer uram nem ismert magára dühében. Haza rohant. Szerencsére oly zajjal rontott be a házba, hogy a családnak ideje maradt Matildot ádáz dühe elől elszöktetni, de mégis azon elégtételt vevé magának, hogy kitagadá az elvetemült leányt mindenféle vagyonaiból, megparancsolván, hogy azon födél alá ne merészeljen lépni, a mely alatt ő lakik, mert nyakát fogja tekerni, ketté hasítja, darabokra tépi és más egyéb legkevésbbé szokásos kivégzések nemével irtja ki a világból.

A jámbor ember tigris-szívet váltott; dühös volt és kérlelhetlen, hallani sem akart elátkozott leánya felől s megparancsolá, hogy odahaza elő ne merjék annak a nevét hozni, mert a ki szólni bátorkodik felőle, utána megy!

E kegyetlen mondás nagy sírásokra adott alkalmat, de Mayer uram feltette magában, hogy keményszívű fog lenni s nem veszi észre, hogy leányai anyjostul együtt az egész ebéd alatt nem tesznek egyebet, mint egyre sóhajtoznak. Sóhajtozni szabad; a kinek tetszik, gyakorolhatja magát benne, de ő nem fogja kérdezni, kinek mi baja?

Egy egész hétig kiállotta a kegyetlenséget, nem bánta volna ugyan olykor, ha már szólnának valamit felőle, csak hogy ő visszautasíthassa a beszédet, de nem lőn mit visszautasitani.

Néha már a nyelvén lebegett, hogy kérdezősködjék felőle, de csak visszafojtotta a szókat és hallgatott. Végre egy napon ebédhez ülvén, a családnak semminemű tagja sem evett egy falatot is, pedig stercz volt. Mayer úr nem állhatta tovább.

— Hát titeket mi lelt? Mi bajotok? Miért nem esztek? Minek sírtok itt nekem?

A leányok kötényeiket emelték szemeikhez s még jobban sírtak; az asszony nagy zokogva felelt:

— Meghal a leányom.

— Persze! mondá a férj, akkora kanál sült lisztet dugva a szájába, hogy majd megfulladt tőle. Olyan könnyen adják azt! Ha olyan könnyű volna meghalni.

— Hiszen jobb is lesz szegényre nézve, ha meghal, jól jár vele, legalább nem szenved többet,

— Hát miért nem hivatnak neki doktort?

— Az ő betegségét doktor nem gyógyíthatja meg.

— Üm, mordula Mayer úr s elkezdé a fogait piszkálni.

Az asszony egy ideig hallgatott, azután siránk hangon folytatá:

— Mindig csak téged emleget, csak az apját szeretné látni, csak még egyszer óhajtaná megcsókolni kezét, azután örömest meghalna.

E szóra az egész család, mint egy orgona kezdte rá a sírást, Mayer uram úgy tett, mintha az orrát fúná.

— Hát hol fekszik? kérdé megerősítve hangját.

— A Zuckermandelen* egy szegényes hónapos szobában, mindenkitől elhagyatva.

Tehát szegény állapotban! gondolá Mayer úr; akkor talán hát még sem egészen igaz az, a mit Teréz beszélt felőle.

Meglehet, hogy szeretett valakit, s ajándékokat fogadott el tőle, ez még nem olyan nagy bűn, de ebből még nem az következik, hogy eladta volna magát. Mikor ezek a vén kisasszonyok, a kik soha sem élvezték a világ legfőbb örömeit, olyan irigyek a fiatalság mulatságaira.

— Hm. Tehát rólam is beszél az a rossz leány.

— Azt hiszi, hogy a te átkod fogott rajta. A mióta innen elment . . .

Itt közbeszakítá a beszédet az általános siralom ismét.

— A mióta innen elment, folytatá újra Mayerné, soha fel nem kelt az ágyból, nem is hagyja azt el már, tudom, csak mikor a koporsóba teszik.

* Pozsony külvárosa.

— No, vezessetek el hozzá délután. Monda Mayer úr végképen elérzékenyülve.

Erre a szóra az egész család a nyakába borult, csókolták, czibálták, nem volt ilyen jó ember, ilyen kegyes apa több a világon.

Alig várták, hogy az asztalt elszedjék, felöltöztették a jámbor családfőt, pálczáját kezébe adták s valamennyien elmentek vele a Zuckermandlira, a hol egy szegény padlásszobában feküdt Matild, melyben a szó szoros értelmében nem volt egyéb, mint egy ágy és számtalan orvosságos üveg.

A jó apa szíve elfacsarodott e látványon. Tehát Matildnak semmije sincs! szegény leány.

Arra a gondolatra ki tudott volna jönni, hogy a csipkéit és selyemkendőit csak nem itta be mind orvosságban egy hét alatt.

A leány fel akart kelni, hogy atyját meglátta, de nem birt; Mayer úr bűnbánó képpel lépett oda hozzá, mintha ő vétett volna ellene; a leány megragadá kezét, oda szorítá kebléhez, csókjaival halmozta s töredezett hangon esedezék bocsánatért.

Valóban kőből kellett volna a jámbor apa szívének lenni, hogy azt megtagadhassa tőle. Megbocsátott neki. Rögtön bérkocsit rendelt s visszaviteté őt a házhoz. Beszéljen a világ a mit neki tetszik! a vér nem válhatik vízzé, egy apa nem ölheti meg szülöttjét egy kis botlás miatt.

Ezt annál kevésbbé teheti, minthogy ezuttal oka sincs rá, mert még az nap kapott egy levelet, melyet libériás inas hozott neki és azt a sokszor említett földesúr sajátkezüleg irta hozzá, mély fájdalmát fejezve ki a felett, hogy ártatlan, tiszta szándékú közeledése által oly félreértésekre adott okot. Ő a legnagyobb tisztelettel viseltetik az egész becses családja iránt, s a mit Matild irányában érez, az semmi egyéb, mint a művészet iránti tisztelet, arról pedig, hogy az ifju leányzó erényei mily ostromolhatlan sánczok közé vannak zárva, ő adhat legérvényesebb bizonyítványokat s azokat, ha kell, keze irásával is kész ellátni.

Ah, hiszen ez derék, becsületes ember!

Mayer, Mayer! hol volt az eszed, midőn a másik fél kihallgatása nélkül itéltél? bizony megérdemlenéd, hogy te kérj bocsánatot megbántott családodtól.

Más leánynál ugyan azt felelné az ember az ilyen imádónak, hogy ha oly tiszta szándokkal van iránta, hát vegye el, hanem a művésznő kivétel, azt tisztelni is szabad; a művészetnek szabad hódolni s az nem csábítás, az csak tisztelet, kitüntetés, méltó elismerés s abból nem következik, hogy el kell venni.

— No jól van, monda Mayer úr, kit e levél egészen megnyugtatott, ez már egészen más; de hát legalább ne iparkodjék Matildot a sétányokon, a szinfalak között felkeresni, mert ez mégis compromittálhatja, hanem, ha tisztességes czéljai vannak, járjon a házhoz.

Balgatag ember! Kenyeret ad a patkányoknak, hogy éjszaka ne zörögjenek, a helyett, hogy macskát tartana.

Két nap alatt Matild természetesen oly egészséges volt, mint a fáról szakasztott alma, s a földesúr már most a házhoz járt szépen.

Leirásával nem vesződünk, mert úgysem soká fogunk vele bajlódni; néhány hónap mulva elutazik, utána jő egy bankárfiu, azután ismét egy földesúr, majd egy negyedik és egy ötödik, és ki tudná hányadik? És ezek mind igen nagy tisztelői a művészetnek, mind igen derék, illedelmes emberek, a kiktől egy illetlen szót nem lehet hallani, kik kezet csókolnak a mamának, s bölcs dolgokat beszélnek a papával, s oly szerényen hajtják meg magukat a leányok előtt, mikor mennek, mintha grófkisasszonyokkal társalognának. Akadnak közöttük víg, mulatságos fiuk, a kik halálra nevettetik az embert tréfáikkal, a kik kimennek a konyhába Mayer mamával kötekedni, megkóstolják az ételeit, ellopják a palacsintát, olyan kedves, bohó fiuk.

Négy leány lett nagy és deli. Egyik szebb volt, mint a másik; életkorukban alig volt közöttük egy-egy év különbség. A mint felnőttek, a mint hajadoni szépségük kifejlett,

annyival zajosabb, látogatottabb lőn Mayer uram háza; a régi fényüzés, könnyelműség, pazarlás visszatért, örök jó kedv tanyázott a háznál, a legválogatottabb társaságok gyűltek ottan össze, grófok, bárók, főnemesek, bankárok és más nagy urak.

Vette ugyan észre Mayer uram, hogy midőn az utczán találkozik ezen grófokkal és bankárokkal, azok úgy tesznek, mintha nem látnák, sőt ha leányaival találkoznak is, egyik sem néz a másikra, hanem ő az olyan dolgokon, a mik neki nem tetszettek, nem szokta törni a fejét; azt gondolta, hogy ezt mind így szokták a nagy urak.

Már a legkisebb leány is jól megnőtt, tizenkét éves volt, s látni lehete fejlődéséből, hogy mindegyik nénjénél szebb lesz. Még most kurta viganót és fodros nadrágocskát viselt s tömött hosszú hajzata két tekercsben fonva csüggött le hátul, s a ház tisztelői nem egyszer kérdék már tréfálva: mikor fog ő is hosszú öltönyt kapni, mint nénjei?

Egy napon szokatlan, meglepő látogatás érte Mayer uramat. Épen egy csoport jókedvű fiatal enyelgett a vidám leánykákkal, jutott egy elefánt a mamának is, ki őt nevettesse.

Mayer papa pedig legyeket ütögetett a falon s nagy megelégedésére szolgált, ha egy-egy hangosabb csattanásra valamelyik leány felsikoltott, mintha megijedt volna; a midőn koczogás hallatszik az ajtón s minthogy senki sem felelt rá, a koczogás ismétlődik; harmadszor is rákezdi, végre egy vidám czimbora oda ugrik s feltárja az ajtót, gondolva, hogy ez is egy tréfás fiu lesz — ki őket meg akarja lepni.

Egy vén, száraz hölgy alakja, kopott fekete ruhában állt a fényes társaság előtt.

Mayer papa úgy megijedt, hogy elkezdett csuklani ijedtében. Teréz volt az . . .

Az éltes kisasszony, a nélkül, hogy a jelenlevő társaságot legkisebb figyelemre is méltatná, minden megütődés nélkül odajárult Mayer úrhoz.

A jámbor családapa hallatlan zavarban volt, nem tudta, hogy leültesse-e a tisztes kisasszonyt? hová? oda valamelyik merveilleux mellé? bemutassa-e a vidám társaságnak, mint testvérnénjét, vagy eltagadja, hogy ismeri? viszont a díszes vendégeket fejenként megismertesse-e Terézzel, mint házának mindmegannyi tisztelőit?

Kisegíté őt a zavarból maga Teréz. Nyugodt, hideg arczczal megszólítá:

— Néhány szóm volna önhöz, s ha ráér, vendégeit egy pár pillanatra elhagyhatni, legyen szives oly helyre jönni velem, hol a társaságot nem zavarjuk.

Mayer papa kapott az ajánlaton, hogy testvérét ez úri körből eltávolíthatja s nyitotta előtte az ajtót, keresztül vezetve őt a távolabbi szobákba.

Alig tette be az ajtót, midőn víg kaczaj hangzott fel az elhagyott társaság közepéből; Mayer papa sietett Terézt odább terelni: nagy együgyűség kellett volna hozzá, hogy ki ne találja, miszerint azok oda benn most a mult századbeli kisasszony felett kaczagnak.

Mayer papa iparkodott olyan nyájas lenni Terézhez, mint egy czitromkereskedő.

— Foglaljon helyet, kedves jó rokonom. Oh milyen szerencse, valahára láthatni . . .

— Épen nem udvariasságokat jöttem ide mondani, beszélt száraz hangon Teréz, s ahoz a néhány szóhoz nem szükséges leülnöm: állva is elmondhatom. Két év óta nem láttuk egymást, azon idő alatt ön meglehetősen messze eltávozott tőlem s oly életmódot folytat, mely körülbelől örök időkre lehetetlenné teszi, hogy ismét egymáshoz közeledhessünk; ez, úgy hiszem, nem nagy bámulásara fog önnek szolgálni, s azért volt bátorságom azt elmondani. — Ön négy leányának egymás után ugyanazon életpályát választá. Nem szólok felőle. Az ilyenről legjobb hallgatni, kérem ne szakítson félbe; nem szemrehányásul mondtam. Ön ura saját tetteinek. Most még egy leánya van önnek, az is tizenkét éves már, és idestova felnőtt hajadon leend,

Nem jöttem szinházi jelenéseket idézni elő az ön házánál; nem akarok önnek leczkéket tartani erkölcsről, vallásról, Istenről, hölgyi szüzességről, miket a nagy urak és nagy szellemek által kigúnyolt szenteskedők annyit emlegetnek; nem akarok önnek atyai szívére hatni könyörögve, hogy a mit négy leányában elvesztett, mentse meg az ötödikben, mert tudom jól, hogy ha erre volna is önnek akarata, de nincsen ereje, s ha ereje volna is, nincsen esze hozzá.

Mayer úr olyan jó ember volt, hogy mikor ilyen dolgokat mondtak neki, csak mosolyogni szokott rá.

— Hogy mentül kevesebb ideig legyek önnek alkalmatlanságára, röviden kivánom elmondani, a miért jöttem. Én azt kérem, — nem: rosszul mondtam, követelem, hogy legkisebbik leányát adja át nekem. Én fel fogom őt nevelni tisztességesen, becsületes polgárleányhoz illő módon. Még az ő lelke romlatlan, még Isten kezében van, én holtom napjáig azon fogok törekedni, hogy őt a jó erkölcsben megőrizhessem s öntől egyebet nem kivánok, mint hogy sem önnek, sem családja bármely tagjának is ne legyen rá többé semmi gondja. Engemet jó szándokomban megsegít az Isten. Jónak látom egyébiránt önnek megjegyezni, miszerint nem hiába mondám az elébb, hogy «követelem», mert azon esetben, ha ön netalán ez ajánlatomat visszautasítaná, én a legfensőbb hatóságokhoz fogok folyamodni, hogy kérelmemet foganatosítsam és ez önre nézve sok kellemetlenségnek lehetne okozója, mert én részemről kész vagyok a herczegprimásig felmenni és elmondani előtte azon okokat, melyek engemet e föllépésre kényszerítettek. — Ajánlatom nem kiván hosszas gondolkozást: mindamellett holnap reggelig engedek önnek időt, hogy elhatározza magát. Ha ez ideig a leányt hozzám el nem fogja hozni, legállhatatosabb ellenségére számolhat bennem. A bűnbocsátó Isten kegyelme legyen önnel mindenha.

Ezzel megfordult az éltes kisasszony s elhagyá a házat.

Mayer úr kikisérte nénjét s míg őt maga előtt látta, az esze állva maradt, egy gondolatnak nem volt ura. Csak azután kezde magához térni, hogy őt kiküszöbölte. A leányok, az ifjonczok mulatságos észrevételekkel kisérék az aggszűz megjelenését s e tréfákra megjött Mayer papa bátorsága. Elkezdett nekik referálni róla, hogy mi hozta ide a vén kisasszonyt?

— A bizony nem akar egyebet, mint Fannyt elvinni a háztól és magánál tartani örökre.

— Ho! — óh! — áh! hangzott mindenfelől.

— És miért? szeretném tudni, miért? Hát nem nevelem én őt tisztességesen? Hát lehet-e én ellenem valakinek valami kifogása? Vethet nekem valaki valamit szememre? Nem úgy bánok-e én leányaimmal, mint a szemem fényével? Hallott-e valaha valamelyik egy rossz szót tőlem? Tán bizony én valami országos hírű csaló vagyok, a ki rossz példát ad gyermekeinek, hogy a hatóságok elvegyék azokat kezeim közől? — Nos uraim, mondják meg, mit tudnak én felőlem? Tolvaj vagyok-e én? Rablókapitány, vagy hamispénzverő? Istenkáromlásokat hallani-e én tőlem vagy tékozlást vethetni-e az én szememre?

E közben hevesen járt alá s fel a szobában nagy lépésekkel, mint egy szinpadi héros s bámultatta magát vendégeivel.

A mit beszélt, az végtére is nagy hatást szült, azt a hatást tudniillik, hogy az úrfiak mind megszökdöstek a házból. Teréz fenyegetésében volt valami, a mi rájok nézve is kellemetlen leendett.

Midőn a család magára maradt, akkor kezdődött még csak rá a Teréz elleni kifakadás; e mindent felülmúló vakmerőség fellázasztá a kedélyeket; nem volt oly gonosz indulatú, incselkedő, áskálódó személy több a világon, mint a vén kisasszony; ne is próbálja többet betenni lábát a házba, mert ott kiseprűzik, lelúgozzák, lapáton vetik ki az utálatos, fertelmes méregkeverőnét.

Maga Mayer úr is egészen dühbe kezde jönni. Nem

nyughatott a haragtól, el kellett neki mennie hazulról, hogy panaszát kiöntse.

Volt három régi jó ismerőse még azon időkből, hogy hivatalt viselt; ezek most is főtörvényszéki hivatalnokok, híres jogtudósok voltak, kiknek tanácsadására sokat lehet építeni. Régen nem látta ugyan már őket, de most eszébe jutott, hogy felkeresse mindegyiket és megelőzze Terézt, ha netán az fenyegetését foganatba találná venni.

Első ismerőse, kit legközelebb talált, volt Schmerz úr tanácsnok, nőtelen negyvenes férfi, simaképű, szelid kedélyű ember, kit épen a kertjében talált, a mint szegfűket oltogatott.

Elmondá neki panaszát. Elmondá hogy Teréz milyen álnok megtámadással fenyegeti, hogy őt még a herczegprimásnak is fel akarja adni.

Schmerz úr az egész beszéd alatt egyre mosolygott, csak néha figyelmezteté Mayer urat, hogy a nagy declamatio közt bele ne lépjen a virágágyakba, mert oda kakastaréj, meg vitéz-sarkantyú van vetve. Mikor aztán Mayer úr elvégzé beszédét, nagy szelíden az felelte rá:

— Nem fogja azt Teréz cselekedni.

Nem fogja Teréz cselekedni? gondolá magában Mayer. Ez nem elég. Ő azt akarta hallani, hogy Teréznek azt nem lehet, nem szabad tenni, és ha elkezdi, csúfot lát vele.

Schmerz úr véghetetlen sok szegfűt szándékozott oltani ezen a délután; úgy hogy Mayer úr jobbnak látta panaszával második ismerősét keresni fel, remélve, hogy az majd határozottabb választ adand.

Ez volt Chlamek úr, híres ügyvéd, egyike a legbecsültebb jellemeknek, rendkívül száraz ember, csupa praxis és józan okosság, e mellett maga is családapa, kinek három fia és két leánya volt.

Chlamek úr végig hallgatta ügyvédi türelemmel az eléadott ügyet, s szelid, őszinte modorban válaszolt a kérdezőnek:

— Sohase czivódjék ön, édes barátom, testvérével ily

ügy felett, ha neki épen úgy tetszik, hogy egy leányát magához akarja venni, adja oda Isten hirével, önnek marad még azért elég; úgy is magamról tudom, hogy több baj van egy leánygyermekkel, mint három fiuval. Én bizony nem tagadnám meg a kivánatát, ha önnek volnék.

Mayer úr egy szót sem felelt. Ez a tanács még kevésbbé tetszett neki. Ment a harmadik ismerőshöz.

Ez volt előtte a legderekabb ember. Magyar neve volt, tekintetes Bordácsi úrnak hitták. Criminalis törvényszéki assessor, rettenetes goromba ember azok iránt, a kikre megharagszik, az egész törvényszéket úgy forgatja az ujján, mint a gyűrűt.

Mayer úr egy nagy csomó pörös papiros között találta az érdemes criminalis assessort, kinek kitünőleg azon szokása volt, hogy mikor befészkelte magát valamely össze-vissza bonyolult ügybe, azt annyira sajátjává tevé, hogy egészen benne élt, benne érezett, mérges volt, a hol igaztalan fondorlatokat, szembeötlő exceptivákat látott s csak akkor volt megengesztelődve, ha az igazságos fél ügyesen kivágta magát. E mellett ismeretes volt megvesztegethetlensége felől; a ki aranyakat hozott neki, azt kiverte a szobából, s ha szépasszonyok jöttek hozzá, itéletére kecseik által befolyást gyakorlandók, azok irányában oly minden udvariasságot mellőző modorral viseltetett, hogy bizonyára nem mentek hozzá másodszor informálni.

A mint Bordácsi meglátta a hozzá belépő Mayer urat, leveve pápaszemét s a kinyitott okmányokba tette, hogy az olvasás fonalát el ne veszítse s valami rendkívüli pokróczhangon kiálta rá, darócz mimikával kisérve szavait:

— No mi baj, barátom uram Mayer?

Mayer úr megörült a «barát» szónak, pedig ez csak szójárás volt az assessor úrnál: így szokta nevezni a patvaristáját, hajdúját és a pörös feleket, a kiket megszid.

Elmondá panaszát nagy bizton, le is ült, a nélkül, hogy kínálva lett volna, mint a hajdani boldog időkben szoká, midőn még hivataltiszti társak voltak,

Mayer úr az alatt míg beszélt, sohasem szokott annak a szeme közé nézni, a kihez szavait intézte, mely lélekbátortalanság által meg volt fosztva azon előnyöktől, miszerint szavainak hatását az arczokból olvashassa. Nagyon meglepő lehetett tehát rá nézve, midőn beszédét végezvén, tekintetes Bordácsi úr a kitelhető legharagosabb hangon ráordíta:

— Hát miért mondja el az úr nekem mindezeket?

Mayer úrban egyszerre meghült a lélek, nem tudott felelni, csak a szája mozgott, mint egy megtaszított gypszfigurának.

— Mi?! kiálta még nagyobb tüdőfeszítéssel tekintetes Bordácsi úr, egészen odalépve a szerencsétlen cliens elé s ránézve ijesztően felnyitott szemeivel.

A szerencsétlen ember ijedtében felugrott a székről, melyre kínálatlanul le talált ülni s csaknem rívafakadtan rebegé:

— Én, kérem alássan, tanácsot kérni jöttem ide, és — és pártfogást.

— Micsoda? Hát azt gondolja az úr, hogy én az úrnak pártját fogom fogni? kiálta az assessor oly hangon, mintha azt hinné, hogy egy süketnek kiabál.

— Én azt hittem, hebegé a boldogtalan családapa, hogy azon régi szivesség, melylyel kegyed hajdanában házam iránt viseltetett . . . .

Bordácsi nem hagyta végig beszélni.

— Mit? az ön háza! Akkor az ön háza tisztességes ház volt, most pedig az ön háza Sodoma és Gomorha, mely tárva-nyitva áll a világ bolondjainak; ön mind a négy leányát eljegyzette a mélységes poklokkal és botránkoztatására szolgál minden tiszta lelkű embernek; ön megrontója a városi fiatalságnak, a kinek a nevét, hol csak kicsapongó fiak és elbúsult apák vannak, mindenütt emlegetik széles ez országban.

Már e helynél tökéletesen sírva fakadt Mayer s olyas valamit hebegett: hogy ő semmit sem tud.

— Milyen szép családdal áldotta meg önt az Isten, és az úr hogy tette őket világ csúfjaivá, kereskedést űzött leányai ártatlanságával, szerelmével, lelki üdvösségével; eladta, elárverezte őket a többet igérőnek, megtanította őket, hogy kell az utczán menőket elfogni szemeik tekintetével, hogy kell nevetni, mosolyogni, szerelmet tettetni emberek előtt, kiket először látnak életökben, hogy kell hazudni, hogy pénzöket kicsikarják!

A szerencsétlen ember zokogva fuldokolt néhány szót, hogy ő ezt soha sem cselekvé.

— Most még egy leánya van az úrnak; az utolsó, a legszebbik, a legkedvesebbik. Mikor még én az úr házához jártam, kicsiny ölbeli gyermek volt, mindnyáján azt szerették legjobban, mindig kézben volt. Nem emlékezik már reá az úr? És most ezt is el akarja adni az úr? És haragszik, ellenkezik, fűhöz-fához kapkod, midőn egy tisztességes személy meg akarja a szerencsétlen gyermeket menteni attól, hogy ártatlansága befertőztessék, hogy lelke, szerelme haszontalan pimasz kéjenczek, utczataposó, kalap-félrevágó opera-fütyörésző lafanczok körmei közt hervadjon el, hogy egész élete szerencsétlen legyen és gyalázatos, halála órája elhagyatott és megátkozott s a halálon túl irtózat s pokol tüze! S az úr még kifogásokat tesz? Persze, mert hiszen nagy kincstől akarják az urat megfosztani, a mit jó drágáért eladhat, a mit már magában előre számítgatott hogy ennyi, meg ennyi árát fogja kérni. Nem így van-e?

Mayernek vaczogtak a fogai, ijedtség és borzalom miatt.

— Azt mondom az úrnak, ha még hajlandó a jó tanácsot bevenni, folytatá az assessor kérlelhetlen hangon, hogy ha becsületes Teréz testvérje kivánja az úrnak Fanny leányát magához venni, adja oda, minden feltétel alatt, levegye róla kezeit örökre és adja át neki tisztán és békességesen; mert ha pörre engedi jönni a dolgot, és további kifogásokat tesz, — teremt úgy segéljen! én magam leszek, a ki bezáratom az urat.

Mayer ijedtében azt kérdezte, — hogy «hová?»

Az assessort egy perczre meglepte a kérdés, de rögtön talált rá feleletet.

— Hová? Azon esetben, ha az úrnak tudomásával vannak azon dolgok, a mik családja körében véghez mennek, — a fenyítő házba; ha pedig semmit sem tud azokról, — akkor a bolondok házába!

Mayer úrnak elég volt ennyi. Magát ajánlotta és ment. Alig talált ki az ajtón, melyen bejött s tántorogva ért le az utczára, az ácsorgók nevetve mondák egymásnak: ez is jól felöntött ma valahol!

Tehát másoktól kellett neki megtudnia, hogy ő nem becsületes ember; idegen ajkról kellett meghallania, hogy őt lenézik, csúfolják, átkozzák, hogy őt szerelemkalmárnak nevezik, ki önleányai szerelmével űz kereskedést, s házát a fiatalság romlása helyének tartják.

Pedig ő azt hitte, hogy ő a legjobb ember a világon, kinek házát tisztelik, becsülik, kinek barátságát keresvekeresik. Azon gondolkozott, vajjon illendő-e még ő neki azon házba betenni a lábát?

Elbúsultában kibarangolt egész a malomligeti tóig; milyen szép tó, gondolá magában, mennyi rossz leányt bele lehetne fojtani, az ember maga is bele ugorhatnék!

Azzal visszafordult ismét és sietett haza felé.

Otthon ez alatt még mindig folyt a beszéd, a panasz és jajveszékelés Teréz követelése fölött.

Egyik testvér a másik kezéből kapta ki a legkisebb leányt, ölelték, csókolták, mintha valami nagy szerencsétlenség várna rá.

— Szegény Fanny! Nálunk a szolgálónak jobb dolga van, mint te neked fog lenni Teréznél.

— Oh milyen kedves napjaid lesznek: egész nap kötni, varrni, este aztán az «Áhitatosság óráit» olvasni a nagynéni előtt, míg el nem alszik.

— Tudom, hogy fog bennünket előtted szidni mindig, majd úgy elidegenülsz tőlünk, hogy ránk sem nézesz többé.

— Szegény Fanny, az a vén csont meg is fogja verni.

— Szegény Fanny!

— Szegény leányom!

— Szegény öcsénk!

A gyermeket egészen megvadították ezzel a sok sopánkodással, végre is abban állapodtak meg, hogy mondja azt Fanny a papának, ha az csakugyan engedni akarna Teréznek, hogy ő nem akar odamenni, majd a többiek azután mind pártját fogják.

Épen lehetett Mayer úr lépéseit hallani a lépcsőkön.

A kalappal fején lépett be a szobába, mert hiszen ilyen háznál nem szokás a kalapot levenni.

Tudta, hogy mindenki az ő arczára néz. Azt is tudta, hogy arcza eléggé zavart arra, hogy mindenki megijedjen tőle, a ki ránéz.

Senkire sem tekintett, csak Fannyhoz szólt.

— Vedd fel a köpenyedet, tégy kalapot és készülj.

— Minek, papa? kérdé Fanny rosszult nevelt leányok szokásaként, kik mielőtt tennék, a mi mondva van, elébb megkérdik: miért?

— Jösz velem.

— Hová papa?

— Terézhez.

Mindenki iparkodott csodálkozását kifejezni. Fanny lesütve szemeit és egy szalagot tekergetve ujjai körül, rebegé félénk hangon:

— Én nem akarok Terézhez menni.

Egy szétszedett himzőráma feküdt az asztalon.

— Mit mondtál? kérdé Mayer, leányához lehajolva, mintha nem jól hallott volna.

Fanny szétnézett anyjára s testvéreire s azoknak biztató tekintetével találkozva, bátor, határozott hangon ismétlé:

— Én nem akarok Terézhez menni.

— Úgy? nem akarsz?

— Én itt akarok maradni az anyámnál és a inénéimnél.

— Az anyádnál és a nénéidnél? És lenni az, a mi ők? Azzal megfogá a leány kezét, másik kezével felkapta a himzőráma egyik ágát s mielőtt Fannynak ideje lett volna a megijedésre, olyan sort vert rajta, hogy magának is megesett rajt a szíve.

A testvérek mind közbeveték magukat: épen jókor! a hány ága volt a himzőrámának, azt Mayer papa mind összetöré rajtok, utoljára került az asszony. Már annak nem jutott a rámából. Tehát ököllel üté meg, úgy, hogy lerogyott a szögletbe.

Néhány év előtt kellő mértékben alkalmazva még tán használt volna e megintés; így csak fájdalmat okozott.

Mayer úr az egész alatt egy szót sem szólt, ő csak dühét elégítette ki, mint egy kalitkájából kiszabadult vadállat.

Azzal megfogá Fanny kezét, s a nélkül, hogy valakitől elbúcsúztatná, elhurczolá őt magával Terézhez. A leány végig sírt az utczán.

A megvert leányok haragjokban azt kivánták, a hogy apjok eltávozott, hogy bár vissza se térne többet. Ez a kivánságuk be is telt, mert Mayer úr sohasem tért többé vissza. Ez órától fogva eltünt Pozsonyból. Hová lett? mivé lett? soha sem tudta meg senki. Némelyek azt állíták, hogy a Dunába ugrott, mások, hogy elbujdosott, s évek mulva is hordták haza a hírt távoli utasok, kik majd Törökországban, majd Angliában láttak hozzá hasonló embert.

XI. A KISÉRTŐ A TEMPLOMBAN.

Mikor azután felvitte Jézust az ördög egy magas hegyre, megmutatá neki a földnek minden országit egy szempillantásban. És mondá neki: im én neked adom mind azt a hatalmat, ha te imádandasz engemet, mindezek tiéid legyenek. Felele neki Jézus: «távozzál én tőlem sátán!»

Szentirás.

Boldog Isten! Mennyivel közelebb vannak a gazdagok a mennyországhoz, mint a szegény emberek!

Mennyi bűn van, a mibe a szegény ember bele esik, a mit a gazdag nem is ismer!

Hát hallhatni-e, hogy a gazdagok lopnak? hogy az életfentartás ösztöne oly lépésre kényszeríti őket, a mire Isten parancsa és a világ itélete átkot kiált? Hallhatni-e, hogy egy előkelő hölgy erényeit megvették pénzen? Nem. Ez csak a szegény emberek leányainak a bűne.

Ős időktől kezdve, mióta az aranyat és a szerelmet ismerik, a szerelem volt az istenség jelképe és a pénz az ördögé. Oly ritka eset-e, hogy az Istent eladják az ördögért? Nagyon sűrű. És a szégyen mindig azé, a ki elad, és nem azé, a ki vesz.

Szerény, szorgalmatos a leányka? Nem látott soha egyéb példát maga körül erény, türelem, lemondásnál? Szívébe edzve van a jó iránti érzés, s egy illetlen tekintet képes arczát pirulásra indítni? Lelke tiszta, erénye gyémánt, szerelme szűz? . . . De ha a kisértő felviszi őt a magas hegyre és megmutatja neki a gazdag, az örömökben és élvezetekben határtalan világot és azt mondja neki: «nézd, én ezt mind neked adom, ha engemet imádsz!» — hány lesz, ki el nem szédül és azt mondja: «távozzál tőlem, sátán!» Kivált ha a kisértő csinos alakkal, kedvező arczczal jelenik meg. Pedig hisz azt mindenki tudja, hogy a ki

a magasból leszédül, mindig összezúzza magát s a természet rende azt kivánja, hogy esni csak lefelé lehet, de fölfelé soha. — És mégis annyian elesnek! — — — —
— — — — — — — — — — — —

Három év folyt le már, hogy Fanny, Teréz nagynénjénél lakott. Az ifju, hajlékony lelkületre nagy befolyással volt a három év.

Régi eszme, hogy az emberi szívben a jó és rossz indulat egy bölcsőben alszik. A melyiket ápolják, az nő meg, és elhagyja testvérét, a nevelés tudománya megtöri a craneologok tanait; — Fannyból, a hírhedett divatleányok testvéréből, a legszendébb, a leggyöngédebb szűz lett. Tán testvérei nem lettek volna azok, ha lelkeiknek más irányt tudott volna valaki adni?

Eleinte szigorú, keményszívű volt iránta Teréz, ez megtöré a gyermeklélek tövises makacsságát. Legkisebb hibája iránt sem volt elnéző, idejének minden perczére munkát szabott és azt számon kérte, egyetlen ellenmondást, legkisebb szeszélyt nem tűrt, figyelmét nem lehetett kikerülni, mélyen tekintő, szigorú szemei előtt lehetetlen volt hazudni, keresztül látott a leány lelkén, megkapta a csírájában levő gondolatot és kitépte onnan. Hiába, elébb a gyomot kellett kiirtani, azután lehetett elvetni a nemesebb virágok magvait.

Ezeknek a vén, életkedvhagyott nagynénéknek nevelési modoruk bizonyára igen kellemetlen, de igen hasznos.

Midőn végre a gyermek elvadult lelkülete meg volt törve, s bebizonyítva előtte, hogy a jót tettetni, színlelni, hazudni nem használ, mert van egy lény, a ki a gondolatok mögé lát, ki mindenütt figyel, ki semmit el nem néz, ki tán még álmában is vigyáz; hanem kénytelenségből igaznak, becsületesnek kell lennie; akkor lassankint odavivé őt Teréz, hogy a lélekváltozat kellemeit is tanulja ismerni. Őszinteségével egyenlő arányban nőtt Teréz bizalma is. Gyakran magára merte hagyni, a rábízott dolgoknak nem járt utána, szavait elhivé, bárha mindent titkon jól tudott is és ez föl-

emelte, megtisztítá a gyermek kedélyét. Látva, hogy szigorú nevelőnője bízik benne, önbizalomhoz jutott. És ez drága kincs! Kár, hogy olyan kevés figyelmet fordítanak rá.

Testvéreiről soha sem szólt előtte Teréz; sőt még arra is figyelt, hogy mikor gondolkozik felőlök, s olyankor iparkodott eszméit elszórni.

Később tisztasága érzetében kevesebbet sóhajtozott utánuk. Végre annyira jutott, hogy midőn egyszer Teréz engedelmével valahova kellett mennie, meglátva, hogy az utczán Matild jön szemközt nyitott hintóban, ijedten futott be egy ismerős asszonyság udvarába s félve rebegé ott: «bárcsak meg ne látott volna».

Teréz megtudta ezt s ez idő óta legnagyobb gyöngédséggel viseltetett Fanny iránt. A leány munkájához ülve nagyot sóhajtott. Teréz jól tudá, hogy most testvéreire gondolt.

— Miért sóhajtál? kérdé tőle.

— Szegény Matild! mondá a leány, őszintén, igazán, megvallva gondolatát, mert hisz az eszme nem volt tisztátalan, ő sajnálta testvérét, ki hintóban ült és brabanti csipkéket viselt, míg ő kézi munkája mellett oly boldog tudott lenni.

Teréz nem válaszolt semmit, csak érzékenyen szorítá keblére a gyermeket. Isten megjutalmazá őt három évi lelki testi fáradalmaiért, mert a leány meg volt mentve, visszaadva boldogabb jövendőjének! . . .

Nem olyan nagy csapás ám az a szegénység. A kik közelebbről ismerik, tudják, hogy annak is megvannak a maga örömei, miket mások nem lelnek föl, ha aranyok halmazát adják is érte. Azután Teréz állapota nem is volt oly elhagyatott: egy életbiztosító intézettől holtiglani jövedelme volt ötszáz forint évdíj, melynek feléből ő kettőjök számára nemcsak jólétet, de apró mulatságokat is tudott szerezni; összejöttek az ismerős ifjak, leánykák, s nagy hiba volna azt hinni, hogy az egyszerű emberek nem értenek a mulatsághoz. — Jövedelme másik felét pedig szor-

galmasan félretevé, gondolva, hogy hátha majd ő nem lesz: maradjon Fannynak. És a leány is keresett már. — Munkájáért pénzt kapott. Oh ti ezt nem tudjátok, jólétben úszó emberek, milyen gyönyör, milyen élvezet az, midőn a fiatal férfi, leány, becsületes fáradságát legelőször megjutalmazva látja; az a büszke öntudat, hogy önmagának hasznos tud lenni, s megél birtok és mások könyörülete, segítsége nélkül!

És Fanny munkáját igen jól fizették; a minek titkául el kell mondanom egy korábbi körülményt, mely szorosabb kapcsot képezend történetünk némely személyei között.

Azon ház, a melyben laktak, egy magyar asztalosmesteré volt, ki több házzal birt Pozsonyban, neve Boltay János. E gazdag kézműves régen, régen! mikor még új mester volt, — a minek már negyven éve, — rokonérzelemmel viseltetett Teréz iránt és kezét megkérte. De Teréz szülői nem adták hozzá a leányt, — pedig az is szerette őt, — mert családjok hivatalbeli volt, s nem illett bele egy kézműves. Boltay azután mást vett el, házassága szerencsétlen volt és magtalan s mire nője meghalt, megvénült ő is és Teréz is. Teréz soha sem ment nőül senkihez. Negyven év alatt megőszült, megvénült, a nélkül, hogy első szerelmét feledte volna. Ez alatt az ő családja elszegényült s ő maga egy külvárosi házba szorult lakni, s ott élt már huszonöt év óta. Boltay az alatt meggazdagodott s megvette azt a házat, melyben Teréz lakott s így alkalma volt annak apró kényelmeiről gondoskodni oly modorban, hogy azt Teréz nem utasíthatta vissza. Az udvarból kertet csináltatott, a lármásabb lakókat eltávolította és a legcsekélyebb házbért fogadta el csupán. És a mellett soha sem beszéltek egymással. — Maga Boltay a város tulsó végén lakott, egy másik házában, hol egyszersmind raktára is volt; hanem azért mindent jól tudott, a mi Teréz körül történik; megtudta azt is, hogy Fannyt magához vette s ez idő óta gyakran küldözött oda egy fiatal legényt, első legényét, ki igen derék, jeles fiu volt, mint mondák, Boltay kedvencze,

kit úgyszólván örökbe fogadott s mindenét rá szándékozik hagyni; mert rokonai úgy sincsenek.

Ez a mi Párisban látott ismerősünk, az ermenonvillei ábrándozó, a Mainvielle-Catalani ügyben a nép szószólója.

Ez ifjút azét küldé annyiszorr Terézhez Boltay, hogy majd egy, majd más női munkát rendeljen meg, Fanny által készítendőt, miket ő igen gazdagon szokott megfizetni. Teréznek nem merte volna ajánlani segélyét, de ily úton el kellett neki azt fogadni a leány számára.

A figyelmes vizsgáló előtt feltünhetett volna az is, hogy mind Teréz, mind Boltay igen kevés nyugtalanságot tanusítanak a felett, ha Sándor (most említjük először az ifju kézműves nevét) hosszabb ideig ott felejti magát az ifju leánynyali beszélgetésben.

Tán gondoltak felőlök valamit?

Valóban szép pár leendett belőlök. Az ifju magas, ideges, szabályos termet, szőke, göndör fürtökkel és szenvedélyes, kék szemekkel, arcza bátor, férfias, magatartásában semmi elhanyagolt vagy közönséges és viszont semmi keresett úriasság, hanem az a nyugodt biztosság, mit az egyiránt kimívelt lélek és test szokott adni. A leány karcsú, ideál-alak, epedő fekete szemekkel, mélyen piros teli arczczal, mely még a szemek körül sem enged ellágyult színezetet látni. Valóban olyan alak, a minővel nagy hatást lehetne előidézni a nagy világban; szépen egymáshoz illenének: az szőke, ez barna; az kék, ez fekete szem; az bátor, komoly, erőteljes, ez szenvedély- és érzelemgazdag; azonban ki tudja, mi van felőlök megirva a csillagokban?

Azon ismerősök között, kik Teréz lakát látogatni szokták, volt egy kis, alacsony, fürgencz emberke, kit közönségesen nem a nevén szoktak híni, hanem hivatalczímén.

Ez volt a regenschori, a templomi karnagy.

A derék regenschori egy délután, mikor az ifjaknak jó kedvük volt, énekelni hallotta Fannyt. Valami «Gyöngyöm Minkám el kell válnom»-féle együgyű nóta lehetett az, de a műértő karnagyot meglepé a szép csengésű fiatal hang,

nem tartóztathatá magát, hogy ki ne mondja, mennyire érdekes volna Fannynak a «Stabat mater» áriáját betanítani, hogy azt a templomban elénekelje.

Teréz összerezzent e gondolatra. Matild jutott eszébe. Ámde az egészen más: énekelni nyilt szinpadon, czifrára felöltözködve könnyelmű szerelmi dalokat, hivalkodó nézők előtt, — mint énekelni Isten templomában, rejtett rácsozat mögött, magasztos, lélekemelő éneket, ájtatos imádkozók előtt.

Pedig a gonosz, mely keresi, a kit megegyen, megtalálja a templomban is a maga áldozatát.

Teréznek tehát meg kellett engedni, hogy Fanny eljárjon a regenschorihoz, ki őt nagy szenvedélylyel tanította s fáradhatlan volt magasztalásában.

A leányka ritkán járt egyedül odáig is; vagy Teréz, vagy annak egy barátnője, egy jámbor asszonyság, Krammné kisérte őt rendesen a karnagy lakáig, s óra végeztével ismét érte ment. Különben is e polgári körökben nincs annyi ok félteni a leányokat, mert egyik család úgy vigyáz a másik leányára, mint tulajdon gyermekére, s anyja, védnője nélkül bátran jelenhet meg akárhol a hajadon, mert mindenütt védőire talál, s a szerelem-kalmárok ellen itt igen erős védvámrendszer van felállítva.

Hogy Fanny szépsége és erényes magaviseletének híre szét ne terjedt volna a városi körökben, azt várni sem lehetett. Vannak olyan dologtalan urak, kiknek nincs egyéb foglalatosságuk, mint hasonló felfedezések után járni, s ez érdemes gyönyörvadászok száma az összehívott országgyűlés alkalmával még többre szaporodott, fiatal honatyáink terjesztették is a jó erkölcsöt, a merre csak lehetett.

A Mayer leányokat ki ne ismerte volna már ekkor s a ki őket ismerte, hogy kerülhette volna ki figyelmét, miszerint azoknak még egy ötödik testvérök is van? Hol van e legkisebb testvér? Nemde, ez volt a legtermészetesebb kérdés.

A leányok nem csináltak belőle titkot. Elmondák, hogy kinél tartózkodik, hogy mikor és hol lehet őt látni? Ah! ez több volt mint könnyelműség: ez lelki aljasság, ez irigység, ez gyűlölet; Matild nem birta megbocsátani Fannynak, hogy előle az utczán megszökött és egyik sem birta megbocsátani neki, hogy oly kincscsel bir, a mivel ők nem: ártatlansággal. Minő falat volt ez a finom izlelők számára! — Milyen paradicsomi ritka gyümölcs! Egy tizenöt-tizenhat éves gyermek, kinek gyémántlelkét a sárból, a szemétből tisztogatták ki, kinek gyöngéd szívét tán egy ábrándozó ifjoncz számára tartogatják, ki még csak Istenről és gyermeteg vigalmakról eszmél; — ezt letépni könyörtelenül, bimbójából egyenkint kiszaggatni a leveleket, bele hurczolni újra abba a fertőbe, a melyből kivették, s megismertetni vele egy egész pokol-egyetemét azon új, azon szárasztó, elemésztő szenvedélyeknek, melyek a szívek alvilágában születnek! Ah, mit értitek ti e gyönyört köznapi fogalmakkal bajlódó emberek, kik megszerettek egy leányt, azt nőül veszitek, egész élteteket annak boldogításában töritek össze; megvénültök vele, míg megőszült, míg összeroskad és akkor is szeretitek; ti nem fogjátok azt érteni, minő gyönyör van abban, egy ártatlan szívet feláldozni egy óra örömének? a ti katechismustokban nincs még ez a tétel: «asszonyt megcsalni nem bűn». Miért nem vigyázott magára. Mi felkeressük, fölszaglásztatjuk, hol vannak ártatlan, ismeretlen szívek, körülhálózzuk, tőrt vetünk nekik, vermet ásunk lábaik alá, tükröt villogtatunk szemeikbe, hajtóvadászatot indítunk ellenök. — Miért nem vigyáznak magukra?

A hajtóvadászat megindult a paradicsomból lejárogató őzike ellen.

Úton, útfélen kerülgették, kisérgették ezek a mindenre ráérő chevalier errants-ok, törték magukat utána, hizelgéseket, hódolatokat, ajánlatokat nyilaztak felé, de a tündér őzikének egy csillag lebegett feje felett, mely nem engedé, hogy a rálőtt nyilak érjék: e csillag volt az erény tiszta csillaga.

A csodaifjak naponta bosszúsabban jöttek össze Mayeréknél s egymást gúnyolták a sikeretlen kisérletek miatt. Legtöbbnyire fogadásokat is tettek és vesztettek e tárgy felett, a hogy szokás lóversenyek és agárfuttatások alkalmával.

Végre egyike az ismerős dandyknak, kit mi Fennimore néven szoktunk híni, azon elvet állítá fel, miszerint legjobb és legczélszerűbb modor nők irányában az egyenes, nyilt támadás.

Ő tehát egy napon, midőn megtudá, hogy Fanny egyedül van otthon, pompás télkerti virágokból kötött bokrétát külde hozzá, a mibe egy szerelmi levél volt dugva, olyanforma ajánlattal: hogy ha Fanny hajlandó egy szerető szívet elfogadni, este hagyja a kert hátulsó ajtaját nyitva. Vannak esetek, mikben hasonló ajánlatok leggyorsabban czélhoz vezetnek.

A tapasztalatlan leány a meglepetés öntudatlanságában elfogadá a küldött virágot. És ez ügyesen volt kigondolva. Más küldemény figyelmessé, óvatossá tehette volna, de hisz a virágok oly összhangzók egy lányka kedélyével, hogy lehetne azok iránt gyanús?

Csak miután a küldeményt hozó eltávozott, vevé észre Fanny a virágok közt rejlő levelet, s mintha egyszerre egy nagy mérges pókot látott volna meg, elejté azt kezéből és sírva futott át Krammnéhoz, zokogások közt panaszolva el esetét. Azt hivé, hogy már ezáltal is meg van gyalázva.

Nemsokára hazaérkezék Teréz is s Krammné asszonynyal együtt látleletet tartának a még lepecsételve talált levél felett. Fanny vigasztalhatlan volt, midőn Krammné ki találta előtte fecsegni a levél tartalmát; komolyan azt hivé, hogy e levél elfogadása által már most ő örökre meg van becstelenítve s daczára a két jámbor hölgy vigasztalásainak, úgy kilelte a hideg, hogy egész éjszaka lázban feküdt.

Ilyen érzékeny a lélek tisztasága, legelső érintésére a piszoknak.

A két hölgy ezalatt boszút forralt e bánat okozója ellen,

oh mert azok a vén asszonyok olyan boszúállók! Nyitva hagyatták a kert hátulsó ajtaját s rálesettek, midőn a chevalier bement, akkor meg bezáratták. Ők maguk azután a padlásszoba ablakából nézték felváltva, mint tépelődik az egérfogóba került csábító, a derék vadász, ki maga esett bele a verembe, s midőn végre elkezdett esni az eső, gonosz kárörömmel mentek lefeküdni, fejök alá téve a kulcsokat és örvendve hallgaták, a mint az eső verte az ablaktáblákat.

E tisztességes kudarcz csak magasabbra szítá a vadászok hevét. Megbukni egy tapasztalatlan gyermek előtt, kijátszatni vén asszonyok által: ezt már csak az «esprit du corps» sem engedé meg abban hagyatni s az egész osztály renomméjának helyreállítására Abellino veté fel magát, büszke önbizalommal téve fogadást akármely összegre, hogy egy év mulva a paradicsomi szépség ő nála fog lakni. Természetesen ezalatt nem feleségül-vétel van értve.

Fanny a következő vasárnapon gyönyörűen éneklé a főtemplomban a «Stabat mater dolorosa»-t; a jelenlevők szívei megteltek áhitattal.

Krammné asszonyság, ezuttal vasárnapi piperében, ott ült egyik oldaloltár előtt és magában gyönyörködött a gyermek szép énekében, midőn maga mellett elragadtatott hangon hallja susogni:

— Oh mily fölséges, oh mily magasztos ének!

Erre csakugyan oda kellett fordulnia, hogy meglássa, ki osztja ily mértékben lelki örömeit.

Egy szerényen öltözött úri embert látott maga előtt, ki kalapján gyászt viselt s ég felé forgatott szemeiben épen egy könyet törölt szét. Ez Kárpáthi Abellino volt.

— Nemde, uram, gyönyörűen énekel? monda a jó asszony büszkén.

— Angyalhoz hasonlóan. Ah asszonyom, valahányszor ily éneket hallok, a köny megered szememből.

És kendőjét szemére tartá az érzékeny ifju.

Vajjon minő sors érhette szegényt?

Azután elment és egy szót sem szólt többet Krammnéhoz.

Krammnét hét napon keresztül azután majd megölte a tudnivágy, hogy mi baja lehet azon rejtélyes férfinak? Vajjon jövő vasárnap eljön-e ismét?

Valóban újra megjelent. Most már mint régi ismerősök üdvözlék egymást.

— Lássa asszonyom, mondá szomorú arczczal az ifju lovag, ezelőtt tíz évvel nekem is volt egy kedvesem, menyasszonyom, ki épen ily szépen énekelt, a «Stabat mater» épen így hangzott ajkairól, mintha csak őt magát hallanám. Épen a menyegzőnkre kitűzött napon halt meg. Halálos ágyán megfogadtatá velem, hogy ha találok fiatal, szegény hölgyet, ki e szent dallamokat oly szépen énekelendi, mint ő, az ő emlékeért minden évben háromezer forintot szenteljek arra, hogy azon hölgynek alkalmat nyújthassak magát a magasabb művészetben kiképezhetni, s így boldogságot szerezhetni magának. Én csak egy föltételt kötöttem e kivánatához: ha azon hölgy ép oly tiszta, oly ártatlan marad, miként ő volt, az én szeretett, az én feledhetetlen Máriám.

Az ifju itt ismét szemeire nyomá kendőjét.

Milyen valódi fájdalom! gondolá magában az asszonyság.

— Fájdalommal kell megvallanom, asszonyom, folytatá reszketeg hangon a dandy, hogy nyolcz év alatt nem tehettem eleget megholt arám kivánatának. Kiket jótéteményeimmel halmozék, haladtak bár a műveltségben, de megbuktak az erény útján. Szégyennel gondolok reájok; pedig vannak közöttük, kiket a világ dicsőséggel halmoz el. Minden újabb kisérlet csak újabb csalódás.

Itt ismét abban hagyá a beszédet, s engedé Krammné asszonyt egy egész hétig töprenkedni a különös történet felett. De ez nem szólt felőle senkinek.

Jövő vasárnap ismét megjelent Abellino.

Az ének végeztéig hallgatott, de arczán látszott, mintha valamit nagyon szeretne, de átall kérdezni. De csak mégis erőt vett magán.

— Bocsánat asszonyom, hogy ilyen kérdéssel terhelem. Ne vegye tőlem rossz néven, ön úgy látszik, ismeri az éneklő személyt; én már annyiszor csalódtam jószívűségemben, miszerint alig merek előleges értesülés nélkül közeledni valakihez; én e leányzó családjáról a legcsodálatosabb híreket hallottam, mintha nem épen nagyon sokat tartanának a jó erkölcsre.

Már erre a szóra Krammné is beszédes lett.

— Akármik legyenek is e leányzó rokonai, uram, ő gyermekkorától fogva nincs közöttük, s lelke oly tiszta, mint azon gyermekeké, kiket az idvezítő magához bocsátott, neveltetése pedig oly szigorú, hogy ha ma egyedül maradna is, bárminő sorsban, soha a véteknek még csak árnyéka sem lehetne ő rajta.

— Ah, asszonyom, ön engemet egészen boldoggá tesz.

— Hogyan, uram?

— Máriám szellemének valahára eleget fogok tehetni.

Ezzel ismét elment, s Krammnét újra hagyta gondolkozni egy álló hétig.

Azon vasárnapon azután szívének egész bizalmával megtisztelé a derék asszonyságot.

— Ime, asszonyom, én meggyőződtem a felől, hogy az ön védencze tökéletesen méltó pártfogásomra. E lánykából egykor híres művésznő lesz, s a mi őt mindeneknek fölé fogja emelni, ritka erényű hölgy leend. De vigyázni kell reá nagyon. Én már megtudtam, hogy titokban gazdag fiatal emberek incselkednek utána. Vigyázzon asszonyom és mondja meg azoknak, kik a lányka felügyelői, hogy őt jól őrizzék. A fény a legnagyobb jellemeket is megvakítja. De én feltettem magamban, hogy őt megszabadítom az álnokok cseleitől. Legyen ő művésznő. Ő hangjában oly kincset bir, hogy ha az mívelve fog lenni, ezek a gavallérok minden jövedelmeikkel koldusoknak fognak mellette látszani, s akkor, ha ő magában birandja gazdagsága forrását, elenyészik a veszély, melylyel a gazdagság fenyegeti az ártatlanságot.

Krammné tökéletesen érteni hitte a dolgot. Már a templomot is szinháznak nézte s várta, hogy tapsoljanak Fanny énekére.

— Két év alatt tökéletes művésznő válhatik belőle. Csupán szorgalom és nagyon kevés költség kivántatik hozzá. Ez utóbbit szívesen előlegezem én, arámnak tett fogadásomnál fogva. Nem adom ingyen, nem ajándékba, csak kölcsön; majd ha gazdag leend, nekem vissza fogja azt fizetni, hogy ismét másokat boldogíthassak vele. Én kegyednek havonkint átadok háromszáz forintot, hogy abból a leányzó tanulmányaira szükséges költségeket fedezze; de arra kérem, hogy ne tudassa vele, miszerint az egy férfitól jön, mert akkor meglehet, hogy el nem fogadná. Nevezze előtte megholt arámat, Darvai Máriát, a jótékonyság küldőjéül. Valóban ő is küldi azt, csakhogy az égből. Én csak egyet követelek: azt, hogy erényes maradjon. Ha ellenkezőt tudnék meg, rögtön megszüntetném pártfogásomat. Most tehát legyen szíves kegyed az első havi összletet tőlem átvenni és czélszerűen felhasználni. Még egyszer kérem, hogy rólam ne szóljon semmit. A derék leány végett kérem. Tudja, a világ mindjárt rosszat mondana.

Krammné elvette a pénzt. Miért ne vette volna el? Akárki is azt tenné helyében. Adott valami okot a gyanúra a titkos jóltevő? Hisz ismeretlen akar maradni, hisz közeledni sem kiván, hiszen ő figyelmezteti mások incselkedéseire s jótékonysága föltételéül szabja a feddhetlen erényt. Hát mi kell több?

Krammné elfogadta a pénzt s titokban ének- és zenemestereket fogadott Fanny számára, egyedül vele tudatta a dolgot. És ez volt a hiba, hogy Terézzel nem közlötte azt. Attól tartott, a mi bizonyosan meg is történt volna, hogy a szigorú hölgy kihajította volna a pénzt az ablakon, azt mondva, hogy tisztességes leánynak senkitől semmi ürügy alatt sem szabad elfogadni pénzt, mely becsületesen nincs megszolgálva! Hát még a másik pont: a művészi

pálya? ez is nagy ellenzésre talált volna Teréz előtt. E felől alig mertek előtte példálózni.

Pedig Teréz előtt nem lehetett titokban maradni.

Rögtön észrevette ő a változást, mely a leány kedélyében véghez ment az első napok után.

A leány szívébe be volt ültetve azon gondolat, hogy ő magában oly kincset bir, mely őt dicsőséges úton pályatársai fölé emelheti . . . . És többé nem volt kedve az egyszerű munkákhoz, a szegényes mulatságokhoz, miknek eddig örült; a fiatal kézművessel sem beszélt többé oly szívesen, gyakran órákig elábrándozott, s ily ábrándok után azt szokta mondani nénjének, hogy egykor ő gazdagon jutalmazandja meg fáradozásait.

Mennyire megrezzent e szavakon Teréz! . . .

A leány gazdagságról ábrándozik. A gonosz megmutatta neki a világot és mondá: ezt mind neked adom, imádj engemet. És neki nem jut eszébe a felelet: távozzál sátán!

A vadász jól veté a cselt.

A leányt a hálaérzet többször készteté arra, hogy Krammnét unszolja, miszerint vigye el őt az ismeretlen jóltevőnőhöz, hogy forró köszönetét elmondhassa neki s további tanácsát kérje, s hogy nénjét beszélje rá engedékenységre; ily dolgokkal végre oly szűk sarokba szorítá a jámbor asszonyságot, miszerint az egyszer ki találta előtte mondani, hogy titkos jóltevője nem asszony, hanem férfi, ki örökké titokban akar maradni.

E fölfedezés az első perczben nagyon megrettenté Fannyt, de későbben annál jobban ingerlé képzelődését. Ki lehet azon férfi, a ki őt boldogítani akarja, a nélkül, hogy valaha csak látni is szándékoznék, a ki annyira óvatos, annyira fél becsületes ajándékával a leány szeplőtlen hírének ártani, hogy még csak nevét sem mondja meg?

Mi természetesebb, mint hogy a leány képzeletében ismeretlen védőjére magának ideálképeket alkotott. Magas, komor, halvány arczú férfiunak képzelte azt, ki soha nem

mosolyog, csak midőn jót tesz, szelid tekintete sokszor felkereste őt álmaiban.

Midőn az utczán végig ment s ifju gavallérokkal találkozott, lopva egy tekintetet vetett rájuk. Nem ez az ő titkos jóltevője?

De azok mind nem igen jól illettek a lelkében alkotott minta helyébe.

Végre egy napon találkozott hasonló arczczal, hasonló szemekkel, hasonló tekintettel, a milyet magában képzelt. Igen, épen ilyen ideált alkotott ő magának, ez ő! ez az ő titkos nemtője, ki nem akarja, hogy őt ismerje. Igen, igen, ez alakról szokott ő álmodni, e szép kék szemekről, e nemes vonásokról, e délczeg termetről.

Szegény leány! Az nem az ő jóltevője volt. Az Szentirmay Rudolf volt, Flóra férje, a legboldogabb, leghívebb férj, kinek ő reá igazán semmi gondja.

A leány fejéből semmi sem verte ki többé, hogy ez az ő pártfogója.

Kérte, unszolta szüntelen Krammnét, hogy mutassa meg neki csak egyszer a távolból azon férfit, ki sorsáról oly titokteljesen gondoskodik; de midőn végre a kegyes asszonyság elhatározá is rá magát, hogy kérésének engedjen, az nem vala módjában, mert Abellino nem jött el többé vasárnaponkint a templomba, sőt a legközelebbi hónap elején nem személyesen adá át Krammnénak az újabb háromszáz forintot, hanem vén komornyikja által küldé meg. Milyen finom kiszámítás.

Krammné nem hihetett egyebet, mint hogy az ismeretlen úr ugyan őrizkedik valamikép közel jutni a leányhoz, s azt erővel kell keresni.

Megkéré tehát nagy alázatosan a komornyikot, ha nem lehetne-e valahol az urát, bár csak egy perczre is, valami nyilvános helyen távolról meglátni?

A komornyik azt felelé, hogy a főrendi táblánál a holnapi közülésen, ott szokott ülni az ötödik oszloppal szemben.

Ah ! Tehát ő főfő úr is. Egyike a haza atyjainak, ki éjjel-nappal azon gondolkozik, mint lehetne országát és népét boldogabbá tenni? Ez még nagyobb bizalmat gerjeszte szívében. A kire az ország sorsa van bízva, az bizonyára nem lehet könnyelmű ember.

Hajh! sokan nagyuraink közől, ha ismernék azon kegyeletet, melylyel a köznép irántuk viseltetik, büszkék lennének arra és iparkodnának azt — megérdemelni.

Krammné tudtára adá Fannynak, hogy ismeretlen jóltevőjét megláthatja holnap az országgyűlésen, a hol a nagy sokaság közt úgy el lehet vegyülni, hogy ki sem veendi őket észre, s az egész csak néhány perczig tartand.

Így jutott Fanny az országgyűlési terem karzatára, hol Krammné megmutatá neki titkos jóltevőjét.

Fanny egéből hullott alá, ő egészen mást vélt ott látni. Azt most fel sem találta a többiek között. Az arcz, melyet Krammné mutatott neki, semmi vonzerővel sem birt reá,... sőt bizalmatlan, félelemidéző befolyást gerjesztett szívében. Siettető Krammnét a karzatról és csalódott szívvel tért haza.

Otthon mindent kivallott nagynénjének; ábrándjait, nagyravágyó czéljait és csalódását. Megvallá, hogy most is szeret, szeret egy embert, a ki ideálja, de kinek nevét sem ismeri s kérte, hogy védje őt saját maga ellen, mert érzi, hogy szédül és nem bir saját szívével többé.

Másnap, midőn Krammné Fannyért ment, őt az énekmesterhez viendő, üresnek találta Teréz szállását. Ajtók, ablakok tárva nyitva, a butorok elhordva. Senki sem tudta, hova ment, éjszaka jutott eszébe elhurczolkodni, a házbért letette a házmesternél s ismeretlen hordárokkal vitetett el mindent. Senkinek sem mondta meg, hogy ezentúl hol keressék.

XII. SALDIRT. (KI VAN FIZETVE.)

Hova tünt el Fanny oly rögtön, oly nyomtalan, nagynénjével együtt.

Teréz kétségbeesve hallá a leány vallomásait.

A leány elmondá neki őszintén, hogy szeret, lelkének, szívének minden hevével szeret egy ideált, kit jóltevőjével ugyanazon alaknak hitt, kinek jósága, magas, emberfölötti nemes jelleméről hónapok óta ábrándozik, kinek jótéteményeiért egykor szerelme hálaérzetével tudott volna fizetni és most megtudva, hogy titkos pártfogója nem az, a kit képzelt, a kit egyszer látott, s azóta nem tud feledni, rettentő borzalom támadt szívében. Érzi, hogy helytelenül cselekvék, midőn amaz embertől pénzt fogadott el, bármily ürügy alatt, eladva, lekötelezve látja magát iránta és fél, retteg tőle, nem mer az utczán megjelenni, nehogy vele találkozzék, arcza bizalmatlanságot költ szívében és irtózik azon eszmétől, hogy azon ember ő rá gondol. Ámde azért a tövis benn van a lélekben! Ama másik, amaz ideálkép, bár nincs oka többé róla gondolkozni, benne jóltevőjét sejteni, többé ki nem törülhető szívéből; nem ismeri őt, még csak nevét sem tudja, de szeretni fogja holtig, elvész, elhal bele, de meg nem válik emlékétől.

Szegény Sándor . . . .

Teréz annyi évek fáradalmainak romjain látta magát. Tehát még itt is elérik az ártatlan gyermekszívet, tehát még a templomban sincs előlük biztosítva senki.

Kétségbeesett keservében oly lépésre határozta el magát, melyre a legnagyobb nyomor sem vehette egykor rá, elment Boltayhoz, elmondott neki mindent és kérte, hogy védje, oltalmazza a leányt, mert asszonyvédelem itt többé nem elég.

Boltay örömmel ajánlkozott a pártfogásra. A durva tenyerű kézműves nagy képe sötétvörös lett a haragtól, az

nap feléje sem ment a gyárnak, nehogy valakivel összevesszen, csak az iránt tett parancsokat, hogy Teréz holmiját szállítsák át még azon az éjjel az ő saját lakóházába, tulajdon szállása egyik szárnyába. Itt férjen azután hozzájok valaki.

Sándor megtudott mindent, nagyon szomorú lett, de azóta kétszeres figyelemmel viseltetett Fanny iránt. Hisz az is reménytelenül szeretett, — ő a leányt, a leány egy mást és mind a ketten boldogtalanok.

A családnál mindenki tudta e titkot, de senki sem beszélt felőle. A két öreg sokat tanácskozott egymással, mely családi gyülésekbe néha Sándort is meghívták, kinek ez idő óta sok olyan helyen kelle járnia, hol azelőtt meg nem fordult.

A jó öregek abban fáradoztak, hogy az ismeretlen nagy úr nevét kitudhassák. Minek volt az nekik? Vissza akarták neki küldeni a Fannyra költött összeget. Oh az ilyen tartozásokkal adósnak maradni nem szabad! Le kell fizetni mentül elébb, ugyanazon pénzben, forintot forintért, három huszast számítva darabjára, nehogy azt mondhassa valaki, hogy mást kapott, mint a mit adott.

Úgy, de hogy lehetett e nevet kitudni? Fanny maga sem ismeré azt, s ő rá nem fog mutatni az utczán, ha meg kellene is halnia. Boltay mindenfelé eljárt a kávéházakba, a kereskedők gyülekezeteibe, fülelt, hallgatózott, ha nem beszélnek-e valahol egy polgárleányról, ki foglalót vett fel erényei árában egy gazdag úrtól? Nem beszéltek semmit. Ez ugyan egy részről megnyugtató volt, hogy még senki sem tud felőle semmit, tehát a baj még nem olyan nagy. De a név, a név?

Végre Abellino maga segített a kutatókon.

Sándor minden vasárnap meg szokott jelenni a templomban, hová Krammné járt s egy oszlop mellől vigyázott rá, hogy kivel fog az asszonyság beszélni.

Harmadik vasárnap maga jött oda Abellino.

A jámbor asszonyság elmondá neki a csodatörténetet,

hogy Fanny nagynénjével egy éjszakán véletlenül eltünt, neki sem szóltak semmit, hogy hová mennek, a mi elég nem szép tőlük, hanem ő gyanítja, hogy Boltay uramhoz hurczolkodtak el s Teréz bizonyosan azt titkolja, mert valami viszony volt közte és Boltay között fiatal korukban, vagy talán azért ment oda, mert Boltay uram fogadott fiával akarja elvétetni Fannyt. Ő bizony nem törődik velök többet.

Abellino vérig harapta ajkait bosszúságában: ezek a filiszterek aligha meg nem szagoltak valamit.

— Miféle mesterember az a Boltay? kérdezé Krammnétól.

— Asztalos, lőn a felelet.

Asztalos? . . . Egy percz alatt kész volt Abellino fejében a terv.

— No, Isten velünk madame, mondá. Többé nem volt Krammnéra szüksége, sietett ki a csarnokból.

Sándor utána. Tehát végtére meglelé a templomi kisértőt! Abellino sietve ment az utczaszegletig, Sándor mindenütt nyomában. Ott amaz várakozó hintajába hágott, Sándor egy bérkocsiba veté magát s vágtatott utána. A Mihálykapunál utolérte, itt kiszállt a főúr, hintaja berobogott az udvarra. Nagy medvebőrös kapus állt a bejárás alatt.

— Ki ezen úr, ki most itt bement? kérdé Sándor a kapustól.

— Kárpáthi Kárpáthy Abellino ő nagysága.

— Köszönöm.

Menten följegyzé azt tárczájába; pedig fölösleges volt azt odajegyezni. Évek, évtizedek múlva is lelkében maradandott e név, mint a melyet a fák kérgébe véstek.

Tehát Kárpáthy Abellinonak hívják!

Azt hiszitek, hogy ezek a tizenkét órakor ebédelő emberek nem tudnak gyűlölni?

Sándor sietett haza felfedezésével.

Ezen a napon az egész háznál oly harapós kinézésű volt minden ember, hogy a ki látogatóba jött, megijedt tőlük.

Másnap ismét munkanap volt. Mindenki dolgai után látott. Boltay uram felgyűrközve versenyt dolgozott legényeivel, de hiába vegyült a lárma közé, minden eszköz egy nevet látszott ismételni fülébe. Ő soha sem gondolkozott azon, hogy a gyalúk, a fűrészek mondanak-e valamit dolgozás közben? s most ráhallgatott, hogy az mind Kárpáthy nevét mondja, különösen volt egy kétember-taszigálta fűrész, melylyel a fournirozásokat volt szokás metszeni, ez minden vonásnál oly tisztán ismétlé: Kárpáthy, Kárpáthy! hogy Boltay uram utoljára rákiáltott a legényekre, «ne húzzátok olyan csunyául azt a fűrészt!» A legények elcsodálkoztak rajta: a mester tán azt akarja, hogy a fűrész úgy szóljon, mint a hegedű?

Teréz és Fanny ez alatt egy utczára nyiló ablakban ültek, kézimunkával foglalkozva, szótlanul, mint egy idő óta szokták.

Egyszerre díszes úri hintó jött be az utczába, s épen Boltay háza előtt állt meg.

Fanny fiatal leányok szokásaként, kitekintett az ablakon; a hintóban ülő épen akkor szállt ki. Ijedten, összerezzenve kapta vissza fejét, arcza elsáppadt, szemei elhidegültek, kezei leestek ölébe.

Mindez nem kerülé ki Teréz figyelmét. Őt látta! Ő van itt! Legelső gondolatja ez volt. Reszketett. Ha ez ember bejő, ha szemei elé merészel lépni, nem tudta, mit fog cselekedni akkor? de a düh, a szégyen, a kétségbeesés járta keresztül lelkét. Egészen elfeledkezett róla, hogy hiszen férfi is van a háznál, komoly, tréfát nem értő ember, úgy érzé, mintha az egész támadással neki kellene megküzdenie.

Az érkező léptei végig hangzottak a lépcsőn, kívül valami arrogans hang tudakozódása hallatszék, s a bejövő már az előterembe lépett. Vajjon be fog-e a szobába is jönni?

Fanny felugrott székéről s kétségbeesve rohant nagynénjéhez, arczát annak ölébe rejtve, lábaihoz omolva és zokogott fuldokolva.

— Ne félj, ne félj, rebegé Teréz és minden íze reszketett. Én itt vagyok.

De már ekkorra nyilt a túlsó ajtó is, melyen Boltay uram jött az előterembe, az érkezett vendéget elfogadni. Műhelyből hítták elő, honnan még most is fülébe hangzott a mit a gyalúk és fűrészek pokolbeli kisérteties hangja egyre szakadatlanul beszél: Kárpáthy, Kárpáthy...

— Aha jó napot! szólt az érkezett úr fidélis leereszkedéssel, a mestert meglátva. Ön az, Boltay mester? Ah derék mester. Nagy híre van mindenfelé. A munkáit széltire magasztalják; derék, becsületes ember. Most is műhelyéből jön, ezt szeretem, a munkás polgárokat én nagyra becsülöm.

Boltay uram nem volt az az ember, a ki mindenkitől dicsérni engedi magát, s nagy röviden félbe szakasztá a magasztalást.

— Kihez legyen szerencsém? Mit parancsol uraságod?

— Én Kárpáthy Abellino vagyok, mondta az idegen.

Boltay uramat csak az almáriom tartotta, hogy hanyatt nem esett.

Erre a meglepetésre csakugyan nem számolt.

A magas úr nem méltóztatott észrevenni a kézműves arczkifejezését, miután úgy gondolom, hogy egy kézműves arczán nem is volna szabad kifejezésnek lenni, hanem folytatá a mint következik:

— Én önhöz egy egész etablissement megrendelése végett jöttem, azért jöttem pedig személyesen, mivel hallám, hogy igen szép remek butormintákat rajzol ..

— Nem én rajzolom uram, az első legényem, ki Párisban lakott.

— Azt én nem bánom. Tehát azért jöttem magam, hogy azon mintákból válaszszak, mert szeretnék valami különösen csinos és a mellett egyszerű polgári kiállítást, tudja ön, polgári ízlésben. Megmondom, hogy miért. Mert nősülni fogok s egy fiatal polgárleánykát veszek nőül; ne csodálkozzék ön rajta, én polgárleányt veszek valóságos,

törvényes nőül. Miért teszem pedig azt? Arra nekem különös okaim vannak. Lássa, én különcz vagyok. Ez rendkívüli valami, a mi aközrendűek között nem fordul elő. Nekem az apám is különcz volt és minden tagja családomnak különcz; én egyszer meg akartam házasodni, mátkám valóságos szatócs leánya volt, gyönyörűen tudott énekelni a templomban.

Ahán a régi mese!

— Én elvettem volna, folytatá a bőbeszédű dandy olyan éles hangon, hogy minden szobán keresztül hangzott; de meghalt szegény. És én akkor megfogadtam, hogy addig nem nősülök, a míg nem lelek egy másik polgárleányt, ki ép oly erényes, oly szép legyen, mint ő volt és oly szépen énekelje a «Stabat mater»-t. És már nyolcz év óta járok a világban és nem találtam a kit kerestem sehol, mert vagy énekelt valaki szépen, de nem volt szép, vagy szép volt, de nem volt erényes, vagy volt erényes, de nem énekelt, egy szóval nem lehetett enyim. És most uram, ebben a kicsiny városban találtam a kit régen keresek, egy leánykát, ki szép, erényes és énekel és én azt elfogom venni, már most adjon tanácsot, hogy milyen butorzatot vegyek neki menyasszony-ajándokul?

Mind e szavakat jól hallhatták a mellékszobában. Teréz öntudatlanul takarta el Fanny fejét, mely ölébe volt rejtve, mintha attól féltené, hogy ez együgyű mese hitelre talál előtte s elkábítja fiatal lelkét. Hisz a fiatal leányok olyan könnyenhivők; még a virágtól is megkérdezik: szeret-e, nem szeret-e? hát még ha valaki szemökbe mondja.

Boltay uram e beszéd alatt lassankint összeszedte magát s minden válasz nélkül irószekrényéhez lépett, ott keresgélt valamit és azután irt nagy sebesen.

Bizonyosan a mintákat keresi s számvetést ir, gondolá magában Abellino s az alatt szétnézegetett: vajjon sok szobája lehet-e ennek a filiszternek? s melyikben tartja

fogva a szép kis czukorfalatot? Hallotta-e a leány, a mit ő beszélt?

A mester ez alatt készen volt az irással és keresgéléssel, odainté Kárpáthyt az asztalhoz s egy csomó százas bankjegy közől leszámlált eléje hat darabot, mellé még négy forintot ezüst huszasban és harmincz krajczárt kongó vörös pénzben.

— Tessék ide vigyázni: ez egy, két, három, négy, öt, hatszáz forint és négy forint meg harmincz krajczár, szólt ujjaival megböködve mindenik összeget.

Mi a patvart akar ez a filiszter a maga piszkos garasaival?

— Igy ni. Már most tessék leülni s aláirni ezt a nyugtatványt.

Azzal egy kész nyugtatót adott a chevalier kezébe, hatszáz forintról és ennek kiszámított négy forint harmincz krajczár kamatjáról, mint a mely összeget alulirott Mayer Fanny kisasszonynak kölcsön adván, ez alulirt napon hiányosság nélkül visszakapta.

Abellino végtelenül meg volt lepetve. Arra nem volt készen, hogy ezek az ostoba filiszterek azokkal a vastag húsos pofákkal így keresztül lássanak minden tervén. Legjobb ily alkalommal minden esetre a megsértettet játszani.

Némán, grandseigneuri félvállal végig nézte az asztalosmestert, s lovagkorbácsával egyet ketytyentett, mintegy annak kifejezéséül, hogy ily haszontalan emberre nem érdemes vesztegetni a szót s azzal megfordult, hogy menjen kifelé.

Ez idő alatt mély csendesség volt a teremben, a mellékszobában levő hölgyek szívdobogva, remegve figyeltek e csendre, melyben annyi indulat zivatarja volt rejtve.

Boltay, látva, hogy a dandy távozni készül, mély, erőszakosan lenyomott hangon még egyszer megszólítá.

— Vigye el ön uram a pénzét és irja alá a nyugtát, mert bizonyomra, meg fogja bánni, ha ezt nem teszi.

Karpáthy megvetően elfordult, s becsapva maga után az ajtót, eltávozott. Csak midőn hintajában ült, akkor jutott neki eszébe, hogy miért nem ütötte ő pofon azt az embert? Ezuttal azonban nagy köszönettel tartozik feledékenységének.

De ki is várhatta volna ettől a kérges tenyerű asztalosmestertől azt a ritka önmérsékletet, hogy dühös, sangvinicus természete ellenére, legkisebb kifakadás nélkül, ily egyszerű módon adja tudtára a meglepett udvarlónak ellenséges indulatát?

Abellino nem merte e jelentést elmondani társai előtt, annyira érzé, hogy bárminő versio szerint is, a kézműves magaviselete diadalmasnak fog látszani.

Pedig még nem itt volt vége a visszautasításnak.

Boltay mester vissza sem tevé többé fiókjába az asztalon hagyott pénzt, hanem összesepré, elvitte a «Pressburger Zeitung» érdemes szerkesztőjéhez s másnap a fentisztelt lap hasábjain következő hirdetmény volt olvasható:

«Egy helybeli családapa hatszáznégy forint és harmincz krajczárt adott által a polgári kóroda számára, mely öszszeget nagyságos Kárpáthy Béla úr kegyeskedett az átadó fogadott leányának ajándékozni, mit azonban ez czélszerűnek talált kegyesebb czélokra fordítani.»

Ilyen affront azután ritkítja párját a társadalmi élet történetében.

A dologból nagy zaj lett, a kitett nevet minden magasabb körben jól ismerék, itt nevették, ott szörnyűködtek a furcsa hirdetmény felett, egy pár elméncz úr az ellenpárton a zöld asztal előtt gratulálni kezde Abellinonak a szenvedő emberiség nevében, az ifju óriások tüzelték, lovalták, hogy ezt a bosszantást megtorlatlan hagyni nem lehet. Abellino egész nap járt alá s fel a városban, keresve, hogy kit hívjon ki párbajra? de senkit sem talált e czélra alkalmasnak, végre abban állapodék meg az elegansoknak Mayeréknél tartott conferentiáján, hogy magát a családapát kell párbajra kihívni.

Kit? Boltay uramat? Az asztalosmestert? Ez lesz csak a furcsa.

Hátha nem megy ki? Akkor addig insultáltatni úton, útfélen míg Pozsonyból megszökik.

Mi czél lesz ezáltal elérve?

Az, hogy megijed a filiszter. Megtér, megjuhászodik, megszelidül. És azután nincsen kedvesebb ember egy megszelidült, megtért ellenségnél, mert az mindig azon iparkodik, hogy elébbi tetteit jóvá tegye. És akkor, — akkor prédára jutott a tündér kisasszony, kinek őriző sárkánya meghódíttatott.

Az élettapasztalás jogot ad hasonló összevetésekre. Számtalan eset van, hogy rakonczátlankodó ember, ki nem szünt meg ellenfelét sértegetni, ha az egyszer keményen ráijesztett, nemcsak felhagyott a bántalmakkal, sőt ennek legengedelmesebb jó barátja támadt belőle.

Azon egy tekintet, hogy vajjon convenant helyzet-e egy főrendű úrnak egy kézművessel párbajt víni, ki még tán nem is nemes ember, de ha nemes ember is, azáltal, hogy kézi munkára adta magát, azáltal, hogy szorgalma után él, minden megillető nemesi respectusról lemondott; ez, mondom, kérdésbe sem jöhetett, mert hiszen a jámbor filisztereket ismerjük már, mikor úrnapi díszmenetek alkalmával saját puskáikat el kel sütni, hogy megijednek tőle! Ez nem fog párbajt elfogadni, hanem inkább magyarázatokat ad, azaz, hogy bocsánatot kér és megiszszuk az áldomást, melynél a szép kis bujdosó lesz a «Hébe», ki a poharakba bort s a szívekbe szerelmet töltöget.

Ez a legtermészetesebb perfolyama a hasonló eljárásoknak.

Délután tehát elküldé segédeit Abellino az asztaloshoz.

Az egyik volt Livius; párbaji tekintély, kinek itélete canon volt a jobb társaságok ifjai előtt minden point d'honneurt illető ügyekben s ki Hugo Victorral együtt fáradozott a «code du duel» kidolgozásában.

Másik volt Konrád (magyar főúr), roppant athletai alkat,

kit e miatt minden kihívó fél nagyon szerencsésen alkalmazott hasonló eljárásoknál, a hol attól lehetett tartani, hogy a kihívott durva visszautasításokra vetemedhetik. A bramarbasi termet imposant arczczal volt ellátva és hangja képes lett volna a medvéket is visszakergetni oduikba.

E két érdemes lovag tehát, pro superabundanti, megirva a kihívó levelet, ha netalán a filiszter eltagadná magát, vagy elbujt volna előlük, felkeresé Boltay uram lakát s benyitott annak dolgozó-szobájába.

A mester nem volt honn. Korán reggel szekérre ült Terézzel és Fannyval s úti készületeiből lehete gyanítani, hogy hosszabb időre távozik.

A szobában magánosan ült Sándor s mintákat rajzolt táblára feszitett papiron.

A két gentleman bon jourt kívánt, mit az ifju hasonlóul viszonozva, eléjök járult, kérdezve, hogy mit parancsolnak.

— Hm, fiatal ember? Kezdé dörgő hangon Konrád. Ez Boltay mester háza?

— Ez, viszonza Sándor, magában gondolva, hogy azért nem szükség olyan nagyon morogni.

Konrád erősen fujtatva tekinte körül a szobában, mint a mesebeli sárkány, a ki emberbűzt érez s lenyomott gégével dörmögé:

— Elé kell híni a mestert.

— Nincs ide haza.

Konrád szemeivel inte Liviusnak, oda dörmögve:

— Nem mondtam?

Azután leteve egyik öklét az asztalra, másikat háta mögé dugta s meghajtva derekát, szemébe néze az ifjunak marczona tekintettel.

— Hát hol van a mester?

— E bizalmával nem tisztelt meg, felelt Sándor, ki oly hidegvérrel birt, hogy még a kifejezésekben is birt válogatni.

— Jól van, monda Konrád, előhúzva belső zsebéből a pecsételt levelet. Kinek híják önt, fiatal ember?

Sándor csodálkozva és boszankodva kezde a kérdezőre nézni.

— No, no, ne ijedjen meg, biztatá Konrád, nem akarom önt bántani, csak van önnek valami neve?

— Igen. Barna Sándor.

Konrád feljegyzé azt tárczájába, s azzal ünnepélyesen fogá a levél szélét.

— Tehát hallja ön, édesem, Barna Sándor úr... (az «úr» szót erősen megnyomva, hogy a ficzkó észrevehesse, mennyire meg van ő ezáltal tisztelve) ezen levél az ön mesterének szól...

— Bátran átadhatja uraságod. Engem Boltay úr megbízott, távollétében minden előforduló ügyeit saját nevében elintézhetni.

— No tehát fogja ön ezen levelet, szólt menydörgő hangon Konrád, s még sok imposant dolgot elmondott volna, mikből azonban teljesen kizavarta Sándornak azon indiscret cselekedete, miszerint a mestere nevére czímzett levelet feltöré s az ablakhoz lépett vele, hogy azt elolvashassa.

— Mit cselekszik ön? kiálta rá egyszerre mind a két tanú.

— Én meg vagyok bízva Boltay úr által, hogy távollétében minden hozzá érkező levelet elolvashassak s idegen követeléseket, tartozásokat kifizessek.

— De ez nem olyan követelés, a milyet ön gondol! Ez magánügy, személyes ügy, a mit ön nem ért.

Sándor ez alatt keresztül futotta a levelet, s azzal a két tanú elé lépett.

— Szolgálatjokra állok, uraim.

— Micsoda? Mit ért ön ez alatt?

— Engem Boltay úr minden ellene intézett követelés kielégítésére megbízott.

— Nos? Hát aztán?

— Tehát, szólt Sándor, a kitárt levelet lesimítva kezével, én e számadást kész vagyok bárhol és bármikor kielégiteni.

Konrád Liviusra nézett.

— Ez a ficzkó velünk tréfálni látszik.

— Nem tréfálok uraim, én tegnap óta czímtársa vagyok Boltay úrnak, s akármely követelés éri firmánkat, egymás helyett tartozunk fizetni, ezt kívánja a kölcsönös hitel.

Konrád kételkedni kezdett a legény józan eszében, vagy olvasási tehetségében. Rárivallt:

— Olvasta ön, mi van azon levélben?

— Igen. Ez kihívás párbajra.

— No, és mi jogon akar ön egy más valaki ellen intézett kihívást elfogadni?

— Mert az nekem czímtársam, mert az fogadott apám és nincsen jelen, s minden jó és balszerencse, bukás vagy botrány, a mi őt éri, ér engemet is. Ha maga jelen volna, felelne magáért; úgy, de eltávozott, s nekem okaim vannak meg nem mondani sem azt, hogy hová, sem azt, hogy mennyi időre? és így uraságtoknak nincs mit tenni egyéb, mint vagy visszavonni a kihívást, vagy tőlem fogadni el annak kielégítését.

Konrád félrevoná Liviust, megtudandó tőle, ha szokásos dolog-e ez párbaji rendszabályok szerint? Livius emlékezett hasonló esetekre, de csak nemes emberek között.

— Hallja ön, Barna Sándor, szólt Konrád, a mit ön ajánl, csak nemes emberek közt szokásos.

— Hisz uram, nem én vagyok a kihívó, hanem önök.

Erre nem lehetett mit felelni.

Konrád összefoná nagy mellén rettentő karjait s az ifju elé állva, csaknem a szájába kiáltott.

— Tud ön víni?

— Voltam Waterloo alatt és kaptam érdemrendet.

Konrád megcsóválta a fejét.

— Ez dühös bolond.

Pedig Sándor igen is nyugodtan viselte magát.

— Tehát csakugyan meg akar ön verekedni mestere helyett? ön nekem valami hetvenkedő, kötekedő, vakmerő czimborának látszik, gondolja meg ön, hogy a párbaj nem háború, a hol messziről lövöldöznek az emberre, s le lehet a golyó elől hasalni, félrebukni, meg azután két-három gléda áll előttünk s minket hátul semmi baj sem ér, hanem meg kell állani szem szembe, pisztoly pisztoly ellen, fedetlen mellel egy arasznyira a kard hegye előtt és az ember senkit sem hívhat segítségül, egyedül magára van hagyva. — Hán?

Sándor meg nem állhatta, hogy el ne mosolyodjék.

— Mindegy az nekem, uraim, én tudok pisztolylyal, karddal, még vöröshagymával is víni.

Konrád visszahökkent.

— Diable! Ez az ember valamire czéloz. S kezdett valóban emlékezni rá, hogy a Mainvielle-Catalani szinházi csatában valaki irgalmatlanul meghajigálta vereshagymával.

Livius hivatalos hidegséggel vevé fel a szót:

— Kik lesznek önnek tanúi? Nevezzen meg két ismerőjét.

— Ismerőim mind békés, munkás emberek, kiket nem akarok ily veszélyes ügybe keverni. — Megtörténhetik, hogy én a kihívót lelövöm, s azon esetre nem akarok még két ártatlan embert földönfutóvá tenni, hanem legyenek önök szivesek saját becses körükből számomra két tanút kinevezni, én elfogadom, bárkik legyenek. Nagysádtok könnyebben keresztül vágják magukat hasonló kényességeken.

— Az időről és helyről majd tudósitják önt. Monda Livius s azzal vevék kalapjaikat és eltávoztak.

— No, ennek a fiunak nemes emberhez illő szíve van, monda Livius Konrádhoz, eltávozásuk közben.

— Majd meglássuk, eltart-e neki holnap reggelig.

Még ez nap este egy czifra, ezüstzsinóros hajdú keresé fel Boltay mester műhelyét és Barna Sándor úr után tudakozódott.

Egy levél volt kezében.

— Tisztelettel kérem, szólt a hajdú udvarias hangon, melyből kitetszett, hogy jó magaviselethez van szoktatva, ön dolgozott Gaudcheux úr atelierjében Párisban?

— Igen, ott dolgoztam.

— Kegyed találkozott ez előtt három esztendővel az ermenonvillei erdőben három magyar úrral.

— Igen, én találkoztam, felelt Sándor csodálkozva, hogy kinek jut eszébe életéből ily apró részletekre emlékezni.

— Úgy kegyed lesz az, kinek ez a levél szól, mondá a hajdú, átadva a levelet. Tessék elolvasni, én megvárom a választ.

Sándor felszakítva a levelet s mint szokás, legelébb is a néválairásra tekintett, a meglepetés felkiáltása hangzott el ajkairól.

Két nevet olvasott egymás alá irva, két oly nevet, melyek a legnagyobb tiszteletben állottak mindenki előtt, ki magát jó hazafinak, s felvilágosult, becsületes embernek tartá: — Rudolf és — Miklós.

Mit irhatnak ők ez árva fiunak? ők, a nagyok, a nemzet ünnepeltjei, a nap hősei, egy szegény, ismeretlen munkásnak, kiről senki sem tud semmit.

E levél így szólt:

«Ön derék férfi; ön igen helyesen cselekvék. Önnek helyzetében bármelyikünk hasonlót tett volna. Ha segédségünket elfogadja ön, hajdani ismeretségünknél fogva, készek vagyunk önnek e lovagi szolgálatot felajánlani.»

Sándor nyugodtan hajtá össze a levelet.

— Nagyrabecsülöm ez ajánlatát ő méltóságaiknak, monda a hajdúhoz fordulva, és mindenekfelett elfogadom.

A küldött illedelmesen meghajtá magát és eltávozott.

Fél óra mulva eljött Rudolf és Miklós.

Ah, ha e perczben Fanny otthon lett volna, de távol volt ő, ki tudja hol, ki tudja merre? s az imádó és az imádott egymással szemben ültek, a nélkül, hogy sejtelmük

volna róla, hogy egyik azért szeret reménytelenül, mert a másik reménytelenül szerettetik.

Rudolf elmondá, hogy irásbeli felhatalmazásra van szükségük Sándortól, nehogy Konrád és Livius oly embereket adjanak neki segédül, kiket nem óhajt.

— Tehát mások is vannak, kik segédül ajánlkoznának.

— Oh elegen. Az ifju óriások közt valóságos csődület van a felett, hogy ki lehessen jelen, mint ők mondják, a tragicomœdián?

— Nem lesz tragicomœdia, mondhatom.

— Leginkább ez volt, mi bennünket arra indított, hogy önnek e találkozásnál szolgálatunkat felajánljuk. Mi épen nem találunk semmi gyönyörűséget abban, hogy embereket összeveszítsünk, s párbajokat siettessünk, a mi körünkben, fájdalom, a legjobb mulatságok közé tartozik; azonban ezuttal lovagias kötelességet látunk abban, hogy önnek segélyünket felajánlva, ezáltal útját álljuk azon idétlen tréfának, miket egy eléggé komoly ügyben könynyebbvérű barátaink örömest szeretnének előidézni.

Mikből állottak e szándékolt tréfák, azt határozottan nem fejthetjük meg. Voltak, kik azt indítványozták, hogy valami jeles comœdiát kell ezzel a ficzkóval játszani, ki vakmerészkedik egy nemes ember elvetett keztyűjét felvenni. Keresztül kell őt vinni a halál minden félelmein s mikor ijedtében már félig meg van halva, akkor pisztolyba tömött pelyhet kell a szeme közé lőni, s több efféle. Hasonló indítványok ugyan csupán a fiatal óriások legkönnyelműbbjeitől származhattak, de az általános hangulat mégis adott aggodalomra okot, miszerint a kihívók részéről e párbaj inkább mulatságnak, mint komoly dolognak tekintetik. A szegény mesterlegényt bizony senki sem szándékozott agyonlőni, s az sem igen volt valószinű, hogy az ő munkában elfásult kezei harmincz-negyven lépésről, közönséges, új, ki nem próbált pisztolylyal valakit eltaláljanak, hanem egy kissé meg akarták őt szeppenteni, hogy

máskor elmaradjon a kedve a fiunak hasonló, nem neki való mulatságoktól.

E zavartól akarták lovagiasabb érzelmű ifjaink az emberséges kézművest megmenteni. Fájt volna nekik a gondolat, hogy e nemes érzelmű fiu társaik gyöngédtelen gúnyjának áldozatul essék; inkább akarták, hogy menjen az egész komolyan, annak rende szerint.

Sándor megköszöné szivességeiket és nagyon jól esett neki, hogy azok egy szót sem vesztegettek arra, hogy őt bátorítsák.

Másnap korán reggel egy bérkocsin megjelentek az ifjak. Sándor készen várta már őket, csupán nehány levelet pecsételt még le, miket az éjjel irt: egyiket gazdájához, elmondva, hogy a ház ügyeit minő rendben hagyta? másikat Fannyhoz, kérve, hogy csekély birtokát, mit szorgalma által szerze, legyen szives tőle véghagyományul elfogadni.

E leveleket egy harmadik borítékba zárva, átadta a házfelügyelőnek azon kérelemmel, hogy ha tizenkét óráig vissza nem fog térni, bontsa fel a borítékot s a belül irt helyre küldje el a benne foglaltakat.

Azzal felült a hintóba, hol Rudolf és Miklós vártak reá, távolabb egy másik bérkocsin kisérte őket a seborvos.

Ifjaink csodálkozva vevék észre, hogy a fiatal kézműves arczán legkisebb aggály, szorongás nyomai sem látszanak, oly hidegen, oly nyugalommal viseli magát, mint a ki már beleszokott az ily helyzetekbe. Szokott elfogulatlan hangján beszélt velök a legközönyösebb tárgyakról, s midőn a napirenden levő országos és közemberiséget érdeklő tárgyakra hajlott át a beszéd, oly lelkesüléssel szólt hozzá, mint a ki száz év haladó boldogságát látja maga előtt — és abból egy napot sem igér magának.

Még nagyon kora volt az idő, midőn a hidon keresztül a ligetbe hajtattak; ott egy frissítő-árus sátora állott. Ifjaink megállíták a kocsit s felszólíták Sándort, hogy nem kivánna-e elébb reggelizni?

— Köszönöm, felel ez. Megtalálna rajtam érzeni, s még valaki azt mondhatná, hogy szíverősitőre volt szükségem. Majd azután... Vagy azután sem! veté utána könnyű kedélylyel.

Innen gyalog mentek az erdőn keresztül a kitűzött helyig, hová alig néhány percznyi várakozás után, ellenfeleik is megérkezének.

Komor, felhős reggel volt s hasonló komor egykedvűség ült a mi ifjaink arczán.

Az ellenfél nevetve, hányaveti délczegséggel jött karonfogva az ezüstnyárfa-bokrokon keresztül; Abellino, a termetes Konrád, Livius, egy seborvos és egy szolga. — Az utóbbi hozta magával nagy, saját alakú tokokban a pisztolyokat és a sebészi műszereket.

A négy tanú a középre ment s halk beszéddel némi közös pontok felett látszott egyezkedni, mint a kiindulási és a lőtávolság, és az első lövés felett. Ez tetszésre bízatott. A kiindulási távolság negyvenöt lépés, huszonöt a korlát.

Ez értekezés alatt Abellino elővevé jó vontcsövű peczkes (Schneller) pisztolyait, s productiókat tartott a társaság előtt. Inasának parancsolá, hogy hajítson fel előtte hársfaleveleket a levegőbe s ő azokat háromszor egymásután egyes golyóval lelőtte.

Ez csak az ellenfél remegtetéseért történt.

Miklós észrevevé a czélt s megnyugtató biztossággal súgá a kézműves fülébe:

— Nem azokkal a pisztolyokkal fognak önök lőni, hanem a mieinkkel, melyek egészen újak, s nem olyan könnyű velök bravourlövéseket tenni.

Sándor keserűen mosolygott.

— Nekem mindegy. Előttem nem becsesebb az élet annál az ellőtt falevélnél.

Miklós mélyen tekinte az ifju szemeibe. Sejteni kezdé, hogy ennek több oka is van a párbajt elfogadni, a közös firma becsületénél.

Mindamellett kötelességökhez híven megkisérték a tanúk

elébb a felek kibékítését. Abellino e két feltétel alatt igéré a kihívást visszavonni: 1. ha a kihívott fél a védett firma nevében kinyilatkoztatja, miszerint őt megsérteni soha sem volt szándéka; 2. ha Boltay mester ugyanazon téren, melyen a sértő nyilatkozatot tevé, be fogja igtatni, miszerint Kárpáthy a kérdéses összeget a legnemesebb, tisztán műbaráti czélokból adta gyámleányának.

Sándor tanúi elmondák előtte a feltételeket.

Mindjárt az elsőt visszautasítá.

Nem akarta őt megsérteni? Akarta, világosan, öntudatosan akarta, a sértést egyenesen magáévá teszi és azt vissza nem vonja.

Ah, ennek több oka van puszta hetvenkedésnél a viadalra. Itt nincs más mód, mint lőni.

Abellino segédjeit fellázasztotta ellenfelök makacssága. Most már csak azért is meg kell őt kínozni.

Konrád nagy stentorral fordult a velök hozott sebészhez:

— Itt vannak önnek műszerei? Tárja ki, tartsa készen. Érvágóra, úgy hiszem, kevés szükség fog lenni. Mit, hát a csontfűrészt miért nem hozta ön el? Ön gondatlan ember, barátom. Párbajban megesik, hogy az embert nem lövik sonica főbe, nem találnak a szívébe, hanem vagy lábát, vagy karját éri a golyó; s akkor, ha csontot sértett s míg a városba viszik, és rögtön nem amputálják, könnyen rák eshetik bele. Még csak az kellene, hogy a golyókivevőt is otthon felejtette légyen, a mire minden bizonynyal szükség fog lenni.

— Helyre! helyre, uraim! kiálta Rudolf, véget vetendő a gyöngédtelen kínzásnak.

Abellino ekkor lövé el a negyedik hárslevelet huszonöt lépésről.

— Azokat a pisztolyokat félre kell tenni, mert már ismeretesek, szólt Rudolf. A mieink egészen újak.

— Elfogadjuk; felelt Konrád; biztos kézben ez is szilárdul hord; csupán arra kell vigyáznod, folytatá Abellinohoz fordulva, hogy midőn czélozni kezdesz, ne felülről

bocsásd lefelé karodat, hanem alulról fölfelé emeld, így ha a mellére czélzasz, s a pisztoly lefelé rúg, a hasába fogsz találni, ha pedig felfelé rúg, akkor épen a koponyájába.

Ez alatt megtöltötték a pisztolyokat, a golyók mindenki szeme láttára bocsáttattak a csövekbe, s a kihívott választott belőlök.

Azzal kiállíták őket a kiindulási pontokra; a sorompók fehér kendőkkel voltak jelezve.

A tanúk oldalt vonultak, egy csoportban az egyik félé, másikban a másiké, Konrád egy vastag jegenye mellé húzódott, mely meglehetősen elfedé széles termetét.

Három taps jelt adott a vívóknak az indulásra.

Sándor néhány perczig állva maradt helyén, a pisztolyt leeresztett kezében tartva. Arczán hideg nyugalom ült, bánatnak is nevezhetnők, ha ez egy neme nem volna a gyávaságnak. Abellino lassan féloldalt állva tett apró lépéseket előre, több izben szeméhez vonva a kiszegzett pisztolyt, mintha rögtön lőni akarna. Ez a lehető legnagyobb kínzása az ellenfélnek, mely a kissé remegős szívűt rendesen arra kényszeríti, hogy a nagyobb távolságból elébb lőjjön, s akkor, ha nem talált, egészen ellenfelének adta át magát.

Ehhez látni azt a bosszantó mosolyt, azt a kötekedő, ingerlő hunyorítást, melylyel Abellino ellenfelét zavarba hozni törekedett! Hisz ő a repülő falevelet is lelövi! Szegény fiu! sóhajta halkan Rudolf, míg társa már rá akart kiáltani Kárpáthira, hogy lovagias párbajban semmi ingerkedés nincs megengedve.

Azonban akkor egyszerre megindult helyéből Sándor s szilárd, meg nem szakasztott léptekkel egész az őt illető sorompóig lépett, ott megállt, felemelé a pisztolyt és czélzott. Arczán valami szokatlan hőség terült el e pillanatban, szemeiben rendkívüli tű z szikrázott, keze nem reszketett.

Ez szokatlan merészség. Az első lövés előtt nem igen szokott senki a saját sorompójáig lépni, mert akkor rossz

siker esetére ellenfelének nagy előnyt adott; e merészség azt okozá, hogy Abellino megállt hat lépésnyire saját sorompójától, s hüvelyk ujját elmozdítá a pisztoly sárkányáról, melyet eddig tartott.

A mi a következő pillanatban történt, azt nem tudja megmagyarázni senki.

Egy lövés eldördült, s rá egy félmásod percz mulva a másik. Az elősiető tanúk Sándort a maga helyén látták állni egyenesen. Abellino háttal volt felé fordulva s kezét balfülére tapasztá. A sebészek oda futottak az utóbbihoz.

— Meg van ön sebesülve?

— Semmi, semmi, inte az, egyik kezét folyvást fülén tartva. Az ördöngös golyó épen fülem mellett repült el, aligha meg nem siketültem. Egy szót sem hallok abból, a mit magam beszélek. Ördöngös golyó. Inkább az oldalbordáim közé ment volna.

— Óhajtanám, hogy odament volna! Ordítá az előrohanó Konrád; ön egy veszett bolond, ön engemet lőtt meg ellenfele helyett. No nézzék uraim, a mely fa mellett álltam, oda fúródott a golyó, hát discretio ez, tulajdon segédeinkre lövöldözni, ha az a fa ott nincs, maustodt vagyok, maustodt! — Maustodt! Majd jövök én többször párbajsegédnek, csak egy ekkora gyereket kell értem küldeni, mint a kis ujjam; mindjárt eljövök.

Ez úgy történhetett, hogy a mely perczben Sándor golyója azzal a leirhatlan erőszakú fütytyentéssel Kárpáthy füle mellett elsüvöltött, ez az egész agyrendszerét megrázó légütésre önkénytelen felkapta kezét, s az e perczben elsült pisztoly golyója egészen oldalt vette az irányt, s Kárpáthy maga háttal fordulva találtatott a lövés után.

Ő nem hallá többé Konrád szemrehányásait, füléből lassú cseppekkel kezde szivárogni a vér. Bár nem mutatta, de arcza halaványságán meglátszott, hogy iszonyú kínokat kell neki érezni agyában. Az orvosok azt suttogák, hogy fülhártyája megrepedt, s egész életén át nagyot fog hallani.

Nagyot hallani! a legprózaibb minden emberi gyöngék

között, melyet szánni ritkán, többször gúnyolni szoktak. Inkább az oldalbordák közé ment volna az a golyó.

Kárpáthyt kocsijához kelle vezetni. Ha fájdalmai engedék, szitkozódott. Inkább egy sebet kapott volna a tüdejébe!

Rudolf és Miklós akkor a két ellentanúhoz léptek, megkérdezve, hogy meg vannak-e elégedve a nyújtott elégtétellel?

Livius elismeré, hogy minden a maga rendében ment véghez s a törvényes öt percz már lefolyt. Konrád pedig azt állítá, hogy ő annyira meg van elégedve ezzel a párbajjal, hogy zsivány legyen a neve, ha még valaha egyben is részt fog venni!

— Úgy legyenek szivesek uraim, saldirozni ezt a követelést; szólt Sándor a tanúkhoz lépve s eléjök mutatva azon kihívó-levelet, melyet azok mesteréhez intéztek. Tessék ideirni, hogy «saldirt». — Becsülettel ki van fizetve.

A tanúk jót nevettek az ötleten s a legelső patzenhäusliban tollat és tintát kerítve, annak rendi szerint aláirták a kihívó-levélre a «saldirt»-ot.

Saját tanúi pedig előttemezték.

Az ekként hitelesített okiratot zsebébe dugva, köszönetet monda az ifju saját tanúinak szivességeikért, s gyalog visszatért a városba.

XIII. A NÁBOB NÉVNAPJA.

János fővétele napja közelgett, híres, nevezetes nap egész Szabolcs vármegye környékén. Kárpáthy János úr ő nagysága névnapja ez, s minthogy ugyanazon napon születék, melyre kereszteltetett, egyúttal születése napja is, s már hatvankilencz esztendő óta hetedhét országra szóló vigalomnak ünnepe, mert a mióta János úr megszületett, minden évfordulatnál nagynál nagyobb dáridóval szokták azt megülni és ületni, elsőbb ugyan Kárpáthy

János úr édes atyja, később pedig saját maga, s nagyon világtalan embernek kellett volna lenni abban az időben, kinek ez ünnepélyekről tudomása ne lett volna.

A körülfekvő falvak lelkipásztorai már előtte egy hónappal megrendelék Debreczenben vagy Nagy-Kún-Madarason az új kaputokat, ráparancsolván a szabóra, hogy «zsebet nagyot!» Lembergi szemfényvesztő és tüzijátékos törte a szenet és szalamiát a rakétákhoz. Debreczeni diákok tanulták a kántust: szép megköszöntő éneket s czifra népdalokat hármóniás nótára; czigányprimás sorra alkudott a gyantára valamennyi boltban; s vándor szinész-társulat készíté titokban a tervet, mint lehetne akkorra megszökni Nyiregyházáról?

Az úriabb körökben, hol boldogtalan férjek feje felett gondos házi asszonyságok gyakorolják azon hivatalt, mely az égben az őrangyalokra, itt e földön pedig a rendőrökre van bízva, előre folytak a házi zivatarok, a mint János napja közelgett, mely el szokott tartani egy hétig, az első napon minden női renden levő teremtés megszökvén onnan, az utolsón pedig az ott maradt férfi-népből ki félholtan, ki egész részegen, jól megverve, pénzét elkártyázva szállinkózván haza.

János úr ő maga annyira szokva volt az ezen nap örömeihez, hogy elveszettnek hitte volna azon esztendőt, melyben azt fel nem tartotta volna és halálos ellensége leendett mindazon ismerőinek, a kik e névnapon a megjelenést elmulasztották. Ez alól csak a halál volt okszerű mentség.

Ezen évben tehát kénytelen levén az országgyűlésen fenn időzni, nagy tusakodásába került, vajjon Pozsonyban tartsa-e fel nevenapját s felvitesse saját költségén minden czimboráit, ismerőseit, papjait, diákjait, czigányait, poétáit, szinészeit és menyecskéit? Ez mind nem történhetik meg. Azt nem lehet valakitől kivánni, hogy egy névnap kedvéért hat napi útat tegyen és ha mindezek itt volnának is, hol maradna az otthoni úri kényelem, a rakonczátlanság és

dévajság senkitől meg nem birált menhelye? mert hisz akkor három mérföldnyi kerületben nem szabad józan embernek mutatni magát, s csak úgy apródonkint hordják szélylyel a hírét haza szállongó vendégek, minő capitalis bohóságok történtek a kárpátfalvai kastélyban, Jancsi úr legkedvenczebb lakhelyén, a holott nem lakik senki más, mint az ő vendégei, cselédjei és kutyái.

Ilyen mulatságok számára nagyon kedvezőtlen hely leendett Pozsony. Az ellenpártiak figyelme, a főlovászmester felügyelete alatt, a nádor és az egész ország szemei előtt, józan német polgárok városában, bérbe vett szűkudvarú szálláson, ujságiró közellétében; az ember még csak el sem meri rikkantani magát.

A kik ismerék Jancsi urat, már julius vége felé vehették észre rajta azt a kényelmetlen feszengést, azt a bőréből kibújni vágyást, a mit e nyomasztó körülmények idéztek elé benne, s midőn végre a nádor ő fensége megengedé neki, hogy két hétre szabadulhasson, oly jó kedve támadt, hogy madarat lehetett volna vele fogatni.

A kiket elől-utól talált, ismerőit, vagy a kiket csak névszerint ismert, hítta, invitálta magához Kárpátfalvára, úgy, hogy utoljára példabeszéddé vált az úri körökben «nem megyünk Kárpátfalvára Jánost köszönteni?» Ha két ember összeveszett, egy harmadiknak csak ezt kellett mondania, hogy rögtön elnevessék magukat és kibéküljenek.

E példabeszéd eljutott Abellinohoz is, ki már ekkor kezdett magához térni a fejében támadt daganatból s egyik fülére meglehetősen hallott. Betegsége azzal lett súlyosabb, hogy belül emésztő boszúja, a bátyja iránti gyülölet s a Fanny által történt megszégyenülés szüntelen háboríták kedélyét. És ő nem volt azon ember, a ki lemondani tudott; a bukás csak újabb inger volt reá nézve s a kinek megrontását egyszer föltette magában, attól el nem állt s ha tízszer elesett is, tizenegyedszer megint megrohanta volna.

Egy napon, a kik hozzá látogatni mentek, értesítik róla,

hogy nagybátyja haza kérezkedett nevenapját megtartani. Ez igazán mulatságos szenvedély.

Abellino mosolyogni látszott. Noha egy-egy szisszenés szakítá félbe mosolygását, percznyi fájdalomra torzítva arcza vonásait; a vér fájdalmasan lüktetett füle idegein keresztül. Azután ismét mosolygott.

— Majd én is megköszöntöm őt, mormogá fogai közől. Küldök neki névnapi ajándékot, a milyet még nem kapott soha.

És újra mosolygott, fel-felkiáltva, hogy fejében pokolbeli kínokat érez!

* * *

Most jerünk a kárpátfalvi kastélyba.

A Berettyó egyik szeszélyes kanyarodása mintegy félszigetbe körít néhány ezer holdnyi területet, ezen fekszik a Kárpáthi-család őskastélya.

Azt illetőleg nehéz volna meghatározni, melyik a sok épület közől a voltaképeni ősi lakhely? miután az elődök mindegyike óhajtá magát építményeiben megörökíteni, egyik jobb szeretett a vízpartra építeni, másik be az erdők közé, ismét másik az országútra akart látni, a negyedik pedig erővel elbújt szem elől; az utódok azután egy vagy más czélra használták az ősök pyramidjait, a népszerűbb egyéniségek emlékeit nagy becsben marasztván, a kevésbbé tisztelteket alárendeltebb czélokra fordítva.

Igy ott látni a vízparton, agg gesztenyék árnyékában, egy fekete romladékot, mely eredetileg nem is itten épült, hanem kinn a síkságon találtatott. Ez volt a legrégibb nagyapának, Kárpáthy Ubulnak erős faragott kövekből épített sasfészke, melyet a tatárok IV. Béla idejében égettek föl, de köveit nem birták szétfeszegetni; ott maradt a tisztes emlék késő Ulászló idejéig, midőn a körüle terült falunak nyoma sem vala már, ekkor feltámadt a nemzeti büszkeség Kárpáthy Ákosban, az akkori szabolcsvármegyei főispánban, s mindjárt Dózsa vezér megsüttetése után, a

megjuhászodott kuruczokkal darabról-darabra elhordatá a méltatlan síkságról a hún építészet eme tiszteletreméltó maradványát, s a hogy állt, felállíttatá azt ismét a Berettyó partján, palotája mellett, s jaj lett volna annak, a ki ebből csak egy követ is meg mert volna mozdítani.

Egy későbbi utód: Kárpáthy Ábel, akkor térvén át reformatus hitre, roppant templomot építtetett oda, harangokkal és orgonával ellátva, s alapítványt tett a pap fizetésére. Sőt buzgalma még annyira vitte, hogy egy irtóztató kaszárnyát kezdett el rakatni, azon szándékkal, hogy abból collegium lesz, huszonnégy kathedrával, convictussal, kilenczszáz diákra, könyvtárral, múzeummal s más tréfaságokkal. De belehalt az óriási vállalatba s öcscse, a practicus Kárpáthy Bertalan, magtárnak fordítá a collegiumnak candidált falakat.

Ennek a fia, Kárpáthy Boldizsár, iszonyú fösvény volt, soha sem költött sem magára, sem másra, s hogy vendégeket ne legyen kénytelen elfogadni, kihurczolkodott az I. Leopold alatt épült roppant palotából, annak az ablakait berakatta téglával, magának pedig építtetett egy kis földszinti házat, mely csak akkora volt, hogy maga elfért benne, s onnan soha ki nem mozdult. Utódai, kiket szörnyen megvexált az által, hogy sokáig élt és várakoztatta őket halálára, a piszkos lakást kutyapeczéreik számára áldozák föl.

Az utóbbi ős nagyszerű gazda volt, szüntelen gazdasági épületeket rakatott egymás hegyire, hátára, olyan pálinkafőző házat támasztatott a versaillesi mintára épült kastély oldalának, hogy nem lehetett az utóbbiban megmaradni a moslékszag miatt. Istállón és esztrangán keresztül kellett bejutni az angolkertbe.

Kárpáthy Dalia, ki Mária Terézia fényes korszakában díszlett, új, pompás kétemeletes kastélyt építtetett a Berettyó-partra, divatos rondellákkal, s közepén aranyos donjonnal, a kapu fölött arany czifrázatú márvány ősi czimer, még nagyobb a tető homlokzatán, s a víz felőli

fronton caryatidákra emelt arany rácsozatú erkély, benn hosszú folyosók, boltozatos termek, kifestve, táblázva és szőnyegezve, nem különben megrakva nagybecsű képekkel és ellátva titkos ki- és bejárásokkal, s alattomos csigalépcsőkkel, a hogy ez azon időkben szokás volt. A következő ős II. József császár idejében jutott a kastélyhoz, addig Bécsben lakott, ennek meg az a gondolatja támadt, hogy ő várost telepít Kárpátfalva helyibe. Építtetett is egy sor hosszú házat a füzek aljába, s egy csomó naplopót belekolonizált; a kastélyban pedig minden termet felosztott spanyol falakkal három-négy részre, hanem a következő évben telepítvényét nagyon megrongálta a vérhas és váltóláz, s emberei lassankint visszaszökdöstek, ki honnan idejött. Ő maga is rövid időn boldogabb hazákba indigenáltatott be.

Erre következett a mi Nábobunk, ki holta napjáig Jancsi maradt.

Az ő kezeinek nyomai leglátbatóbbak az ősi telepen. Minden, mi felötlő, mi kiáltó, mi az embereket mérföldekre figyelmessé teszi, az ő szerzeménye. A park tele szarvas- és dámvaddal, s azok számára téli rekesztékkel; ezek ötlenek már messziről a közeledő szemébe, még midőn csak messziről látja a kárpátfalvai templom tornyát, melyet Jancsi úr két akkorára építtetett s befödeté villogó bádoggal, hogy a vendég tíz mérföldnyi távolból kiismerje a többi falunyelek közől.

Üvegházat építtetett kétakkorát, mint őse, Daliáé volt, nem mintha pálmákat akart volna benne növelni, hanem hogy a roppant hatszáz éves gesztenyét ne érjék a szelek, melynek lombjai közt rejtőzött Kárpáthy Kupa három nap és három éjjel, midőn a tatárok üldözék, táplálván magát azon idő alatt a vendégszerető fa édes gyümölcseivel.

Kárpáthi Dalia csak egy kerek termet építtetett a kastélyban, a holott hébehóba Bécsből aláhozott énekesek és virtuózok zengedezének; Jancsi úr e helyett az angol kert közepén saját terve szerinti szinházat emeltetett, s voltak

kóbor társaságok, melyek rávetették a fejöket, hogy oda menjenek játszani. A honorarium elég csalogató volt, de annál visszatetszőbb a kritika, mely abból állt, hogy ha a szinész nem jól tudta a szerepet, ott in facie loci lehúzatta a nagyságos úr s olyan sort veretett rajta, a milyen csak dukált.

Ez esettől azonban nem lehete félni, midőn nevenapján történt valamely tableaux-kal és görög-tüzekkel ékesített előadás, mert e napon a nagyságos úr mindenki iránt szokatlanúl kegyes volt, három napig gyönyörködheték kegyeiben minden lélek, a negyediken aztán hordta mindenki az irháját, mert akkor kezdődött a haddel-hadd a hírneves vendég urak között.

E kibékülési symptomákra történt hivatkozás több, mint puszta phrasis.

A mint születésnapja közeledett, valami szokatlan áhitat lepte meg János urat, a bohóczok, a pórleányok kizárattak a kastélyból, helyettök a tisztelendő úr tett látogatásokat a kastély uránál; a kutyákat, medvéket elzárták az udvarról, hogy a közeledő szegényeket meg ne tépjék, s az új kenyérreli áldozat alkalmával a főúr egész udvari népével együtt templomba ment, ott felveendő az úr vacsoráját s onnan visszatérve, a mit az úr oltára előtt fogadott, hogy az nap kibékülend minden ellenségeivel, azt menten foganatba vevé.

— Küldjétek legelőbb is a jószágigazgatót.

Nem azért, mintha e derék ember volna az ő ellenségei között a legelső, hanem azért, mivel nála vannak letéve mindazon tiszttartók, ispánok, kasznárok, korcsmárosok és árendások számadásai, kik Jancsi úr roppant birtokán felezik a jövedelmet s a Nábob igen jól tudja, hogy midőn e számadásokat átnézi és helybenhagyja, legszámosabb ellenségeivel van alkalma kibékülni, s épen azért hozatja azokat maga elé közelgő születésnapja előtt, mert meglehet, hogy ha valami gonosz órában vetne beléjök egy pillantást, felét elcsapná az összes személyzetnek, s azért

megint kár volna, mert szegények többnyire gyermekes emberek, s aztán a kik utánok jönnének sem lennének jobbak.

Az érintett jószágigazgató, nemzetes Varga Péter uram, egy Jancsi úrral hasonkorú férfi, kinek apja kondás volt Jancsi úr apjánál, s a kit azért tartottak az úrfi mellett, hogy legyen neki kit ütni-verni. A mi tudományt Jancsi úr nevelői az ifjú úrra raktak, az arról menten lepergett, hulladékai azonban annál fogékonyabb földre találtak Petike lelkében. Az öreg Kárpáthyt nagyon mulattatá az eset, hogy fia helyett Petike tanulja meg a leczkét, s később a fiút elküldé tanulni a debreczeni collegiumba, a hol aztán a világ minden létező tanulmányait ki- és betanulván, visszatérett megtevé őt egyenesen jószágigazgatónak, mely hivatalában mind a fentebb említett napig híven meg is maradott, s ha megmondjuk, miszerint most is azon szegényes állapotban van, melyben volt eleve, nem épen gazdag fizetéséből élve évről-évre, teljes fogalmat adánk becsületességéről.

Mert a magyar Nábobnak elve az, hogy a fizetéstől irtózik, inkább ajándékoz, vagy elnézi, ha lopják, csak fizetésnagyobbításért ne folyamodjanak tisztviselői, mert azt utálja szörnyen.

S ha azután egy-egy olyan bohó akad hozzá, mint Varga Péter uram, a ki nemcsak hogy lopni nem tud, de még csak meg nem szolgált ajándékokat sem örömest vesz el, annak a kincsnek közepett könnyen felkopik az álla. Más ember rég milliomos volna az ő helyzetében, az alárendelt ispánok, tiszttartók mind hintóban járnak, ezüstről ebédelnek, s kisasszonyaikat Bécsben neveltetik, ő pedig alig tudott annyira menni, hogy egy pár ezüst sarkantyút üttethessen kordován csizmájára s egy ócska csézára tegyen szert, melyen két csikóból nevelt ló szállítja, a mikor parádézik.

Most is arról látjuk őt leszállni a kastély kapujában megállva, mert behajtatni átall, hogy a komisz cséza ke-

rekei fel ne vágják a szép gömbölyű kavicsot, a mivel az udvar fel van töltve.

A szekér dereka tele van rakva egybekötözött hosszú iratcsomagokkal, miket Péter úr elébb az odasiető hajdúk karjaiba támogat s azután általuk előre bocsátva, becsülettudó lépésekre szedegetve sarkantyús lábait, felballag Jancsi úr elé, ki ott várakozik rá a családi archivum termében, melynek óriási fehérmázas aranyozott szekrényei likas rácsozattal a boltozatig emelkednek, telve lévén okiratok és bevégzett számadások mumiáival, miket hosszú évek során át egynehány számkivetett egéren kívül senki sem háborgat, azokat sem tudni, mely átokfogta szenvedély, vagy családi viszontagság kényszeríti eme sovány kosztra, a midőn hombárok és szalonnás kamarák kecsegtető közelségben vannak.

Míg az érdemes jószágigazgató eddig a szobába eljutott, számtalan ajtókon kellett neki keresztül botorkáznia, melyek akár voltak becsukva előtte, akár nem, mindegyiknél megállt, kopogtatott, ha az ajtó tárva volt, akkor az ajtóragasztón kopogtatott, míg a sarkában jövő öreg Pál hajdú, ki az actákat hozta nyalábban, be nem tuszkolta erővel, hogy soha se kopogtasson ott, mert senki sem felel. Végre az archivumba jutott. Jancsi úr meglátva a közeledőt, előbbre ült karszékében s kezét nyújtá felé; Péter úr azonban a helyett, hogy egyenesen odament volna az eléje nyújtott kezet megfogni, körülhátrálta a hosszú tölgyfaasztalt, nehogy azt a gorombaságot kövesse el, hogy balkéz felől ejtse a nagyságos urat s akkor is három lépésnyi távolban megállt előtte s mély tisztelettel meghajtá magát.

— No! Menjen már közelebb! riadt rá a confidens hajdú, nem látja, hogy nyujtogatja az első lábát a nagyságos úr?

— Oh kérem alássan, szólt, kezeit félre dugva az érdemes jószágigazgató, nem vagyok én azon kitüntetésre érdemes.

És a nagy világért rá nem lehetett volna venni, hogy kezét oda nyujtsa Jancsi úrnak, kinek a világon tán egyedül ő adta meg a valódi czímet, azután meg azt nem lehetett vele megértetni, hogy ő a méltóságos úr mellé leüljön, hanem erővel kellett őt Pálnak lenyomni egy székre, de csak megint felkelt róla s állva maradt földesura előtt.

Sajátságos három alak volt az együtt, a méltóságos úr, a jószágigazgató és a hajdú; Kárpáthy arcza ez órában szokatlanul derült volt, nagy kopasz homloka fénylett, mint egy templom kupolája, ősz hajzatának gyér maradványai ezüst billengekben kondorultak tarkója és halántéki körül. Szépen meg volt borotválkozva simára, s a bajusza kétfelé simítva, szemeinek lázas veressége elmult s képéről eltüntek a torzító ránczok.

Átellenben a derék tisztviselő, sárga-barna arczán a mult században elsajátított modor, pontos alkalmazkodás és múlhatatlan tisztelet; bajusza kurtárva van nyirva, hogy sok baja ne legyen vele, pedig több gondot ad annál a csodára meghagyott hajporos czopf, mely tisztes emléket fekete szalag közé fonva országvilág láttára viseli az emberséges ember, s köntösét maig is azon divatra szabatja, melyről nem lehete tudni, vajjon frakk-e az, vagy attila-dolmány? elől össze nem gombolható, alul hátrafelé huzódik s látni engedi a csipőn alul érő ezüst gombos mellényt.

Mögötte áll Palkó, a vén hajdú, zsinóros dolmányban. Ez is oly ősz, mint ők, együtt nőttek fel, együtt vénültek meg mind a hárman, s Palkó most is csak úgy bánik a nagyságos úrral, mint mikor együtt lapdáztak az udvaron.

Megőszült már a haja a legénynek, de egy szála sem hiányzik; hosszan, tömötten hátrafelé van az simítva, s lefogva görbe fésűvel, bajusza hegyesebb a csizmadiaárnál, s félelemgerjesztőn kétfelé van kenve, arczvonásai oly egyszerűek, hogy három húzással lerajzolhatná egy

ügyesebb festő, csak a színével gyűlne meg a baja, kissé nehéz lévén festeni pirosba veressel.

— Méltóztatott kegyeskedni a méltóságos úrnak, szólt Péter az asztalhoz állva, becses személyében leereszkedni a számadások megvizsgálása végett, annak okáért bátorkodtam egész alázattal az egészet egy kis systemába szedni, hogy méltóságodra nézve annál könnyebb legyen az áttekintés.

Ezzel inte Pálnak, hogy tegye le az iratokat.

Ez nagy mérgesen oda tálalta valamennyit az asztalra. S nem állhatta meg, hogy ennyit ne mondjon:

— De kár, hogy ez a sok szép papiros tele van firkálva.

— Ész nélkül beszél kend! förmedt rá Jancsi úr.

— Hiszen mindegy volna a nagyságos úrnak, ha üres papirost mutatnának neki e helyett, úgy sem hallgat reá. Nem elég azt tudni, hogy meglopták, még azt is tudni akarja, hogy mit loptak?

— Ejnye, beste lélek fia! Én velem beszélsz így? Már most csak azért is végig nézem az egész számadást s te azalatt itt fogsz állva maradni a hátam mögött.

— Megeszem én azt az irást mind, a mit a nagyságos úr átnéz; dörmögé az öreg szolga.

— Fogja be kend a száját! rivalla rá Jancsi úr; mire Palkó comicus szófogadással tevé markát bajuszos ajkára s csak úgy az öt újja közől morogta:

— Befogtam már.

János úr erre példás elszántsággal nyújtá kezét a legfelől fekvő csomag után, mely Kárlátó János tiszttartó számadásait foglalá magában s elkezde benne keresgélni, mindaddig, míg azon meggyőződésre nem jutott, hogy nem találja az elejét, mire oda tolá azt Péter úr elé, ki is rögtön rátalált a keresett lajstromra.

— Ime itt a kakadi jószágról kelt évi kiadások és bevételek lajstroma.

Hallgassuk meg mi is. Kissé unalmas, de jobban tanul-

ságos fog lenni annak megtudása, hogyan gazdálkodtak a Nábob jószágán.

Péter úr, daczára hajlott korának, pápaszem nélkül olvasott.

.... «Az 1824—25-dik esztendőben valának a kakadi uradalomban bevételek, ut sub stria bizonyíttatnak, e következők:

Itt elébb félbeszakítá az olvasást Péter.

— Méltóságodnak kegyes engedelmével, ide a márgóra bátorkodtam egynéhány észrevételt tenni az illető positiókra nézve, ha kegyeskednék azokat meghallgatni.

Jancsi úr inte, hogy felajánlja rá magát.

— Tehát: ez évben tett a kakadi uradalom gabonatermelése 12 ezer köböl tiszta búzát. E szerint alig adta meg a magot, a mit belevetettek, a leggazdagabb földön.

— Rossz esztendő volt az idén, menté a tiszttartót Jancsi úr. Megdűlt a gabona, a nyáron elverte a jég, a sok eső miatt kicsirázott az asztagban.

Így mondá a tiszttartó maga is, viszonzá Péter úr, de télen rá kellett volna ereszteni a birkákat a vetésre, néhol lekaszáltatni a sássát s majd nem dűlt volna meg; jégeső ellen Pozsonyban lehetett volna kármentesíteni, s ott van az irtóztató nagy csűr, ha behordták volna, nem csirádzik ki és meg van.

— Jól van, Péter uram, tovább. Majd máskor máskép lesz. Csak bízza kegyelmed azt reám.

— Eladódott a tizenkétezer mérő élet, köblét nyolcz forinttal véve, — ennyit adott érte egy győri kereskedő váltó czédulában — összesen kilenczvenhatezer forintért, holott én az ujságokban olvasám, hogy Pesten tizenegy forinttal kelt a sikeres buza, s könnyen el lehetett volna szállítani, mert az árvíz miatt az ökröknek úgy sem volt semmi dolguk.

— Igenis, de épen ezen árvíz okozta, hogy elvivén a hidat, nem lehetett átkelni a Tiszán.

— Baj ugyan, hogy a víz elvitte a hidat, de nem

kellett volna elhagyni romlani a gátot, akkor nem vitte volna el.

— No csak bizza azt kegyelmed rám. Menjünk tovább.

— A repcze megdohosodott, a vevő utáni várakozásban, úgy hogy nem folyt be érte több 8 ezer forintnál. Ez hibás állapot, mert a hogy én tudom, akkor nem járt eső, hanem a tiszttartó keresztelője miatt a boglyákban fülledt a betakart repcze s attól lett fekete és savanyodott meg.

— No bizony. Hát keresztény ember kegyelmed, hogy a tiszttartótól azt kivánja, miszerint fia keresztelését hátrább való dolognak tekintse holmi világi repczénél? Csak hagyja azt kegyelmed én reám.

— A szénát elvitte a víz, mert épen takarodás idején hajtóvadászatra rendelt a méltóságos úr minden villafogható embert. Máskor e rovat alatt szép sommák szoktak megnevezve lenni.

— No annak hát egyenesen magam vagyok az oka, szegények nem tehetnek róla, csak bízza azt kegyelmed rám.

— E miatt azonban a bevételek egy új tétellel szaporodtak, mely származik a juhok és igásbarmok dögbőreiből, melyek takarmány hiánya miatt rakásra hullottak.

— Lám, a kár haszonba ment.

— Fogyott ellenben a bevétel a gyapjú rovatával, mely máskor nevezetes volt.

— Úgy is rossz volt az idén az ára, alig keresték.

— Továbbá . . .

— Hagyjuk el ezt már, Péter. Ezt látjuk, hogy derék becsületes ember, minden rendén van; mi az a másik csomó ottan?

— Ez Kajaput Taddé számadása, a nyilasi uradalom kasznárjáé.

— Ah, ez érdekes szokott lenni, nincsenek most új találmányai?

Az említett férfiu vállalkozó szellem volt, ki példánygazdászatot állíta a kezeire bízott urodalomban, hanem az

a példánygazdászat példátlanul többe került, mint a menynyit behozott.

Állított ő czukorgyárat, de a kotyvadékot sohasem vitte odább a szörpnél s a tarthatatlan madárlép alakú czukor minden fontja tíz forintba került.

Selymet is tenyésztett, de egy rőf szalag többe került abból, mintha egy rőf bársonyt vett volna készpénzen.

Hallotta valaha a festő csülleng hírét s nagy mennyiséget vetett belőle, hogy majd ő abból indigót támaszt; de rajta savanyodott a kifacsart lé, mert nem találta ki, hogy miáltal lesz kristálylyá?

Állított üveghutát is, s készpénzen vette hozzá a fát és nem birt egyebet előállítani zöld üvegnél, a mit senki sem vesz.

Fenyőerdőt ültetett a futóhomokba, még pedig tavaszkor; őszre híre hamva sem volt.

Posztógyárt állított, Szakolczáról hozatott bele egy megbukott takácsot főfelügyelőnek, a ki aztán olyan kék szöveteket állított elő, hogy ha három hétig viselte valaki, szanaszét mállott rajta, hanem ha megázott egyszer, akkor meg úgy összement, hogy a könyökéig ért az embernek a ködmen újja, s megfesté kékre az alatta levő inget úgy, hogy nem volt többé szüksége ködmenre.

Egyszóval sokkal több volt a költség, mint a nyereség az egész gazdaságból, ez a resultatum.

— Íme így van az, mikor tudósok kezdenek gazdálkodni, monda Jancsi úr, miután jól kikaczagta magát az egyes tételeken.

— Megkövetem alázatossággal, szólt Péter úr, így van az, mikor féltudósok gazdálkodnak; a tudomány oly méreg, a miből a sok meggyógyít, a kevés megöl.

— No de lássuk a többieket, mi az a vékony köteg ottan?

Már ekkor a vékonyát kezdte válogatni.

— Ez az opálbányák árendásának a jelentése. A négyezer forint haszonbér fejében elküldé a drágaköveket, mi-

ket ugyan készpénzen ezer forintért meg lehetett volna tőle kapni.

— Hát mit csináljon szegény ember? Csak élni is kell neki. Hat gyermeke van, a mint hallom.

— De Galicziából volt itt egy kereskedő s az megnézte a bányát és húszezer forintot igért haszonbérbe első szóval.

— Mit? én galicziai embernek, idegennek adjam a bányákat? Hát ha csillagokkal fizetne! Maradjunk a réginél. Mi az a másik csomó?

— Ez a talpadi erdősz számadása.

— Tisztelem azt az erdőt! Már tizenkét esztendő óta látok itt számadásokat a talpadi erdőről; a minap agarászaton vagyok többed magammal s utólér az eső. Se baj, mondám én; itt kell lenni közel az én talpadi erdőmnek, vágtassunk oda, ott bevárhatjuk, míg a zápor átmegy. Oda nyargalunk nagy sietve, hát erdőnek se híre, se hamva. Kérdem utoljára egy ázott kukoriczacsősztől, hol itt a talpadi erdő? Ahol ni! szól ez, egy helyre mutatva, a hol vagy ötven girbe-gurba nyírfa sínylett a homokban, mintha seprűket ültettek volna szépen sorba. Hát ez az én nagy költséggel ültetett talpadi erdőm! Meg kell mondani annak az embernek, hogy ültessen oda még egynehány seprűnyelet, ha azt akarja, hogy erdősznek nevezzem.

— Emez pedig itt a tarcsai molnár számadása. Ez is mindig korpával számol be.

— Hagyja el kegyelmed, szép felesége van.

— Szép, de rossz.

E morális észrevételre jónak látta Jancsi úr philosophus válaszszal felelni.

— Barátom, a rossz asszonyok szükségesek a világon. Mert miután vannak kicsapongó férfiak, kell, hogy legyenek kicsapongó asszonyok is, mert ha ezek nem volnának, akkor amazok a tisztességes asszonyokra vetnék szemeiket. Csak bízza kegyelmed azt rám.

— Csak bízza kegyelmed a tarcsai molnárnét a nagyságos úrra, szólt közbe a hátul álló Palkó.

— Megint beszél kend?

— Én? egy szót sem szóltam.

— No. Ez az ember itt mindig a fülembe beszél; hát lehet ilyen lárma mellett számadásokat átvizsgálni? Menjünk gyorsan a végére Péter. Mi van még hátra?

— A kegyes hagyományok és alapítványok.

— Ne is bontsuk fel, elég azt tudni, hogy ki vannak fizetve; van-e valakinek még valami várnivalója tőlünk?

— Igenis. A** collegium nem kapta még meg az évi díját.

— Nem is kapja, mert tavaly névnapomra nem küldték el a supplikánst!

— De ha az idén elküldik, akkor kiadjuk nekik?

— A tavalyit is.

— Azonkívül egy csomó folyamodvány és körív van még hátra.

— Mik azok?

— Ez itt felszólítás egy magyar tudós társaság alapítására.

— De már arra egy batkát sem adok. Addig volt boldog az ország, a míg tudósok nem voltak benne. Elég az, a mit a collegiumban tanulnak.

— Itt egy előfizetési ív egy keletkező ujságra.

— Ujság: hazugság. Azzal biz a véremet nem rontom.

— Ez itt inditvány egy állandó magyar szinház építésére Pesten.

— A ki játszani akar, jőjjön hozzám, itt szinház is van, enni is kap, el lehet nálam holtig.

— Ez felszólítás a nemzeti muzeum gyarapítására.

— Fogadom, hogy nekem külömb gyüjteményem van, mint annak a nemzeti muzeumnak, s ha a kuruczjáráskor el nem pusztult volna, kitenne magán a bécsin. — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ilyenforma volt a magyar főúr évi számadása.

Jövedelmét megrövidíté a czélszerűtlen gazdálkodás, hűtlen, kényükre hagyott tisztviselők; nagy része szétmállott üres léhaságok, hiú fitogtatás s ízetlen mulatságokban; közügyekre csak ott áldozott, hol neve dicsőítteték, hol patronusi szerepet viselhetett, s oly vállalatoknál, hol az áldozatot csupán hazafiság, ügyszeretet kérte, zárva voltak markai s daczára annyi pazarlás-, oktalanságnak, év végével mégis kétszáz és néhány ezer forint készpénze volt még a pénztárban, melyet nem birt elkölteni.

A többi számadást át sem tekinté Jancsi úr. Minek? Bosszantsa magát azzal, hogy észrevegye, miszerint csalják? Hát nincs-e annyi pénze, hogy el sem birja költeni? vagy tán épen perlekedjék azok ellen, a kiken követelése van? Már akkor csak inkább maradjon annál, a ki eltette. Vagy utána járjon, mint a serény gazdasszony a piaczra küldött szakácsnénak, hogy nem számol-e be drágábban, mint a hogy vesz? Ez mind nem volna nemes emberhez méltó fáradság.

— Kösse össze Varga Péter uram az actáit!

A tiltúl átlapozott számadások azután betétettek a családi archivum rácsai mögé, soha többé napfényt és kalamárist nem látandók.

Mennyi nemzeti intézet, mennyi emberbaráti vállalat, mennyi közhasznú indítvány jöhetett volna létre csak azon hulladékokból, melyek a Nábob terített asztaláról lehullottak és a miket később egy nemzedék hangyaszorgalma ismét morzsánkint alig győz össze hordogatni, hogy felépítse apródonkint mindazt, a mit az elődök építetlen hagytak!

— No azután holnap nevem estéjére elvárom kegyelmedet Péter, szólt Jancsi úr, mint negyven év óta mindig szokta, meghíva a hű tisztviselőt asztalához, hová csak előkelő vendég vagy szolgálattevő bohócz képében volt bejuthatása akárki fiának.

A jámbor tisztviselő, mint negyven év óta mindig, most is mély főhajtással válaszolt nagy alázatosan:

— Nem vagyok én méltó ezen úri kegyre, lehetetlenség énnekem annyi előkelő vendég társaságában megjelennem, majd én csak holnapután reggel fogom tenni tiszteletemet a többi szolgálatban levő tisztségekkel egyben.

Azzal meghajtá magát és lábával hátra seperve elkotródott, nem tévesztve szem elől, hogy eltávozása közben háttal ne találjon fordulni a méltóságos úr felé.

Jancsi úr nevetett, a mint Varga Péter eltávozott. A hű tisztviselő becsületessége fölötti elégültségből nevetett tán? Nem. Neki ez is csak olyan bolond volt, mint Vidra czigány, a ki mórióskodik, mint Gyárfás poéta, a ki verseket köpköd maga körül, mint Lokodi szinész-direktor, a ki Hamletet játsza, vagy mint Matyi agár, ki a levegőbe hajigálja a nyulat és úgy kapja el; csakhogy neki az a kiváló bolondság jutott, hogy az urát megbecsüli és nem lopja meg, holott az ellenkezőre elég alkalma volna. — Ez is bolond, mint a többi, s csak arra van rendeltetve, hogy az urát mulattassa. És épen azért őt is oly kiválólag szereti Jancsi úr, mint a többi kedvencz bolondjait: Vidra czigányt, Gyárfás poétát, Lokodi direktort és Matyi agarat s ha meghalna, époly keservesen megsiratná mint azokat, époly fényes sírkövet állíttatna neki, mint azoknak: a czigánynak, a poétának, a szinésznek, az agárnak.

— No mit tátja kend a száját? kiálta Jancsi úr a háta mögött álló Palkóra, miért nem megy a fiskálisért, hogy ide híja?

— Jól van na. Azért nem kell olyan nagyon kiabálni, felelt vissza a vén hajdú. Csak nem ugorhatok egyszerre, mikor még most is tele van a fejem a sok menykőhordta számadással.

— Úgy: jó hogy eszembe juttatod. Hát te mikor adsz számot arról a száz forintról, a mit a multkor kaptál, a mikor Debreczenbe küldtelek? No most tessék előállni,

most tessék hetvenkedni, Pál uram. Lássuk, hogyan tanult meg számadást csinálni.

— Az könnyű, felelé Pál huszáros rövidséggel, s megfelelő actióképen kettőt sodorított a bajuszán, a mentéjét megrántotta elől kétszer, a hajába mélyebben vágta a görbe fésüt és állát beleegyengette nyakravalójába, nadrágszíján egyet húzott, s csizmáját letörülte a kezével, hármat köhentett, és mondja:

— Kaptam a méltóságos úrtól száz forintot bankóczédulában. Ebből vagyon még a zsebemben egy peták, a többi megevődött és megivódott; summa summarum: itt van a száz forint.

Jancsi úr az oldalait tartotta nevettében.

— Kend is olyan számadást csinál, mint az egyszeri deputatió; «jöttünk, mentünk: száz forint; ettünk, ittunk: száz forint; összesen háromszáz forint.»

— No hát. Volt rá a felelet.

— Most lóduljon kend a fiskálisért. Mondja meg neki, hogy jó tollat is hozzon magával, mert irni fog, s a mi itt van, az nem okos embernek való.

Egy negyed múlva hozta Pál a fiskálist.

Nem tudatik, hol fogá ki a vízből ezt a jeles egyéniséget Jancsi úr; hanem annyit mondhatni, hogy szörnyen a többi közé illett.

Épen csak akkora képe volt ez emberséges embernek, mint egy született mókusnak, s mosdási ellenszenv miatt hallatlanul kormos. Ezzel egybehangzó, boglyas, tüskés hajától elkezdve, félregázolt csizmasarkáig minden, a mi rajta avagy körülötte vagyon; gallérja elhízva sok évi piszoktól, a kabát eleje is csillog valamitől, ki tudná, hogy mitől? Kétséges színű mellénye egy gomblyukkal feljebb gombolva az egyik oldalán mint kellene, minélfogva a másik oldalon üresen maradt lyuk igen czélszerűen rá van fogantatva a pantalló legfelső gombjára, ilyenformán a hevedert is pótolja. Nyakravalója, mely lehetett valaha fehér is, hátul van megkötve, a hogy ez egy időben divat

volt, de nem párisi. Mindkét zsebje tele van dugva egész térdig egygyel-mással, zsebkendővel, spárgával és téli keztyűkkel; ujjai pediglen oly tentásak, mintha nem is tollal szokna irni, hanem csak azokat mártogatná a kalamárisba.

Ez is Jancsi úr bolondja. Mert neki nem kell másforma ember; ő különös gonddal gyűjti az ilyen embereket, hanem ez nagyon is sordidus bolond, csak olyankor veszik elő mulatság kedvéért, mikor valakivel meg kell itatni az olajat szilvórium helyett, egyébkor csak prózai dolgokra használtatik: leveleket irni, inventariumokat késziteni s urbarialis gyűléseken parasztokat megcsapatni.

Ezt per «hallja az úr!» szokta czímezni a Nábob, a mi nála még a kendezésnél is alábbvaló megtiszteltetés.

— Hallja az úr! No jőjjön ide az úr. Jaj be mennykő foghagymaszagú az úr! Tartsa be a száját; nem megmondtam már, hogy ne egyék foghagymát, mert elcsapom. De hol juthat hozzá, mikor az egész uradalomban nem szabad termeszteni? — Hát: azért hivattam az urat, hogy irjon azonnal leveleket, de ide füleljen, mert kétszer nem mondom el; irjon leveleket mindazoknak az úri barátimnak, a kikkel némi-nemű összekoczczanásban voltam az idén, tudósítván őket a felől, miszerint adandó születésem napjának ünnepén óhajtanék velök kibékülni. Névszerint: irja meg Horhi Miskának (intra parenthesim azt mondom, hogy Mihálynak irja az úr, mert ő nem minden bolond embernek Miska), hogy nem bánom: a határvillongási pert condescendáltatom s neki engedem a burjányosi halmot. Csenkő Laczinak irja meg azt (el ne felejtse, hogy ez perillustris ac generosus titulust kap a levélen, de belül diákul ne irja neki, mert nem érti meg, csak syntaxist végzett), irja meg neki, hogy a mi ménlovat kért tőlem, de akkor nem adtam neki, ha eljön érte, elvitetheti. Berki Lőrinczet tudósítsa, hogy mindent elhiszek már neki, még ha azt megigéri is, hogy soha sem hazudik többet, még azt is elhiszem. Ezt ezen szavakkal irja a levélbe. Kalotai Friczinek — nem, ennek ne írjon semmit, — mert képes volna

adóslevelet csinálni a meghívó levelemből, ez úgyis eljön, ámbátor ebrudon dobattam ki ezelőtt félesztendővel. Utoljára pedig tudósítsa Kutyfalvy Bandit, hogy felejtse el már azt a kis elpáholtatást, a mit Kis Miska öcsém követett el rajta mindnyájunk nevében, béküljön ki vele, majd szerzek neki valakit, a kin bosszúját töltse, ha egyebet nem, a fiskálisomat. Megértette az úr?

A fiskális intett a fejével.

— Az úrral is kezet fognék immár, miután benne vagyok a nemszeretem dolgokkal való kibékülésben, ha olyan ménkű tintás nem volna az öt ujja. Menjen ki, mosdjék meg, azután jőjjön be megint.

A fiskális szót fogadott, kiment, szappant kért s félóráig mívelte a kezein elévült mindenféle hagyományos szutykot; mire visszatért, Jancsi urat az ablakban találta, a mint kinézett az udvarra, hátratéve kezeit és meg sem mozdult.

A fiskális megállt és várta, míg meg fog fordulni. Várt egy jó félórát, akkor visszafordult a Nábob, s mint a ki jól tudja, hogy várakozik rá valaki, inte az ügyésznek.

— Üljön le az úr és irjon.

A nagy úr hangjában valami szokatlan elfogultság volt észevehető, mely a fiskálison kívül bizonyosan más akárkit meglepett volna.

«Édes öcsém uram!» kezde az öreg Kárpáthy dictálni.

«Miután öcsém uram jelenleg az országban lakik, én pedig nem akarom, hogy a Kárpáthy név kisebbítve legyen, e mai napon, melyben minden haragosaimmal kibékülék, atyafiságosan nyújtom kezemet öcsémuramnak is, s remélve, hogy nem utasítja azt vissza, ezennel felajánlok öcsém uramnak kétszázezer forintot, melyet, a míg én élek, évről-évre meg fog tőlem kapni. S reménylem, hogy ezentúl jó atyafiak maradunk.

Az öreg szemei megnedvesedtek e sorok mondolása alatt, s ha egy komolyabb ember lett volna közelében, igen érzékeny jelenetet idézhetett volna elő.

— Csináljon neki borítékot, és irja rá: Nagyságos Kárpáti Kárpáthy Béla úrnak, ő méltóságának Pozsonyban. Egy lovas-legény vigye el neki személyesen e levelet.

Azzal, mintha kétszáz ezer követ vetett volna le szivéről, abban a kétszáz ezer forintban, oly könnyülten sóhajta fel. Soha sem érzé magát boldogabb embernek, mint e pillanatban.

Mivel fogja e nemes, bocsánatkész indulatot viszonzani Abellinó, azt majd meglátjuk azonnal.

* * *

Jancsi úr alig birta bevárni a János fővétele reggelét, úgy örült előre, mint egy gyermek, kit valami régóhajtott mulatságba visznek; korán reggel még virradat előtt felébreszték a kopók vihogási s az udvarra bedöczögő társzekerek zaja. A vadászok érkeztek meg az erdőről, frissen lőtt vadakkal, a hosszú szekerek oldalán kilógott a szarvas feje czímeres ágabogával, ketten póznára vetett fáczánokat hoztak, s hízott császármadarakat vállaikon emelve, a szakács kijött eléjök fehér kantusában, s elégült orczával tapogatta sorra a kövér vadakat. Jancsi úr az ablakredőnyök közől nézett ki az udvarra; még csak akkor hajnalodott, az ég keleti kárpitja bíbor és rózsa, karmazsin és sáfrán színeiben égett, körül még csendes volt a vidék, a mezőkön ezüst köd lapult meg, mintha tündér tenger támadt volna itt-ott.

Jól hallá az udvaron, mint jönnek-mennek az emberek. kiki készületeket tesz, a minők csak esztendőben egyszer szoktak előfordulni; a kertben, a parkban erősen kopácsolnak, mind ünnepélyes előkészület az. Nem sokára jönni fognak az üdvözlő jobbágyok, tisztviselők, azután a várva várt ismerősök, távol és közel rokonok, talán maga Béla is. — Ez volt legutolsó gondolata mindig. Egy szerelmes ifju nem várja oly vak hittel kedvesét, mint ő unokaöcscsét. Úgy örült, hogy békülő kezet nyújta neki, s bár alig volt hihető, hogy ő a hozzá küldött levelet ez ideig kap-

hattà volna, de mintha valami mégis azt mondaná belül, hogy öcscse, egyetlen vérrokona, vagyonainak leendő örököse, ide s tova a Kárpáthi név egyedüli fentartója, még ma este ő nála fog lenni. Hogy találkoznak? hogy békülnek ki? mit fognak egymásnak mondani?

Még egy kicsinyt lefeküdt aludni, a hajnali álom a legédesebb; akkor is azzal álmodott, hogy Bélával beszélt, mellette ült, vele barátságos poharat ivott, s már jól fenn volt a nap az égen, midőn Pál felrángatá álmából, fülébe kiabálva:

— No keljen fel, itt a csizma!

Jancsi úr virgoncz erővel ugrott ki ágyából, mint a kinek rögtön eszébe jut a jövő nap öröme vagy terhe. Ilyenkor, midőn úgy vár az ember valamire, a kitűzött óra ütésére is felébred.

— Van itt már valaki? Ez volt első kérdése a szolgához.

— Annyi, mint a szemét; szólt ez, ugyancsak megbecsülve az illetőket.

Itt van-e Kis Miska? tudakozódék csizmáit felhúzva Jancsi úr.

— Ő volt a legelső. Az apja sem volt annak nemes ember, mert már két órakor talpon van.

— Hát még ki van itt?

— Itt van a Horhi Miska. A kapuban jutott eszébe, hogy a dohányzacskóját Szabadkán felejtette a vendéglőben, ha a kocsiról erővel le nem húzom, visszamegy.

A bolondos! Hát még kik érkeztek?

— Az úri renden lévő jó madarak mind compareáltak. Kalotai Friczi is itt van, tulajdon szekerén jött. — Vajjon hol lophatta?

— De nagy bolond vagy te, Palkó. Hát más senki sincs itt?

— Más? Más? Hogy ne volna más? De nem káptalan a fejem, hogy valamennyinek a nevét a fejemben tartsam; majd meglátja őket, még meg is unhatja.

E közben fölöltözteté urát a bizalmas hajdú, szépen

lesimogatva, körültörülgetve, ha mi ránczot talált öltözetén.

— Hát valaki, valami különös, nem igen szokott vendég nincs jelen, valami olyan ember, a ki nem igen szokott engem látogatni. Mi?

Palkó egy ideig eltátotta a szemét-száját, nem tudva, mit feleljen?

— De bizony itt van a pataki supplikáns; az még soha sem volt itt.

— Ejnye Pál, be simplex ember kend!

— Hát mit tudom én, kit vár a nagyságos úr! felelt Pál durczásan, s úgy feladta urára a dolmányt, hogy majd kitörte vele a kezét.

— Azt akarom megtudni, mondá Kárpáthy komoly hangon, ha nincs-e még itt Béla öcsém?

Pál csunya képet meresztett erre a szóra, s letette kezéből a bársony kefét, melylyel épen a mentegallért készült végig simítani.

— Kicsoda? Az a szélkergető ....

— Nos! Mi az? Tanulja meg kend, hogy egy Kárpáthyról mindig tisztelettel kell beszélni.

— Mit? szólt Pál, hátratéve kezeit, tán épen ki akar vele békülni a nagyságos úr? A ki a nagyságos urat úgy megbántotta.

— S mi gondja arra kendnek?

— Oh nekem egy csepp gondom sincs rá; dehogy van egy szikra is, hisz én csak egy kótyomfitty hajdú vagyok, mi dolgom nekem a nagy urak ügyeibe beleavatkozni. Csak tessék kibékülni vele! Mit bánom én. Ölelgessék egymást! ha egymásnak móringolnak, sem bánom én. Engemet nem bántott a jámbor, a nagyságos urat bántotta, s ha a nagyságos úrnak az kedvére van, hát csak tessék.

— No, ne bolondulj te Palkó, szólt tréfásabb accordból Jancsi úr. Mondd csak, ki van még itt?

— A csőcselékből itt van a pukkancsi tiszttartó, hozott

egy nagy ménkű sajtot, aztán a dudai esperes, az, a kit én ki nem állhatok.

— No ugyan sokat is törődik az vele.

— Hát iszen ne is törődjék vele; elég az hozzá, hogy én ki nem állhatom.

— Hát miért nem állhatod ki, te vén golyhó?

— Mert valahányszor találkozom vele, mindig a nagyságos úr egészsége felől tudakozódik. Hát mi gondja neki a nagyságos úr egészségére? hisz nem doktor ő.

— De rossz kedvedben vagy ma te Palkó, hát az aprószentek itt vannak-e?

— Ohohohühühü? mosolyga Pál, itt ám; az egész debreczeni kántus a kontrával együtt, négy banda czigány jött, Bihari is itt van, a rektor is felállította a paraszt fattyúkat az udvaron, meg ne ijedjen a nagyságos úr, mert nagyot fognak kiáltani, a mikor meglátják; itt van a tűzi mester is. Ott fúr, farag a fák között, azt mondja, hogy valami meglepetést készít este felé, csak aztán megint fel ne gyújtsa az asztagot, mint tavaly.

— Hát komédiások nem jöttek?

— Dehogy nem jöttek, hiszen épen azon nevettem. Megint itt van az a Lokodi ötöd magával: ő maga, a ki vitézeket játszik, egy vékony borbélylegény, a ki játszik öreg apákat, és egy éltes asszonyság, a ki a fiatal kisasszonyokat játsza. Már ki is csinálták, hogy estére mit fognak előadni? mikor a nagyságos urak a nagy teremben ebédelnek, ők az alatt az előszobában Dobozyt játszák el feleségestül, tizenkét képes ábrázolatban, — görög-tűz mellett.

— Hát miért az előszobámban és nem a szinházamban?

— Kicsiny az nekik.

— Hiszen csak öten vannak.

— Igen, de valamennyi hajdú mind ott lesz ám, ki töröknek, ki magyarnak; a régiségtárból elő is hordtunk már minden hozzá való fegyvert és öltözetet, a diákok meg az alatt énekelni fogják Dobozy történetet, Gyárfás

most készíti hozzá a verset, a kántus prézes meg a nótát. Be derék lesz.

A vén golyhó úgy örült a komédiának, mint egy gyerek. Ez alatt felöltözteté Jancsi urat, megfésülé, megmosdatta, levagdalta a körmeit, megborotválá, felköté nyakravalóját és begombolá, a mint illett.

— No már most kimehet emberek elejbe.

— Merre a pipám?

— Csitt! Micsoda pipa? Nem tudja, hogy elébb templomba kell menni, imádkozni, addig nem pipázik senki.

— Úgy! Biz igazad van. Hát miért nem harangoznak még?

— Várjon! Elébb meg kell izenni a papnak, hogy felkelt a nagyságos úr.

— Még egyet kell neki megizenni, hogy: «hosszú kolbász, rövid prédikáczió!»

— Tudom. Monda Pál és lódult a paphoz, kinél tulajdonképen nem az volt a fő baj, hogy hosszú prédikácziókat tartott, mint inkább az, hogy esztendőben egyszer színe elé kaphatván Jancsi urat, az Isten nevében úgy megdorgálá mindannyiszor, hogy az összegyűlt vendégeknek volt miről tréfálni egész ebéd idejéig. Ez alkalommal azonban a különös véletlen felmenté Jancsi urat e keserves mulatság alól, mert a tisztelendő úr hirtelen megbetegedett, nem végezhette kötelességét.

— Hisz itt van az esperes, mondá a gyászhírrel érkező Palkó.

— Ki ne ereszd a szádon többet! kiálta rá Jancsi úr; ha az befog bennünket, vacsora lesz az ebédből, s úgy össze-vissza talál dicsérni Isten fülei hallatára, hogy magam is elszégyenlem magamat. Végezze az istentiszteletet a supplikáns.

A supplikáns öt esztendős (nem születését, hanem a tanfolyamot számítva) tógátus diák volt, ki a mióta a kollegiumba zárták, soha sem látott ennyi urat egy rakáson; képzelhetni a jámbor ijedelmét, midőn tudtára adták,

hogy egy negyed óra múlva ő fog prédikálni ennyi Istentől elvetemült ember lelki épületére.

Jó lett volna elszökni valamerre, de szemmel tartották, s látva félelmeit és szorongattatásait, mindenféle dévajságot elkövetett vele a csintalan sereg: a zsebkendőjét hozzá varrták a togája zsebéhez, hogy ki ne húzhassa, mikor az orrával lesz baja; elhitették vele, hogy Vidra czigány a kántor, ezt azután körülfogta, hogy ha bele talál maradni valami mondásba, kezdje rá az orgonát; utoljára pedig kicserélték az imádságos könyvét egy nagy baromorvoslási könyvvel.

A jámbor diák nem birt azzal a lélekjelenléttel, mivel Csokonai Vitéz Mihály, kinek hasonló esetben dévaj úrfiak szakácskönyvvel helyettesítvén az imakönyvét, a mint azt a jegyzéken kinyitá, elkezdé olvasni: «az eczetes . . . » itt vevé észre, hogy eczetes ugorkáról van szó és rögtön folytatá: . . . . vízzel megitatott Jézus monda, fejét lehajtván: elvégeztetett.» S olyan szónoklatot hevenyészett ez alapigékről, hogy mindenki elbámult bele.

A szegény supplikáns e helyett, a mint észrevette, hogy barmoknak való könyvet vitt fel a katedrába, úgy belesült mindenbe, hogy azt sem tudta, micsoda szavakon kezdődik a «Miatyánk». Azon módon visszament a szószékből és egy szót sem szólt. Csakugyan az esperes urat kellett felkérni, megigértetvén elébb vele, hogy prédikálni nem fog, csupán imádkozik. Az is eltartott másfél óra hosszat. Az érdemes úr úgy ellátá jó kivánságokkal a Kárpáthy-családot, annak minden fi- és leányágon lévő ivadékit in ascendenti et descendenti, mind ezen, mind pedig a másik világon, hogy azokat, akár élnek, akár meghalnak, semmi nemű malheur nem érheti.

E kegyes szertartáson mind jelen valának az érkezett vendégek, Jancsi úr addig senkivel sem szólott, a míg Istenhez nem emelé lelkét, s arczán ez alkalommal nem mindennapi érzelmek kifejezéseit lehete látni. Midőn leborult imádkozni, valódi mély áhitat ült minden vonásán

s lesüté szemeit, midőn érdemeit hallá emlegetni, mintha mindazt, a mit életében jót tett, ahoz képest, a mit tennie lehetett, a mit tennie kellett volna, oly csekélynek látná!.. Csak még egy esztendőt adjon a többiekhez Isten, sóhajta fel magában, és ki lesz pótolva, a mit a többi elmulasztott. De van-e igérve onnan felülről ilyen év? Jön-e csak egy új hold, csak egy új nap is még a mai után?

Egészen elérzékenyülve hagyá el a templomot s csak vendégei gratulatióira kezde ismét szokott eszmekörébe térni.

Jancsi úr szokatlan megilletődése egy cseppet sem akadályozta a dévaj társaságot megkezdett jó kedvében: tréfáltak, nevetgéltek, míg a templomtól a kastélyig hajtattak, ki kocsin, ki lovon; Kalotai Friczi nyolcz fiút felszedett a szekerére, s midőn legjavában hajtatott, kiesett mind a négy kereke, feldűlt a szekér, kinek keze, kinek lába marjult; mert ama furfangos Horhi Miska, a míg a templomban ültek mások, azalatt kiszedte a szekerekből a kerékszegeket, s Kalotai Friczin kellett a szomorú példának megesni. Kassay Lőrincz most az egyszer jött a maga lován, annak meg égő taplót dugott a fülébe a tréfás ifjú, mely elmésség következtében a dühödt paripa úgy vágta a földhöz ráülő gazdáját, hogy menten elájult.

Jancsi urat máskor az ilyen dolgok nagyon mulattaták, most azonban fejet csóvált rájok. Horhi Miska mindenféle tréfát kigondolt, a min majd nevetni lehet nagyokat; ő cserélte el a legátus könyvét, ő tett szurkot a kántor ülésébe, hogy majd ott fenekeljen meg; kiment a konyhába, a mákot kicserélte puskaporral, a hajdúk puskaportartóit pedig teletölté mákkal, hogy mikor salvékat kellett volna adni az érkező uraság elé, egy puska sem sült el, a mákoskalácsok pedig szétvetették a sütőkemenczét. A harasztosi birkás, ki egy pusztát birt olcsó haszonbérben Jancsi úrtól, óriási sajtot hozott magával tisztelet jeléül s annak belsejébe egy pár galamb volt rejtve. Horhi Miska kilopta belőle a galambokat, s két szép darab patkányt alkalma-

zott helyökbe, mikor aztán a birkás átnyújtá a sajtot s levette a tetejét, galamb helyett ime körmös állatok ugrottak a vendégsereg közé.

Jancsi úr most mindezen dolgokon nem tudott kaczagni, sőt még figyelmezteté Horhi Miskát, hogy ezuttal ne kövessen el annyi ostobaságot, mint máskor szokott, hanem mulassunk szépen. A poétának meg kellett elébb mutatni a verset, a mit el akar mondani asztal felett, ha nincs-e benne valami trivialis, útféli kifejezés; a czigányra ráparancsoltatott, hogy ha leiszsza magát, a vendégeket sorba ne csókolja, az agarakat kikergették a tornáczba, s nem volt nekik szabad az étterembe menni s a vendégek tányérjáról elszedni a konczot, mint máskor; czigányok, szinészek és diákok utasítva voltak, hogy a legillendőbben viseljék magukat, s a pőre népnek tudtára adatott, miszerint ökör fog sülni és bor fog csurogni az eresztől, de verekedni ne próbáljanak, mert az most az egyszer nem szabad.

Mindenki csodálkozva kérdezé egymástól a tünemény okát.

— Tán vesztit érzi az öreg, hogy oly kegyes indulatokra tért egyszerre? mondá Horhi Miska.

— Vagy tán most tisztul az esze. A svábnak azt mondják, hogy negyven esztendős korára jön meg a sütnivalója; az övé hetvenre érett meg.

— Ne bántsátok, szólt egy harmadik, az emberi természet minden hét esztendőben egyszer megváltozik; ő már Isten kegyelméből a tizedik hetest tölti: ideje, hogy rákerüljön a sor.

— De biz azt hiszem, hogy a mióta az országgyűlésen van, kezdi átlátni, hogy fontos ember, tán aranykulcsot is kapott s most azért nem hagy magával komázni.

Az igaz, hogy minden öröm mellett, a mivel Jancsi úr megtisztelőit fogadta, nem lehete észre nem venni bizonyos visszatartózkodást, a mi neki azelőtt legkevésbbé volt sajátja.

Pedig mind e változást egyetlen gondolat okozta: azt hivé, hogy öcscse Béla okvetlenül el fog jönni az ő névnapjára, lehet, hogy késni fog, de jelen fog lenni. Maga sem tudta volna okát adni e hitnek, de mégis várt, számított reá, s ha czimborái valami felötlő ostobasághoz kezdtek, rögtön az jutott eszébe: ha most ezt a Kárpáthy-család legifjabb ivadéka látná, mit mondana hozzá? Nem! Egyszer látta már nagybátyját hozzá illetlen mulatság közepett, most lássa tisztesebb vigalomban.

Az ünnepélyes hálálkodások után leszálltak az úri vendégek a kertbe, hol az egybegyűlt parasztság vár földesurára.

Máskor Jancsi urat, mikor a lépcsőn ment le vagy fel, kétfelől tartani kellett, mert ő is, mint a locomotiv, csak a síkon tudott haladni; most félretolta Palkó kezét, könnyedén lépdelt le a harminczkét márványkő-fokon, mely a kertbe vezetett.

Bizonyosan az országgyűlésen töltött félévi józan életmód szerzé vissza idegei rugékonyságát.

Odalenn a sorba állított iskolásgyermekek éljen-rikoltása fogadá. — Az iskolamester már akkor magyarán mondva nyakban volt, szegénynek nem kellett több egy pohár bornál, hogy tökéletesen leigya magát, s ezt a pohár bort már anticipálta valahol, minek is következtében az az ötlete jött, hogy neki kell legelőször felköszönteni a nagyságos urat s ezt meg is cselekedte volna, ha Horhi Miska hóna alatt nem kapja s el nem hiteti vele, hogy nem János úr, hanem Kalotai Friczi nevenapja van most.

Az érdemes népegyengető azután annak esett neki; Friczi futott volna, ha lehete hová, de a háromszáz parasztkölyök is mind neki uszult s akármerre fordult, mindenütt őt vivátozták, pofozni sem igen merte őket, mert voltak köztük nagy gyerekek, félt, hogy megverik, hanem segítségért kiabált.

Ez alatt Jancsi úr leszállt a csomóba gyűlt nép közé; nagy trombitaszóval háromszor tust fúttak megjelenésére

minden jelenlevő czigányok, s két őszhajú jobbágy járula eléje, egy nagy kövér tulkot vezetve szarvánál, melyet csak épen e napra hizlaltak s a bátrabb közülök előállt, levette kalapját, egyet köhentett s lenézett a csizmája orrára s elmondá nagy bizton a köszöntő versét, melyet kilencz évfordulóban ugyanő szokott elmondani. De tudta is könyv nélkül, sehol sem akadt meg.

«Az Isten éltesse nagyságod sokáig,
A mihez hozzá nyúl, mind aranynyá váljík,
Csűstűl * szálljon reá az Isten áldása
Kinek nincsen mása.

A hány harapást tett e tulok a fűben,
Járván ez ideig épen ötödfűben,
Annyi esztendeig terjedjen élete;
Ne legyen fekete.

Bor, búza, pecsenye mindig elég legyen,
Apetitusa is hozzá elég legyen,
Soh'se költsön annyi pénzt a patikára,
Mint a Katikára.

Ő dicső hirének ne legyen csorbája,
Mindennap új meg új örömét találja,
Nemzetségének nagy legyen dicsősége,
Soh'se legyen vége.

Ha pediglen meghal, angyali karokban
Üljön fel az égbe, ott sem a sarokban,
S ha mi is itt hagyjuk e földön fogunkat,
Fogja ott pártunkat.»

«Az Isten éltesse a nagyságos urat, kivánom tiszta szívből», mondá utána a jámbor ember, mintha maga sem hinné, hogy a fentebbi verseknek valami foganatja lehessen az égben.

Jancsi úr, mint rendesen szoká, készen tartva ötven

* Ellentéte a «szemenkint» kifejezésnek.

aranyat, azt a tulkot átadó öregeknek nyujtá, magát a kövér barmot pedig parancsolá az egybegyűlt parasztság számára megsüttetni.

Ezekután jött a városbeli fiatalság, egy tizakós hordót hengerítve elő, tele hegyaljai borral; ott a Nábob előtt talpra állíták a hordót s felállíták reá Marczit, a hajdani levetett pünkösdi királyt, mint a kinek legjobban fel volt vágva a nyelve. Ez aztán fogá a poharat s megtöltvén, elköszönté a nagyságos úrra, elmondván a körmönfont czifra mondókát, a mit szerteszét hallani az országban, a hol akad valaki, a ki könyv nélkül be tudja tanulni, s kiki told, fold hozzá, a mit illendőnek talál.

— «Isten jóvoltából kívánom én kegyelmednek, a nagyságos úrnak, hogy minekutána e mai aranynyal foldozott, bársonynyal behúzott, ezüst patkószegekkel kivert napra épkézláb fel hagyta kegyelmedet virradni a menyei felség, tegye azt, hogy ne számlálgassa a kegyelmed hajszálait, hanem annyi áldással öntse kegyelmedet nyakon, a mennyi szál már lehullott fejéről; a hányan csak vannak a menyei cselédségből, egyéb dolguk ne legyen, mint hogy a kegyelmed útjából sepergessék a földi gondokat, hogy boldogságának aranysarkantyús csizmái a bajok pocsétájában be nem sározódván, jókedvének kulacsa mindig tele legyen piros egri borral, s valahányszor egyet iszik belőle, mindannyiszor prószitot kiáltson valamennyi selyem bocskorban járó angyali nemzetség, s ha netalán tán csúz vagy hideglelés, köszvény, guta és más nemszeretem vendég kerülgetné úri személye táját, két-két paradicsombeli hajdú álljon ott kétfelül mogyorófa-pálczával s kergesse azokat, a honnan eljöttek, magát pedig úgy mártogassa minden boldogságban, mint Faraó népét a Verestengerben, s ha pedig végtére eljön az a kegyetlen kaszás, a ki minden embert szénának néz, s lekaszálja a nagyságos urat, ne hagyják ama menyei szekeresek sokáig forspont után járni a nagyságos úr lelkét, hanem jőjjenek hamar érte hat másvilági lóval, s úgy vigyék be nagy

trombitaszóval ama menyei pitvarba, a hol Ábrahám, Izsák és a többi zsidó pátriarchák, harminczháromezer vörös nadrágos czigány égberepült hegedűszója mellett járják bársony bugyogóban a kállai kettőst. — Az Isten éltesse! Kivánom tiszta szívből.»

Jancsi úr megajándékozta a legényt, ki egy szó vétség nélkül elmondá a furcsa megköszöntést. Ezuttal mindazt nem találta ő olyan mulatságosnak, mint egyébkor.

Most szép fiatal leányka közeledék, a legszebb hajadon, a kit hét falu határában találni lehetett. Ez fehér bárányká hozott névnapi ajándékba, mondott is hozzá valami beszédet, de abból egy szót sem hallott senki, olyan halkan mondta. Hiában mondták neki, hogy ne tartsa a kötényét a szája elé, mert nem értik a szót.

Az a jó szokás volt Jancsi úr névnapján, hogy a köszöntő leánykát fel szokták vinni a vendégségbe, ott ült Jancsi úr mellett az asztalnál, s más nő nem volt jelen a lakomán. Még gonoszabbakat is beszélnek, midőn a vendégség vége felé a bor a fejekbe szállt, s az ismeretlen mámor megzavará a leányka agyát; hanem azért mindig férjhez ment az, mert Jancsi úr gazdagon kiházasítá, s az apjából hatökrös gazda lett; a miért is a jámbor parasztok nem igen ijedtek vissza azon gondolattól, hogy leányaikat ide hozzák.

A leány elvégezte beszédét, a mit abból lehete megtudni, hogy hirtelen lekuporodott a báránykához s annak nyakát átölelte.

— Ni, hogy bújik egymáshoz; monda egyik eredeti fiu.

— Fél a vágóhídtól, felelt rá kétértelműen Horhi Miska.

Jancsi úr atyai leereszkedéssel lépett a leánykához, megveregeté pofácskáját, megsimogatá fejét, s nyájasan kérdezé:

— Mi a neved leánykám?

— Zsuzsi, mondá alig hallhatólag.

— Van-e már szeretőd?

— Nincs nekem, mondá a leány, lesütve szemeit.

— No hát válaszsz magadnak ezek közül a hozzádvaló legények közül, mert ebben az órában férjhez adlak.

(Jancsi úrnak az esze tisztul; mondának itt-amott, máskor el szokta ezt halasztani másnap délutánig.)

— No legények, kinek van kedve mindjárt hazavinni feleségül ezt a hajadon leányzót?

Tizen is ugrottak, Marczi is köztük volt, tréfából Horhi Miska is oda vegyíté magát, de Jancsi úr félrehajtá őt botjával.

— Ki innen kecske a bárányok közül. Nem a te fogadra szántam. No leányom, válaszsz izibe ennyi derék legény közül.

— Az édes apám .... rebegé a lyányka, fel sem pislantva.

— Hogy az édes apád válaszszon közülök számodra? kérdé magyarázó hangon Jancsi úr. Hol van ennek a leánynak az apja?

Egy félig őszült ember kullogott elé, levett kalappal.

— No válaszszon kend a leányának férjet, szaporán.

A paraszt gondolkozni akart.

— Egy, kettő, három! Ne sokat hányjavesse kend.

Végre talált a paraszt kedvére való vőt, egy kurta suhanczot, de kinek jómódú gazda volt az apja.

— No hát megelégszel vele? kérdé Jancsi úr a leánykától.

Zsuzsi fülig pirult, s eléggé érthető hangon válaszolá:

— Már akkor csak mégis inkább a Marczihoz állok.

Az egész társaság hangosan felkaczagott rá.

— Minek hívtad hát ide az apádat?

Marczinak sem kellett gondolkodási határidő, menten odaszökött, kezén fogá a leányt; Jancsi úr adott nekik áldást és ötven aranyat, s rábízta Marczira, hogy jó gondját viselje a feleségének.

— De már én megőrzöm! mondá Marczi hetykén s szemeivel az úrfiak felé vágott.

(— Mi lelhette az öreg urat? dörmögé a jó társaság, hogy olyan erkölcsös kezd lenni egyszerre?)

Erre ismét megharsantak a trombiták, az úri vendégek fölmentek a palotába, a parasztok láttak a maguk vigalmai után, ifjak, leányok játszották a Lengyel László ŕévészeit, a gyürűhajtást s más ártatlan mulatságot, az öregek számára volt bor és égett szesz: s az aszonyoknak volt mit megszólani ifjakon és öregeken.

Feljutva a palotába, újabb öröm várt Jancsi úrra. Kutyfalvi Bandi, kiről azt hivé, hogy már el sem fog jönni, épen akkor ugrott le a lováról. Nemsokára agybafőbe ölelgeték egymást.

— No, csak hogy te is itt vagy! mondá a jámbor öreg, önkénytelen könyet törölve szét szemében.

— Pedig ugyan kicsinyben mult, hogy még más valaki is el nem jött, a kit legkevésbbé vártál.

— Ki az? kérdé Jancsi úr örömtől ragyogó arczczal.

— Nos? találd ki.

— Béla öcsém! szólt egyszerre az öreg.

— Ördögöd van, mondá Kutyfalvi Bandi, egészen meglepetve a Nábob örömétől. Boszantani vélte őt e hírrel.

— Hol van ő? Hol maradt? Miért hagytad el? kérdé Jancsi úr sürgető örömmel a mindinkább elbámuló Bandit.

— Itt van nálam a szomszéd faluban, hozzád indult névnapot köszönteni, csak azért jött le Pozsonyból, de az útban megbetegedett s kénytelen volt nálam megállapodni; azonban hozott magával születésnapodra ajándékot, a mit még ma este el fog küldeni; én is elhoztam volna, de lovon jöttem, s az egész szekérrel van.

Jancsi úr reszketett az örömtől. Annyira magába disputálta már unokaöcscse megérkezését, miszerint azt mint valami elmulhatlan örvendetes eseményt tekinté.

— Gyorsan, Palkó, gyorsan! hintót kell küldeni érte, négy ló menjen előre, hogy a rukadi csárdánál felválthassák; menjen kend! azaz hogy ne kend menjen, küldjön magánál alázatosabb embert, küldje a fiskálist, mondja Béla úrnak, hogy tisztelem, csókolom, hozza el őt minden erővel, menjen, szaladjon kend!

— Üm. Szaladjak? dünnyögé magában Palkó, szép kényelmesen elballagva; nem szaladtam én az insurrectió óta; még jó, hogy azt nem mondta, hogy repüljek.

Jancsi úr addig senkihez sem szólt, míg nem látta, hogy a fiskális elindult a legdíszesebb hintóban unokaöcscse elé.

Számítgatni kezdé magában: odáig négy óra, vissza négy, az nyolcz, most két óra van délután, tízre itt lesz. Bizonyosan nincs semmi baja, csakhogy nem mert egyszerre idejönni, azt hitte, hogy haragszom rá s Kutyfalvit küldte előre; mégis szép tőle, hogy úgy tisztel. Most már sietni fog, megbánja heveskedését, bocsánatot fog kérni, s azután jó rokonok leszünk s én nyugalommal térhetek Istenhez.

— Látjátok barátim, szólt végre kitörő nyiltsággal a körülállókhoz, ez ünnepély kettős ünneppé fog az által válni, hogy a Kárpáthy-család két utolsó férfi-tagja oly hosszas elszakadás után e napon fog barátságos kézszorítással egymással egyesülni.

— Ez valóban Istennek tetsző vigasság lészen, erősíté az esperes úr és a jelenlevők mind egyhangú helybenhagyással zúgtak reá, csupán Kutyfalvi árult el valami kényelmetlen feszengést e szavak hallatára, mintha nem tetszenék neki e nagyon kegyes szándék.

E közben a hajdúk szilvóriumot s tízesztendős őszibaraczk-szeszt hurczoltak körül czipószeletekkel a vendégek között, a mi azt jelenté, hogy közel az ebéd s széltére kelt az appetitórium, egy sem volt eretnek, egy sem volt vízissza. Félóra mulva hangzott a csengetyű, mely az ebédet jelenté, háromszor újra kezdve, ha netán valaki a vendégek közül szerte ácsorogna, s azzal a hajdúk széttárták a nagy szárnyajtókat, mik az ebédlőbe vezettek.

A pompás nagy terem végig volt terítve hosszú asztalokkal, miken rendesen kétannyi teríték szokott lenni, mint a hány vendég volt, hogy necsak elférjenek a tisztelgők, hanem ha később jön valaki, az is helyet találjon.

Tortától, süteménytől görnyedt minden asztal, a legpompásabb gyümölcs, aranybélű dinnye, pikkelyes ananász egész kazalokban illatozott rajta, pástétomok ijesztő alakú nagyságban emelkedtek az átellenben ülők között, s czetnagyságú halak rengő kocsonya közepett ejték kétségbe a belőlük enni kívánókat. Minden étel között koszorúk, virágbokréták porczellán-vedrekben.

Arany és ezüst edényekben egy egész muzeum kincse volt felrakva az asztalokra. Még az éneklő diákoknak is ezüst poharak jutottak. A terem közepén ezüst medencze állt, melyből furfangos szökőkút lövelte magasra a tiszta tokaji bort, topáz-sárga nedvsugárban.

Kiki helyéhez sietett; Jancsi úr az asztalfőhöz indult. Midőn odaért, megpillantá, hogy mellette egy másik teríték is áll. Az más névnapokon is ott szokott lenni; ott ültek a bárányt hozó parasztleányok évről évre. Most megbotránkozva kiáltá Jancsi úr a széke mögött álló Palkóra:

— Mi ez? Minek itt a teríték?

— Ugyan ne kiabáljon olyan nagyon már no! Hát nem látja, hogy a családi billikom van oda téve? Hát gondoltam, hogy ha az a másik eljön, legyen neki hova ülni....

Jancsi úr ábrázatja szépen kigömbölyödött e szóra, tetszett neki ez a figyelem, megveregeté Palkó vállát, s azután minden vendégnek elmondá, hogy az az üres hely ott Béla öcscse számára van fenhagyva, Palkót pedig újra megdicséré:

— Látja kend, hogy mégis jó szíve van kendnek.

— Biz én nekem nincs, mormogá ez durczásan.

A leves elhallgattatá egy perczre a vendégsereget, kiki jó appetitust kivánt a szomszédjának s azután hozzálátott, hogy a magáétól meneküljön. Jobb felől ült Jancsi úr mellett az esperes, az asztal tulsó végén Kutyfalvi Bandi, mellette Kis Miska. Horhi Miska mellé senki sem mert ülni, mert istentelenségeket szokott mívelni, tüzes békákat ereget el az asztal alatt s eczetet önt a szomszédja poha-

rába, ha oda nem néz. Az alsóbb rendű nép más asztalt foglalt el. A háttérben állt egy oszlopzatos peristyl, közepét foglalva el a feldiszített szinpad, melyről az ebéd ideje alatt Lokody uram elébb ködfátyol-képeket fog mutogatni, azután a diákok közremunkálása mellett egy víg komédiát fog produkálni, melynek czíme Doktor Faust. Göthéből fordította Lokody. Erre Göthe aligha ismert volna; végtére pedig Dobozy futása fog előadatni görögtűz mellett 12 képletben; az utolsónál aztán, mikor mindenki meghalt, szétnyittatnak a háttérben levő szárnyajtók s pompás tűzijáték fejezi be az egész mulatságot. Az időközöket Bihari bandája fogja kitölteni válogatott nótákkal, mik részint saját, részint Lavotta legkedvenczebb szerzeményei.

Javában folyt már a vígság; dal, zene, pohárcsörgés és vidám beszédek vegyültek mulatságos zajjá, alig vala ember, ki a míg nyelvét birta, valami czifra áldást ne mondott volna a házi gazdára. Jó kedvü volt ő is, orczája ragyogott, bár kevesebb bort ivott most, mint másszor. Este is lett, a hajdúk nagy karos tartókban gyertyákat hoztak elé, a pohár csengett egyre. Hátul a függönyös peristylben harczias ének mellett fehér és rózsaszín fényben meredtek, változtak Lokody uram eleven képletei, s egyszerre széttárulván a hátulsó ajtók, az elcsendesült éj sötétjéből fénylő tűzoszlopok, szikrázó kerekek, emelkedő napok kezdenek kigyuladni, a tűzijátékos mesterművei, a futó röppentyűk kékre, rózsaszínre váló csillagokat szórtak a sötétkék éjben, s a tüzes cseresnyefa aranyesőben hullatta alá szikrázó gyümölcseit ....

E perczben hallatszék az udvarra gördülő hintó robogása.

Az elküldött fiskális érkezék meg — azonban egyedül.

Jancsi úr leveretten ült vissza helyére, megtudva a küldött szájából, hogy Abellino csakugyan nem jöhet, mert beteg; hanem a mit óhajtott, a névnapi ajándékot ezennel átküldi kedves nagybátyjának azon őszinte kivánással, hogy találja abban legnagyobb örömét.

Hat erős legénynek dolgot adott felhozni a hosszú ládát,

melybe a születésnapi ajándék volt eltéve, s elhozva, feltevék azt az asztalra, hogy minden vendég megláthassa.

A láda minden szegletén erős vaskapcsokkal volt összefoglalva; elébb azokat kell harapófogakkal lefeszegetni.

Vajjon mi lehet e ládában? A vendégek összedugták fejeiket, hogy meglássák, mi lesz benne? találgatták és senki sem találta ki.

Egyszerre széttágult mind a négy kapocs, a láda négy oldala négyfelé esett, s az asztalon állt — egy befedett koporsó . . . .

Az elszörnyedés hangja hallatszott mindenfelé!

Szép ajándék a hetvenedik születésnapra: fekete koporsó, bársony szemfödővel letakarva, tetején a Kárpáthi-család ősi czímerei, oldalán ezüst szegekkel kiverve Kárpáthi János neve . . . .

Az iszonyat lezárt minden ajkat, csak egy fájdalomkiáltás volt hallható, nehéz, fuldokló, mint a szíven talált vadállaté. A vén Kárpáthy János feljajdulása volt az: az iszonyúan megbántott öreg, a mint a koporsót meglátta, a mint azon saját nevét olvasá, felugrott székéből, kiterjeszté kezeit, arcza valami irtózatos mosolyra torzult el, s lassankint félelmesen elkékülni kezde; rebegő ajkain látszott, hogy akarna még valamit mondani, de az csak egy hosszú, kínos hörgés vala, azzal fölemelé az égre kezeit, s egyszerre homlokára csapva velök, nyitott szemekkel esett hanyatt karszékébe.

A vér fagyott meg azok ereiben, a kik látták. Senki sem mozdult helyéről néhány perczig. Akkor egyszerre zsibongó zajjal kezdett bomlani a társaság, néhányan a főúrhoz futottak, hogy ágyába vitessék, mások orvos után kiáltoztak, többen a koporsót vették le az asztalról; csak ketten ültek némán az asztal mellett, Kiss és Kutyfalvi.

A hajdani pünkösdi király azon pillanat óta, hogy egykori jóltevője összerogyott, le nem vevé szemeit szomszédja arczáról, s az, mintha le volna bűvölve helyére, fel nem birt előle kelni.

Kiss, mintegy öntudatlanul szorítá öklébe a nehéz arany serleget, mely előtte állt s midőn az elősiető hajdúk elvivék magukkal Kárpáthy Jánost, egyszerre felugrott helyéről s csattanó szózattal ordítá Kutyfalvira:

— Kend, czimborájával együtt, egy nyomorult orgyilkos!

S azzal, a mi bor a serlegben volt, a megtámadott szeme közé önté.

A többiek egyik rémületből a másikba estek, kiki kereste az ajtót, mert itt szörnyű dolgok fognak még történni.

A megcsúfolt verekedő a megbántás után lassan fölemelkedett székéről, kendőjével letörlé halavány arczáról a bort, s közbámulatra a helyett, hogy megbántójára rohanna, elkezde kifelé hátrálni. Senkisem foghatta meg ezt: máskor egy sértő tekintet elég volt arra, hogy valakit vérben-fagyban hagyjon. Mi lelte most?

Meg volt rémülve ő is. Midőn az ifjabb Kárpáthival kicsinálták, hogy az öregnek születésnapi ajándékul koporsót küldjenek, Kutyfalvi azt hivé, hogy abból csak egy gonosz tréfa lesz, mely legfeljebb ütlegeken fog végződni, s e végett lovászának előre meghagyta, hogy paripáját fölnyergelve ott tartsa az ablak alatt, hogy könnyen megugorhassék; de azt nem gondolá, hogy ily szomorú véget érjen a tréfa, s midőn Kiss szemébe vágta az orgyilkos nevezetet, elzsibbadt bele minden tagja, nem érzé a megbántást s megcsúfolást, csak a rémületet, mely e szavakra szívében gerjedt, s nem gondolt egyébre, mint hogy mentül előbb nyergébe ülhessen s futhasson el innen, s kezde az ajtó felé hátrálni.

— De nem megyünk el innen, uram! ordítá rá Kiss, s mint a veszett vad keresztül szökve az asztalon, rárohant a szökni készülőre, s megragadá annak mellén az öltönyt. Nem megyünk mi innen, uram, hanem ha elejtettük a vadat, megüljük a torát!

Kutyfalvi szemeit elfutotta a vér, kezével megtámadója kezét iparkodott letépni melléről s az ajtó felé törekedett;

de amaz útját állta, s aczélkézzel tartá fogva. Senki sem merte magát közbevetni, hogy őket elválaszsza. Fegyver egyikhez sem volt közel, annál irtózatosabb volt a tusa; nincs rémítőbb a puszta kézzel való harcznál. Kutyfalvi kisujján egy diónagyságú antik gyűrűt viselt. Lehete észrevenni, mint fordítja kövével kifelé. Kiss kezében tartá az arany serleget, melyet az asztalról fölkapott.

Ez alatt szinte az ajtóig értek tusakodva; itt Kutyfalvi egyszerre dühösen emelé fel öklét, s gyűrűjével egy veszett csapást intézett ellenfele halántékának. Az egyszerre félrekapta fejét s a másik perczben Kutyfalvi bezúzott homlokkal terült el a küszöbben.

A vendégsereg rémülten futott szerteszéllyel, késő éjszakán nyargaló kocsik hagyták el minden irányban a Kárpáthi-kastélyt. Iszony és rémület szállt vendégül abba, csak a tűzijáték röppentyűi szálltak még a magasba, s óriási égő betükkel kiirva ragyogott a távolba a «Kárpáthi» név.

* * *

Kutyfalvi Bandit vérben-fagyban szállíták haza cselédei, négy óra járásnyira eső lakásába.

Mi volt természetesebb, mint hogy a kárpátfalvi kastélyból lélekszakadva menekülő vendégek útba ejtsék a szomszéd lakot; már ha csupa keresztényi kötelességből is, hogy a betört fejű uraság felüdültének örvendő tanúi lehessenek s részvétöket tudtul adhassák. És a ki már egyszer ott volt, hogyan mulaszthatta volna el, hogy a jelénlevő Kárpáthi Abellino, most már a Kárpáthi-család roppant birtokai præsumptiv örököse iránt viseltetett tiszteletét és hódolatát nyilvánítsa?

Mindnyájan látták Kárpáthi Jánost hanyatt dűlni karszékében, azt megütötte a guta; ha rögtön meg nem halt is, de bizonyosan elvész bele, s voltak többen, kik a barátságos részvét önkényt támadó ösztönével unszolák a nagyrabecsült ifjut, hogy rögtön, még azon éjjel siessen

átutazni Kárpátfalvára, lefoglalni, lepecsételni a holmikat, nehogy valaki félretakaríthasson belőlök; azonban Béla úrfi már egyszer járt úgy, hogy elsietett tudósítások miatt útja végéről kellett visszafordulnia, s jónak találta ezúttal biztosabb híreket várni be s csak a temetés hírére jelenni meg. Másnap reggel csakugyan meg is érkezék az esperes úr, ki azért maradt legutoljára Kárpátfalván, hogy megtudja, vajjon aláirta-e Jancsi úr a ** collegiumot érdeklő codicillust? s ez azon szomorú hírt hozá, hogy biz az öreg úr, ámbátor még ki nem adá lelkét, de az utolsó halálküzdelmek között van, úgy hogy már egy okos szót sem lehet vele szólni. Értette alatta azt, hogy nem lehet vele aláiratni a codicillust. Követték még aznap az esperes urat több főtisztviselői a Kárpáthi-család uradalmainak, kik siettek magukat megismertetni ő excellentiájával az örökös úrral, leendő patronusukkal. Ezek még bővebb részleteket is tudtak a haldokló testi állapota felől. Egy falusi borbély eret vágott rajta, minek következtében kissé magához tért; ezután orvosért akartak küldeni, de azzal fenyegetődzött, hogy azt agyonlövi, csak hagyják nála a borbélyt, ahhoz több bizalma van, mert az nem meri megölni. Semmi gyógyszert sem akar használni, és senkit sem akar látni, csupán Kiss Miskának van hozzá bejárása. Azonban aligha fogja már holnap reggelnél tovább vihetni.

Abellino jó előjelenségnek vevé a tiszttartók megjelenését, ez arra mutatott, hogy benne már leendő urokat tisztelik meg hódolataikkal. Másnap ismét egész seregszámra jöttek Kutyfalvi udvarára az ispánok, kasznárok, irnokok, birkások, árendások s más afféle apróbb emberek, magukat Abellino úri kegyeibe felkoldulni. Valójában a régi gazdának meg voltak számlálva pillanatai. Senki sem merte neki igérni a holnapi napot.

Harmadnap még a hajdúk és kulcsárok is átvándoroltak Abellinohoz; már ekkor bosszantani kezdé a sok hálálkodás; ezekkel nagy kurtán beszélt s megértve tőlök, hogy ezentúl ő fogja a földi gondviselés dolgait végezni közöttük,

mert már nagybátyja az utolsó lélekzetet nyögi, egyszerre kiadá parancsban, hogy ő a Kárpáthi-uradalmak tiszti személyzete közt gyökeres reformokat kiván létrehozni, melyek közül legelső is az, hogy minden férfirenden levő hivatalnok tartozik a bajuszát, mint dísztelen kinövést, menten kiirtani! A tiszttartók, kasznárok haladéktalanul engedelmeskedtek; csupán a hajdúk között akadt egy-kettő, a ki vonakodott magát csúffá tenni; de miután az alsóbb cselédségnek fejenkint négy darab császárarany igértetett, ha kötelességöket teljesítik, lefaragák azok is a sok esztendeig ápolt, s annyi viaszkot és faggyút fölemésztett férfias díszét arczaiknak s megköszönték szépen a gombos frakkot, bársony bugyogót, harisnyát és csattos czipőt, melylyel otromba skarlát gunyájokat fel fogják cserélni.

Negyednap nem maradt a halál révén álló Kárpáthi János mellett annyi jó barát, hivatalnok, cseléd és bohóczból más, mint Kiss Miska, az egykori pünkösdi király, Varga uram, a jószágigazgató, Palkó, a vén hajdú és Vidra, a czigány. Még a goéta is megszökött. Gyárfásnak csak «János» helyett «Bélát» kellett mindenüvé irni a köszöntő versbe, hogy az új patronusnak is elmondhassa ugyanazt. Ő is átment és gratulált. Hiába, még a bolondok között is van qualificatio.

Mindazon vendégek, jó barátok, alattvalók, kik János fővétele napján együtt imádkoztak a templomban, együtt ittak az asztalnál Jancsi úrral, most együtt mulattak Abellinoval s ha három nap összeragadt volna is, még sem fogytak volna ki azon bohó és nevetséges kalandok meséiből, miket a jámbor öregre tudtak, kinél ez órában nevetségesebb, esztelenebb és balgatagabb ember nem lehetett. Szólta, szidta, rágalmazta a jámbort, a ki csak beszélhetett, a teremben az urak, a konyhában a kukták, a tornáczon a hajdúk s aligha volt valaki annyi nép között, kinek eszébe jutott volna, hogy már ha elkövetkezik szomorú halála, lelkeért egy imát bocsásson az égbe.

Ötödnap már nem volt, a ki hírt hozzon Kárpáthiról. Talán azóta el is temették a boldogtalant.

Hatodnap aztán egy lovas legény vágtatott be az udvarra, kiben Marczit fogjuk megismerni.

A mint lováról leugrott, meglátta a pukkancsi tiszttartó a tornáczból, s nevetve rá kiálta:

— No, te is eljöttél, Marczi fiam? Te ugyan jól jártál, hogy nem esett egy héttel később a lakodalmad, új földesurad ususba hozhatná a jus primæ noctist. Hát mi ujság Kárpátfalván?

Bizonyosan temetésre hívja az urakat. Ez volt a legtermészetesebb vélemény.

— Egy levelet hoztam a tiszttartó úrnak, szólt hidegvérrel Marczi; a tiszttartó nagy megbotránkozására meg sem billentve kalapját az erkélyen álló Abellino előtt.

— Hát a kalapod, pimasz? Ki küldi azt a levelet?

Az első kérdésre vállat vont Marczi, a másodikra azt felelte, hogy neki a jószágigazgató adta.

A tiszttartó felszakítá a levelet, s zöld karikát hánytak a szemei, a hogy bele tekintett.

Az öreg Kárpáthi János saját kézirása volt az, melyben tudatja a Kutyfalvi-kastélyba gyülekezett tisztviselőivel, hajdúival és cselédjeivel, hogy méltóztatott annyira magához térni, miszerint ágyából fölkelhet és nekik levelet irhat, értésökre adván, miszerint nagyon örül, hogy nálánál jobb urat találtak, már most annál csak maradjanak meg és ő hozzá többet képpel se forduljanak.

A tiszttartó olyan képet csinált, mint a kit jóltartottak vadkörtével s hogy ne csak magát érje ez örvendetes hir, kézről-kézre adá a levelet a többi tisztitársaknak is, az ispánoknak, kasznároknak, birkásoknak és irnokoknak, utoljára a hajdúk és cselédek közt is megtevé a veszélyes irat a leverő körútat. Az embereknek hasonló esetekben vajmi nagy vigasztalás egyet sodoríthatni a bajuszán, s ahol van ni! most már se hivatal, se bajusz. Ki a fejét vakarta, ki ríva fakadt, ki káromkodott. Az ember hevenyé-

ben nem is tudta, hogy kit szidjon? Abellinot-e, hogy miért nem örökölt valóban? vagy Jancsi urat, hogy ha már meg akart halni, miért nem halt meg igazán? Most imhol ennyi ártatlan embert bolonddá tesznek!

Abellino volt az utolsó, kinek ez örömhírt síró arczczal tudtul adák. A nagy philosophusi férfiu hidegvérrel szürcsölé tojásos theáját:

— Enfin, örökké még sem fog élni.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06630 9306

